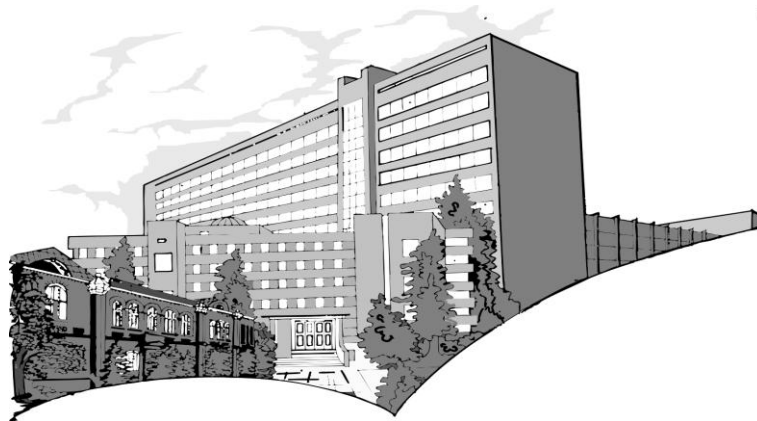

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ МІЖРЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
РОЗВИТКУ «УКРАЇНА»
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

МАТЕРІАЛИ

IV Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОЛОГІЧНИХ ТА
ЛІНГВОДИДАКТИЧНИХ СТУДІЙ
ТРЕТЬОГО ТИСЯЧОЛІТТЯ У СТУДЕНТСЬКИХ
ДОСЛІДЖЕННЯХ**

29 – 30 березня 2018 року

ХЕРСОН – 2018

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради факультету філології та журналістики (протокол від «02» квітня 2018 р. № 13)

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради Херсонського державного університету (протокол від «___» 2018 р. №)

Рецензенти:

Олексенко В.П. – доктор філологічних наук, професор кафедри соціальних комунікацій факультету філології та журналістики Херсонського державного університету;

Нагрибельна І. А. – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри філології факультету дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету

Матеріали IV Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми філологічних та лінгводидактичних студій третього тисячоліття у студентських дослідженнях» (29–30 березня 2018 р.) [Електронний ресурс] / За заг. ред. Т.Г.Окуневич – 2018. – 246 с.

Збірник матеріалів є підсумком обговорення на студентській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми філологічних та лінгводидактичних студій третього тисячоліття у студентських дослідженнях» актуальних питань лексикології, фразеології та граматики української мови; когнітивної й комунікативної лінгвістики, лінгвостилістики української мови; питань соціолінгвістики; стильових та жанрових особливостей творів української і світової літератури; компаративних досліджень романо-германських і слов'янських мов; питань розвитку шкільної дидактики; актуальних питань сучасного мас-медійного простору.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів вищих закладів освіти, учителів.

Відповідальність за зміст статей і тез несуть автори та їхні наукові керівники.

ЗМІСТ

Агаришева Альона МЕТАФОРИЗАЦІЯ СЕМАНТИЧНОГО ТИПУ <i>ЛЮДИНА</i> У ТВОРАХ В.ДРОЗДА.....	1
Байбак Анастасія НОВЫЕ ЗНАЧЕНИЯ ЦВЕТОВЫХ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ В СОВРЕМЕННОЙ ПУБЛИЦИСТИКЕ.....	7
Банарюк Юлія ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ «ЖІНКА» ТА «ЧОЛОВІК» В РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СОЛО ДЛЯ СОЛОМІЇ».....	11
Безпальченко Ольга РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ ЖІНКА В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗКАХ: СЕМАНТИКО-КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ.....	17
Бень Анастасія ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	22
Білик Сергій ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РИНКУ КНИЖКОВОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ.....	25
Борисенко Марина КНИГОВИДАВНИЦТВО В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ.....	28
Бут Вікторія АВТОРСЬКА КОЛОНКА У ДРУКОВАНОМУ ВИДАННІ: ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ.....	31
Варшавська Катерина СВОЄРІДНІСТЬ КОНЦЕПТУ «ІНФОТЕЙНМЕНТ» В УКРАЇНСЬКОМУ ТЕЛЕПРОСТОРІ.....	34
Гаврилова Анастасія ВИВЧЕННЯ ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА В ШКОЛІ.....	37
Драган Вероніка НАЗВИ ВІДЧУТТІВ У РОЛІ МЕТАФОР У ТВОРАХ ЯРА СЛАВУТИЧА.....	39
Журавльова Єлизавета НЕОНАЗВИ ХЕРСОНСЬКОГО ГЕОПРОСТОРУ В КОНТЕКСТІ ЗАКОНІВ ПРО ДЕКОМУНІЗАЦІЮ.....	45
Іщенко Марія ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙ У РОМАНІ П.ЗАГРЕБЕЛЬНОГО «РОКСОЛАНА».....	49
Карп Вероніка ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 5–6	

КЛАСУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	55
Карпачова Анна	
ВІДСПАНСЬКІ ТОПОНІМИ ЯК ОБЕРІГАЧІ ІСПАНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ І КУЛЬТУРИ НА ТЕРИТОРІЇ США.....	61
Карпенко Анастасія	
ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 5–7 КЛАСІВ НА ОСНОВІ ІНТЕГРАЦІЇ ЛЕКСИКОЦЕНТРИЧНОГО ТА ТЕКСТОЦЕНТРИЧНОГО ПІДХОДІВ.....	68
Катречко Анна	
ВИВЧЕННЯ ПОВІСТІ ОЛЕКСАНДРА ГАВРОША «НЕЙМОВІРНІ ПРИГОДИ ІВАНА СИЛИ, НАЙДУЖЧОЇ ЛЮДИНИ СВІТУ» В 7-МУ КЛАСІ.....	74
Кобернюк Наталя	
ФУНКЦІОНАЛЬНО-СМИСЛОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ ПАРЦЕЛЬОВАНИХ КОНСТРУКЦІЙ В ІДІОСТИЛІ ЛЮКО ДАШВАР.....	77
Козлова Світлана	
ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ГРУПА «ДЕСЕРТИ» У ГАСТРОНОМІЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	81
Косановська Ольга	
ОККАЗИОНАЛЬНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ В РОМАНАХ Б.АКУНИНА.....	86
Мандич Тамара	
ПАРАДИГМА ІМЕННИКОВИХ МЕТАФОР У ФУТБОЛЬНИХ КОМЕНТАРЯХ.....	90
Німчин Олена	
АВТОРСЬКІ НЕОЛОГІЗМИ В РОМАНІ МАЙКЛА КАННІНГЕМА «БУДИНОК НА КРАЮ СВІТУ».....	93
Новикова Єлизавета	
ФОНЕТИЧНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ В МОВЛЕННІ МОЛОДІЖНОГО СОЦІУМУ ХЕРСОНА.....	99
Пилипчук Оксана	
МОВНА СИТУАЦІЯ СЕЛИЩА НОВОМИКОЛАЇВКА НОВОТРОЇЦЬКОГО РАЙОНУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	103
Платонова Анастасія	
РОЗВИТОК ПРЕСИ ІСПАНІЇ (НА ПРИКЛАДІ ГАЗЕТИ «АВС»).....	107
Пояркова-Савіна Єлизавета	
СПЕЦИФІКА ІНТЕРНЕТ-МЕМІВ У СУЧАСНОМУ ОН-ЛАЙН ПРОСТОРІ.....	112
Печериця Анна	
ОБРАЗ МИТЦЯ У ДЕТЕКТИВНОМУ РОМАНІ Є.КОНОНЕНКО «ЖЕРТВА ЗАБУТОГО МАЙСТРА».....	115
Полянчич Валерія	
СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВНИХ ПОРІВНЯНЬ У ПОЕЗІЇ М.ВІНГРАНОВСЬКОГО.....	119

Пуголовка Валерія ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ТЕСТУВАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	124
Радущинська Ірина ФУНКЦІЇ ЗАСТАРІЛОЇ ЛЕКСИКИ ТА НЕОЛОГІЗМІВ ЗІ СТИЛІСТИЧНОГО ПОГЛЯДУ.....	127
Романчишина Лідія МОВНІ ОЦІНКИ СТУДЕНТСТВА (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ).....	131
Сироткіна Ангеліна ІНФОРМАЦІЙНИЙ ІНТЕРЕС У СУЧАСНОМУ ТЕЛЕБАЧЕННІ.....	136
Соловейко Світлана РИСИ НУАРУ У ТВОРІ АНДРІЯ КОКОТЮХИ «ШЛЮБНІ ІГРИЩА ЖАБ».....	141
Тищенко Ганна ОСОБЛИВОСТІ МЕТАФОРИЧНОГО ПЕРЕНОСУ В УКРАЇНСЬКИХ ЗАГАДКАХ.....	145
Ткачук Іванна ВИКОРИСТАННЯ КОМІКСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	148
Туренко Олена ПОРІВНЯННЯ ЯК МОВНО-ОБРАЗНИЙ ЗАСІБ МАРІЇ МАТІОС ТА ОКСАНИ ЗАБУЖКО.....	151
Халаджи Аліна ФУНКЦІЙНО-СТИЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛІНГВОЕМОЦІЙНОЇ КАРТИНИ СВІТУ.....	156
Шахнюк Людмила БІОАДЕКВАТНИЙ УРОК ЗА ТВОРОМ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО «INTERMEZZO».....	162
Шевчук Тетяна ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГАЗЕТИ «НАДДНІПРЯНСЬКА ПРАВДА» ЗА 1933 РІК.....	165
Шишацька Людмила ПРЕФІКСОЇДНІ ІМЕННИКОВІ ДЕРИВАТИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	172
Шовкопляс Вікторія ТЕКСТОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА.....	178
Шпонька Марія СТАНОВЛЕННЯ ТЕОРІЇ ГЕНДЕРУ В ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ.....	183
Чорна Ірина МОВЛЕННЄВОЗНАВЧИЙ ТЕРМІН ЯК НАУКОВЕ ПОНЯТТЯ.....	188
Ястреб Наталя ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГРАФІКИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПОЕЗІЙ ВАСИЛЯ ГОЛОБОРОДЬКА В ОСНОВНІЙ	

ШКОЛІ.....	192
Десятникова Катерина МАРИНІСТИКА ГРИЦЬКА ЧУПРИНКИ.....	196
Донський Владислав ДИСКУРС ТЕХНОТРИЛЕРУ ЯК ЖАНРУ ЛІТЕРАТУРИ.....	198
Мох Аліна ДИСКУРС ЛІТЕРАТУРНОГО ТРЕВЕЛОГУ.....	205
Ткачук Вікторія ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ АКВАОБРАЗІВ У ПОЕЗІЇ «МОЛОДОЇ МУЗИ»	210
Повстемська Катерина СВОЄРІДНІСТЬ ОСМИСЛЕННЯ МИНУЛОГО У ЗБІРЦІ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ «КНЯЖА УКРАЇНА».....	217
Добужинська Вікторія ТЕРМІНОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА, ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ	225
Авакімян Аїда МОВНЕ ПИТАННЯ У ВІРМЕНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ МЕНШИНІ ХЕРСОНА.....	229
Зубова Анастасія МОВА ТЕЛЕВІЗІЙНИХ КАНАЛІВ ХЕРСОНА.....	232
Маленкова Дарія МОВА АКАУНТУ «ТОП-ХЕРСОН» У СОЦІАЛЬНІЙ МЕРЕЖІ ІНСТАГРАМ.....	236
Прошурова Алла СУРЖИК В УСНОМУ МОВЛЕННІ ЖИТЕЛІВ СЕЛА КНЯЗЕ- ГРИГОРІВКА ВЕЛИКОЛЕПЕТИСЬКОГО РАЙОНУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	240
Семеняк Аліна МОВНА СИТУАЦІЯ ХЕРСОНЩИНИ ОЧИМА ПРЕДСТАВНИКІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	244

**МЕТАФОРИЗАЦІЯ СЕМАНТИЧНОГО ТИПУ *ЛЮДИНА*
У ТВОРАХ В.ДРОЗДА**

Стиль доби, її естетика завжди позначалися на мовотворчості письменників, їх індивідуальних творчих пошуках. Своєрідність умов, що в них довелося жити і творити письменникам 60-90-х років ХХ ст., зокрема, Володимирові Дрозду, визначила специфічні ознаки його мовотворчості.

Протягом останніх десятиліть проблемою національної ідентичності, національної мовної картини світу та засобів її вираження займалися різні вчені. У вітчизняній науці цими проблемами займаються Л.Лисиченко, В.Кононенко, О.Селіванова, В.Жайворонок, В.Сімонок, В.Манакін, Ж.Соколовська, М.Кочерган, А.Белова та ін.

Можливість моделювання мовної картини світу з урахуванням культуромовного контексту доби та подальшим встановленням спільних, типологічно представлених особливостей розвитку семантики слова є новим перспективним напрямом світового мовознавства.

Мовні особливості творів В.Дрозда досліджували К.Голобородько, Г.Маслюченко, Л.Шестопалова, О.Хом'як та інші.

Актуальність роботи зумовлена відсутністю комплексної праці, яка б дослідила функціональність значень символічних засобів мови та їх образних особливостей у творах В.Дрозда, що дозволило б з'ясувати природу тропів в їх образному осмисленні мовної картини світу.

Мета дослідження – вивчити та описати природу лексем на позначення лексем, що презентують метафоризовані семантими *людина* та з'ясувати їх лінгвостилістичні вияви.

Реалізація зазначеної мети передбачає розв'язання таких завдань:

Обстежити твори письменника та виокремити метафоризовані одиниці із семантичного типу *людина* та вивчити функціонально-стилістичну природу

Об'єктом дослідження є художня мова творів В.Дрозда «Злий Дух. Із житієм» та «Пришестя».

Предметом дослідження є метафоризовані одиниці із семантичного типу *людина* та їх функціонально-стилістична природа у творах В. Дрозда.

О.Селіванова, досліджуючи питання метафоризації, пише: «Зважаючи на те, що метафора може бути метаморфною, тобто базуватися на метонімії, а найбільш прозорою формою метонімії є синекдоха, така позиція видається найбільш реалістичною, хоч і потребує доведення. Адже існують концепції первинності метафори у мові (О.Розеншток-Хюссі), згідно з якими метафори були першими словами, зважаючи на те, що емоційність й уподібнення речей собі були характерними рисами мислення первісних людей, а пізнання природи речей було більш пізньою операцією колективної свідомості. Тропеїчний простір між метонімією й метафорою заповнений іншими різновидами тропів, які мають ту чи іншу природу або ґрунтуються і на метафорі, і на метонімії» [3, с. 627].

Метафора реалізує найбільшу продуктивність формування вторинних номінацій в процесі моделювання мовної картини світу. Метафору можна розглядати як один із способів впливу на мову та ментальність її носіїв. Метафори складають значний фрагмент історично зумовленої національно-специфічної мовної картини світу, «тому метафоризація, – відмічає Ю.Кравцова, – є важливим способом пізнання та концептуалізації дійсності» [2, с. 333].

Зважаючи на складність та багатогранність поняття метафори, класифікація їх є різноплановою. З боку граматики складовими елементами метафори виступають окремі частини мови – іменник,

прикметник, дієслово, прислівник та інші. Метафоричні словосполучення спираються на несподіване асоціативне поєднання понять.

Проте механізм створення метафори й досі залишається однією з ключових проблем когнітології, науки про пізнання людиною світу, формування й функціонування його знань про дійсність. Сучасне розуміння ролі метафори полягає в тому, що вона є когнітивним механізмом, за допомогою якого абстрактні поняття осмислюються як більш конкретні.

Отже, стилістична інтерпретація авторського метафоризованого слова останньої третини ХХ ст. виявила функціонування смислових центрів узагальнено-логічного значення (семантичні типи: людина, астральна модель світу, земна модель світу).

Сполучення з метафоризувальним змістом функціонують у творах В.Дрозда як поширені, емоційно-забарвлені назви предметів, ситуацій, ознак. Метафора в мові творів письменника завжди багатопланова, вона несе в собі згусток уявлень про означувані ним реалії. Досвідчений майстер художнього слова вкладає в нього своє вміння переосмислювати явища навколишнього світу й цим сприяє естетичному збагаченню мови своїх творів.

Визначальною рисою романів В.Дрозда є зростання інтересу до людської особистості, невід'ємною духовною потребою якої було осмислення протиставлених категорій: *життя – смерть, початок – кінець, людина – Бог, добро – зло, світло – темрява* та інших. Саме семантичний тип *людина* полягає в аналізі значеннєвого потенціалу словообразів, що відтворюють ідіостилістичну вербалізацію концептів *життя і смерть*.

Своєрідного метафоричного осмислення в художньо-семантичній структурі аналізованих творів В.Дрозда «Злий Дух. Із житієм» і «Пришестя» набуває словообраз *Бог*, увага до якого зумовлена

філософським підґрунтям необхідності пізнання світу і, зокрема, власної сутності.

Письменник ставить певний знак рівності між концептом *Бог* і *людина*. Як правило, властивості, характеристики Бога – надприродної істоти, яка стоїть над світом – переносяться на людину, і, навпаки, людські властивості на Бога. Відбувається свідомий перенос назви й властивостей одного феномена в іншу сферу. Людина начебто стає вищою за інших людей, а Бог ближчим до людей, такою ж людиною: «*А Бог дивився з неба на дітей своїх, які у любов грають, і усміхався у вуса свої веселкові*» [1, с. 22]; «*Бог розвішував свої привабливі для ока, розцяцьковані у веселкові кольори полотнища, свої замальовки, свої декорації*» [1, с. 9]. Метафоризація лексеми *Бог* відзначається високою експресією.

Користуючись метафорами, митець відтворює динаміку в зображенні концепту Бог: «*Ось Бог повісив на небо Сонце, увімкнув вічного двигуна, торкнув маятник світового годинника, і – поїхало, покотилося, поскрипіло*» [1, с. 9].

Цікавою є співвіднесеність слова *Бог* зі словом *дідусь*, що вказує на метафоричну трансформацію безлічі концептуальних смислів: «*Часом мені хочеться струснути світ, як грушу, щоб отой бородатий дідусь із материних ікон глянув із верховіття світу на мене, комахину, а я гукнув йому: «За чий гріх ти мучив мене, Боже?»*» [1, с. 265]. Синонімічною до лексеми *Бог* виступає словосполучення *бородатий дідусь*, що поглиблює контекстуальний смисл усього речення, надаючи йому філософського звучання.

Словообраз *Бог* узагалі у творах В.Дрозд набуває своєрідного метафоричного осмислення, оскільки увага до нього зумовлена філософським підґрунтям необхідності пізнання як Всесвіту, так і власної сутності: «*Сяєво лолотливо текло по сухозлотиці ікони, як по чистому зоряному небу, від того здавалося, що стіни хати зникають, розчиняються в просторі і Бог дивиться в душу мою не з рукотворної*

ікони, а з глибини небес» [1, с. 274]. Автор використовує словосполучення з *глибини небес* для увиразнення, підсилення контекстуального смислу як усього речення, так і концептуального значення лексеми *Бог*.

Письменник досить часто акцентує на тому, що Бог творить світ, він, як справжній майстер, не без іронії милується своїм творінням. Тому актуальним є використання цього слова у такому смислі: «**Бог розмальовує світ і з того має велику втіху, естетичну насолоду, переймаючись власною величчю геніального майстра, вдихаючи пахоці ладану, вслухаючись у вдячні молитовні співанки віруючих простаків**» [1, с. 9].

Бог також виступає Творцем не тільки світу, а й людства, це він вирішує, кому народитися, а кому померти. У наведеному реченні слово *Бог* уживається на позначення ключового концепту з таким основним значенням: «**Сього хлопчика мені Бог послав**» [1, с. 171].

Із метою формування негативної семантики (зневажливого ставлення героя твору «Злий Дух. Із Житієм» Романа Гаркуші до Бога), Володимир Дрозд використовує метафоризований вислів *cone у дві дирки*, що уживається у значенні «не втручається у земні справи»: «**І Бог мовчки cone у дві дірки там, на небесах своїх** [1, с. 124]».

В іншому творі цей же концепт-символ функціонує у позитивних конотаціях: автор, метафоризуючи словообраз *Бог*, використовує прикметники *привітно, лагідно*: «**З хмари привітно і лагідно усміхається Бог, а біля підніжжя дробини – постать людини**» [1, с. 208].

Контрастною до слова-символу *Бог* виступає лексема *Сатана*, що є репрезентацією концепту *смерть*, при чому Сатана змальовується вищим за Бога: «**Справді, Сатана правує балом земним, а Бог – лише личина його, маска для святкових днів, для урочистих засідань...**» [1, с.17]. Словообраз *Бог* у реченні виступає ядром порівняння, «личною» Сатани.

У творчості В. Дрозда концепт *смерть* посідає особливе місце, як і в українській прозі останньої третини ХХ ст. Його метафоричне осмислення й вербалізація пов'язані з духовним світом індивіда і спрямоване на

образне розкриття філософської сутності цього феномена в людському існуванні: *«Смерть – велика помічниця у великих земних діях, думав він, поправляючи краватку перед настінним дзеркалом в маслянистих плямах від французького аерозолю»* [1, с. 49].

Цей концепт виступає в кореляційних відношеннях з концептом *життя*, тобто вони взаємодіють, доповнюють один одного.

Смерть розглядається як тимчасовий етап на шляху людини од життя до безсмертя, а життя розуміється як одухотворена матерія, що знаходиться у вічному русі. Концепт *життя* актуалізується у творі концептуальними метафорами – життя є боротьба: *«Жисть наша земна – се терниця, в якій нас, льонок небесний, мнуть і тріпають, покуль тіла наші кострицею в землю ляжуть, а волокінця души туманом сизим повернуться на небеса»* [1, с. 285]; *«Сьогоднішнє життя – сепаратор, відділяє вершки від спідняку»* [1, с. 123].

Автор символізує концепт *життя*, укладаючи в нього основні філософські смисли: складне, незрозуміле й, урешті-решт, життя, як і смерть, це також лише етап людини на шляху до безсмертя, що відтворено вербалізатором *життя* у складі фразеологічного метафоризованого словосполучення *повертати на круги свої*: *«Життя повертало на круги свої»* [1, с. 218].

Аналіз фактичного матеріалу виявив у системі філософського освоєння письменником концепту *життя* функціонування індивідуального (слова на позначення психологічних явищ чи понять емоційної та абстрактної сфери, зокрема: *страх, душа, пам'ять*), що вказує на психологізм мовної картини світу письменника.

Із метою передачі напруженого психологічного стану ліричного героя твору «Пришестя», щохвилинного очікування ним небезпеки Володимир Дрозд персоніфікує лексему *страх*. Поряд із семою *холод* митець уживає прикметник *морозний* на позначення перебільшеної ознаки, надзвичайного

холоду, яким сковує страх: «*А страх наздоганяв, хапав за плечі, морозним холодом забирався під полотняну сорочечку...*» [1, с. 236].

Символічним є і моделювання словоорбразу *душа*, що набуває індивідуалізованої внутрішньої форми засобом додавання смислової вказівки на образи *бруду, людського стовковиська*: «*Пізніше душа погрубішає, загартується, в бруді земному і кіптяві од людського стовковиська*» [1, с. 196].

Доходимо висновку, що сформоване віками розуміння добра і зла, інтерпретація духовного осягання буття через сферу естетичних універсалій та абстрактно-містичного світовідчуття по-новому осмислюється В. Дроздом, передаючись через призму його власного сприйняття. А барокова та екзистенційна здатність помічати суперечності у внутрішньому світі людини актуалізує словообрази на позначення психологічних рис людини, особливості семантизації яких позначені негативним емоційним забарвленням, – це периферійні концепти *непевності, вагання, розгубленості, страху* перед складністю духовних проблем.

Література

1. Дрозд В.Г. Злий Дух. Із житієм; Пришестя: Романи. – К.: Укр. письменник, 1999. – 311 с. – (Сер. «Сучасна укр. л-ра»).
2. Кравцова Ю. Метафоризация как способ познания и концептуализации мира // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: Збірник наукових праць. Випуск V. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2007. – С. 333-337.
3. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля, 2006. – 716 с.

УДК

Байбак Анастасія

Науковий керівник – професор Михайловська Г.О.
Херсонський державний університет

НОВЫЕ ЗНАЧЕНИЯ ЦВЕТОВЫХ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ

В СОВРЕМЕННОЙ ПУБЛИЦИСТИКЕ

Колоративная лексика — это группа слов, выражающая значение цвета. Под колоративом понимается языковая или речевая единица, в состав которой входит корневой морф, семантически или этимологически связанный с цветовым наименованием. Лексика, обозначающая цвет, как описательный элемент выступает в прямом значении, а также может иметь дополнительное образное значение [1].

Прилагательные с семантикой цвета в работах разных исследователей имеют различные лингвистические термины:

1) «цветообозначения» – этот термин наиболее распространен (встречается в работах В.А. Московича (1960), Н.Б. Бахилиной (1975), М.Ф.Мурьянова (1979), В. Тэрнера (1983), Н. Линдгрэн (1997), А. Вежбицкой (1999), Т.И. Вендиной (1999), В.Г.Кульпиной (2001), С.Г.Тер-Минасовой (2000), О.А. Корнилова (2003), С.А. Питиной (2005), Е.Н.Поляковой (2006) и др.);

2) «наименование с цветовым компонентом», «название цвета», «прилагательное со значением цвета», «цветовое прилагательное» (Е.В. Рахилина (2000), Ф. Озхан (2000), О.В. Торопова (2006);

3) «имя цвета», «цветонаименование» (Р.М. Фрумкина (1984, 2001), Т.А. Михайлова (1994);

4) «цветовой термин», «термин цвета» (Б. Берлин);

5) «цветовое сочетание» (Е. А. Исаева 2005), «цветолексема» (Ф.А. Байрамова 2004), «цветономинация», «цветовая лексика», «лексика цвета» (А. Ю. Вычужанина 2009), «колоратив» (Г. М. Сорохан 2010), «слово-цветообозначение» (И. Б. Голубь 2006), «цветовое сочетание», «цветолексема», «цветономинация», «цветовая лексика», «лексика цвета».

В современной лингвистике проблема выбора термина для обозначения лексических единиц с семантикой цвета остается открытой.

Существует множество классификаций колоративной лексики (В.И. Иваровская, Р. М. Фрумкина, Ю. Д. Апресяна и др.).

В современной публицистике колоративы употребляются как в прямом, так и в переносном значениях. Для выявления новых значений цветочных прилагательных нами было использовано 3 источника материалов: журналы «Корреспондент», «Новое время» и «Страна». Новые значения колоративной лексики в современной публицистике используются для:

1. Обозначения политических явлений: черная площадь («Тысячи польских женщин вышли в Замковую площадь в центре Варшавы, что бы высказаться против полного запрета абортов в стране»)[8]; красная площадь («Несколько сотен тысяч жителей Турции вышли с национальными флагами на митинг в поддержку президента Реджена Эрдогана в стамбульском районе Еникани.») [7]; оранжевая революция («Оранжевая революция была дана нам Богом, чтобы мы поверили в свои силы», – считает музыкант Олег Скрипка.»)[5].

2. Обозначения общественных явлений: черное дело («Кто и сколько зарабатывает на поставках угля?») [15]; я весь в белом («Попытка президента остаться в режиме “я весь в белом” выглядит нелепо. Именно на нем лежит ответственность за борьбу с коррупцией в глазах населения.») [11]; зеленое строительство («Архитектурная мода на здания-парки и небоскребы-леса захватывает Европу, а еще большие – напористую Азию. В зеленое строительство, которое возвращает растения в урбанистическую среду, вовлечены архитекторы-звезды.») [12].

3. Наименования различных профессий, видов деятельности: Белый начинает («Папа римский Франциск входит в Апостольский дворец Ватикана перед началом совещания коллегии кардиналов») [13]; белые воротнички («У отечественных “белых воротничков” появилось новое увлечение – триатлон. Менеджеры и офисные работники тренируются, чтобы одним махом проплыть 1,5 км, проехать на велосипеде 40 км

и пробежать еще 10 км.») [14]; голубые береты (Голубые береты «Увеличение числа российской военной техники в Крыму наблюдалось еще до заявлений Кремля о поимке диверсантов.») [3].

Таким образом, цветочные прилагательные в современной публицистике активно употребляются в новых переносных или прямых значениях для обозначения политических и общественных явлений, наименование профессий и других явлений (*голубые лагуны* – название мест на планете, где концентрация долгожителей очень высока; *а жених-то...голубой* – о сексуальной ориентации мужчины; *зеленая уха* – вымирание рыбы; *белое золото* – драгоценная слоновая белая кость и др.). Эти цветочные прилагательные могут иметь нейтральную оценку (например, при наименовании политических явлений *черная площадь*, *красная площадь*, *оранжевая революция*), положительную (*зеленое строительство*, *голубые лагуны*) и отрицательную (*Белый начинает*, *черное дело*).

Література

1. Астахова Я. А. Цветочные обозначения в русской языковой картине мира... дисс. канд. филол. наук. – М., 2014. – 234с. – С.14–40.
2. «Корреспондент» [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://korrespondent.net/world/3536435-zabehy-bykov-reky-vyna-lehendarnyi-festyval-san-fermyu-v-yspanyu>
3. «Корреспондент». – 2016. – №32 (724). [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://korrespondent.net/ukraine/politics/3736329-povod-dlia-repressiy-sytuatsiya-vokruh-drh-v-krymu>
4. «Корреспондент». – 2016. – №34 (726). – С. 13–14
5. «Країна» // ТОВ «Видавнична група «Нова інформація». – 2016. – № 31 (334). – С.8.
6. «Новое время» // ООО «ИЗДАТЕЛЬСКИЙ ДОМ «МЕДИА-ДК». – 2015. – № 13. – С.43.
7. «Новое время» // ООО «ИЗДАТЕЛЬСКИЙ ДОМ «МЕДИА-ДК». – 2016. – № 29. – С.6-7.
8. «Новое время» // ООО «ИЗДАТЕЛЬСКИЙ ДОМ «МЕДИА-ДК». – 2016. – № 37. – С.4.
9. «Новое время». – 2015. – №41. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://magazine.nv.ua/journal/2659-journal-no-41/drunken-russia-41.html>

10. «Новое время». – 2016. – №46. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://magazine.nv.ua/journal/2594-journal-no-46/na-golubom-gazu.html>
11. «Новое время». – 2017. – №12. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://nv.ua/opinion/leshenko/istoricheskaja-oshibka-poroshenko-898641.html>
12. «Новое время». – 2017. – №14. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://magazine.nv.ua/journal/2572-journal-no-14/gorodskiye-djungli.html>
13. «Новое время». – 2017. – №16. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://magazine.nv.ua/journal/2569-journal-no-16/week.html>
14. «Новое время». – 2017. – №18. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://magazine.nv.ua/journal/2566-journal-no-18/sverchludi.html>
15. «Новое время». – 2017. – №6. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://magazine.nv.ua/journal/2583-journal-no-06/chernoe-delo.html>
16. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка. – М., 1949, 22-е издание, 1990; с. 1992 – «Толковый словарь русского языка», совместно с Н. Ю. Шведовой.

УДК

Банарюк Юлія

Науковий керівник – доцент Гайдаєнко І.В.
Херсонський державний університет

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ «ЖІНКА» ТА «ЧОЛОВІК» В РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СОЛО ДЛЯ СОЛОМІЇ»

У статті проаналізовано мовні засоби та особливості репрезентації лексико-семантичного поля «жінка» та «чоловік» у романі Володимира Лиса «Соло для Соломії», зокрема подано класифікацію та аналіз лексем на позначення поняття «жінка» та «чоловік».

Ключові слова: *лексико-семантичне поле, лексико-семантичне поле «жінка», лексико-семантичне поле «чоловік», фрейм.*

Лексико-семантичне поле є одним із провідних понять у сучасній лінгвістиці. На сьогодні існує достатньо велика кількість робіт, що описують ці поняття. Важливим аспектом сучасного мовознавства є положення про системність лексичного складу української мови й розуміння значення слова як багатокомпонентної мікросистеми. Наше дослідження дає змогу більше розкрити лексико-семантичну функціональність лексем, що відтворюють поняття «жінка» та «чоловік».

На початок ХХІ століття у праці лінгвістів міцно увійшов термін «поле». Лексико-семантичне поле – сукупність значень, кожне з яких утілюється в мові на рівні лексико-семантичного варіанта лексеми. Це складана структура, що містить ряд елементів, пов'язаних між собою системними відношеннями.

Лексико-семантичні поля «жінка» та «чоловік» є одними з найбільш актуалізованих у сучасній українській літературі. Серед найчастотніших його реалізаторів виділяємо лексеми **матір, дівчина, Поезія, Муза**, та чоловічі образи **син, отець, тато, чоловік, хазяїн**. Вони, свого часу, утворюють власні мікропарадигми: мати – мама, праматір, ненька, Богородиця, Божа Мати, мадонна; дівчина – дівчинка, юна жінка, доня, лялечка, юнка, діва, дівчисько, чоловік – ботько, дід, отець, Божий чоловік.

Метою нашої статті є аналіз лексико-семантичного поля з домінантами «жінка» та «чоловік», функціональність лексем на позначення поняття «жінка» та «чоловік» в означеному полі.

У мовознавстві є різні підходи до поняття «лексико-семантичне поле» – парадигматичний і синтагматичний, ономасіологічний і семасіологічний, лінгвістичний і екстралінгвістичний та ін.

О. Селіванова розглядає лексико-семантичне поле як парадигмальне об'єднання певної частини мови за спільністю інтегрального компонента значення. Вона зазначає, що лексико- семантичне поле має свій центр, котрий уключає найбільш уживані слова з яскравим інтегральним компонентом, та периферію, яка містить слова менш частотні за вживанням, стилістично забарвленні [3, с. 282].

Аналіз роману Володимира Лиса дозволяє зробити висновок про те, що структура лексико-семантичного поля «жінка» може бути представлена у вигляді сукупності семантичних зон, вилучених із ядра, вираженого лексемою «жінка»: «жінка-особа» і «жінка-дружина». Під час аналізу ми врахували, що постійні зміни в суспільно-політичному житті впливають на якісний склад семантичних зон, унаслідок чого вони вбирають у себе нові

мовні факти, та ситуації, які допомагає дослідити *фрейм*. Це термін англійського походження (англ. frame — «каркас», «рамка») і означає структуру, що описує певний складний об'єкт чи абстрактний образ або модель, ситуацію [4, с. 211].

У ході нашого дослідження ми виділили 5 лексико-семантичних груп лексико-семантичного поля «жінка»:

а) загальні назви за родом заняття та віковими особливостями: *дивчета, дівка, дівча, відьма, ворожка, знахарка, господиня, кохана, дружина*. Наприклад: – *Дівка*, – *звістила весело і трохи стомлено Рипина породіллі, виснаженій довгими пологами, те, що Соломія і сама знала* [2, с.23]. У поданому контексті лексико-семантичне поле «жінка» уключає фрейм «молода за віком жінка, дівчина, донька» і представлено словом *дівка*.

У цьому ж полі функціонує фрейм «жінка – демонічна істота», який відтворюють слова *відьма, ворожка, знахарка*. Автор уводить до тексту декілька синонімічних назв на позначення цього фрейму з метою уникнення повторів. Наприклад: *Дехто вважав її відьмою, а не просто ворожкою і знахаркою ...2, с.27*].

б) назви за сімейним станом, родинні зв'язки: *дочка, невістка, жона, свекруха, мама, бабуся, родичка*. Наприклад: *Народилася дочка Соломії Троцюк, Зозуликів невістки, жони їхнього сина Антона, мешканки поліського села Загоряни* [2, с.13].

Лексико-семантичне поле «жінка» уключає фрейм «назви за сімейним станом, родинні зв'язки» і у наведеному контексті народ уживає лексеми *дочка, невістка* та *жона* на його позначення. Цей фрейм письменником представлено, наприклад, рідковживаною формою лексеми *жінка* словом *жона* і в народно-поетичній, розмовній мові відтворює сему «жінка», автор застосував її для колоритизації мови.

в) власні імена: *Діва Марія, Матір Божя, Пречиста, Матінка Марія, Соломія, Соломка, Соломинка*.

До лексико-семантичного поля «жінка», як засвідчує дослідження, входить і фрейм «власні імена». Наприклад: *Хочемо Марією назвати. На честь пресвятої Діви Марії. У котрої завтра іменини. І Пречистої* [2, с.25]; - *Отож на мені, а Господу і Матері Божей декуй, - сказала Луциха. - З їхньої волі тобі буде даровано дитя* [2, с.19].

Лексико-семантичне поле «жінка» – фрейм «власні імена» у досліджуваних творах представляє релігійні постаті відтворені лексемами *Матір Божя, Діва Марія, Пречиста, Матінко Марія*. У перекладі з санскриту «Діва Марія» означає «світла, чиста», що передбачає «непорочність зачаття». Автор підносить головну героїню, як моральну та Богошанобливу людину. Постать Богородиці, відтворена синонімічними власними назвами, – зразок високої майстерності автора, його духовності, що символізує мовну картину світу українця.

г) назви за рисами характеру, віковими особливостями, зокрема дитини: *золота дитина, ангелочок*. Наприклад: *«Золота дитина», - думає Соломія. -Мені страшно, Антоне, - Соломія. – Занадто вона красива й добра. Начеб ангелочка нам Біг пулав* [2 ,с.37].

Відповідно, автор до лексико-семантичного поля «жінка» у досліджуваному тексті уводить фрейм «назви за рисами характеру, віковими особливостями (дитини)» і презентує його словами *золота дитина, ангелочок*.

Вислів *золота дитина* кваліфікуємо як метафоричну конструкцію, що уособлює доброту, вихованість, порядність, працьовитість.

д) назви за зовнішністю: обличчя, врода, очі, волосся, тіло. Наприклад: *Дуже швидко й рано, ще й року донці не було, Соломія зрозуміла що її диво-дивне росте справжньою красунею* [2, с.29]. Спостерігаємо, що в поданому тексті до лексико-семантичне поле «жінка» уходить фрейм «назви за зовнішністю: обличчя, врода, очі, волосся, тіло», що представлений словосполученням *справжня красуня*.

Чоловічі образи у Володимира Лиса досить часто характеризуються просторовою обмеженістю, «прив'язаністю» до конкретного топосу. Під час аналізу фреймів, що відносяться до лексико-семантичного поля «чоловік» у творі Володимира Лиса «Соло для Соломії» ми врахували, що постійні зміни в суспільно-політичному житті впливають на якісний склад семантичних зон, унаслідок чого вони вбирають у себе нові мовні факти.

У ході нашого дослідження ми змогли виділити 5 семантичних груп поняття «чоловік»:

а) загальні назви: *циган, дідько рогатий, жид пейсатий, холерники, хлопчики, господарь, гість, приятель, студент, інженер, брати-серби,*

Вигляд у господаря був сурйозний, то мусили зважети [2, с.26].

Лексико-семантичне поле «чоловік» – фрейм «господар» – голова сім'ї, хазяїн. Автор уживає фрейм «господар», щоб відтворити його становище в сім'ї, що характеризує його як сильного чоловіка, якого поважають в родині [1, с.329].

б) назви за сімейним станом: *син, родич, отець, тато*

Наприклад у реченні: *І таки обвінчалися надвечір у неділю у церквці заго ренській, батюшка, родич теперішнього отця Андронія, повинчав [2, с. 29].*

Фрейм «родич» відноситься до лексико-семантичного поля «чоловік» та має значення людини, яка перебуває у родинних стосунках з кимось. Автор уживає цей фрейм у прямому значенні оскільки б у переносному воно мало зовсім інше тлумачення – той, хто має однакові з ким-небудь думки, риси характеру, схожий чимсь на когось, так подає це значення тлумачний словник [1, с. 924].

Лексико-семантичне поле «чоловік» – фрейм «отець» має різні значення, як батько, як титул служителів релігійного культу, а також форма звертання до них у значенні «панотець, святий отець». Автор ж уживає цю лексему на позначення фрейму «отець» у значенні священнослужителя [1, с.719].

в) власні імена: *Василь, Тарасик, Степан, Степанко, Степусько, Степурчик,*

І наступної миті зрозуміла — хто. Степан, Степанко, Степусько, Степурчик — по-різному кликали його дивчєта [2, с. 38].

У наведеному реченні фрейми «Степан», «Степанко», «Степусько», «Степурчик» показані автором для вираження ласкавого ставлення до хлопця, пестливу зміни його імені «Степан».

г) назви за рисами характеру: *холєрники,*

Осьо, холєрники, зара я вам лупня дам, а тебе коцюбою, рогата.

У контексті фрейм «холєрники», що відноситься до цього ж самого лексико-семантичного поля «чоловік», автор вживає у значені слова «холєрик» – людина з енергійним, але неврівноваженим типом нервової системи. «Холєрик» – людина бистра, іноді навіть поривчаста, з сильними почуттями [1, с. 863].

Виділивши в романі лексеми на позначення лексико-семантичного поля «жінка» та «чоловік» та відповідних фреймів, уключених до нього, зазначимо, що Володимир Лис майстерно використовує різнофункціональну лексику різних семантичних груп з метою широкої характеристики персонажів, для передавання різноманітних глибинних смислів психології дій, переживань персонажів, а також для підсилення емоційної напруги у творі, красномовства, багатогранності сюжету.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / В'ячеслав Тимофійович Бусел. – Київ : Перун, 2005.-1728с.

2. Лис В.С. Соло для Соломії / В.С. Лис. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. – 368 с.

3.Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля – Київ, 2006. – 716 с.

4. Суботін С.О. Подання й обробка знань у системах штучного інтелекту та підтримки прийняття рішень : навчальний посібник. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2008. – 341с.

**РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ ЖІНКА В УКРАЇНСЬКИХ
НАРОДНИХ КАЗКАХ: СЕМАНТИКО-КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ**

У статті проаналізовано функціонування концепту ЖІНКА в українських народних казках через призму семантико-когнітивного аспекту.

Ключові слова: *концепт, семантика, концепт ЖІНКА, дівчина.*

Із розвитком інтелектуальних можливостей людини в сучасній лінгвістиці на зміну застарілому поняттю семантична група виходить поняття «концепт». Український тлумачний словник подає таке визначення *концепту*: «це формулювання, загальне поняття, думка» [4, с. 84]. Термінологічна енциклопедія трактує поняття «концепт» як інформаційну структуру свідомості, різносубстратну, певним чином організовану одиницю пам'яті, що містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості й позасвідомого [3, с. 235]. Н. Болдирєв характеризує концепт як «квант знання», зорієнтований на відображення онтології світу у зв'язку з потребами соціальної дійсності [1, с. 46].

Концепт *ЖІНКА* належить до ключових концептів культури. За даними «Словника української мови», жінка – 1. Особа жіночої статі. 2. Доросла, на відміну від маленької дівчинки. 3. Заміжня особа стосовно до свого чоловіка [5, с. 536]. Концепт *ЖІНКА* передано в українських казках із захопленням, помірним романтизмом, що, ймовірно, нав'язано певними мотивами казкового фольклору. Найуживанішим цей концепт є в українському фольклорі.

Актуальність роботи полягає в тому, що незважаючи на широке коло праць, у яких відображено проблеми фольклору, аспект функціонування найменувань на позначення концепту *ЖІНКА* у досліджуваних текстах не

набуло достатнього висвітлення, тому вважаємо доцільним простежити використання вказаних вище мовних одиниць у текстах фольклору, а саме в українських народних казках.

Метою дослідження є аналіз особливостей номінацій жіночих персонажів у фольклорних текстах, визначення концептуальних особливостей досліджуваних власних та загальних назв.

Жіночі образи у казковому епосі презентовані значно меншою кількістю типів порівняно з чоловічими. Жінка у фольклорі, зокрема у казках, завжди співвідносна з певними засадами: родиною, суспільним становищем тощо. Визначення її системи координат визначається передусім у номінації.

У статті розглянемо номінації жіночих персонажів на позначення концепту *ЖІНКА* вербалізованого в текстах українських народних казок та представлене апелятивами й власними назвами.

Методом суцільної вибірки в опрацьованих текстах виокремлено одиниці, які можна об'єднати у такі семантичні групи: *вказівка на подружній стан – панна, панночка, прекрасна панна, прегарна дівчина, прекрасна дівчиця, дівчина, наречена, жінка, вдова; місце у родині – пасербиця, дочка, донька, наймолодша донька, старша донька, сестра, сестриця, дідова дочка, дідова, бабина дочка, бабина; вік – баба, стара; суспільне становище – цариця-дівчиця, гарна цариця; рід занять – баба-повитуха, господиня, няня, покоївка; зовнішні ознаки – красавиця, дівчина красуня, дівчиця-красавиця.*

Частотними на початку казок є апелятиви, що до кінця твору можуть трансформуватися в імена. Зафіксовано такі одиниці цього ряду: *Катря, Оляна, Маруся, Марусенька, Машка, Марина, Катерина, Ганна, Ганюся, Галя, Галля, Настасія, Настася*. У казці «Змій» [2, с. 34] як розмовні варіанти імені Ганна побутують оніми *Галя, Галля*. Надання героїням найбільш поширених імен засвідчує, що для цих персонажів індивідуалізація шляхом онімної ідентифікації не є визначальною. Це

підтверджує і непослідовність називання дійової особи у казці «Василь-мертвяк» [2, с. 23]. Так, на початку казки розповідається, що у батька та матері «була дочка Ганна» [2, с. 3], а пізніше, після смерті Василя, тобто символічного переходу його у інший простір – антисвіт, він звертається до неї на ім'я Маруся: – *Поїдьмо, Марусю, до моєї хати* [2, с. 6].

Цікавими є жіночі персонажі, які належать до нехарактерного для героя світу. Це міфологічні діви – *морська панна, Настасія Прекрасна, Діва-Йіва*, які перебувають в іншому локусі, наділені надзвичайними здібностями. У досліджуваному матеріалі зафіксовано наступні одиниці, що є варіантами узвичаєної назви, яка, до речі, не трапляється у жодному із опрацьованих текстів. Натомість функціонують *Прекрасна Настася; Настася прекрасна; гарна Настася; Настася, прекрасна дівиця: Але вночі му сниться, що єму жінкою буде гарна Настасія, що живе на зелених горах та в золотих замках* [2, с. 23]; — *А як же її звать? — Прекрасна Настася* [2, с. 14]; *От вийшла з моря Настася, прекрасна дівиця, одівалася, одівалася у кожне плаття і в кожне дзеркало заглядала; сама собі дивувалась: — Ах, яка я собі гарна* [2, с. 25]. Ці найменування об'єднують функціонування компонента, вираженого варіантами імені Анастасія: *Настася, Настасія* та за вираженою семантикою інших складників, які розкривають зовнішність героїні. Спостерігаємо варіативність розташування частин у пре- чи постпозиції. У текстах прикметник *Прекрасна* вжито по-різному, і при використанні після особового імені його графічно позначено як загальна назва. Вважаємо, що у цій номінації, як і в найменуванні *гарна Настася*, доцільно передавати їх як двокомпонентні антропоніми, обидві частини яких позначаються як власні: *Настася Прекрасна, Гарна Настася*. Загалом антропонім *Настасія* та його варіативні форми у контексті чарівної казки набувають конотативного значення та визначають приналежність героїні до певного функціонального типу, а характеризувальна частина найменувань підсилює семантику імені й образу загалом. Номен *панна* як частина

найменування *панна Настасія* виступає контекстуальним синонімом прикметників *гарна, прекрасна*, оскільки передає індивідуальні характеристики персонажа: *Поїхали вони прямо по панну Настасію* [2, с. 3].

Спорідненим із образом Настасії Прекрасної є образ красуні, названої Палірожа: *Коло моря став кунь, розказав єму з хвоста вирвати один волос і веречина море. З того са справив муст. Перейшли море [...]. Ішли дале. Найшли чорне (напевно: синє) море [...]. Ішли зась через єдину Америку, ніби через третю. Прийшли до червоного моря, що горіло. Перескочив кунь червене море. Прийшли недалеко того дому, де бувала Палірожа* [2, с. 34]. Можливо, цей казковий антропонім утворено від основи дієслова *палити* та фітоніма *рожа*, поширеного у говірках південно-західного наріччя. Похідними від *палити* є дієслова *паленіти* – «яскраво горіти», «палати» та *паліти* – «червоніти», «рум'яніти». За народними повір'ями, червоний колір асоціюється з красою. *Рожа* в українській фольклорній традиції – це «квітка краси», «молодості», «кохання» [5, с. 125].

Поширеним образом в українській народній казці є дідова дочка, знедолена пасербиця, яка змушена покинути дім і пізнати інший світ. Крім офіційної форми канонізованого імені, побутують у казці і народнорозмовні варіанти: *Ганна, Ганюся, Галя, Галля*. Семантично маркованим є двокомпонентне найменування *Ганна-панна*, складник якого, виражений лексемами *панна, панночка*, що в українській традиції номінація позначає не лише неодружену дівчину, а, крім того, є виразником її високого морального образу: *І пішла до верби ярої, та й каже: «Вербо ярая! одчинись, отворись — Ганна-панна йде!»* [2, с. 23]. Уведення у текст імені *Оляна*, на нашу думку, є принагідно використаним оповідачем і не несе семантичного навантаження. Тому цю одиницю номінації вважаємо заміником назви *дідова дочка*, яка виступає у тексті як первинна номінація і розкриває функціональне значення образу. Ця

номінатема за вираженим значенням є ідентичною із назвами, утвореними шляхом субстантивації прикметникової частини найменування – дідова: *От баба свою дочку й жалує, а дідову все лає* [2, с. 42].

Отже, аналіз номінативних одиниць на позначення жіночих персонажів у народних чарівних казках свідчить про те, що саме у називанні відображено функціональне значення образу. Номінація представлена апелятивами, власними назвами, запозиченими з реального іменника, власне казковими антропонімами та описовими одиницями. Характерним є проникнення в ономастикон казки запозичених одиниць. Низку власних назв жіночих персонажів кількісно представлено значно менше, ніж чоловічих. Однак номінація за допомогою апелятивних одиниць репрезентована однаково. Такі особливості номінативної системи зумовлені первісними уявленнями про пасивне жіноче начало. Героїня завжди належить до чоловічого простору – батька, брата, нареченого, чоловіка – із чітко визначеним місцем, натомість, коли вона виходить за межі реального з казковими поняттями світу, набуває особливого статусу і саме у таких ситуаціях її ідентифікують семантично-наповненим іменем. Із огляду на міжмовні контакти окремих українських етнічних груп, вважаємо за доцільне у подальших розвідках простежити саме цей аспект у номінації казкових персонажів у записах з різних ареалів.

Література

1. Болдырев Н. Когнитивная семантика // Курс лекций по английской филологии. – Тамбов: ТГУ, 2002. – 123 с.
2. Народні казки зі збірки Івана Рудченка «Народні казки» 2002. – 198с.
3. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля – К., 2006. – 716 с.
4. Словник української мови: в [11 томах] – Том 4, 1973. – 275 с.
5. Словник української мови: в [11 томах] – Том 4 . І-М К. : Наук. думка, 1973. – 840 с.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена функціонуванню професійної лексики в українській мові. Досліджуються запозичені слова з французької мови в українську.

Ключові слова: українська мова, запозичені слова, запозичення, професійна лексика, термін, термінологія.

Українська мова – єдина державна мова в Україні та одна з трьох офіційних мов у Придністров'ї. Українською мовою говорять в Україні, прикордонних територіях сусідніх країн, де здавна мешкають українці а також у країнах, куди свого часу виїхала значна кількість українців (українська діаспора). Українська мова займає за кількістю її носіїв, відповідно до різних джерел, 25-е або 22-е місце у світі. Вона також є третьою або другою за поширеністю серед слов'янських мов [2].

Французька мова – третя романська мова за кількістю мовців після іспанської та португальської. У 1999 році вона була 11-ю серед найуживаніших мов світу, французькою розмовляють приблизно 70 мільйонів до 128 мільйонів людей як рідною, до 190 мільйонів загалом. Вона є офіційною або адміністративною у різноманітних спільнотах і організаціях [3].

Французька мова – друга у світі за популярністю вивчення як іноземної мови. Кількість людей, справді здатних спілкуватися французькою мовою в Україні з кожним роком збільшується. Поширення сфери впливу французької мови – одна з головних задач товариства Альянс Франсез, яке має понад тисячу представництв у всіх кутках світу [4,5].

В українській лексиці вживають слова, запозичені з французької мови. Цьому сприяли культурні, економічні й політичні взаємозв'язки

українського та французького народів, унаслідок чого українська мова перейняла велику кількість слів, підпорядковувала їх своїм законам фонетики й граматики, пристосовувала до правил українського словотворення і семантичних систем. До системи української лексики органічно ввійшла французька лексика, яка засвоювалася прямо або через мову-посередницю усним і писемним шляхами в різні часи. Зазначені вище чинники свідчать про те, що Україна є державою, мова якої інтегрувала з іншими мовами та стала однією з наймелодійніших мов європейського континенту. Саме тому вивчення обраної теми є актуальним.

У зв'язку з вищезгаданим представляється цікавим в даній статі проаналізувати функціонування французької професійної лексики в українській мові. Згідно з поставленою метою виокремлено завдання роботи: визначити термін «запозичені слова»; виявити особливості застосування й написання французьких слів в українській мові.

Запозичені слова – це іншомовні слова, цілком засвоєні мовою-реципієнтом. Запозичені слова не сприймаються мовцями як чужорідний елемент і не потребують пояснень щодо форми і значення. На відміну від іншомовних слів, які розглядають у спеціальних словниках, запозичені слова подають у загальних словниках разом з питомою лексикою[1].

Робота над фактичним матеріалом дає змогу виділити основні сфери вживання професійної французької лексики в українській мові:

1) назви суспільно-політичних понять: політика, прем'єр, парламент, комюніке, дебати, бюрократ, саботаж, демарш, режим - *politique, premier ministre, parlement, communiqué, débat, bureaucrate, sabotage, démarque, régime* ;

2) слова, пов'язані з мистецтвом: жанр, сюжет, водевіль, мотив, романс, рояль, афіша, актор, суфлер, ампула, силует, ескіз, бюст - *genre, intrigue, vaudeville, motif, romance, piano à queue, affiche, acteur, dramaturge, rôle, silhouette, croquis, buste*;

3) технічна термінологія: екіпаж, ресора, шосе, монтер, монтаж - équipage, ressorts, autoroute, montron, installation;

4) військова лексика: гарнізон, міна, мінер, атака, батарея, каска, кавалерія, команда, партизан, фронт - garnison, mines, mineur, attaque, batterie, casque, cavalerie, commandement, partisan, front;

5) назви одягу, приміщень: костюм, капот, пальто, жакет, вуаль, блуза, будуар, кабінет - costume, capuche, manteau, veste, voile, chemisier, boudoir, meubles, sol;

б) побутові слова, назви предметів розкоші і подібні: шик, туалет, маскарад, пудра, одеколон, ридикюль, браслет, люстра, трюмо, сервіз, абажур, порт'єра, рандеву - chic, toilette, mascarade, poudre, eau de cologne, réticule, bracelet, lustre, dressing, service, abat-jour, rideau, rendez-vous.

Можна навести декілька цікавих прикладів з мистецтва та літератури: з французької мови слово «commode» означає «зручний», а в українській мові це слово трансформувалося в безпосередню назву предмета, де зручно зберігати одяг – комод.

Цікаві приклади можна знайти серед суспільно-політичних термінів. Так, слово «аташе» в українській мові означає дипломатичну посаду, а походить це слово від «attaché», що перекладається як «прикутий, закріплений». Тобто відбувається трансформація змісту слова – від прикутого до зобов'язаного представляти[6].

Для запозичень із французької властиві такі фонетичні й морфологічні особливості:

а) звукосполучення «уа»: буржуазія, ампуа, кулуари, експлуатація, тротуар, вуаль;

б) пом'якшення губних і «к» перед «у» (буква «ю»): бюро, гравюра, капюшон, фюзеляж, кюрі, кювет;

в) звукосполучення «ам», «ан» перед приголосними: асамблея, пансіон, авантюра, жанр;

г) незмінювані іменники з кінцевими наголошеними голосними -е, -і, -о: пенсне, турне, резюме, журі, жалюзі, кашпо, шапі- то.

Запозичена французька лексика збагатила нашу мову й надала їй більшої виразності. Дуже часто французькі слова змінюють свою семантику після трансформацій прямого тлумачення змісту до асоціацій та певних перетворень. Тобто замість простого копіювання іншомовних слів відбувається осмислення, аналіз змісту слова, а використання цих слів додає яскравих барв нашій рідній мові.

Література

- 1.Бондар О.І. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: навч. посібник, 2006 – 368 с.;
- 2.Васенко Л.А. Фахова українська мова: навч. посібник, 2008 – 272 с.;
- 3.The World's 10 Most Influential Languages, Top Languages. Retrieved 2011-04-11;
- 4.Francophonie;
- 5.French Language Yahoo Education. Retrieved 2011-06-23;
- 6.Figures from Ministry of Foreign and European Affairs (France) official website.

УДК 655.42(477)

Білик Сергій

Науковий керівник – к.пед.н. Божко О.П.
Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РИНКУ КНИЖКОВОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Тези присвячено визначенню особливостей сучасного ринку книжкової продукції в Україні, зокрема розглянуто стан книжкового виробництва за останні п'ять років, наведено статистичні дані.

***Ключові слова:** книжкова продукція, базові індикатори, видання книжок.*

Книговидання – це одна з основних галузей креативної економіки, що ґрунтується на інтелектуальній діяльності, невід'ємний компонент

культурної й освітньої сфер людського життя. Саме тому показники видання книжкової продукції є індикаторами культурного розвитку країни [3].

Актуальність роботи визначається підвищеною увагою до стану всіх суб'єктів видавничої справи: видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів книжкової продукції. Вивчаючи їх роботу, можна відзначити як позитивні зміни в галузі книговидавництва за роки незалежності України, так і виявити проблеми, що потребують відповідального ставлення й органів державного управління, і суспільства в цілому.

Вагомий внесок у дослідження проблем сучасного ринку української книжкової продукції зробили О. Афонін, М. Низовий, М. Сенченко, М. Тимошик, Л. Чупрій, Є. Шевченко й ін. У публікаціях вони торкаються окремих аспектів книжкового ринку: формування законодавчої бази; організації та структури сучасного видавництва; статистики друку; книжкового маркетингу й видавничого бізнесу.

Мета роботи полягає у вивченні особливостей сучасного ринку книжкової продукції України, для досягнення якої визначено такі завдання:

- з'ясувати основні показники книжкового ринку;
- проаналізувати один із базових індикаторів ринку книжкової продукції – видання книжок.

На основі аналізу сучасного ринку книжкової продукції виділяємо два основні показники це видання у вигляді блока скріплених у корінці аркушів друкованого матеріалу будь-якого формату в обкладинці чи оправі [2].

Згідно з даними Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова» [1], обсяги друку нових назв книжок і перевидань за останні роки характеризуються показниками, представленими в табл. 1.

Таблиця 1

**Кількість нових видань та перевидань, випущених в Україні
У 2012–2016 рр.**

Рік	Нові видання	Перевидання
------------	---------------------	--------------------

видання	Кількість видань, друк. од.	Тираж, тис. прим.	Кількість видань, друк. од.	Тираж, тис. прим.
201	26036	62120,5	1431	6628,5
3	26323	69575,7	1294	3838,9
4	22044	55312,0	983	3393,7
5	19958	36409,8	785	2531,7
6	14663	31765,2	1123	4976,4

Як бачимо з табл. 1, за останні п'ять років кількість нових видань була максимальною у 2012–2013 рр. (понад 26 друк. од.). З 2014 р. кількість нових видань поступово спадає й у 2016 р. становить лише 14 663 друк. од. Це пов'язано з політичною ситуацією в країні. Частка перевидань у загальній кількості видань коливається від 4,3% (min) у 2014 р. до 7,1% (max) у 2016 р.

Констатуємо, що 2012 р. випуск книжкової продукції в нашій країні становив близько 1,5 книжки на рік на людину, у 2013 р. – 1,6 книжки, тоді як 2016 р. – лише 0,8. Для порівняння: у Білорусі ця цифра сягає 5–6, а в країнах Євросоюзу коливається в межах 9–12 примірників [1].

У кожній жанровій ніші чи літератури за цільовим призначенням відзначаємо динаміку поступового зменшення середніх накладів. Це пояснюємо зростанням кількості назв водночас із фактичним збереженням сумарного річного накладу. Також беремо до уваги, що значна частина видань має відомчий характер, отже, у вільний продаж вона не надходить (видання, роздані державним органам управління для службового користування; навчально-методичні видання, надруковані на власній поліграфічній базі ВНЗ і призначених для поширення чи продажу студентам виключно в межах цього начального закладу). Саме тому, за оцінками експертів із числа працівників і власників підприємств книжкової

торгівлі, у вільному доступі налічується близько половині або третини назв вітчизняних книжок, що виходять друком протягом року.

Отже, український книжковий ринок вже тривалий час перебуває в критичному стані. Також отримані дані непрямо вказують на вимогу споживачів до все більшого урізноманітнення видавничої пропозиції. Розвиток книговидавництва є актуальним питанням, що потребує подальших досліджень і розроблення пропозицій.

книжкового ринку: 1) базові індикатори українського ринку видавничої продукції; 2) основні зацікавлені учасники книжкового ринку. До базових індикаторів українського ринку відносимо видання книжок і книжкову торгівлю [1]. За ДСТУ 3017-2015, *книжкове видання* –

Література

1. Афонін О. Видавництво та книгорозповсюдження в Україні. Факти, тенденції, рекомендації. URL: http://www.bookplatform.org/images/activities/47/publishing_study_ukraine_ukr.pdf. (дата звернення: 26.02.2018).

2. ДСТУ 3017:2015. Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=63349. (дата звернення: 26.02.2018).

3. Тимошик М. С. Видавнича справа та редагування: курс лекцій. Ч.1. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2002. 98 с.

УДК 655.4

Борисенко Марина

Науковий керівник – ст. викл. Кандюк-Лебідь С.В.
Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку «Україна»

КНИГОВИДАВНИЦТВО В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ

У статті досліджено проблеми розвитку вітчизняного книговидавництва, розглянуто питання організації, функціонування й управління книговидавничою сферою.

Ключові слова: *книги, видавнича діяльність, книжковий бізнес.*

Видавнича продукція – специфічний товар, у якому поєднано не тільки матеріальні, скільки духовно-мистецькі, інтелектуальні, освітні, культурологічні цінності, завдяки яким вона впливає на соціальні, суспільні процеси. Що більшу кількість споживачів охоплюватиме національна книжка, то ефективніше вона задовольнятиме їхні потреби, то істотніше зростатиме її роль як фундатора інформаційної безпеки країни.

В Україні, як і в усьому світі, видавнича діяльність відіграє роль визначного соціального та культурного явища, позитивно впливаючи на суспільство, сприяючи формуванню громадської думки, спонукаючи до активної діяльності державні, наукові й громадські організації. Вона є важливою галуззю людської діяльності, яка забезпечує передачу інформації в часі у вигляді текстового й ілюстративного матеріалу.

Мета розвідки – виявити особливості просування книжкової продукції та проаналізувати теперішній стан наукової розробки.

Аналізуючи стан книжкового ринку в Україні сьогодні, з одного боку, можна вважати, що він активно розвивається – зростає кількість новинок, якість яких є досить високою, заповнюються раніше порожні жанрові ніші. Серед незаперечних фактів і те, що українські письменники й ілюстратори здобувають престижні премії та перемагають в авторитетних конкурсах, а видавці продають права на свої книжки в інші країни. Тобто, попри непрості економічні умови та політичну ситуацію, спостерігається відродження книговидавничого ринку, зростання попиту на український культурний продукт [4].

Однак, за словами президента Української асоціації видавців і книгорозповсюджувачів О. Афоніна, лише 30 відсотків виданих у країні книжок поширюються по всій Україні; за останні три роки у книжковій галузі не збільшувалася сума обігових грошей, а впродовж минулого року припинили існування 136 видавництв і лише близько 30 нарощують обсяги [2].

Ситуація, що склалася у видавничо-поліграфічній галузі нашої країни, робить видання книжок або збітковим, або зумовлює на них ціни, через які ця продукція стає недоступною великій частині населення. Низькі показники книговидавничої діяльності тримають на голодному пайку вітчизняну поліграфію. А коли бракує вітчизняної книжки, то вакуум активно заповнюється імпортованою книжковою продукцією (здебільшого російською).

Радикальна економічна реформа, формування книжкового ринку, розвиток різних форм власності в книжковій справі та зовнішньоекономічних зв'язків, конкуренція з боку ЗМІ визначають нині складні завдання, розв'язання яких вимагає ділової активності та ініціативи працівників книжкової галузі.

Видавець як підприємець переймає на себе увесь ризик із випуску книги як товару, предмета, призначеного для продажу і покликаною задовольнити потреби певної групи читачів. Якщо виходити з маркетингової концепції, то здійснення кожного випуску книги припускає виконання комплексу дій, спрямованих на те, щоб: дослідити ринок і читацьку аудиторію; визначити, яка саме книга може задовольнити читацькі потреби; організувати виробничий процес з тиражування; визначити на основі проведених досліджень і економічних розрахунків первинний наклад і ціну книги; розробити способи і канали просування книги до читача; намітити і здійснити програму сповіщення цільової аудиторії про вихід книги, що відповідає її запитам і потребам; підбити підсумки і проаналізувати ефективність маркетингової кампанії тощо [3].

Створення сучасної системи маркетингу в книжковій галузі передбачає три етапи. Перший етап – створити такі маркетингові структури (інститут дослідження ринку; біржі й інші організації), основним завданням яких буде забезпечувати виконання окремих функцій маркетингу.

Другий етап – формування раціональних і ефективних ринкових відносин у сфері цінних паперів, засобів виробництва і праці, в системі ціноутворення, конкуренції тощо.

Третій етап – створення умов для інтеграції локальних систем маркетингу в галузеву систему [1].

Спільні зусилля держави, журналістських і редакційно-видавничих колективів здатні зняти соціальну напругу у сфері інформації, знайти оптимальні способи поліпшення фінансового й матеріального становища всіх учасників видавничого процесу, підвищити їхню роль в утвердженні національної ідеї, національних інтересів Української держави.

Література

1. Мураховський А. Формування стратегії розвитку книжкової індустрії. URL: file:///C:/Users/King%20Tiger/Desktop/vkp_2015_1_2.pdf. (дата зверення: 15.02.2018).
2. Чупрій Л. Українське книговидання. Стан і проблеми. URL: <http://sd.net.ua/2010/07/16/ukrayinskeknigovidannya-stan-i-problemi.html>. (дата зверення: 15.02.2018).
3. Шпак В. І. Трансформація видавничої справи України у період переходу від командно- адміністративної до ринкової системи управління (1990–2010 рр.). URL: <http://www.enpui.npu.edu.ua/bitstream/123456789/14350/1-/Shpak.pdf>. (дата зверення: 15.02.2018).
4. Якимчук Л. Читання як стратегія: розмова з Директором Українського інституту книги Т. Терен. *День*. 2017. 2 серп.

УДК 007:304:070

Бут Вікторія

Науковий керівник – ст. викл. Кандюк-Лебідь С.В.
Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку «Україна»

АВТОРСЬКА КОЛОНКА У ДРУКОВАНОМУ ВИДАННІ: ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ

У статті розглянуто особливості, сферу застосування авторської колонки та подано її класифікацію як сучасного жанру української журналістики.

Ключові слова: жанр, колонка, авторська колонка, колумністика.

Жанрове взаємопроникнення стало яскравою рисою журналістики нашого часу. Теоретики та практики почали використовувати цікаве поняття – «колумністика». Жанрова унікальність колумністики, за твердженням професора І. Михайлина, полягає в синтезі есею, мемуарів, щоденника, проблемної статті [3]. При цьому колумністика – найбільш суб'єктивний художньо-публіцистичний жанр, де, за висловом ученого «...авторська концепція життя підпорядковує собі публіцистичний сюжет, добір фактів, логічних аргументів, художніх засобів, риторичних емоційних звернень до читача» [3].

Метою статті є дослідження особливостей авторської колонки, визначення причини розвитку цього жанру, з'ясування рис авторської колонки.

З історії журналістики відомо, що жанр колонки виник як коментар людини до події, яка вже була відома із сухих новинних повідомлень. Дослідники по-різному оцінюють природу авторської колонки. О. О. Тертичний розглядає її як художньо-публіцистичний жанр, М. І. Шостак – як жанр оперативної журналістики, Л. В. Костюков – як есеїстку на сторінках газети, а Е. П. Прохоров і С. А. Михайлов – як майданчик для висловлення публіциста. М. М. Кім вважає, що колонка – це максимально суб'єктивований жанр. В. М. Галич відносить колонку до публіцистичного роду, при цьому зазначаючи, що колумністика орієнтована на читача з «ускладненим нешаблонним «постмодерним» мисленням» [3, с. 224].

Слово «колонка» – неологізм, що з'явився у результаті метонімії (переносу частини – місця на газетній шпальті – на ціле: поділ на колонки журналістських текстів увійшов у практику з XVIII століття). Цим неологізмом позначається підписана (автором) стаття, що публікується з певною регулярністю й посідає певне місце в газеті [4, с. 241].

Існує кілька рис, завдяки яким можна визначити тексти, що їх називають авторськими колонками, як типологічну єдність. Це авторська суб'єктивність, що переважає над фактом. У творі колумніст поступово

доводить правильність своєї думки, при цьому роздуми у творі часто переплітаються з особистими історіями з життя автора або його знайомих. Колонка є публіцистичною, тому велика їх кількість більше схожа на художні оповідання, ніж на журналістський текст. Часто в оповідь додаються елементи діалогу, реальні та вигадані сцени. Єдина умова – фантазія не повинна видаватися за правду.

Дослідник В. М. Галич визначає жанр авторської колонки так: «Авторська колонка письменника виділяється з-поміж усіх інших складним переплетенням жанрових форм, афористичністю мовлення, повчальним характером, іронічним змістом, парадоксальністю оцінок фактів, інтертекстуальністю, ускладненим виявом авторського «я» та форм наративу. Ораторський пафос та пропагандистський зміст передової статті в авторській колонці змінилися на довірливий тон пастора та проповідника» [2, с. 232].

Авторська колонка як текст з постмодерним елементом може набувати будь-якої інтерпретації. Автором може стати кожний. Особливо з появою Інтернету, коли колумністи отримали ще й «мережеву прописку». Існує думка, що колонка в застосуванні до Інтернету – це блоги (сайт у вигляді журналу, що складається із записів у зворотній хронологічній послідовності, який ведуть один чи декілька авторів). Саме вони надають можливість отримати у мережі інформацію про те, як ставляться до цих фактів ті реципієнти, чия думка з цих питань збігається з вашою власною [2].

Авторська колонка лаконічна, концентрована, коротка. Уважаємо, що авторські колонки можна класифікувати так:

- за місцем розташування (у паперовому виданні чи Інтернеті);
- за схожістю на інший жанр (есеїстичні, коментарі, нарисові, публіцистичні);
- за присутністю авторського Я (Я-присутні та Я-відсутні);
- за тематикою (залежні від події, незалежні від події);

- за характером (розповідні, повчальні);
- за сприйняттям (легкі, складні).

Отже, в авторській колонці перебувають поряд безапеляційність думки й фантазія автора, пропаганда й відчуття, якими колумніст прагне поділитися. Колонка не є прив'язаною безпосередньо до актуальності. Часто в ній розкривають проблеми, що не є новинами, оскільки вони лишились поза увагою, для колумністики є важливою інформація з індивідуальним змістом. Для колонки є важливою форма, що представить видання. Усі ці риси дають підстави вважати, що авторська колонка – це окремий жанр публіцистично-аналітичного роду.

Література

1. Бюргер Г. «Блог с вами». Описание сервисов для ведения блогов. URL: <http://www.mblog.ru/2005/09/25/>. (дата звернення: 20.02.2018).
2. Галич В. М. Колонка як жанр. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. 2009. № 3 (166). С. 223–233.
3. Михайлин І. Колумністика про любов до людини й до Батьківщини. URL: <http://bit.ly/wSm4Z0>. (дата звернення: 20.02.2018).
5. Успенская С.С. Колумнистика: проблемы жанровой идентификации. URL: <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/phyllolog/2007/01/2007-01-41.pdf>. (дата звернення: 20.02.2018).

УДК 7.097+379.823

Варшавська Катерина

Науковий керівник – В. А. Стекольщикова
Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку «Україна»

СВОЄРІДНІСТЬ КОНЦЕПТУ «ІНФОТЕЙНМЕНТ» В УКРАЇНСЬКОМУ ТЕЛЕПРОСТОРИ

У статті розглянуто сутність телевізійних програм розважального характеру. Охарактеризовано специфіку концепту «шоу-програма» на українських каналах. Здійснено теоретичний аналіз понятійного апарату щодо розважальності програм.

Ключові слова: *розважальна телевізійна програма; інфотейнмент, шоу, українське телебачення; вплив.*

Сьогодні розважальне телебачення заповнило телевізійний ефір, постійно зростає зацікавлення глядацької аудиторії до розважальних програм і вони мають надзвичайно високі рейтинги. Такі проекти досить актуальні й відповідають суспільним інтересам аудиторії. Щоб не втратити зацікавленість глядача, постійно вдосконалюється програмне наповнення телеканалів. Політичного та інформаційного характеру програми вводять у свій зміст елементи розваг. Розважальні програми внесли зміни у ефірне насичення телеканалів, урізноманітнили різновікову глядацьку аудиторію за уподобаннями та інтересами, вплинули на щільність сітки мовлення, що посилює науковий інтерес до дослідження цієї теми.

В Україні досі немає ґрунтовного дослідження розважальної тематики програм на провідних телеканалах України. Проте є розвідки, які можна використати як базові у вивченні даної теми. Це зокрема праці українських учених: В. Гоян, В. Лизанчука, І. Пінчук, В.Різуна, Н. Темех, А. Шоріної, Н. Островської, К. Цибулько та ін. Із зарубіжних дослідників С. Акінфієв, О. Вартанов, Ф.Донахью, М. Ким, Г. Кузнецов, Д. Маквейл, Р. Кінг Мертон, Л. Московкин та ін.

Розважальні телевізійні програми – це форма (спосіб) проведення дозвілля, розрахована на емоційну реакцію аудиторії, пов'язану з отриманням задоволення, насолоди, емоційного комфорту та релаксації [1, с. 65]. Розважальні телепрограми розглядаються, як форма взаємодії з глядацькою аудиторією, використовуючи різноманітні канали зворотного зв'язку. Розвага – це процес, вид поведінки людини, що допомагає їй розслабитися та отримати задоволення. Великий тлумачний словник сучасної української мови дає наступні пояснення цього терміну. «Розвага – те, що розвеселяє, розважає, відволікає людину від чогось гнітючого, важкого, неприємного; заспокоює, втішає, звеселяє, забавляє; потішає» [2, с. 41]. Розважальні телевізійні програми – це форма проведення дозвілля, розрахована на емоційну реакцію аудиторії, пов'язану з отриманням задоволення, насолоди, емоційного комфорту та релаксації.

Програми розважального характеру можна розподілити на пізнавально-розважальні та суто розважальні. Пізнавально-розважальні програми поділяються на: «програми-інфотеймент», програми (ток-шоу) та інтелектуально-розважальні. Крім того, розважальні програми можна розділити на гумористичні програми, кулінарні шоу, реаліті-шоу, шоу-видовища розважального характеру, «програми-перевтілення», ігрові розважальні програми (інтерактивні ігри), світські хроніки (програми про моду та модне світське життя) та музичні програми [4, с. 104].

Звернемо основну увагу на телепередачі розважального характеру. Основними функціями українського телерадіомовлення є: комунікативна, розважальна та інформаційна. Український телепростір далекий від ідеалу, але можна прослідкувати щорічну тенденцію підвищення соціального рівня та вдосконалення. І розважальні телепередачі стали основою цього. Саме такий вид телепередач є чи не найпопулярнішим на українському телебаченні. Прикладом для наслідування став світовий досвід, але при цьому наші телевізійники змогли віднайти родзинку у кожній з них, запропонувати щось таке, що властиве суто українцям. Поняття «розважальна програма» має походження від слів «розвага», «гра», «видовище» [5, с. 118]. Основою будь-якої розважальної програми є гра. Отже, звідси висновок – ці програми обов'язково мають бути видовищними, а розвага має бути невід'ємною частиною поняття «розважальні програми». У той же час поняття «видовище» – це спеціально, тобто навмисне організована у часі та просторі публічна демонстрація соціально значущої поведінки. І ще один з видів розважальних програм – ток-шоу – телепрограма, під час якої декілька запрошених гостей беруть участь в обговоренні запропонованої ведучим теми. В основному, при цьому мають бути запрошені в студію глядачі. Інколи гостям студії надається можливість висловити власну думку або поставити запитання учаснику. Класичне ток-шоу включає в себе такий трикутник: ведучий – запрошені експерти – глядачі у студії [3, с. 76]. Ток-

шоу поєднує сценічні та журналістські прийоми. Але значна частина фахівців саме цього жанру вважають, що запорука успіху ток-шоу – це гумор. Герой має мати почуття гумору та здатність сміятися над собою.

Висновки. Отже, поняття «розважальні програми» має походження від слів «розвага», «видовище», «гра». Саме гра є основою будь-якої розважальної програми. Тому розважальна програма (розважальний проект) – це цілісний відеоряд сюжетів розважального змісту, який транслюється на телебаченні. Українські телевізійні розважальні програми посіли відповідну нішу в українському телепросторі. Їх види різноманітні і об'єднують глядацьку аудиторію різну і за віком, і за статтю. Саме соціальні потреби населення пояснюють популярність таких програм.

Література

1. Акинфиев С.Н. Развлекательная составляющая современного российского телевидения. *Медиаскоп*. 2008. № 2.

2. Гоян В.В. Типові та жанрові особливості інформаційної телепрограми : посіб. для студ. Ін-ту журналістики. Київ : Київ. нац.ун-т ім. Т. Шевчен- ка, 2001. 53с.

3. Шальман Т.М., Жанрові діалогічні форми сучасного українського телебачення: дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08. Київ, 2006. 212 с.

4. Яковець А. В. Телевізійна журналістика: теорія і практика : посібник. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ. : ВД «Києво-Могилян. акад.», 2009. С. 104.

5. Зверева В. В. «Настоящая жизнь» в телевизоре: исследования современной медиакультуры. Москва : РГГУ, 2012. 224 с.

УДК 371.3.016:821.161.2-1:373. 5

Гаврилова Анастасія

Науковий керівник – доцент Л.Г.Бондаренко
Херсонський державний університет

ВИВЧЕННЯ ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ

ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА В ШКОЛІ

У статті розглянуто методичні аспекти вивчення творів Володимира Івасюка у 7-му класі.

Ключові слова: Володимир Івасюк, пісенна творчість, урок літератури, методи навчання, прийоми навчання.

Володимир Івасюк – талановитий поет, співак, музикант, художник. Захоплюючись майже всіма основними видами мистецтва, беручи від життя все, він знаходив своє натхнення, свою музу скрізь. Його по праву вважають основоположником української естрадної музики [1]. Провідними мотивами віршів В. Івасюка є кохання, краса рідної природи та материнська любов. Автор змальовує образи ліричного героя, його коханої, стихії природи та квіти. Тексти його творів наповнені персоніфікаціями, метафоризацією, що перегукуються з фольклором [2].

Вивчення пісенної творчості В. Івасюка в основній школі бажане та корисне. У піснях «Червона рута», «Я піду в далекі гори», «Водограй» відображено захоплення красою України, її величною красою. Твір «Балада про мальви» викликає у дітей щирі і неповторні емоції. Шкода, що розгляд спадщини цієї неповторної особистості не обов'язковий, а пропонується на розсуд учителя [3]. У 2017-2018 навчальному році внесено зміни до програми з української літератури. Запропоновано альтернативу з вивчення окремих тем, матеріал осучаснено новими текстами та авторами. У програмі для 7-го класу у розділі «Ми – українці» рекомендовано на вибір вивчення творчості А. Малишка або В. Івасюка [4].

Розробили власний варіант уроку на тему: «Володимир Івасюк. Відомий український поет і композитор. «Червона рута», «Водограй», «Я піду в далекі гори», «Балада про мальви»». Апробували його на практичному занятті з методики викладання української літератури як рольову гру для однокурсників. Епіграфом до уроку обрали слова батька Володимира Івасюка Михайла Івасюка: «Він все життя чекав світанків, щоб піднести до Тебе свої музичні руки і проректи молитву синівськими вустами». Застосували репродуктивний, дослідницький, евристичний методи і метод творчого читання. Також використали обладнання і ТЗН, а саме: оформлену мультимедійну дошку, портрет і «Автопортрет» Володимира Івасюка, фотоілюстрації до життєвого шляху письменника,

дидактичний матеріал (тестові завдання, картки), презентації з творчими завданнями, відео- та аудіоматеріали. Після привітання та вступного слова провели бесіду з учнями для актуалізації опорних знань. Наступною формою роботи стала розповідь учителя про життя письменника та заповнення «Біографічної анкети» митця, в якій семикласники мали записати необхідну інформацію за рубриками «Родина», «Пісні», «Музичні інструменти» та «Захоплення». Ця робота супроводжувалася слайдами з відповідними світлинами. Етап аналізу поезій В. Івасюка провели як роботу в групах, що дозволило розглянути усі чотири тексти на одному уроці. Для закріплення запропонували літературний кросворд, складений за прочитаними творами. На завершення уроку учні поділилися своїми враженнями від знайомства з неповторним пісенним світом В. Івасюка за допомогою інтерактивної технології «Незакінчені речення». Як домашнє завдання запропонували вивчення однієї поезії напам'ять.

Отже, Володимир Івасюк – автор, який необхідний для вивчення у школі. Його тексти особливі і неповторні, формують в учнів красу мовлення, мислення, спрямовують на замишування та захоплення природою України, виховують патріотичні почуття [5].

Література

1. Івасюк М. Монолог перед обличчям сина // Жовтень. 1989. № 9.
2. Володимир Івасюк. Вернись із спогадів. Львів: Укрпол, 2008.
3. Гусар Ю. Зацвіла «Червона рута»: [про В. Івасюка] // Зірки не гаснуть: художньо-документальні розповіді про видатних митців Буковини, чий імена занесено на «Алею зірок» у Чернівцях. Чернівці: Правдивий поступ, 2003.
4. Українська література. 5-9 класи: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://mon.gov.ua/content/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2017/08/11/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9.-z-chervonimdoc-\(2\).pdf](http://mon.gov.ua/content/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2017/08/11/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9.-z-chervonimdoc-(2).pdf).
5. Володимир Івасюк: перлини духовності України. Київ: Смолоскип, 2011.

УДК

Драган Вероніка
Науковий керівник – доцент Гайдаєнко І.В.
Херсонський державний університет

НАЗВИ ВІДЧУТТІВ У РОЛІ МЕТАФОР У ТВОРАХ ЯРА СЛАВУТИЧА

За допомогою вербалізованих людських відчуттів досягається емоційний вплив реципієнта, більш реально постають перед ним описувані пейзажі, події, портрети дійових осіб й западають в душу.

Актуальність дослідження. Поетичний світ Яра Славутича напрочуд розмаїтий у плані тематичних обширів, образотворчого арсеналу. Мовні особливості творів поета значною мірою з'ясовані. Однак потреба цілісно і повно, глибоко вивчити лінгвостилістику, лексико-семантичні особливості лексичного складу поезії є наразі важливою та необхідною.

Творчу діяльність Яра Славутича досліджували як в літературознавчому та мовознавчому аспектах. Серед учених варто назвати: В. Олексенка, М. Пентилюк, І. Немченка, А. Демченко, І. Лопушинського, І. Гайдаєнко, В. Тихошу, Н. Чухонцеву, Я. Голобородька, В. Бойченка, В. Демченка та інших філологів.

Незважаючи на таку велику кількість розвідок з цієї теми, питання вивчення лексико-семантичної структури, стилістичного використання лексики на позначення відчуттів розкрито не достатньо глибоко. Саме цим і зумовлений вибір теми випускної роботи.

Семантичне поле «назви чуттєвої сфери» в лінгвостилістичному аспекті у поезіях Яра Славутича, становить глибокий вербальний шар, вартий того, щоб на ньому зупинитися окремо і з'ясувати його пізнавальну та естетичну цінність.

Мета роботи передбачає дослідити на матеріалі поетичної творчості нашого земляка, Яра Славутича, видатного поета сучасності, лінгвостилістичні особливості лексем на означення відчуттів у ролі метафор.

Мета спонукає до розв'язання таких **завдань**: вивчити стилістичні функції досліджуваних мовних засобів у ролі метафоричних сполук.

Об'єктом дослідження є мова творів Яра Славутича.

Предмет нашої роботи – лінгвостилістичний аналіз лексем, що наповнюють семантичне поле «назви чуттєвої сфери» і функціонують у ролі метафор.

Стилістична функція мовної одиниці полягає в цілеспрямованому використанні її для досягнення естетичного, експресивного, імпресивного ефектів при збереженні загального інтелектуального (позбавленого емоційно-оцінних нашарувань, об'єктивного) змісту висловлення. При цьому автор прагне уникнути нейтрального способу викладу, тобто такого, який складається переважно з нейтральних слів і не містять жодних „домішок” у логічному змісті повідомлення.

До образно-тропеїчного ярусу мовного рівня художнього твору, перш за все, відносимо метафори.

Метафора в художньому творі разом з іншими стилістичними засобами дає змогу краще виділити ознаки предмета або явища, досягати більшої точності та образності, особливо яскраво виявляти оцінку зображуваного. Багато метафор у творчості тих письменників, які дуже емоційно й гостро ставляться до зображуваного, прагнуть охопити всю складність життя й передати його з великим ліризмом.

Л.Мацько тлумачить метафору, як вид тропів, побудованих на основі вживання слів та виразів у переносному значенні [3, с.328].

Це найуживаніший, універсальний троп. На думку Аристотеля, „Метафора полягає у перенесенні на ім'я загального значення, на різновид з гатунку, на гатунок з різновиду, на один гатунок з іншого або на підставі певної пропозиції (аналогії)” [1, с.217].

Із цього випливає, що метафора належить до внутрішніх топосів. У метафорі можуть бути три ступені схожості (подібності):

а) схожість образна і без образу – подібність менша (слабша), ніж річ порівнювана;

б) відсутність схожості, подібності;

в) протилежність, яка є відповідником іронії [4, с.329].

Найчастіше виділяють такі метафори:

– метафори, що виникають на перенесенні назв істот на назви істот (осіб);

– на перенесенні назв неістот на назви неістот;

– на перенесенні назв істот на неістот;

– на перенесенні ознак речей неживих до істот.

У широкому розумінні метафорою називають будь-яке вживання слів у переносному значенні. Метафори є не тільки образними – тропами поетичної мови, а й джерелом виникнення нових значень. У метафорі відображається здатність людини вловлювати схожість і подібність між іншими індивідами, класами об'єктів, а потім за цією схожістю переносити назви справжнього носія чи функції на характеризовану особу або предмет.

У такий спосіб метафора ніби руйнує одні логічні межі назви, щоб над ними звести інші. Вона немовби заперечує належність об'єкта до того класу предметів, в якій він насправді входить, і переносить його в інший клас, до якого він на раціональній основі не може бути віднесений, але автор бере на себе сміливість віднести його туди, тому що помітив якісь, часом йому тільки одному відомі, спільні риси або переніс певну рису з іншого об'єкта на аналізований [3, с.329].

Слова на позначення назв відчуттів створюють особливі, найяскравіші метафори у поезіях Яра Славутича. Вони допомагають поетові відобразити навколишній світ, щоб читач зрозумів його якнайглибше.

У вірші „Іду степами по стрункій дорозі...”(1939) Яр Славутич змальовує чудові картини степової природи за допомогою низки метафор та персоніфікацій. Наводимо цей твір повністю:

Іду степами по стрункій дорозі.

Яка година випала мені!

Шумлять жита в лункому передгроззі,

Шепочуть шестигранні ячмені,

Палають соняшники. Вздовж дороги

Розлігся чорно, спочиває пар,

Йому замало простору земного –

І він подавсь далеко, аж до хмар [2, с.8].

Яскраві уособлення та метафори допомагають авторові відтворити образ степу як природного живого організму.

Подібну метафору знаходимо у поезії „Став” (1945). Автор дає змогу читачеві не тільки побачити красу навколишнього світу, а й почути його. Наприклад:

У люстрі вод любуючись на вроду,

Сплітають верби тінявий намет,

І шепче казку сонний очерет,

Забравшись плавом із мілкового броду [2, с.25].

Поезія „Колос колосу співає” уславлює людину, яка доклала великих зусиль, щоб зростити врожай на „пухкій, родючій ниві”, щоб завжди „колос колосу співав”. І засобом персоніфікації автор відтворює яскраву ментальну картину світу українців. Наприклад:

Колос колосу співає,

Колос колоса питає:

„Чи в глибіню іде коріння?

Чи воскується насіння?” [2, с.10].

Треба зазначити, що більшість лексем на позначення слуху створюють низку персоніфікованих метафор у поезіях Яра Славутича і використовуються з метою створення звукового оформлення його творів:

1. *І вже нехай навкруг шугають кулі,*

Хай нагла смерть регоче наді мною, –

Передихаючи, зведусь на руки

І заспіваю переможну пісню [2, с.21].

Особливо яскраві образи за допомогою цього тропу митець створює у

поезіях „Кончина кімерійців”, „Сверстюк”, „Кандиба”, „Масютко” т ін.:

1. *Стоять, як пні, в риштованні*

Собори душ.

Кричать серця катовані –

Пелюстки руж [2, с.283].

2. ***О як дзвенів його лункий постскриптум!*** [2, с.281].

Таким чином, назви слухових відчуттів виконують важливу стилістичну функцію – передають у метафоричній формі атмосферу поезій, звуковий фон, на якому відбуваються певні події, створюється відповідний настрій.

Окрім лексики на позначення слуху, метафори також створюються словами, що називають запах і тактильні відчуття:

1. *Повите в зорі, місто Запоріжжя*

Переді мною спало –на виду,

А я стояв, як статуя в саду,

І пахін пив з-над польового збіжжя [2, с.32].

Отже, сила метафори Яра Славутича полягає в її різноманітності, художньо-естетичній довершеності, у широкому використанні народнопоетичної основи. Метафора поета коливається від окремого слова до цілої поезії. Славутич створив цілу гаму метафоричних засобів, які зміцнили силу його поетичного слова.

Таким чином, розглянувши різноманітність і багатство образно-тропеїчних засобів у поезіях Яра Славутича ми дійшли висновку, що майстерність митця виявилася в доречному дозованому наснаженні текстів віршів порівняльними зворотами, метафорами, а також епітетами, завдяки чому вони (тексти) набули особливої поетичної якості та великої сили звучання.

Наше дослідження довело, що словесні засоби відображення дотикових відчуттів у поезіях Яра Славутича виконують найрізноманітніші стилістичні функції, вони сприяють глибшому пізнанню

навколишнього світу, охоплюють широку гаму людських почуттів, поглиблюють психологічні характеристики ліричних героїв і певною мірою збагачують лексичний склад сучасної української літературної мови.

Література

1. Аристотель. Поетика. – К.: Основи, 2000. – 456с.
2. Славутич Яр. Твори в п'яти томах. – К.: Дніпро; Едмонтон: Славута, 1998. – Т.І. – 469 с.
3. Стилїстика української мови: Підручник / Л.І.Мацько, О.М.Сидоренко, О.М.Мацько; За ред. Л.І.Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – 462с.
4. Современное зарубежное языкознание: Вопросы теории и методологии. – К.: Наукова думка, 1993. – 250с.

УДК 811.162.1:81'373.21

Журавльова Єлизавета

Науковий керівник – доцент С.А.Мартос
Херсонський державний університет

НЕОНАЗВИ ХЕРСОНСЬКОГО ГЕОПРОСТОРУ В КОНТЕКСТІ ЗАКОНІВ ПРО ДЕКОМУНІЗАЦІЮ

У статті схарактеризовано мовну політику України, реалізовану через дію Законів про декомунізацію; проаналізовано геоніми, пов'язані з іменами визначних діячів України та зарубіжжя.

Ключові слова: мовна політика, декомунізація, геонім.

Гостро у будь-якій країні постають мовні питання, адже одномовних та мононаціональних держав практично не існує, за винятком Ісландії та Угорщини, але й у цих країнах частина населення спілкується не державною мовою.

Особливо актуальними мовні питання є для України, де протягом усієї історії існування держави створювалися умови для мовної асиміляції українців. Одним із найгостріших питань для нашої країни є питання білінгвізму, що бере свій початок ще від перших визвольних змагань Української держави з Російською імперією. Найяскравіше явище білінгвізму представлено на Півдні та Сході України [2].

Актуальність роботи. Державна мовна політика України на сьогодні спрямована на активне поширення української мови як державної у всіх

сферах суспільного життя. Одним із напрямів сучасної мовної політики постав процес ухвалення низки законів про декомунізацію, який є базисом для викорінення явища білінгвізму на території нашої держави, а також для витіснення пережитків радянських постулат, ідеологій, символів тощо. Не оминула дія згаданих законів і Херсонську область, де було перейменовано низку геонімів, що мали комуністичну семантику.

Мета дослідження полягає у характеристиці геонімів, що пов'язані з визначними діячами України та зарубіжжя.

Усі новостворені геоніми пов'язані з історичними подіями, визначними діячами, певним міським об'єктом, є деформованими або такими, що існували до приходу радянської влади. Слід відзначити, що великий пласт нових назв географічних об'єктів тепер знаменуються іменами видатних діячів, що мають безпосереднє відношення до Херсонщини. Велика кількість геонімів є антропологічними, тобто такими, що пов'язані з власними іменами людей.

Одним із ключових питань при перейменуванні міського простору постало присвоєння вулицям імен визначних діячів Херсонщини, адже пам'ять про людей, що зробили свій вклад у розбудову регіону сприяє пробудженню національної самосвідомості суспільства, повертає місту ті здобутки, що були втрачені в ході встановлення нових режимів.

Усього було перейменовано 104 міських об'єкти, із них 80 вулиць, 14 провулків, 4 парки, 2 площі, 2 проїзди, 1 проспект та 1 шосе.

У Дніпровському районі було перейменовано 23 об'єкти, у Корабельному районі - 41 об'єкт, у Суворовському - 42 об'єкти.

Усі новостворені геоніми, що стали результатом дії Закону «Про декомунізацію» класифікуємо за такими тематичними групами:

- 1) назви, пов'язані з історичними подіями;
- 2) назви, пов'язані з визначними діячами Херсонщини;
- 3) назви, пов'язані з визначними діячами України та зарубіжжя;
- 4) назви, пов'язані з певним міським об'єктом;

5) старі назви, що існували до приходу радянської влади;

б) деформовані назви.

Зупинимося детально на розгляді *геонімів, що пов'язані з визначними діячами України та зарубіжжя*. Зокрема, вулиці міста ушановані іменами визначних діячів культури та мистецтва: українського письменника, критика, літературознавця *Василя Стуса (вулиця Василя Стуса, колишня назва – **Енгельса**)*; українського поета, художника, мислителя *Тараса Шевченка (Шевченківський парк, колишня назва – **Міський**)*; вірменського й українського кінорежисера, народного артиста УРСР *Сергія Параджанова (вулиця С.Параджанова, колишня назва – **Махарадзе**)*. Також серед нових геонімів є імена визначних політичних та державних діячів: кримсько-татарського просвітителя, письменника, педагога, культурного та громадсько-політичного діяча *Ісмаїла Гаспринського (вулиця Ісмаїла Гаспринського, колишня назва – **Червоноповстанська**)*; українського політичного і державного діяча, голови Народного руху України *В'ячеслава Чорновола (шосе В'ячеслава Чорновола, колишня назва – **Кіндійське**)*.

Назви декількох вулиць увіковічені іменами відомих науковців, зокрема, археолога, дослідника скіфської старовини, поета *Бориса Мозолевського [3] (вулиця Бориса Мозолевського, колишня назва – **Фрунзе**)*; *Людвіка Заменгофа* – польського лікаря і лінгвіста, творця штучної мови есперанто (*вулиця Людвіка Заменгофа, колишня назва – **Д. Благоєва***).

Окрему групу серед використаних номінацій геонімів, пов'язаних із державними, громадськими і політичними діячами, становлять гетьмани, кошові отамани, полководці Війська Запорозького, до них належать такі визначні постаті: гетьман українського реєстрового козацтва 1614-1616, 1620-1622 років *Петро Сагайдачний (вулиця Гетьмана Сагайдачного, колишня назва – **Михайловича**)*; козацький кошовий отаман, командувач Чорноморської козацької флотилії *Антон Головатий (вулиця Антона*

Головатого, колишня назва – *П.Морозова*); козацький полководець часу Хмельниччини, український військовий і державний діяч *Іван Богун* (*вулиця Івана Богуна*, колишня назва – *Ілліча*); український військовий, політичний і державний діяч, гетьман Війська Запорозького, голова козацької держави у Наддніпрянській Україні (1657-1659 рр.) *Іван Виговський* (*вулиця І.Виговського*, колишня назва – *Щорса*); український політичний, державний і військовий діяч, гетьман Війська Запорозького у вигнанні, поет, публіцист *Пилип Орлик* (*вулиця Пилипа Орлика*, колишня назва – *9-го Січня*); гетьман Правобережної України 1665-1676 рр. *Петро Дорошенко* (*вулиця Гетьмана Дорошенка*, колишня назва – *Чапаєва*); останній кошовий отаман Запорозької Січі у 1762 та 1765-1775 роках *Петро Калнишевський* (*вулиця Петра Калнишевського*, колишня назва – *Червоноармійська*).

Не оминуло перейменування і часів княжої доби. Так, *вулицю Ворошилова* було перейменовано на честь великого князя Київського, правителя і хрестителя Київської Русі *Володимира Великого* (*вулиця Володимира Великого*, колишня назва – *Ворошилова*), а вулиця Радянська отримала ім'я іншого великого князя Київського, визначного державного діяча *Ярослава Мудрого* (*вулиця Ярослава Мудрого*, колишня назва – *Радянська*).

Сягнуло перейменування і часів створення першої слов'янської азбуки: колишній *проспект Георгія Димитрова* було перейменовано на честь слов'янських просвітителів та проповідників християнства, творців першої слов'янської азбуки, перших перекладачів богослужбових книг на слов'янську мову, братів *Кирила та Мефодія* (*проспект Святих Кирила та Мефодія*, колишня назва – *Георгія Димитрова*).

У процесі перейменування геонімів міста також використано *назви, що пов'язані з певним міським об'єктом та деформовані назви*. Так, колишню *вулицю 40 років Жовтня* (Дніпровський район) було перейменовано на *Університетську*, тим самим відзначивши Херсонський державний університет, що знаходиться на цій вулиці (*вулиця Університетська*, колишня назва – *40 років Жовтня*). Сквер Діви Марії

отримав таку назву, оскільки розташований неподалік церкви Пресвятого Серця Ісуса (*сквер Діви Марії*, колишня назва – *Піонерський*), а вулиця Стрітенська – від Стрітенського собору, що знаходиться в її межах (*вулиця Стрітенська*, колишня назва – *Рози Люксембург*). Щодо деформованих назв, то такий підхід було використано при підборі нових назв для колишніх *площі Героїв Сталінграду* та *вулиці Червоноармійської*. Нову назву першої було утворено шляхом переробки, що призвело до уникнення комуністичного значення та звуження її семантики взагалі, у результаті чого площа отримала назву *Героїв* (*площа Героїв*, колишня назва – *Героїв Сталінграду*). У другому випадку назва вулиці зберегла семантику присвяти Збройним силам держави, однак не минулої СРСР, а незалежної України – *Української Армії* (*вулиця Української Армії*, колишня назва – *Червоноармійська*).

Таким чином, проаналізувавши перейменування геонімів Херсона, відзначаємо, що більше 80 % перейменувань, що базуються на антропонімах, стосуються визначних діячів культури та мистецтва, науки і техніки, учених, засновників заводів та підприємств, лікарів, політичних та громадських діячів, просвітителів, князів, гетьманів. Низка нових геонімів представлена іменами персоналій, що є визначними діячами України та зарубіжжя. Також у сучасних назва геонімів було використано елементи урахування розташування міських об'єктів і шляхи деформації структури та семантики назв.

Література

1. Костюк Л. Херсон. Улицы помнят : путеводитель / Л. Костюк, В. Ракович, И. Ратнер. – Симферополь : Таврия, 1987. – 112 с.
2. Масенко Л. Мовна ситуація України / Л. Масенко. // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2004. – №35. – С. 2 – 6.
3. Оленковський М. Історичні постаті та історичні події у майбутніх назвах вулиць Херсонщини / М. Оленковський. – Херсон, 2010. – 56 с.
4. Пиворович В., Дяченко С. Улицами старого Херсона / В. Пиворович, С. Дяченко. – Херсон, 2002. – 196с.

УДК

Іщенко Марія

Науковий керівник – доцент І.В.Гайдаєнко
Херсонський державний університет,

. ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙ У РОМАНІ П.ЗАГРЕБЕЛЬНОГО «РОКСОЛАНА»

У статті досліджено вербалізовані засоби позначення емоцій у романі П.Загребельного «Роксолана», зокрема подано класифікацію назв та з'ясовано їх функціонування у творі.

Ключові слова: емоційна система, проблема «мова і емоції», емоційна лексика.

Емоційна система відіграє важливе значення у процесі спілкування та життєдіяльності людини. Елементи емоційної системи взаємопов'язані динамічними відношеннями. Системність виявляється у їхній ієрархічній організації, наприклад: тривога може змінюватися переляком і переходити в жах. Іншим показником системності емоцій є полярність між деякими їхніми парами: радість – сум, інтерес – відраза.

До середини 70-х років проблема мовної концептуалізації, так само як і вербалізації емоцій, не привертала увагу мовознавців. Зараз дослідження проблеми «мова і емоції» є одним із основних пріоритетних напрямків сучасного вітчизняного мовознавства. Лінгвістів насамперед цікавить класифікація емотивної лексики, емотивність на синтаксичному рівні, емотивність художнього тексту, а також питання міжкультурної специфіки вербальної та невербальної маніфестації емоцій.

Проблеми зв'язку мови та емоцій завжди цікавили дослідників різних поколінь, а тому існує надзвичайно велика кількість праць, присвячених психолінгвістиці, зокрема розгляду питань вираження емоцій у мові. Лінгвісти, Є. Ковалевська [2], П. Селігей [3], І. Троїліна [4], В. Шаховський [5] та інші вивчали мовні засоби на позначення емоцій, їх особливості та функціонування.

Метою нашої статті є з'ясувати лінгвостилістичні функції мовних одиниць на позначення емоцій у романі П. Загребельного «Роксолана».

На думку окремих науковців, ведучи мову про вираження емоцій за допомогою мовних засобів, слід підкреслити, що мова не виражає емоції як такі, вона передає суб'єктивну концептуалізацію емоцій. Емоції та

емоційна сфера формують опосередковану реальність, тобто мовну картину світу, яка, у свій час, ґрунтується на граматиці, словниковому запасі і навіть ідеології, які й відтворюють цілісну картину, усуваючи розрізненість елементів [4, с. 61].

У лінгвістичних дослідженнях невирішеним залишається питання щодо складу емоційної лексики. У нашому дослідженні ми використовували класифікацію Є. Ковалевської, яка при поділі мовних одиниць на класи враховує принцип експресивності значення. Згідно класифікації вченої, емоційна лексика включає:

- слова з емоційно-понятійним змістом;
- із емоційно-оцінним компонентом;
- емоційно-експресивну лексику з компонентом «інтенсивність»;
- слова з експресивно-стилістичним значенням [2, с. 460].

Слова з емоційно-понятійним змістом виділяють залежно від співвідношення понятійного та емоційного в слові, вони передають емоційний стан у широкому значенні. До того ж, їх можна поділити на слова, які позначають позитивні та негативні емоції. У романі «Роксолана» переважають назви на позначення негативних емоцій. Автор використовує їх для передачі напруженого стану головної героїні. Наприклад, *безлад у душі, тоскне квиління в душі, пересторога в грудях*: «... а Настасі вчувалося, ніби то глибоко в її грудях лунає пересторога...» [1, с. 41]. Також ми можемо спостерігати подібні мовні засоби для характеристики турецького міста, наприклад, *ляк і непевність у місті, ненависть і безкінечна мука Стамбула*: «З безмежного Стамбула, з його ненависті й муки безкінечної кинути тепер були в тишу цього притулку...» [1, с. 42].

Наступний клас слів – емоційно-оцінна лексика, у основу якої покладено позитивну або негативну оцінку оточення, людей тощо. Наприклад, для передачі образу Роксолани, автор використовує таку лексику *молоде дівча, зухвале, непокорене, розсіяне та безжурне, жертва темних сил, дочасна мучениця*: «Жертва темних сил, дочасна

мучениця (так ніби для мук людині неодмінно має бути визначений якийсь час!)...» [1, с. 28]. П. Загребельний послуговується також такими синонімічними конструкціями **бездомна сирота, нещасна бранка, продана і проклята** для належної передачі важкого життя героїні: «Вона йшла, бездомна сирота, нещасна бранка під чужим небом...» [1, с.27].

У романі ми виявили такі словосполучення **солодкі гареми, похмурі вежі, мертві обійми, чорна доля і чорні душі**: «Назвали його Чорним, бо чорна доля, і чорні душа на ньому, і діла теж чорні» [1, с. 5]. Автор уживає ці метафоричні фрази для того, щоб дати оцінку оточення та середовища, у якому відбуваються події.

Письменник часто акцентує увагу на поглядах героїв, використовуючи **холодні погляди, пожадливі очі**: «... врятовані від пожадливих очей і живі, живі!» [1, с. 42]. Адже саме очі можуть відтворити справжній стан людини.

Автор порівнює українців та турків за допомогою слів Роксолани, використовуючи такі прикметники **добрі, лагідні – осхлі, шорсткі**: «... такі були рогатинці, добрі, лагідні, якісь світлолиці... А ці всі осхлі, шорсткі, вив'ялені й висушені на сонці...» [1, с. 40].

Третій клас лексики – емоційно-експресивна з компонентом «інтенсивність», що означає підсилення. Більшість слів, які ми визначили, є поєднанням іменників з прикметниками та дієслів з іншими частинами мови. П. Загребельний, уживаючи такі мовні засоби, хотів передати увесь трагізм душі головної героїні, її внутрішній стан, який зображується досить експресивно. Наприклад, **душа плавала в сльозах, думка болісно билася в ній, кров струмувала**: «Тепер відчувала себе дорослою, кров струмувала в її дужому, гнучкому тілі, груди рвали сорочку, незбагненні млості нападали зненацька...» [1, с. 35]. Саме компонент «інтенсивності» допомагає читачу належним чином сприймати образ Роксолани.

Остання група досліджених лексем – слова з експресивно-стилістичним значенням. Слова, що належать до стилістично забарвленої

лексики, характеризуються, насамперед, наявністю чи відсутністю додаткового конотативного значення, тобто певних емоційних відтінків.

Більшість слів, навіть стилістично забарвлених, сприймається без будь-яких емоцій. Це експресивно нейтральна лексика. Сюди належать слова, що позначають різні абстрактні поняття (*буття, недоторканність, розкіш, істина*), історизми (*санджакбей, бейлербей, візир, селямлик* і т.д.).

Окрім того, у творі наявна низка лексем, що надають висловлюванню емоційного забарвлення, містять стилістично-оцінний відтінок. Це експресивно забарвлена лексика, що, у свій час, поділяється на слова високого та низького стилю.

Лексика високого стилю:

1) книжна піднесена (*істина, буття, недоторканність, велич, величність* (у сполученні «*ваша величність*»), *розкіш*). Ці слова підсилюють враження читача від оточення та подій, що відбуваються. Наприклад: «*Велич людини – у спокої, а спокій – у терпеливості й повільності*» [1, с. 55]. У цьому прикладі *велич* використовуються у значенні *сукупність видатних рис людини, що вражають силою прояву в праці, творчості, почуттях*. Автор часто використовує сполучення *ваша величність* для звертання до султана: «*Ваша величність, не лишайте мене саму в Стамбулі*» [1, с.357].

2) поетична (*водограї, барвистий світ, небосхил, блакить, відлуння суходоли*). Автор послуговується такою лексикою для поетизації навколишнього світу. Наприклад: «... *світ барвистий, лагідний, зовсім чужий отому нелюдському лабіринту*» [1, с. 41]. Найчастіше подібні лексеми звучать у словах Роксолани, тобто письменник показує, що героїня намагається знаходити щастя там, де його немає. Таким чином, ми бачимо дівчину з дуже сильним характером.

Високий стиль письменник уживає для підсилення враження читачів та певної поетизації роману.

Лексика низького стилю:

1) розмовно-побутова (*жували, запихалися, тицялися, спорожнялися, давилися*). П. Загребельний змальовує, жах, який відчувала Роксолана та інші бранки від вигляду «чужого» народу. Він акцентував увагу на негативних якостях чужинців. Наприклад: «Спорожнялися, недалеко й відходячи, у повітрі висів сморід...» [1, с. 38].

2) лайлива (*тварюки, пси*). Використовується для порівняння людських якостей із тваринними, що не викликає прихильності до таких героїв. Наприклад: «Чоловіки мурчали, як коти, хтивість біла з їхніх розледачених постатей – о прокляті самці, тварюки...» [1, с. 38-39]. Саме з такими словами асоціюються у жінок турецькі чоловіки, яких вони більше зневажають, ніж бояться.

Низький стиль має на меті підкреслити зовнішню характеристику героїв та негативні емоції відносно них.

П. Загребельний майстерно користується різноманітними словами, що набувають емоційного значення та допомагають краще зрозуміти стан кожного персонажа в романі.

Письменник показав увесь трагізм людської долі через величний образ жінки, яка пройшла багато випробувань для того, щоб бути щасливою. Мовні засоби на позначення емоцій допомогли належним чином розкрити образ, підкреслити риси характеру та незламність душі дівчини Роксолани. Контраст між позитивними та негативними емоціями лише привертає увагу до твору та стає одним із головних засобів роману.

Література

1. Загребельний П. А. Роксолана: роман / Павло Архипович Загребельний. – Київ: Дніпро, 1988. – 603 с.

2. Ковалевская Е. Г. Избранное. 1963–1999 / Под ред. д-ра филол. наук проф. К. Э. Штайн / Евгения Григорьевна Ковалевская – Санкт-Петербург. – Ставрополь: СГУ, 2012. – 687 с.

3. Селігей П. О. Внутрішня форма назв емоцій в українській мові / П. О. Селігей // Мовознавство. – 2001. – №1. – С. 24–33.

4. Троилина И. А. Функционально-семантический подход в изучении проблемы языковой эмотивности / И. А. Троилина // Язык и эмоции: [сб. научн. тр.] / [под ред. В. И. Шаховского и др.]. – Волгоград: Перемена, 1995. – С. 60–68

5. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / Виктор Иванович Шаховский. – Воронеж: Воронежский государственный университет, 1987. – 188 с.

УДК 373.542:811.161.2

Карп Вероніка

Науковий керівник – доцент Т.Г.Окуневич
Херсонський державний університет

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 5-6 КЛАСУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті розглянуто проблему формування лексичної компетентності учнів 5-6 класів у процесі навчання української мови, запропоновано шляхи її розв'язання і відповідні методичні рекомендації.

Ключові слова: компетентність, компетенція, організація навчання

Сучасні тенденції вітчизняної освіти пов'язані з компетентнісним підходом до організації навчання. З огляду на це одним із стратегічних напрямів рідномовної освіти є формування власне предметних компетентностей учнів, серед них і мовленнєвої.

У пропонованій концепції мовленнєвого розвитку учнів ми виходимо з міркувань М. Пентилюк, відповідно до яких «народжується нова методика навчання рідної мови, що потребує переосмислення змісту, форм, методів і засобів навчання, а головне, визначення суб'єктів навчального процесу та їх взаємодії, що веде до удосконалення технології навчання рідної мови» [4, с. 30].

Мета нашої статті – привернути увагу науковців і практиків до проблеми формування лексичної компетентності мовної особистості учня 5-6 класів та запропонувати ефективні методи навчання, спрямовані на розвиток рецептивних і продуктивних видів мовленнєвої діяльності.

У світлі сказаного передусім потребують уваги поняття *компетенція* і *компетентність*. У багатьох науково-методичних працях вони не розрізняються і взаємозамінюються. Ми ж підтримуємо тих авторів, які вкладають в них дещо відмінний зміст. Так, за В.В. Красевським і А.В.Хуторським, компетенція – це заздалегідь задана соціальна вимога (норма) до освітньої підготовки учня, необхідна для його ефективної діяльності в певній сфері. На відміну від компетенції компетентність – володіння учнем відповідною компетенцією, сукупність особистісних якостей школяра (ціннісно-смислових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей), зумовлених досвідом його діяльності в певній соціально і особистісно значущій сфері [3, с.135].

М. Пентилюк у словнику-довіднику з української лінгводидактики подає таке визначення: «Комунікативна компетенція – здатність користуватися мовою залежно від ситуації, особлива якість мовленнєвої особистості, набута в процесі спілкування або спеціально організованого навчання. К.к. складається з мовленнєвої компетенції (уміння застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями), мовної компетенції (знання одиниць мови та правил їх поєднання), предметної компетенції (уміння на основі активного володіння загальною лексикою відтворювати в свідомості картину світу), прагматичної компетентності (здатність до здійснення мовленнєвої діяльності, зумовленої комунікативною метою, до вибору необхідних форм, типів мовлення, урахування функціонально-стильових різновидів мовлення)» [5, с.70].

Отже, коли йдеться про особистісні досягнення учнів як результат навчання, то більш правомірно вживати термін «компетентність».

Робота вчителя-словесника передбачає постійний перегляд й оновлення принципів, форм, методів і прийомів організації навчання з метою оволодіння знаннями, визначеними Державним стандартом базової й повної середньої освіти з української мови [2], формування відповідних

умінь і навичок, що становлять основу комунікативної компетентності й, зокрема, лексичної як її складника.

Знання про мову мають бути не самоціллю в навчанні, а засобом, що дає змогу виробити вміння використовувати мову в мовленнєвій практиці. Оволодіння теоретичними відомостями повинне створити ту основу, без якої неможливе формування комунікативної компетентності.

Методика роботи над формуванням лексикологічних умінь на компетентнісних засадах містить такі компоненти:

1. Зміст і відповідний обсяг теоретичного й практичного матеріалу.
2. Оптимальні методи, прийоми, форми й засоби навчання.
3. Систему завдань і вправ, спрямовану на формування стійких умінь і навичок оволодіння засобами лексикології на засадах компетентнісного навчання.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури й аналізу стану викладання, програм, підручників в аспекті досліджуваної проблеми визначено методичні умови, які сприяють ефективному впровадженню розробленої експериментальної методики в навчальний процес, формуванню в учнів 5-6 класів умінь використовувати лексичні одиниці в процесі мовлення:

1. Робота над активізацією в мовленні учнів вивчених лексичних засобів і нових слів здійснюється систематично, цілеспрямовано включається в зміст і структуру кожного уроку, під час опрацювання всіх мовних і мовленнєвих тем увага вчителя зосереджується на словниково-семантичній роботі.

3. Виховання в учнів інтересу, уваги до незнайомих слів і потреби з'ясувати їх лексичне значення, усвідомлення результативності роботи над збагаченням мовлення новими лексемами.

4. У процесі словникової роботи цілеспрямоване врахування базових понять, використання їх як необхідної лінгвістичної основи формування лексичної компетентності.

5. Засвоєння слів і понять учнями відбувається швидше й стійкіше за умови мінімізації часового проміжку між моментом семантизації слова та його актуалізацією, роботою над вживанням у мовленні; якщо в процесі роботи над словом встановлювати асоціативні зв'язки; забезпечувати роботу над усвідомленням його семантики в різних контекстах.

6. Використання розробленої системи завдань і вправ, упровадження оптимальних методів, прийомів і засобів.

7. Ознайомлення учнів з типами лексичних помилок, причинами їх появи, способами їх усунення [1].

З огляду на те, що методика формування лексичної компетентності ґрунтується на комунікативно-діяльнісній основі, навчання 5-6-класників передбачає становлення мовної особистості учня. Це виражається в тому, що вивчення теоретичних понять підпорядковується практичній меті оволодіння лексикології – за допомогою лексичних засобів української мови навчити правильно й точно висловлювати свої думки в письмовій і усній формах.

Опрацьовуючи з учнями лексичні, стилістичні, текстотворчі категорії української мови, учитель повинен усвідомити передусім, що основна його мета – формувати компетентного носія мови. Знання лексичної системи можуть бути засвоєні за умови усвідомлення учнями, як ці знання працюють у мовленнєвій ситуації, тобто в певних обставинах спілкування.

Отже, система мови виступає інструментом для здійснення дії, створення адекватної мовленнєвої ситуації. Лексична компетентність, як складник комунікативної, передбачає передусім знання учнями лінгвістичних основ лексикології.

Основний зміст уроків підготовчого етапу навчання становить вивчення базових лексикологічних понять і правил, а також норм уживання слів у мовленні. Крім того, уроки повинні мати й діяльнісний компонент, тому важливим завданням навчання є організація вчителем у 5-6 класах формування лексичних, стилістичних, текстотворчих понять.

Уміння виводити поняття зі спостереження над виучуваними мовними фактами, із виявлення їх ознак, визначення з-поміж них істотних і другорядних, узагальнення їх формує теоретичний тип мислення.

Організація навчальної діяльності в процесі формування лексичної компетентності ґрунтується на мотивації до пізнавальних процесів і технології здійснення їх під час вивчення базового теоретичного матеріалу. Теоретична частина підготовчого етапу навчання передбачає введення й початкове закріплення базових теоретичних понять, необхідних для організації словниково-семантичної роботи з новими словами, поняттями, а також повторення вже відомих учням понять. П'ятишестикласники актуалізують у пам'яті вже відомі їм поняття про однозначні й багатозначні слова, стилі й типи мовлення, текст, засоби зв'язку в тексті.

Зразки ситуацій, спрямовані на комунікативно-ситуативну діяльність учнів: Завдання 1. Проаналізуйте вчинки дійових осіб наведених мовленнєвих ситуацій.

Ситуація № 1. Ця цікава історія сталася в 19-му столітті в Англії. Королева Вікторія була на дипломатичному прийомі в Лондоні. Почесним гостем був африканський вождь. Усе йшло добре, поки не принесли обід. Кожному присутньому подали чашу для обмивання рук. Африканець не знав для чого призначений цей предмет і випив увесь вміст чаші. Усі лорди просто очманіли й стали перешіптуватися, але королева знайшла вихід із ситуації, що створилася. Вона наслідувала приклад гостя, а за нею – й усі придворні.

Це був воістину благородний вчинок, який дав змогу африканському вождеві уникнути конфузу.

Ситуація № 2. Прийшов парубок до мудрого діда та й запитав: «Як мені життя прожити, щоб потім не каятися?» Відповів йому мудрець: «Якщо хочеш довго жити, – посади сад; якщо хочеш, щоб тебе люди прославили, – викопай криницю; якщо хочеш безсмертним бути, – учи

дітей добра» (О. Дорошенко).

П'яти- шестикласники вчаться характеризувати стиль мовлення, беручи до уваги передусім такі параметри: 1) умови спілкування; 2) мету мовлення; 3) розрізнявальні ознаки; 4) використані мовні засоби.

Розглядаючи тексти різних стилів і типів мовлення, усвідомлюючи відомості про текст, його ознаки й засоби зв'язку речень у тексті, учні також повинні ознайомитися з поняттям «комунікативне завдання тексту» (задум).

Засвоєння лексичного значення слова потрібно проводити в певній послідовності. спочатку необхідно ознайомити учнів із тематичними рядами слів, які можуть бути використані для підготовки повідомлення на певну тему, наприклад: «Знання – сила», «Шкільна родина», «Я – українець (українка)». Така робота на уроках української мови забезпечує також міжпредметні зв'язки.

У вивченні лексичного значення слова важливу роль відіграють логічні ряди слів – слова однієї тематики, розміщені за ступенем зростання узагальнення смислу, за родовидовими ознаками, наприклад: яблуня – дерево – рослина. У такий спосіб можна проводити з учнями роботу із засвоєння багатозначних і вжитих у переносному значенні слів, синонімів, антонімів, омонімів.

Робота над значенням і вживанням слова є найголовнішим етапом у процесі словникового опрацювання лексичних одиниць і проводиться з опорою на стилістично диференційований конспект, який відображає художнє, наукове, публіцистичне мовлення. Роботі над попередженням та виправленням лексичних помилок підпорядковується система тематичних вправ: 1) тлумачення значень слів і стійких словосполучень; 2) групування слів за певними граматичними ознаками; 3) аналіз лексичних і фразеологічних одиниць у тексті; 4) конструювання словосполучень, речень, текстів із певними лексичними або фразеологічними одиницями.

Отже, робота вчителя-словесника передбачає постійний перегляд й

оновлення принципів, форм, методів і прийомів організації навчання. Засвоєння лексичного значення слова потрібно проводити в певній послідовності. Наведений нами перелік вправ та фрагментів уроків не вичерпує всього різноманіття видів завдань і вправ, завдяки яким можуть бути сформовано лексичну компетентність учнів. Такі види роботи, на нашу думку, є підготовчим етапом допрофільної підготовки й профільного навчання в старшій школі. У результаті такої роботи діти не лише оволодівають навичками аналізу, а й починають розуміти залежність лексичного значення слова від його елементів, усвідомлюють різноманітність, багатство засобів творення нових слів.

Література

1. Голуб Н.Б., Шелехова Г.Т., Ярмолюк А.В., Новосьолова В.І. Навчання української мови учнів 5 класу на засадах компетентнісного підходу / Н.Б. Голуб, Г.Т. Шелехова, А.В. Ярмолюк, В.І. Новосьолова. – К., 2014. – 198 с.
2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Дивослово. – 2004. – № 3. – С. 77-81.
3. Краевский В.В., Хуторской А.В. Основы обучения. Дидактика / В.В.Краевский, А.В. Хуторской – М.: Академия, 2007. – 352с.
4. Пентилюк М.І. Формування мовної особистості учня – важлива проблема сучасної лінгводидактики // Проблеми формування мовної особистості учнів середніх загальноосвітніх закладів. Збірник наукових праць / М.Пентилюк. – Рівне, 2006. – С. 29–34.
5. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посібник / О.Горошкіна, Н. Єсаулова, О. Лук'яненко та ін; за ред. М.І. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2003. – С. 70.

УДК: 811. 134. 2

Карпачова Анна

Науковий керівник – доцент Гончаренко О.М.
Херсонський державний університет

ВІДИСПАНСЬКІ ТОПОНІМИ ЯК ОБЕРІГАЧІ ІСПАНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ І КУЛЬТУРИ НА ТЕРИТОРІЇ США

Статтю присвячено дослідженню основних функцій топонімів та виявленню особливостей і закономірностей становлення, розвитку,

функціонування системи відіспанських географічних назв північноамериканського континенту і вивченню впливу даної топонімічної мікросистеми на топоніміку США в цілому.

***Ключові слова:** топонімія, етимологічний план, алюзивна функція, метонімічне осмислення, іспаномовні топоніми.*

Топонімія – розділ ономастики, який займається географічними власними іменами і розглядає значення географічних назв, їх походження, закономірності розвитку і функціонування. Топонімія як наукова дисципліна багато в чому зобов'язана своєю диференціацією в спеціальну галузь знання завдяки практичним запитам таких наук, як мовознавство, географія, історія.

До історії науки доводиться звертатися не лише для того, щоб встановлювати зв'язок сьогодення з минулим, але і для того, щоб знайти шлях в майбутнє, до нових відкриттів. Інтерес до походження географічних назв виник дуже давно.

Назви населених пунктів, їх походження та історія здавна привертала увагу простих людей і професійних дослідників. І сьогодні ці назви вивчають представники найрізноманітніших наук (лінгвісти, географи, історики, етнографи). Проте у наш час топоніми в першу чергу пильно досліджуються лінгвістами, оскільки будь-яке найменування незалежно від того, до якого об'єкту воно відноситься, — це одиниця, що входить в систему мови, утворюється за законами мови, живе за певними законами і функціонує в мові [5, с.3]. Географічні назви відбивають не лише історію, природні умови цієї місцевості, мовні переваги народу, але і можуть містити в собі топоніми інших територій.

Усі топоніми мають загальну властивість — вони відбивають у певній міри соціальні, економічні і географічні аспекти життя людського суспільства. У дослідженнях топонімів велика увага приділяється проблемі значення топоніма і проблемі функціонування топоніма в мові і мовленні. Про особливості значення топоніма писали багато учених (В.А. Ніконов, А.В. Суперанська, В.Д. Біленька, К.М. Ірисханова та ін.).

Згідно з теоріями В.А. Ніконова і В.Д. Біленької, топоніму властиві три плани значення : дотопонімічний або етимологічний, топонімічний, пост топонімічний.

Етимологічному плану значення відповідає дотопонімічне значення — те значення, яке це слово мало до того, як стало топонімом.

Другий, власне топонімічний план значення топоніма, корелює з номінативною функцією. Номінативна функція — це основна функція топоніма, властива йому онтологічно. Географічне значення топоніма є його прямим значенням, головним і обов'язковим.

Третій рівень значення співвідноситься з іншими мовними функціями топоніма, окрім номінативної: символічною, алюзивною [2, с.176].

Топоніму властива семантична місткість, яка проявляється в його здатності виконувати символічну функцію. Топонім, як і будь-яке слово, виступає як "носій певного кванта інформації".

Особливим різновидом символічної функції є алюзивна функція: алюзія символізує факт культури. Алюзія розуміється як умисне використання в тексті певних слів, словосполучень, пропозицій, що побічно відносяться до засвідчених фактів культури. Відзначається, що узагальненим вживанням алюзивного топоніму є метафоричне перенесення, що відбувається в тексті самого художнього твору. Йому передують процедура метонімічного осмислення в контексті сутнісних ознак місця, для позначення якого служить це ім'я. Особливе значення мають історико-соціальні топонімічні алюзії, під якими розуміється метонімічне перенесення по моделі "місце — історична подія".

Топоніми — це не лише знаки об'єктів, індивідуалізуючі, ідентифікуючі об'єкти із собі подібних. Вони несуть в собі відбиток культури народу, його історії, відбивають місце існування, ландшафт, фауну, флору, кліматичні особливості. Тому при дослідженні топонімії разом з виявленням ролі топоніма як історичного документу і прояву

народної культури важливе встановлення кореляції між географічною номенклатурою і особливостями ландшафту.

Основна функція топонімів – це виділення, індивідуалізація, ідентифікація іменованих об'єктів серед інших об'єктів. Тобто виділення одиничного об'єкту з безлічі однотипних. В. А. Ніконов назвав цю функцію географічних назв адресною. Топонім, виділяючи і вказуючи об'єкт, дозволяє визначити його місце розташування. Разом з прив'язкою до конкретного географічного об'єкту слово отримує нові властивості, які не властиві іменникам [4, с.212].

Топонім несе в собі характер національної самобутності, в нім, окрім історичних, територіальних і природно-географічних особливостей умов життя народу, відбивається і така характеристика нації, як психічний склад, зафіксований в традиціях, звичаях, фольклорі. Ця обставина особливо важлива при вивченні іншомовної культури, зокрема при вивченні іноземної мови. Правильне розуміння топонімів дає етнографам найбагатший матеріал для пізнання особливостей природних умов і особливостей господарської діяльності народів, їх розселення.

Іспаномовні топоніми США, за нашими оцінками, можна розділити на чотири основні категорії:

- Колоніальні: від іспанські географічні назви, які були дані протягом іспанського колоніального періоду, або адаптовані імена, спочатку дані тому ж місцю в колоніальний період. Наприклад: *Los Ángeles* (скорочення оригінальної іспанської назви *El Pueblo de Nuestra Señora la Reina de los Ángeles del Río de Porciúncula, California, Florida* та ін.

- Постколоніальні: відіспанські топоніми, які не пов'язані з колоніальним періодом, але мають іспаномовне походження і розташовані в регіонах, відкритих іспанцями. Приклади: *Brazos* (Нью-Мексико), *Lake Buena Vista* (Флорида) й ін.

- Неколоніальних: відіспанські географічні назви в областях, які ніколи не були під контролем Іспанії. Наприклад, *Toledo* (Огайо) —

названий на честь першої столиці Іспанії за бажанням поселенців, *Bellavista* (Арканзас) і ін.

- Штучно створені: топоніми, які виглядають як іспаномовні, але насправді є сучасними винаходами. Назви даного типу не завжди є граматично вірними. Найчастіше вони були дані людьми, які не володіють іспанською мовою, але метою яких стало створення милозвучних топонімів, для чого ними було вирішено вдатися до ресурсів іспанської мови. Приклади: *Sierra Vista* (Арізона). Місто було названо в 1956 році, передбачалося значення «гірський вид». Назва міста *Eldorado* (Іллінойс) спочатку походило від двох зрощених англійських прізвищ засновників міста: "*Elder-Read*" (Samuel Elder and Joseph Read). Потім художник, який малював рекламу для залізниці, написав назву *Eldorado* на залізничному депо; в результаті, написання і вимова були назавжди змінені. Штучно створені топоніми не слід змішувати з граматично неправильною адаптацією колоніальних назв, де ім'я, яке використовувалося в іспанському колоніальному періоді, було адаптовано в англійській мові без урахування іспанської граматики. Безлічі початкових географічних назв іспанського походження не судилося закріпитися на картах. Наприклад, в штаті Каліфорнія поселення *Mosquito* / Москито (1824—1845) перейменовано в *Orange* / Оріндж, у Флориді *Saint Lucia* / Сент-Лусія (1844—1855) — в *Brevard*/ Бреверд. Одним із винятків є оронім *Sierras Nevadas*. Так, Хуан Кабрільо, перший європеєць, який відвідав в 1542—1543 рр. затоки Сан-Дієго, Санта-Моніка, острова протоки Санта-Барбари і затоку Дрейка на північ від Сан-Франциско, описово назвав береговий хребет, відомий нині як *Santa Lucia Range*. Надалі назва *Sierra Nevada* перейшло до іншого гірського масиву, і в даний час відноситься до хребту, розташованого на схід від долини Сан-Хоакін. Сучасна назва міста Сан-Дієго пов'язана із експедицією іспанського торговця, військового, мореплавця Себастьяна Віскаїно (ісп. *Sebastián Vizcaíno*), що побував у цьому районі 1602 році. У 1592 році він заснував місто Ла-Пас в

Каліфорнійській затоці. У 1603 році очолив експедицію до північного узбережжя Каліфорнії. Описи узбережжя і карти, складені під час експедиції, відзначалися такою точністю, що використовувалися для навігації аж до кінця XVIII століття. В ході експедиції кілька портів каліфорнійського узбережжя, заснованих Хуаном Родрігесом Кабрільо, отримали сучасні назви, в тому числі порти Сан-Дієго і Енсената. Віскаїно відплив з Акапулько в травні 1602 р і, по мірі просування його кораблів на північ уздовж берегів Каліфорнії, на карті з'явилися назви, що збереглися в наші дні в іспано-англійському гібридному варіанті:

Isla de San Nicolás - San Nicolas Island;

Isla de Santa Bárbara - Santa Barbara Island;

Isla de Santa Catalina - Santa Catalina Island;

Punta de San Pedro - San Pedro Point;

Punta de Pinos - Point Pinos;

Puerto de Monterey - Monterey Bay;

Punto de Año Nuevo - Point Ano Nuevo;

Punta de los Reyes - Point Reyes.

Однак назва *Punta de la Limpia Concepción* було цілком перейменовано в англomовний топонім *Point Conception*. За часів Кабрільо і Віскаїно сама назва «Каліфорнія» відносилася тільки до південної частини витягнутого півострова, відомого зараз як Нижня (Baja) Каліфорнія. Спроби заснувати в бухті Монтеррей постійну колонію і перетворити порт в оплот іспанської корони на північ від Мексики не мав успіху. Минуло майже 170 років, перш ніж плани утворення іспанських поселень на північ від Сан-Дієго були втілені в життя і територія отримала назву Верхня (Alta) або ж Нова (Nueva) Каліфорнія. Починаючи з 1769 р. Іспанія вживає неодноразові спроби розширити свої володіння в Західній півкулі. Основна зона іспанської експансії лежить на північ від Мексики, уздовж тихоокеанського узбережжя. Рішення зміцнитися в цьому районі було мотивовано необхідністю побудови портів для обслуговування

кораблів, які пов'язували Америку з іспанськими колоніями на Філіппінах [3, с.173].

Топоніми – особливі одиниці, що потребують спеціального вивчення, впорядкування і ретельної охорони у зв'язку з тими функціями, які вони виконують в мові, і тією роллю, яку вони грають в суспільстві. Саме тому інтерес до топонімії не слабшає, і останні роки проявляється все яскравіше.

Топонімія США гетерогенна і іспаномовні топоніми займають в ній значну частину від загального обсягу топонімічного корпусу країни. Оскільки лексичний рівень мови універсально виявляється найбільш проникним для відображення лінгвокультурологічних факторів, іспанці залишили колосальний культурний слід, який, поряд з домінуючим англійським та ірландським, відображений на карті США навіть в ХХІ столітті.

Таким чином, можна зробити висновок, що топонімія дійсно займає положення між географією, історією і мовознавством. Топонімія служить цінним джерелом для дослідження історії мови і знаходить застосування в історичній лексикології, діалектології, етимології, лінгвістичній географії, оскільки деякі одиниці стійко зберігають архаїзми і діалектизми.

Література

1. Ирисханова К. М. Функционирование топонимов в художественной литературе. Дисс...канд. филол. наук: 10.02.04./ Ирисханова Кира Максимовна. М., 1978. – 195 с.
2. Леонович О.А. Топонимы США [Текст] : / Олег Анатольевич Леонович. – М.: Высшая школа, 2004. – 247 с.
3. Никонов В.А. Имя и общество/ Вячеслав Алексеевич /Никонов. – М.: Наука, 1974. – 278 с.
4. Суперанская А. В. Что такое топонимика? [Текст] : /Александра Васильевна Суперанская. – М.: Наука, 1985. – 176 с.

Науковий керівник – доцент Дружененко Р. С.
Київський університет імені Бориса Грінченка

**ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 5 – 7
КЛАСІВ НА ОСНОВІ ІНТЕГРАЦІЇ ЛЕКСИКОЦЕНТРИЧНОГО ТА
ТЕКСТОЦЕНТРИЧНОГО ПІДХОДІВ**

У статті проаналізовано процес формування лексичної компетентності учнів 5 – 7 класів на основі інтеграції двох підходів – текстоцентричного та лексикоцентричного.

Ключові слова: *лексична компетентність, текстоцентричний підхід, лексикоцентричний підхід, лінгводидактика.*

Компетентнісний підхід до навчання, що активно розвивається в сучасній дидактиці, – передумова успішної реалізації учня, оскільки передбачає безпосередню участь школярів у навчально-виховному процесі, інтеракцію, проектну діяльність. Усе перелічене являє собою складову процесу формування ключових та предметних компетентностей особистості.

Формування лексичної компетентності належить до основних складників розвитку мовленнєвої культури особистості, забезпечує вільне спілкування з іншими людьми, тому перед вчителями постає завдання сприяти такому розвитку шляхом навчально-виховної діяльності.

В українській науці питання компетентнісного підходу розвивають Н. Антіпова, О. Борисюк, Е. Воронцова, Л. Григоровська, І. Зязюн, О. Ковальова, В. Луговий, С. Максименко, Л. Паращенко, С. Петренко. Крізь призму освіти його досліджують В. Байденко, Н. Бібік, В. Болотова, Г. Головань, О. Овчарук, О. Пометун, С. Савченко, С. Трубачов, О. Хуторський та інші. Проблеми мовленнєвої компетентності у своїх дослідженнях розглядали Т. Симоненко, І. Гудзик, Т. Ладиженська, О. Біляєв, О. Горошкіна, Л. Мацько, Р. Мільруд, А. Богуш. Проблему формування лексичної компетентності порушувало багато вчених. Зокрема, це питання проаналізовано в праці О. Амацьєвої, Е. Белкіної, А.

Богущ, І. Варнавської, Н. Ветлугіної, Н. Гавриш, О. Дронової, Н. Жовтюк, Т. Комарової, Т. Козакової, Л. Попової, Н. Сакуліної, Н. Сіранчук, О. Ушакової, Н. Фесюкової, Н. Чорної, В. Ягупкової та ін.

Оскільки окреслена проблема лише частково розглядалася в лінгводидактичній науці, а поняття «лексична компетентність учнів 5 – 7 класів» потребує ширшого обґрунтування, дослідження у такому ракурсі, поглиблене вивчення процесів формування лексичної компетентності учнів 5 – 7 класів, у різних аспектах, мета нашої статті – проаналізувати процес формування лексичної компетентності учнів 5 – 7 класів на основі текстоцентричного та лексикоцентричного підходів. Для реалізації мети слід виконати такі завдання: окреслити поняття лексичної компетентності у лінгводидактичному дискурсі та етапи її формування; визначити суть текстоцентричного та лексикоцентричного підходів; дослідити шляхи інтеграції текстоцентричного та лексикоцентричного підходів до формування лексичної компетентності учнів 5 – 7 класів.

Поняття компетенції та компетентності в науковому дискурсі є дискусійними та трактуються по-різному. Опираючись на статтю С. Лейко, компетенцію визначаємо як знання, уміння, навички, якими повинна володіти особистість для успішної діяльності в межах тієї сфери, де буде здійснюватися діяльність людини. Компетентність – надбання самої особистості, здатність, властивість застосувати знання, уміння, навички практично. Отже, компетенція пов'язана з діяльністю, тоді як компетентність – з особистістю, з її внутрішніми якостями та здібностями [2, с. 133]. У «Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти» лексичну компетентність визначають як «знання і здатність використовувати мовний словниковий запас» [1, с. 7]. У запропонованому тлумаченні, на наш погляд, належним чином не відбито особливостей уживання лексичних одиниць відповідно до мовленнєвої ситуації, позалінгвального контексту.

І. Ярема під лексичною компетентністю розуміє «здатність індивіда, на основі лексичних знань використовувати мовний словниковий запас, миттєво викликаючи з тривалої пам'яті еталон слова залежно від

конкретного мовного завдання, доречно вживаючи обрані вирази, приказки, прислів'я та фразеологічні звороти в межах професійного розвитку, а також забезпечувати підтримку функціонування зазначених навичок на необхідному рівні та здійснювати постійний контроль процесу лексичного наповнення мовлення» [5, с. 198].

Ми визначаємо лексичну компетентність як здатність людини комунікативно-доцільно й ситуативно-адекватно використовувати лексичні знання, уміння та навички під час спілкування.

Формування лексичної компетентності залежить від рівня знань учня з лексикології, уміння використовувати лексичні одиниці відповідно до комунікативної ситуації; дотримання лексичних норм сучасної української літературної мови з урахуванням постійних лексичних змін та трансформацій. Сюди ж входить лексичне багатство мовлення; уміння добирати синоніми; усвідомлене використання ціннісного потенціалу та естетичності лексичних одиниць.

Процес формування лексичної компетентності повинен відбуватися в кілька етапів. Вагому роль відіграє мотивація до навчальної діяльності – слід повідомити учням для чого, у яких комунікативних ситуаціях їм пригодяться здобуті уміння та навички. Далі робота базується на актуалізації вивченого матеріалу (підготовчий етап), опанування нового, закріплення на основі роботи з текстами та окремими лексемами, розігрування конкретних комунікативних ситуацій. Звичайно, студійований матеріал повинен спонукати до рефлексії.

У лінгвістиці виокремлюють два основні підходи до аналізу системи мови. Лінгвоцентричний базується на розгляді лінгвосистеми як семіотичної структури та врахуванні планів вираження та змісту мовного знаку. Текстоцентричний розглядає лінгвосистему як сукупність засобів текстотворення, а також створює передумови для розуміння мовного знаку як єдності двох інших сутностей – системотворчої і текстотворчої. У лінгводидактиці послуговуємося текстоцентричним та лексикоцентричним для формування різного роду мовленнєвих компетентностей.

Принцип текстоцентризму в методиці викладання української мови передбачає формування умінь та навичок на основі розуміння структури тексту й мовних одиниць, створення власних висловлень й відтворення чужих. Отож центральне місце в цій методиці посідає опора на зв'язний текст і вміння його конструювати. Під час аналізу тексту школярі дискутують, висловлюють свої міркування, а це покращує культуру мовлення та допомагає при виконанні творчих завдань в подальшому. Але текстотворчий підхід слід синтезувати із лексикоцентричним, що передбачає розвиток словникового запасу учнів, активної лексики, увиразнення мовлення, а саме з'ясування значення невідомих слів, активізація уже вивченого слова, походження лексеми, її місце серед всієї лексичної системи, вживаності, сфери застосування. Отже, особлива увага надається словниковому запасу та адекватному застосуванню лексеми в процесі комунікації. Ці процеси залежать від ефективного закріплення слова в пам'яті, що в свою чергу супроводжується введенням лексеми в контекст, добром синонімів та антонімів.

Вважаємо, що тільки шляхом інтегрування окреслених вище підходів можна сформувати лексичну компетентність. Таким чином в учнів 5 – 7 класів закріплюються знання із розділу «Лексикологія» та продовжується систематизація у зв'язку з темами «Іменник», «Прикметник», «Дієслово», «Прислівник».

Як зазначає М. Пентилюк, основними формами роботи можуть бути: навчальне, аналітичне читання текстів з конструюванням питань до тексту, виразне читання віршів, текстів різних жанрів; проникнення в авторський задум тексту через аналіз ключових слів, що розкривають головну ідею тексту; добір заголовків до тексту, критичне осмислення їх та обговорення; вправи з техніки мовлення, виразного читання художніх текстів, виголошення власних промов залежно від ситуації мовлення; коротке усне повідомлення про прочитаний у підручнику (газеті, журналі, методичному посібнику) матеріал з його оцінкою; розповідь про прочитану книгу, відвідану виставку, екскурсію, переглянуту (прослухану) передачу; повідомлення із власного життєвого досвіду відповідно до різних ситуацій

(побутового, громадського життя); написання листів, заміток в ЗМІ [3, с. 102]. Звичайно, указані форми роботи націлені на учнів з високим рівнем знань та умінь, проте, вважаємо, робота з текстом обов'язково має бути присутня на уроках української мови.

Тексти, вибрані для уроків, можуть мати різний характер. Для реалізації мети слід використовувати тексти різних стилів, присвячені певній темі, особливо мистецького чи культурологічного спрямування. У такому разі увагу школярів привертатимуть, до прикладу, професіоналізми, діалектизми, неологізми, застарілі слова тощо.

На уроках зв'язного мовлення найкраще реалізується текстотворча діяльність, що дозволяє реалізувати здобуті знання на практиці. На уроках такого типу доцільно застосовувати комплексну роботу з аналізу тексту різного стилю «оскільки є достатньо часу для аналізу сприйняття тексту, детальної характеристики стилю, типу мовлення, аналізу мовних одиниць тощо. Уміння визначати особливості певного тексту, бачити багатство мовних засобів, красу слова формується лише за умови систематичного застосування текстоцентричного підходу до вивчення мови» [4, с. 242].

Інтеграція текстоцентричного та лексикоцентричного підходів базується на принципах наступності та системності, дозволяє поєднати різні методи навчання та форми роботи (групова, індивідуальна).

Ми виокремлюємо такі вправи, що базуються на синтезі окреслених підходів:

– лексико-семантичні (збагачення словникового запасу учнів) – тлумачення значення слів у тексті, розгляд незнайомих слів, добір синонімів; зіставлення власного тлумачення смислу слова зі словником; добір метафор; добір епітетів; добір фразеологізмів; тематичне групування слів; розмежування значень багатозначних слів; стилістичне маркування слів; тематичне групування слів, визначення функції слова у тексті; заміна одних лексичних одиниць іншими;

– аналітичні (аналіз, удосконалення тексту на основі лексичних засобів, присутніх в ньому) – аналіз окремих мовних одиниць; обґрунтування думки; композиційний аналіз тексту; лексико-

фразеологічний аналіз тексту; зіставлення чи порівняння мовних одиниць; переформулювання думки; виокремлення основного; порівняння; визначення стилістичної функції слова; визначення емоційного навантаження слова у тексті;

– продуктивні (створення оригінальних текстів, основою чого є словникове багатство) – висловлення свого ставлення; висловлення своїх міркувань; описання (словесне зображення) предмета, рослини; відтворення, домислення події.

Переваги синтезу проаналізованих підходів полягає в збагаченні лексичного запасу, розвитку культури мовлення, можливість використання міжпредметних зв'язків та збагачення загальної культури особистості учня, реалізація виховної мети уроку.

Отже, якісне формування лексичної компетентності забезпечується синтезом лексикоцентричного та текстоцентричного підходів. Інтеграція зазначених шляхів роботи забезпечує поповнення знань учнів про лексичну систему мови, спрямовує увагу учнів на пошук нових лексичних одиниць у текстах, збагачує словниковий запас, розвиває усне мовлення, розвиває соціокультурну компетентність, формує вміння сприймати, аналізувати, відтворювати, створювати, редагувати власні висловлення.

Подальші наукові дослідження з теми формування лексичної компетентності учнів 5 – 7 класів передбачають розширення об'єкту та предмету аналізу, інтеграцію різних методів та прийомів, розробку нових вправ та завдань, використання теоретичних напрацювань на практиці.

Література

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. укр. видання д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. – К.: Ленвіт, 2003. 273 с.

2. Лейко С. Поняття «компетенція» та «компетентність»: теоретичний аналіз / С. В. Лейко // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2013. – Вип. 4. – С. 128-135.

3. Пентиліук М. І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: збірник статей / Пентиліук Марія Іванівна. – К.: Ленвіт, 2011. 256 с.

4. Семеліт О. В. Текстоцентричний підхід у методиці викладання української мови як засіб формування комунікативної компетентності учнів / О. В. Семеліт // [Таврійський вісник освіти](#). – 2015. – № 2(1). – С. 237-245.

5. Ярема І. А. Зміст формування англомовної лексичної компетентності в професійно орієнтованому говорінні студентів металургійних спеціальностей / І.А. Ярема // Вісник Запорізького національного університету. Серія: Педагогічні науки. – Запоріжжя, 2012. – Вип. 1 (17). – С. 197 – 203.

УДК 371.32:821.161.2 – 311.3

Катречко Анна

Науковий керівник – доцент Бондаренко Л.Г.
Херсонський державний університет

**ВИВЧЕННЯ ПОВІСТІ ОЛЕКСАНДРА ГАВРОША «НЕЙМОВІРНІ
ПРИГОДИ ІВАНА СИЛИ, НАЙДУЖЧОЇ ЛЮДИНИ СВІТУ»
В 7-МУ КЛАСІ**

Статтю присвячено вивченню повісті Олександра Гавроша «Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу» на уроках української літератури в 7-му класі.

***Ключові слова:** Олександр Гаврош, «Неймовірні пригоди Івана Сили», повість, урок української літератури.*

Олександр Гаврош – сучасний український письменник, драматург, журналіст. Народився 26 березня 1971 року в Ужгороді. Має близько двох тисяч публікацій у пресі та понад двадцять авторських книжок. Із 2000-их років почав писати художні твори. «Я ніколи не думав, що стану письменником. Навіть журналістом не планував бути. У дитинстві хотів стати археологом. Згодом планував вступати на історичний факультет. Тому в моїх книжках багато історії, мені цікаве минуле. До літератури прийшов еволюційно, внаслідок внутрішнього розвитку», – так автор пояснює зміну в своєму житті [1]. Після виходу кількох збірок поезій спробував себе у прозі. За словами Олександра Гавроша, поети – це люди «без шкіри», які сприймають усе гостро, драматично. Він «прожив цей емоційний стан і перейшов до прози» [2].

Твір «Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу» вивчається на уроці української літератури в 7-му класі. Навчальна програма передбачає ознайомлення школярів із повістю про пригоди українського силача, який став чемпіоном Європи з кількох видів спорту, об'їздив півсвіту, здобувши безліч перемог. Іван Сила (Іван Фірцак) – це втілення непереможного духу українського народу, його доброти й щирості. У творі виразно прослідковується морально-етична проблематика: добро і зло, справжня дружба і любов, чесність і підступність.

На розгляд повісті програма пропонує відвести 4 години. У рубриці «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності» перераховані предметні компетентності, що мають бути сформовані під час опрацювання цієї теми: «Учень / учениця ознайомлюється з історичною довідкою про Івана Фірцака; переказує зміст повісті; визначає головні проблеми, характеризує образи героїв», та перераховані ключові компетентності: «Учень / учениця: висловлює судження про необхідність серйозного ставлення до свого здоров'я, до спорту; про чесність у спортивних змаганнях; створює свою історію з головним героєм – Іваном Силою; зіставляє специфіку розкриття теми в літературі й кіномистецтві» [4, с.147].

Під час вивчення повісті реалізуються такі наскрізні лінії: «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Здоров'я і безпека». У рубриці «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності» зазначено й емоційно-ціннісне ставлення, що формується в учня у процесі вивчення художнього твору: «Утвердження оптимістичних настроїв, бажання розвивати своє тіло, здобувати спортивні перемоги, досягати вершин у житті» [4, с.147]. У рубриці «Мистецький контекст» зазначено фільм, з якими вчитель, на власний розсуд, може ознайомити учнів.

Під час проведення уроку з теми Олександр Гаврош «Неймовірні пригоди Івана Сили» була поставлена триєдина мета:

- навчальна: ознайомити учнів із творчістю письменника-сучасника, із історичною довідкою про Івана Фірцака;
- розвивальна: розвивати уміння переказувати зміст повісті, визначати головні проблеми;
- виховна: виховувати бажання здобувати спортивні перемоги, досягати вершин у житті.

Тип уроку був обраний як урок засвоєння нових знань і розвитку на їх основі вмінь і навичок. Під час роботи використовувалися такі методи і прийоми: метод творчого читання (коментоване читання), евристичний (побудова системи запитань, бесіда за прочитаним, «незакінчене речення»), репродуктивний (слово учителя), дослідницький (випереджувальне завдання для учнів).

Обладнання і ТЗН: оформлена мультимедійна дошка, фотоілюстрації Олександра Гавроша та фотоілюстрації Івана Фірцака, дидактичний матеріал (тестові завдання), презентація, відеоматеріал.

Епіграфом до уроку були обрані слова українського силача, володаря титулу «Найсильніша людина світу» Василя Вірастюка: «Сила духу, сила волі приведуть до заповітної мрії».

Під час роботи на уроці спостерігалось зацікавлення повістю, учні відкрили для себе нового силача, ім'я якого було забуто – Івана Фірцака, дізналися більше про письменника-сучасника Олександра Гавроша. Триєдина мета була досягнута, обрані методи і форми роботи використано, а урок проведено і засвоєно.

Доходимо до висновку, що постать Олександра Гавроша цікава, його твори захоплюють дітей середнього шкільного віку і справляють неабиякий позитивний вплив на розвиток особистості.

Література

1. Каралкіна Н. Олександр Гаврош: «Треба цінувати чужу працю, тоді поважатимуть і твою...» [Електронний ресурс] / Н. Каралкіна.

Режим доступу: http://pres.at.ua/news/oleksandr_gavrosh_meni_ne_vistachae_t_alantu/2014-11-25-1811.

2. Ліпич Ю. Все, що посилає життя, нам потрібне. Але треба зрозуміти – для чого, – Олександр Гаврош, 44 роки, письменник [Електронний ресурс] / Ю. Ліпич. Режим доступу : https://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_vse-scho-posilaye-zhittya-nam-potribne-ale-treba-zrozumiti-dlya-chogo-oleksandr-gavros-44-roki-pismennik/644186.

3. Гаврош О.Д. Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу.– К. : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2014. – 176 с.

4. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів України + опис ключових змін. 5–9 класи. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2017. – 184 с.

УДК 811.161.2'376:82.09

Кобернюк Наталя

Науковий керівник – доцент Климівич С. М.
Херсонський державний університет

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СМИСЛОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ ПАРЦЕЛЬОВАНИХ КОНСТРУКЦІЙ В ІДІОСТИЛІ ЛЮКО ДАШВАР

У статті визначено роль парцелятів у текстовій організації романів Люко Дашвар «Молоко з кров'ю» і «Мати все» та проаналізовано стилістичні функції парцельованих конструкцій.

Ключові слова: парцеляція, синтаксична структура, мовленнєве членування, парцельована конструкція (парцелят).

Парцеляція – це один з прийомів текстової організації, що демонструє автономність формально-граматичної структури речення та його інтонаційного і суб'єктивно-сміслового оформлення співвідносного з особливостями та закономірностями мовленнєвого акту. Парцеляти як комунікативно значущі одиниці, створені на ґрунті членування єдиного і смислового цілого, вони розширюють діапазон синтаксичного аналітизму сучасної української мови.

Парцельовані конструкції інформаційно насичують висловлення, інтенсифікують смислове значення неядерних компонентів речення, надають їм виразності. Виділення в особливу рему складників висловлення збільшує кількість рематично вагомих текстових одиниць. Саме завдяки

парцельованим конструкціям відбувається розширення можливостей тексту, оскільки це пов'язано з розвитком реми: парцельований компонент стає предикативно значущим та бере на себе функцію інформативного центру синтаксичної структури чи загалом тексту.

Парцельовані конструкції увиразнюють зміст тексту і виконують ритмомелодійну функції. Парцелят набуває комунікативної самостійності й тим привертає до себе увагу читача, ніби «випадаючи» з рівного ритму. Наприклад: *«Маруся до старої хати прийшла вже по-темному. Юрка спати вклала, Орисі ліки дала, вікно відчинила і сіла біля столу. Аркуша зі шкільного зошита вирвала, кулькову ручку на газеті розписала. Задумалася. Чи варто писати? Льшку згадала... Стьопку...»* [3, с. 146]; *«Льошка на поріг. Веселий»* [3, с. 73]; *«Там спала. На Іветтиному ліжку»* [2, с. 325]; *«Санчата свої загубив. І шубу. І шапку»* [2, с. 131].

Парцеляція є експресивним явищем усної мови. Її виникнення пояснюється тим, що в безпосередньому живому спілкуванні немає можливості все до слова наперед продумати. У процесі говоріння виникає потреба інтонаційно виділити окремі одиниці, розширити й уточнити їх допоміжною інформацією. У художній мові парцеляція використовується для створення стилістичних ефектів живомовності, невимушеності, спонтанності спілкування: *«Тетянка! – підхопив голова. – Гарна дівка! Ото тільки, що ніс горбом, так і ти, Стьопко, не перий красень на селі»* [3, с. 72]; *«Побіжу... Платосик сам... Ти ж їдь, Стасику! Поспішай! Бог дасть, усе добре буде. В Іветти такі зв'язки... Самі професори, мабуть, посеред ночі позбігалися... Урятують... Обох урятують... Бог милосердний! Нашу Лідусю за що карати? Нема за що! – побігла»* [2, с. 33].

При парцельованні цілісна змістово-синтаксична структура членується на кілька фраз (переважно дві), з яких одна є основною, бо в ній викладається основний зміст думки, а друга – парцелятом, у якому реалізується залежна частина основної синтаксичної структури: *«У*

кабінеті можу заночувати. Чи в кімнаті для гостей. У мене велика квартира... У центрі...» [2, с. 75]; «Нічна сорочка незнайома. Нова, не інакше» [3, с. 160].

У використаних Люко Дашвар парцельованих структурах простежуємо яскравість індивідуальної манери письменниці, що у зображенні тих чи тих явищ прагне передати особливості, властиві усно-розмовному мовленню.

Письменниця, створюючи текст, виходить з об'єктивної сегментації, яка знижує уявлення зв'язності змісту шляхом фіксації уваги на окремих складових елементах, що об'єктивно мають цілісність і тісну внутрішню спаяність.

Приєм парцеляції, під яким розуміємо такий спосіб мовленнєвого членування єдиної синтаксичної структури, за якого вона втілена не в одній, а в декількох інтонаційно-сміслових одиницях, у романах Люко Дашвар полягає в акцентуванні, виділенні найбільш значущих частин висловлювання, створенні ефекту невимушеного процесу мислення, посилення інформативності тексту, відбиття різноманітних відтінків авторського ставлення до явищ, подій, процесів, осіб тощо.

Парцеляція виконує низку стилістичних функцій в ідіостилі письменниці. Люко Дашвар використовує парцельовані конструкції:

1. В описах для зображення обставин дії, актуалізації окремих деталей: «А як не подобається, з собою візьму. У відрядження» [3, с. 185]; «Ліда зірвалася, підбігла до дверей братової кімнати. Завмерла. Прислухалася» [2, с. 66].

2. Для передачі емоційно-психічного стану персонажа: «Приїхав додому. Зібрав пакети з дитячими речами. Жбурнув у відчинене вікно. Повикидав усе з кухонної шафки. Молоток вишукав. Знайшов. Пішов до вітальні й троцив дитяче ліжечко, доки від нього не лишилася купа трісочок, наче не розпалене вогнище. Упав на підлогу. Плакав, аж попух. Скрутився клубком, наче його чоботами б'ють, і незчувся, як ... заснув» [2, с. 35].

Стилістична парцеляція характерна для внутрішніх монологів, які сприймаються як одна цілісна надфразна синтаксична єдність, для функціонального типу текстів-роздумів. Функцію парцелятив виконують не тільки члени речення (як у синтаксичній парцеляції), а й різні види простих речень – неповних односкладних, слів-речень: *«Дитина! У мене буде моя дитина! Вона збере до купи наші серця – моє, мамине, Стасове... Вони тільки побачать її і розтануть. І любитимуть... мене! Бо це я їм дам те світло! Ту дитину!»* [2, с. 28].

3. Для конкретизації змісту базової частини вислову: *Та цукерка... Найцінніша! Оберіг, виходить, на все твоє життя... На пам'ять... Про німця... І мати твою сердешну»* [3, с. 31]; *«Нінуха кивала всім чим могла. Головою, руками, очима – погоджуйся, погоджуйся!»* [2, с. 106].

4. Для ритмізації прози, створення в читача ефекту «присутності», безпосереднє сприйняття емоцій, на які зорієнтоване зображення: *«Того осіннього вечора у провулку поблизу Контрактової темрява з'їла світло. І око їй не виколоти – не видно. Нічого не рятувало – ні ліхтарі, ні лампи з вітрин і вікон. Небо прорвалося. Чорні кишки долу. Дощ-кров фонтаном. Вітер із дощем грається: у жменю його та й кидає – на тобі косяк, на тобі горизонталі»* [2, с. 7].

Використання парцеляції у художній літературі зумовлене традицією усно-розмовного мовлення й допомагає читачеві усвідомити й найбільш яскраво зрозуміти емоційно-почуттєвий світ героя.

Нагнітання питальних і окличних речень, використання тропів серед парцелятив, повторів (лінійних і кільцевих) доводить, що парцеляція – це особлива стилістична категорія, яка дозволяє досягти посилення інформативності тексту і водночас має чуттєву основу.

Отже, особливості парцеляції сприяють активному поширенню її у художній прозі. У романах Люко Дашвар це зумовлено насамперед тим, що за допомогою цих конструкцій актуалізуються частини висловлювання. В експресивному синтаксисі романів парцельовані конструкції виступають засобами передачі різноманітних явищ природи, сприйняття людиною різних подій, особливо яскравих вражень, почуттів, настроїв та відтінків

реакцій на навколишню дійсність. Згідно із задумом письменниці вони не тільки вдало концентрують увагу читачів на змісті кожної частини і забезпечують художньо переконливе звучання авторського вислову, але й засвідчують тісний зв'язок авторської мови з живою усно-розмовною.

Література

1. Загнітко А. Актуальні проблеми текстової лінгвістики: закономірності внутрішньотекстової організації. *Лінгвістичні студії*. Вип. 5. Донецьк: ДонНУ, 1999. С. 95–111.

2. Люко Дашвар Мати все. Харків: Вид-во «Клуб сімейного дозвілля», 2010. 336 с.

3. Люко Дашвар Молоко з кров'ю. Харків: Вид-во «Клуб сімейного дозвілля», 2008. 272 с.

УДК 81'373:001.4

Козлова Світлана

Науковий керівник – доцент Климович С. М.

Херсонський державний університет

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ГРУПА «ДЕСЕРТИ»

У ГАСТРОНОМІЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті на основі інтернет-джерел здійснено фіксацію й семантико-стилістичний аналіз глутонімів лексико-семантичної групи «десерти».

***Ключові слова:** гастрономічний дискурс, інтернет-дискурс, лексико-семантична група, глутонім, правописні розбіжності*

Останнім часом цілком виправдано науковці говорять про гастрономічний дискурс, що об'єднує численну кількість кулінарних текстів у збірниках рецептів, меню, блогах, спільнотах у соціальних мережах тощо. Незважаючи на те, що популярність цієї теми постійно зростає, поки що немає підстав говорити про комплексний аналіз гастрономічного дискурсу.

Метою роботи є фіксація та семантико-стилістичний аналіз глутонімів лексико-семантичної групи «десерти», вживаних у текстах гастрономічного інтернет-дискурсу.

Обов'язковим завершальним етапом повноцінного харчування є вживання солодоців. Лексико-семантична група «десерти» представлена найпопулярнішими на різних континентах стравами, якими варто

смакувати наприкінці обіду.

Традиційний французький десерт, що містить вершковий заварний крем, покритий шаром твердої хрусткої трохи підрум'яненої карамелі — **крем-брюле** [6]. Продуктивність вживання цього глютоніму дуже висока: українцям ця назва відома і як окрема страва, і в якості назв продуктів, схожих за смаковими якостями. Тим не менше в рецептурних записах домінує основне значення. Напр.: *Якщо домашнє крем-брюле занадто довго піддається впливу високої температури, то стає надмірно черствим або згортається* [3].

Десерт, популярний на індонезійському острові Ява, що готують із зеленого млинця, зробленого з листя пандануса, який розгортають, а потім начиняють кокосовим цукром — **дадар гулунг** [6]. Незважаючи на активний розвиток туризму в напрямі індонезійських островів, як показує аналіз українськомовного сегменту гастрономічного дискурсу, таке найменування в текстах не використовують.

Квадрати з листкового тіста та подрібнених горіхів, що скріплюються сиропом або медом — **турецька пахлава** [6]. У рецептах найчастіше фіксуємо вживання однокомпонентної назви — пахлава, утім є поодинокі приклади використання повного найменування. Напр.: *Рецептура приготування турецької пахлави: спершу слід просіяти борошно, в яку додати сіль* [2].

Італійський десерт, що складається зі свіжого коров'ячого молока, вершків і цукру, із додаванням таких інгредієнтів, як ягоди, горіхи, шоколад і свіжі фрукти, називається **джелато** [6]. У гастрономічному дискурсі знаходимо багато текстів, де фігурує глютонім, що співвідноситься з особливим різновидом морозива. Автори знайомлять не лише з італійською стравою та відповідним лексичним запозиченням, а ще й повідомляють про специфіку національної кулінарної культури. Напр.: *Джелато відрізняється не тільки складом та методом приготування, а й культурою споживання* [9].

Яскравий приклад переплетення іспанської кухні та кулінарних традицій населення Перу — **бублики пікаронес**, зроблені з підсмаженої суміші солодкої картоплі, кабачків, борошна, дріжджів, цукру й анісу [6]. Функціонування цієї лексеми відзначаємо винятково в рецептурних записах, що свідчить про недостатню поширеність перуанської кухні на теренах України. Напр.: *Щоб приготувати **пікаронес** необхідно: відварити в каструлі гарбуз і картоплю з гвоздикою і корицею, по готовності залишити їх на кілька хвилин у воді...* [9].

Традиційний іспанський пиріг із мигдалем, який в середні століття придумали в столиці іспанської Галісії — **тарта де Сантьяго** [6]. Незважаючи на прихильність українських споживачів до іспанської культури, вживання конкретного найменування в текстах не зафіксовано.

Натомість східна культура знаходить своїх шанувальників в Україні. Японські солодощі, які готують із клейкого рису мотігоме, подрібненого в пасту, з якої формують корж, — **моті** [6]. Аналіз рецептурних записів засвідчив, що вітчизняні кухарі не лише активно послуговуються цим найменуванням, а й уводять його тексти, що пояснюють приготування різних варіантів цього десерту. Напр.: 1) ***Моті**, политі солодким соєвим соусом.* 2) ***Моті**, вкриті зверху солодкою квасолевою кашею, яку заздалегідь приготували з червоної квасолі.* 3) ***Моті**, обкатані у сухому солодкому соєвому порошку* [1]. Отже, популярність страви та її варіативність призводять до частішого вживання глутоніму.

Листкове печиво, що начиняють солодкою айвою чи солодкою картоплею і обсмажують у фритюрі, зазвичай їдять на аргентинський День незалежності — **пастелитос** [6]. Як бачимо, ця страва має важливе культурологічне значення у суспільно-політичній сфері південноамериканської країни. Обмежене локальне вживання десерту та його особливе призначення пояснюють те, що зазначений глутонім поки не ввійшов до лексики української мови.

Англійський пиріг із бананами, вершками, ірисом, а іноді і шоколадом або кавою — **баноффі пай** [6]. Функціонування англійського найменування простежуємо переважно у блогах, де кулінарні експерти не лише ознайомлюють із секретами приготування, а й удосконалюють рецептуру, адаптуючи її під власні смакові уподобання. Напр.: *Нещодавно на очі мені попався рецепт приготування баноффі одного англійського кухаря, який вважає, що в цьому десерті тісто потрібно робити своїми руками, а до вершків, обов'язково, додати трохи кави для аромату* [6].

На будь-якому великому бразильському святі смакують десерт із какао-порошку, згущеного молока і масла, який подають або як приготовану суміш, або формують з нього окремі маленькі кульки, вкриті шоколадною посипкою. Цей південноамериканський десерт іменують як **бригадейро** [6]. Такий номен фіксуємо тільки в анонсі однієї кулінарної телевізійної передачі, де кухарі під цією назвою подають цукерки, що дещо відрізняється від первинної семантики глутоніму. Напр.: *Величезну популярність в мережі викликав майстер-клас з приготування цукерок «Бригадейро», його переглянули майже 80 мільйонів чоловік!* [7]. За допомогою засобів масової комунікації споживачам може нав'язуватися видозмінене лексичне значення.

Специфічним десертом Індії та загалом країн у Південно-Східній Азії є солодкі кульки з сухого молока, обсмажені в топленому маслі і змочені в цукровому сиропі, що називаються **гулабджамун** [6]. Це найменування завдяки гастрономічному дискурсу закріплюється в лексичному складі української мови, але, як показує порівняльний аналіз текстів, потребує визначення нормативного правопису. Пор.: *З кульок молочного порошку, просочених густим сиропом обсмажених, виходить гулаб джамун* [5]; *Дещо схожий на індійську расгуллу й інший популярний вид східних ласощів – гулаб-джамун, його теж заливають солодким сиропом, але кульки формують із сухого молока і підсмажують* [4]; *«Гулабджамун» – десерт, який подається в*

ресторанах Індії. Молочні кульки ідеально підходять для дитячого солодкого столу [8].

Австралійський десерт, який складається з бісквіта прямокутної форми, вкритий шоколадною глазур'ю і обвалений в кокосових стружках, — **ламінгтон** [6]. Про цей десерт дізнаємося тільки з відповідного джерела, позаяк в інших випадках українськомовний сегмент гастрономічного дискурсу позбавлений цієї назви.

Така ж ситуація склалася і з десертом корейської кулінарної культури. Про вид дуже солодкого печива, зробленого з меду, кунжутного масла і пшеничного борошна, що зветься **якґва** [6] знайти текст українською мовою в інтернет-дискурсі поки що неможливо.

Традиційний десерт ісландської кухні з тисячолітньою історією, представлений у вигляді йогурту, що подається з охолодженим молоком і цукром, а іноді і з фруктами — **скір** [6]. У цьому випадку має місце міжмовна омонімія, оскільки скором називають один із різновидів онкологічного захворювання. Через це медичний термін значно переважає за частотою вживання кулінарне найменування із малознайомої нам ісландської кухні.

Надзвичайно солодкі булочки з тіста, які обсмажені і змочені в холодному цукровому сиропі та подаються з чаєм — **куксистери** [6]. Одна з небагатьох страв, що репрезентує кухню африканського континенту, належить до кулінарної культури ПАР. Крім пасивного вживання глютоніму, фіксуємо чергові правописні розбіжності в передачі голосних /и/ - /і/ в словах іншомовного походження. Напр.: ***Куксістери** є популярним і дуже смачним південноафриканським задоволенням. Вони схожі на пончики, за винятком того, що закручені або плетені і покриті сиропом [10].*

Типовим польським десертом, що користується особливим попитом у святкові дні, є **маковець**. Так називають рулет із солодкого дріжджового хліба, заповнений густим маком, а іноді і покритий глазур'ю [6]. Близькість культури західних сусідів сприяє необмеженому потраплянню понять і відповідних лексичних еквівалентів до української культури. Тому

гастрономічний дискурс демонструє продуктивність вживання польської назви. Напр.: *Маковець* — це один з улюблених пирогів учасниці «Зважені та щасливі» Христини Кірчіу. А все тому, що для нього не потрібно використовувати ні грама борошна [5].

Отже, проведена робота показала, що не всі зафіксовані в електронних словниках глутоніми, вживаються в нашому гастрономічному інтернет-дискурсі, тобто про деякі страви можна дізнатися лише на спеціальних кулінарних порталах. Крім того, через наявність великої кількості іншомовних слів, помічено багато правописних розбіжностей і помилок через незнання укладачами електронних словників орфографічних правил та труднощі перекладу. Вважаємо, що правопис запозичених глутонів, їх кодифікація у словниках, укладених лінгвістами, та шляхи входження в лексичну систему сучасної української мови потребують окремого вивчення.

Література

1. Велика епоха. URL: www.epochtimes.com.ua (дата звернення: 19.02.2018)
2. Довідник корисних порад. URL: <http://dovidkam.com/kulinarni-recepty/fua-gra-shho-ce-take-foto-recepti-tradici%D1%97-vzhivannya.html> (дата звернення: 02.02.2018)
3. Журнал корисних порад на кожний день. URL: <http://radka.in.ua/kulinariya/bylgyr-sho-ce-za-krupa-recepti-prig.html> (дата звернення: 11.01.2018)
4. Корисні поради на кожний день. URL: <http://vidpoviday.com/zhulyen-z-kurkoyu-i-gribami-recept-z-foto> (дата звернення: 19.02.2018)
5. Кукоорама. URL: <https://cookorama.net/uk/blog/pyrogy/anglijskyj-pyrig-banoffi-paj.html> (дата звернення: 15.01.2018)
6. Кулінарний словник. URL: <http://www.kamis.ua> (дата звернення: 19.02.2018)
7. СТБ. Все буде добре. [Електронний ресурс]. URL: dobre.stb.ua/.../konfety-brigadejro-retsept-brazilskogo-lako... (дата звернення: 09.02.2018)
8. Як зробити все. URL: <http://how.in.ua/brazilska-kuhnya.html> (дата звернення: 22.01.2018)
9. Сікавости. Пізнавальний інтернет журнал. URL: <http://cikavosti.com/25-naikrashih-desertiv-z-riznih-krayin-svity/> (дата звернення: 09.02.2018)
10. Lovcook. Кулінарний сайт. URL: <http://lovcook.in.ua/recept-vorchesterskogo-sousy/> (дата звернення: 12.02.2018)

УДК

Косановська Ольга
Науковий керівник – доцент Резніченко Н.О.

ОККАЗИОНАЛЬНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ В РОМАНАХ Б.АКУНИНА

Произведения Б.Акунина отличаются богатым фразеологическим материалом, что говорит о мастерстве писателя и об умении отбирать наиболее точные и эмоционально насыщенные обороты, а также творчески подходить к заложенным в них семантическим и экспрессивным возможностям. Трансформация устойчивых выражений достаточно активно используется Б.Акуниным. Застывание, однообразие фразеологической единицы, частота ее употребления в известной степени стирают образность и выразительность. Преобразование устойчивых единиц расширяет границы авторской мысли, делает выражение более заметным и ярким.

Мы проанализировали трансформированные фразеологические единицы, выявленные в произведениях писателя. Были выделены основные типы преобразований фразеологизмов: 1) структурная трансформация ФЕ; 2) структурно-семантическая трансформация ФЕ.

Первая группа приемов фразеологического новаторства Б.Акунина – **структурная трансформация ФЕ** представлена довольно разнообразно в его произведениях.

Усечение фразеологической единицы. Прием усечения фразеологической единицы создает эффект усиленного ожидания: *Ну, что ты таращишься?* (ср. с узуальн. ФЕ: *таращить глаза*) («Статский советник», с.179); – *Знаком. «Сотрудница» прекрасная, спору нет, но только Сверчинский напрасно намекает. Это называется с больной головы на здоровую!* (Ср. с узуальн. ФЕ: *перекладывать с больной головы на здоровую*) и др.

Синтаксическая трансформация. При синтаксической трансформации утвердительная конструкция может быть заменена отрицательной и наоборот: *Отлично все устрою, только не ставьте мне палок в колеса* («Пелагия и белый бульдог», с.51); *Бердичевский увидел, что дело идет на прямой скандал, и сдержался, не ответил на грубость грубостью* («Пелагия и черный монах», с.145); Повествовательное предложение может быть заменено вопросительным с лексическими сдвигами или без них: *Тебя это обстоятельство ни на какую мысль не наводит?* («Статский советник», с.230) и т.д.

Изменение грамматических форм компонентов фразеологизма: Автор о Грине: *Однажды он решил вышибить клин клином – вызвать у себя отвращение к половому* (ср. с узуальн. ФЕ: *клин клином вышибает*) («Статский советник», с.51); *Козырь язычком не чешет*. (ср. с узуальн. ФЕ: *чесать языком*) («Статский советник», с. 153) и т.д.

Дистантное расположение компонентов, связанное с их смысловым выделением, обособлением: *Эраст Петрович оценил честность молодого человека по достоинству* («Статский советник», с.35); *... хитрую лису Селиванова удалось взять, можно сказать, голыми руками, о чем в Петербурге нельзя было и мечтать* (там же, с.72) и т.д.

Инверсия во фразеологизме – изменение порядка слов писатель использует для создания экспрессии, для смыслового выделения компонентов ФЕ: *В нашем заведении лишнего болтать не принято* («Статский советник», с.39); *Тут, господа, главное момент не упустить* («Статский советник», с.141) и мн.др.

Замена одного или нескольких компонентов фразеологической единицы. Замена компонентов фразеологизма закрепляет его за конкретной речевой ситуацией, повышает выразительность, наполняет новыми смысловыми оттенками: *Прошел мимо окошка не спеша и коротко так, как кошка лапой, в форточку бульбу* (ср. с узуальн. ФЕ: *как*

курица лапой). Благодаря замене изменяется и семантика ФЕ: т.е. незаметно, аккуратно (там же, с.218) и т.д.

Вторая группа приемов фразеологического наследия Б.Акунина – **структурно-семантическая трансформация** ФЕ – представлена разнообразно в произведениях писателя.

Метафоризация фразеологизма: *Кабинет преобразался прямо на глазах: ветер, не веря своему счастью, принялся гонять по коврику важные бумаги...*(«Статский советник», с.13); *Москва проделала свой любимый фокус – обратилась из лягушки такой царевной, что вдохнуть вдохнешь, а выдохнуть позабудешь* («Статский советник», с.33); *Судьба поманила Грина и обвела вокруг пальца, но бросить не бросила, из железных объятий не выпускала...*(«Статский советник», с.52) и др.

Расширение фразеологизма за счет введения добавочных компонентов: *Назначение в Сибирь является временной мерой, призванной вывести Храпова из-под карающего меча народного гнева* («Статский советник», с.5); *А может, бес жадности попутал - всякое бывает. Но не в том дело...* («Пелагия и белый бульдог») и др.

Буквализация значения фразеологической единицы (внешне фразеологизм не изменяется, но утрачивает свое метафорическое значение и воспринимается буквально): *Тут выяснилось, что никто в консульстве еще не завтракал, – все знали о поединке, волновались за Эраста Петровича, так что кусочек не лез в горло.* («Алмазная колесница», с. 188); *Еремеев и Зыков вывели из коридора согнутого в три погибели человека с заломанными за спину руками и швырнули на свободное место* (там же, с.85);

Фразеологическая аллюзия - прием, состоящий в перифразировке, намеке на известные выражения с изменением грамматической структуры и семантики ФЕ: *Сын протоиерея, настоятеля одного из главных петербургских соборов, Тихон Богоявленский откатился от отеческой*

яблони очень далеко (ср. с узуальн. ФЕ: *яблоко от яблони далеко не падает*) («Статский советник», с.118);

Прием **контаминации двух фразеологизмов** – прием, состоящий в соединении двух устойчивых оборотов: ... *что московское начальство начинает от преклонных лет выживать из ума* («Статский советник», с.324); или их частей: - *Феликсу Станиславовичу идея про убийц-староверов, кажется пришлась по вкусу* (ср. с узуальн. ФЕ: *прийтись по душе + войти во вкус*) («Пелагия и белый бульдог», с.194);

В ходе исследования мы пришли к **выводу** о том, что авторские трансформации фразеологизмов, созданные Б.Акуниным, позволяют с наибольшей полнотой раскрыть перед читателем художественный замысел, создать определенный образ, дать яркую характеристику герою, создать определенное эмоциональное впечатление.

Литература

1. Акунин Б. Статский советник / Б.Акунин. – М.: «Захаров», 2010. – 367 с.
2. Акунин Б. Пелагия и черный монах: Роман / Б.Акунин. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 413 с.
3. Кравцова Ю. В. Трансформация фразеологических единиц в художественном тексте / Ю. В. Кравцова // Печатное слово. – Херсон: Изд-во ХДУ, 2006. – С. 53 – 56.

УДК 81'373.612

Мандич Тамара

Науковий керівник – доцент Карабута О. П.
Херсонський державний університет

ПАРАДИГМА ІМЕННИКОВИХ МЕТАФОР У ФУТБОЛЬНИХ КОМЕНТАРЯХ

Схарактеризовано метафори, вживані спортивними коментаторами під час трансляцій футбольних матчів. Проаналізовано відмінкові форми іменникових метафор.

Ключові слова: метафора, іменникова метафора, спортивний дискурс, футбольний коментар.

У процесі вивчення морфологічної природи метафор слід визначити частиномовну приналежність слова, ужитого в переносному значенні. Звертаємося до погляду Х. Дацишин, яка виокремлює лише іменникову, прикметникову та дієслівну метафори, аргументуючи це тим, що інші випадки – транспозиційні варіанти зазначених частин мови [1, с.506]. Численний корпус зібраного на основі коментаторської мовотворчості ілюстративного матеріалу складають іменникові метафори (далі – ІМ), представлені різними конфігураціями відмінкових форм.

1) ІМ, виражені одиничними іменниками в називному відмінку: *Восьма хвилина матчу, а вже **градус** високий (У, 14.11.15);*

2) ІМ, виражені одиничними іменниками в родовому відмінку (так звані генетивні метафори): *Команда не помічає втрати **бійця** (Ф1, 27.06.16);*

3) ІМ, виражені одиничними іменниками в знахідному відмінку: *<...> португальці готові зробити **пробоїну** (Ф2, 25.06.16);*

4) ІМ, виражені одиничними іменниками в орудному відмінку: ***Транзитом** через Вейна доходить м'яч до Волкера (У, 11.06.16); **Удар ножицями** не виходить (Ф2, 25.06.16); Такі матчі топ-команд є **вітриною** для 10-го номера (Ф2, 24.02.16);*

Крім того, чисельну групу становлять метафори, виражені прийменниково-відмінковими формами іменника:

1) ІМ, виражені іменником у родовому відмінку з прийменником: *Намагається допомогти своїм захисникам, але поки що **без дивідендів** (Ф1, 16.06.16);*

2) ІМ, виражені іменником у знахідному відмінку з прийменником: *Нападник намагався закинути м'яч **за комірець** П'ятову (1+1, 10.12.13);*

3) ІМ, виражені іменником в орудному відмінку з прийменником: *Цей поєдинок подавався **під соусом** протистояння Бейла та Роналду (У,*

06.07.16);

4) ІМ, виражені іменником у місцевому відмінку: *Обидва центральні захисники «Шахтаря» вже на гірничнику* (Ф1, 05.05.16).

Складнішими за будовою є метафори, що представлені словосполученням, а не одиничним іменником. До таких належать:

1) ІМ, виражені поєднанням двох іменників у родовому відмінку з прийменниками: *Кажуть, що Міхаель Паздан пройшов еволюцію, як-то кажуть, від бультер'єра до професора* (У, 21.06.16);

2) ІМ, виражені поєднанням іменника (з прийменником) у знахідному відмінку з іменником у родовому відмінку: *Ірландці пройшли через горнило плей-офф* (У, 22.06.16);

3) ІМ, виражені поєднанням двох іменників у знахідному відмінку: *Пепе віддав в лікарню Руї Патрісіо передачку* (Ф1, 22.06.16);

4) ІМ, виражені поєднанням іменника в орудному відмінку (інколи з прийменником) та іменником у родовому відмінку: *<...> він став могильником моментів у матчі зі збірною Німеччини* (У, 21.06.16);

5) ІМ, виражені поєднанням іменника в знахідному відмінку з іменником у родовому відмінку: *Тоді в групу смерті потрапила Румунія, де була Італія <...>* (У, 29.05.16);

6) ІМ, виражені прикметником та іменником у знахідному відмінку: *Ніяк не вдається скинути з себе оці кандали захисні* (Ф2, 13.06.16);

7) ІМ, виражені прикметником та іменником в орудному відмінку: *Креативним директором його називають в «Бразі»* (Ф1, 14.04.16);

8) ІМ, виражені поєднанням прикметника та іменника в місцевому відмінку: *На безлюдному острові зараз перебувають Робсон Кано та Бейл* (У, 06.07.16);

9) ІМ, виражені числівником та іменником у місцевому відмінку: *Голкіпер упевнено зіграв на другому поверсі* (1+1, 10.12.13).

Спортивний коментар збагачений і багатокомпонентними метафорами, що демонструють різні варіанти морфологічних комбінацій. Наприклад:

1) іменник у називному відмінку + прикметник у родовому відмінку + іменник у родовому відмінку: *А це Анатолій Тимошук – ветеран, динозавр українського футболу (Ф2, 03.06.16);*

2) іменник у називному відмінку + іменник у родовому відмінку + іменник у родовому відмінку: *Великий плюс – гра трикутника хавбеків (У, 17.11.15);*

3) іменник у знахідному відмінку з прийменником + іменник у родовому відмінку + іменник у місцевому відмінку: *Знов переходять в режим тупцювання на місці гравці «Атлетико» (Ф1, 28.5.16);*

4) іменник у місцевому відмінку + прикметник у родовому відмінку + іменник у родовому відмінку: *На цвинтарі футбольних сподівань Ісландії, я думаю, не так багато залишилося місця (У, 03.07.16).*

Отже, коментарі футбольних матчів часто базуються на іменникових метафорах, що, перебуваючи в різних відмінкових формах, реалізують номінативну, оцінну та стилістичну функції, вказуючи на суб'єкти, об'єкти, адресатів, інструменти та інші елементи спортивних протистоянь.

Список умовних позначень

У – ТРК «Україна» Ф1 – «Футбол 1»

Ф – «Футбол» Ф2 – «Футбол 2»

Література

1. Дацишин Х. П. Морфологічний і синтаксичний принципи структурної класифікації метафор у політичному дискурсі / Х. П. Дацишин // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. журналістика. – 2001. – Вип. 21. – С. 506-509.

УДК 821.161.2

Німчин Олена

Науковий керівник – професор Заболотська О.О.
Херсонський державний університет

**АВТОРСЬКІ НЕОЛОГІЗМИ В РОМАНІ МАЙКЛА КАННІНГЕМА
«БУДИНОК НА КРАЮ СВІТУ»**

У статті розглядаються оказіональні слова в романі Майкла Каннінгема «Будинок на краю світу», їх семантичні та функціональні особливості; проаналізовано зв'язок авторських новоутворень з індивідуальним світоглядом автора.

Останнім часом лінгвісти все більше уваги приділяють вивченню нових номінативних одиниць лексичного рівня та специфіці індивідуально-авторського словотворення. Безперечно, це зумовлено активною появою нових слів, зокрема у творах сучасних авторів, а саме постмодерністів. Можливо, це пов'язано, насамперед, із певною свободою від канонів та обмежень, розкутістю мови, що у свою чергу, посприяло розквіту оказіонального словотвору [6, с.56].

Поява оказіоналізмів свідчить не лише про розвиток, прагнення письменників уникнути мовних штамів, банальності, а й про зміну світогляду та способів відображення дійсності [6, с.56].

Учений А. Загнітко зазначає, що «найглибиннішою причиною створення не узувальних слів є прагнення автора передати нові, доти ще ніким не усвідомлені почуття, думки, асоціації. При цьому розширення функціональних меж оказіоналізмів дослідник вбачає у новому мисленні, яке вимагає нових художніх засобів, а також у мовній особистості письменника» [2, с.209].

Свідоме використання автором власне створених ним слів завжди «змістовне, значиме й експресивне» [1, с.56].

Новотвори продукуються не від будь-яких номенів, а саме від тих, які є надзвичайно актуальними у певний період життя й розвитку суспільства. До того ж читач повинен бути підготовленим до сприйняття таких нововведень, мати належну ерудицію, аби вміти правильно декодувати запропоновану йому інформацію [4, с.169].

Автором культового роману «Будинок на краю світу» є американський письменник, лауреат Пулітцерівської премії 1999 року, Майкл Каннінгем.

Майкл Каннінгем у своєму творі «Будинок на краю світу» (1990) шляхом впровадження нової лексики в тканину твору намагається відобразити зміни в різних сферах життя соціуму, суспільно-політичних, економічних, науково-технічних, духовних, культурних та інших.

Роман Каннінгема «Будинок на краю світу» (*“A Home at the End of the World”*) зображує реалії життя 60-90-х років в Америці: дитинство та зрілість підлітків, відносини між поколіннями та в межах сім’ї, «безпритульність», одностатеву любов, СНІД, життя і смерть, які імпліковані в лексемах *bum* – безпритульний, *Doctor Feelgood* – лікар «Будь здоровий», *overnight friendship* – безмежна дружба, *zaniness* – безглуздість. *We befriended a bum named Louis, who lived in a piano crate and bought us bottles of red wine in exchange for food we stole from my mother’s kitchen; Honey, you’ve just found yourself a Doctor Feelgood; We spent every day together. It was the kind of reckless overnight friendship particular to those who are young, lonely, and ambitious; I think what she could not abide was the zaniness of her life* [3]. Характеризуючи роки життя до 1960-х, Каннінгем зображує культуру епохи «безглузлого оптимізму», покоління-бумерів, батьків головних героїв – Еліс і Неда Гловерів та Ізабель й Бертон Морров, яких автор описує як “*Ohio hip*”, та протиставляє їх іншому поколінню – поколінню їх дітей, разом з притаманними їм цінностями.

Для «бумерів» ціннісними постають саме матеріальні блага, робота, положення в суспільстві. Номінативні одиниці: *car-flesh* – автомобільна плоть (авто), *metal landscape* – металевий острів (авто), *lawn type* – газонна людина, *housebound* – прив’язаний до будинку, вербалізують авторські інтенції: “*Chevy convertible, used but nevertheless—a moving metal landscape, chrome bumpers and what looks like acres of molded silver car-flesh*” [3].

“I really don’t know if I’m the lawn type. I don’t have any plants. I don’t even own a car.”

“I believed I knew what we were doing together during those long, housebound days.”

Важливе місце в романі займає okazіоналізм *Woodstock*, який характеризує завершення ери хіпі. Шляхом семантичної деривації, автор розширює денотативне значення цього поняття (місце в штаті Нью Йорк та відомий рок-фестиваль 1969 року) в конотативне значення – нова нація, нове покоління.

“We can do acid all the time at Woodstock,” I say.

“Right on. Woodstock Nation. Yow.”

“Do people really live there?” I ask.

“Man, you’ve got to stop asking that. The concert’s over, but people are still there. It’s the new nation. Have faith” [3].

Нове покоління – Джонатан, Боббі, його брат Карлтон та Клер, які втратили орієнтир до духовних цінностей, піддаються впливу наркотиків, одностатевим відносинам. Зображуючи такі явища, автор вживає контекстуальні okazіоналізми: *acid* (наркотик), *windowpane* (назва наркотичної речовини, що «прояснює зір»), *hit* (марихуана, наркотична речовина).

“We have taken hits of acid with our breakfast juice. Or rather, Carlton has taken a hit and I, considering my youth, have been allowed half. This acid is called windowpane. It is for clarity of vision, as Vicks is for decongestion of the nose...”

“Jonathan said, in a voice that was calm and almost suave, “Come on in, Mom. Have a hit.”

He extended a smoldering, hand-rolled cigarette in my direction” [3].

Майкл Каннінгем у романі використовує такі неологізми для опису орієнтації героїв: *unorthodox lover* – нетрадиційний коханець та *half-lover* – коханець на половину:

“We were half-lovers. Together we occupied love’s bright upper realm, where people delight in otherness, cherish their mates’ oddities, and wish them well.”

“Being a lover – even an unorthodox lover – was tame and ordinary by comparison” [3].

Будуючи власну «сім’ю», молоде покоління створює щось середнє

між цим поняттям та любовним трикутником, веде неординарне життя на околиці Вудстока та намагається відтворити власні цінності. Такий спосіб життя відображено в романі шляхом використання лексичних одиниць: *a mother-to-be, wifely way, sort of fatherly type*.

“*And now you're a homeowner and a mother-to-be,*’ Jonathan said”.

“*Clare rolls her eyes in a wifely way”.*

“*Jonathan says, ‘I suppose what it really gets down to is, you want your baby’s doctor to be some sort of fatherly type...’*” [3].

Автор постмодерністського твору використовує власні неологізми в суспільно-політичній сфері. Появі новоутворень англійської мови сприяють світові події, що бурхливо розвиваються. Багато з них відносяться до політичного дискурсу, однією з цілей якого є вплив на індивідуальну і масову свідомість за допомогою різноманітних мовних засобів [5, с.44].

Так, Майкл Каннінгем вказує на соціально-політичні зміни, які також вплинули на створення нових лексем у творі: *Reagan years* – від імені президента США Рональда Рейгана (1981-1989), політика якого відома жорсткою боротьбою з наркотиками, але Адміністрація Рейгана в значній мірі нехтувала кризою з епідемією СНІДУ:

“*That was my life in the dead center of the Reagan years”* [3].

Автор також додає нове семантичне значення до вже відомого *tax* – податок. Подібно функції оподаткування, яке постійно потребує стягування податку, у тканині роману неологізм має значення «отруїти»:

JONATHAN: “We took him for walks in the woods, cooked meals that wouldn’t tax his system” [3]. Майкл Каннінгем створює й символічні власні імена та прізвища, які повністю відображають не лише окремих індивідів, але й ціле покоління: сім’я *Morrow ma Glover*. *Morrow* походить від слова “*tomorrow*” – завтра, тобто в майбутньому. Сім’я *Morrow* сподівається на кращі часи, що в майбутньому все буде інакше і краще. На відміну від сім’ї Боббі, сім’я Джонатана – *Glover* (від слова *gloves* – рукавички) ставилась до сина з надмірною ніжністю, схожою на *kid gloves* та прихильністю, що перешкоджали розвитку мужності у головного героя.

“You want to handle it as little as possible. It’s not like bread dough – you maul that until it comes to life. Pie crust is just the opposite, it needs kid gloves.”

Символічний характер носить й прізвисько Боббі – *Frisco*, іноді – *Zap* та *Zoom*, які вигадав його брат Карлтон для позначення спритності, подібно до міста Frisco, Texas, яке було визнане самим швидкозростаючим містом США протягом 10 років станом на 2009 рік.

“I am already a new person, renamed Frisco. My old name was Robert” [3].

Таким чином, в силу своїх індивідуальних спостережень, таланту майстерності та особистого мовного відчуття, автор створює своє світобачення подій, відображених в романі. Використовуючи окказіоналізми, які відзначаються семантичною різноплановістю, стилістичною виразністю, Майкл Каннінгем реалізує своє світобачення, креативність мислення та власний стиль.

Література

1. Александрова О. И. Неологизмы и окказионализмы / О. И. Александрова // Вопросы русского современного словообразования лексики и стилистики: Научные труды Куйбышевского государственного педагогического института. – Куйбышев, 1974.

2. Загнітко А. Естетичне навантаження окказіоналізмів у поезії В. Стуса // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. Вип. 8. – Донецьк: До нНУ, 2001. – С. 208–216.

3. Cunningham M. A home at the end of the world / M. Cunningham [Электронный ресурс]. – URL: <https://royallib.com>

4. Колоїз Ж. В. Українська окказіональна деривація / Ж. В. Колоїз. – К.: Акцент, 2007. – 311 с.

5. Маслова В.А. Политический дискурс: языковые игры или игры в слова? [Текст] / В.А. Маслова // Политическая лингвистика. – Екатеринбург, 2008. – Вып. 1(24). – С.43-48. [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.philology.ru/linguistics2/maslova-08.htm>

6. Попова М. В. Окказіоналізми як стилістична домінанта творчості Ірени Карпи (на матеріалі роману «Фройд би плакав») [Текст] / М. В. Попова // Змиевское краеведение. – 2015. – №4. – С.56–67. [Электронный ресурс]. – URL: <https://cyberleninka.ru>

**ФОНЕТИЧНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ В МОВЛЕННІ МОЛОДІЖНОГО
СОЦІУМУ ХЕРСОНА**

У статті досліджено фонетичну інтерференцію близькоспоріднених мов в умовах контактування, проблеми інтерференції у функціональному аспекті, основні вияви порушення мовлення.

Ключові слова: фонетична інтерференція, двомовність, кальки, інтерферентні явища.

Серед пріоритетних проблем сучасного мовознавства вагоме місце посідає питання подальшого розвитку і функціонування української мови як мови побутового спілкування в традиційно білінгвальних ареалах. Особливої значущості набуває проблема розвитку мовленнєвої культури молоді Херсонщини. Одним з основних виявів порушення нормативності мовлення є наявність інтерферентних помилок, породжених білінгвальною ситуацією.

На нашу думку, проблема українсько-російської двомовності, мовної поведінки особистості в умовах білінгвізму, на сьогодні є недостатньо вивченою. Відсутність спеціальних досліджень явищ інтерференції в мовленні молоді Херсонської області зумовлює потребу вивчити стан функціонування української та російської мов у ситуації білінгвізму.

В українському мовознавстві інтерференцію розглядають як зміни в структурі чи в елементах структури однієї мови під впливом іншої. Зокрема, С. Семчинський називає інтерференцію «процесом взаємодії систем та елементів цих систем у мовах, що контактують» [2, с. 31].

«Фонетичний суржик» (або фонетична інтерференція) — відхилення або порушення нормативної вимови, що виникають у мові певної особи або цілого колективу під впливом іншої мови. Фонетичний суржик

виявляється у тому, що окремі особливості звукової системи української мови накладаються на звучання російської мови [1, с. 72].

Помилки фонологічного характеру спотворюють звукову форму і сенс, ускладнюють, а також порушують акт комунікації. Потенційне поле фонетичної інтерференції визначають типологічні відмінності фонологічних систем української та російської мов. Фонетична інтерференція притаманна всім рівням фонетичної системи мови (сегментний, просодичний, інтонаційний) та звуковим одиницям (звук, слово, синтагма, фраза, текст) і породжує «негативний мовний матеріал» у мовленні білінгва, що впливає на ступінь розуміння висловлювання носієм мови, на кінцевий результат мовленнєвої комунікації в цілому [3, с. 34].

Інтерференція здатна охоплювати всі рівні мови. Найбільше потерпає усне українське мовлення, а отже, вимова слів. Головне джерело розбіжностей у системі мов, що взаємодіють, відмінний фонемний склад, різні правила реалізації фонем, різні склади граматичних категорій або способів їх вираження тощо.

Явище фонетичної інтерференції в мовленні молоді студентського віку в умовах українсько-російського білінгвізму зустрічається досить часто і в деяких випадках призводить до зміни або спотворення значення слова. Наприклад: *грип* (гриб), *аренда* (оренда), *робота* (робота), *каравай* (коровай); *дуп* (дуб), *виріп* (виріб); *новий* (новій), *агрономія* (агрономія), *одінадцять* (одинадцять), *навчання'* (навчання) тощо.

Фонетична інтерференція характеризується орфоепічними й акцентологічними недоліками, а саме заміною російського [г] на український фарингальний [ґ]: *вдруз* – рос. – вдруг, укр. – раптом (*Заняття вже закінчилися і я поволі йшов додому, аж вдруз згадав, що забув шарф в аудиторії.*); *благодаря* – рос. – благодаря, укр. – завдяки (*Благодаря активності батьківського комітету, свято відбулося на найвищому рівні*). Безконтрольне вживання українського фарингального [ґ], свідчить про те, що мовець одночасно послуговується фонетичним

складом двох мов, як української так і російської. Однією з причин заміни російського [г] на український фарингальний [г] може бути вплив орфографії на вимову. Часто орфоепічні норми порушуються під впливом орфографії. Люди вимовляють слова так, як вони написані, не враховуючи розбіжності між вимовою і написанням окремих слів. Тому відбувається порушення правил вимови.

Також варто відзначити поширення серед фонетичних інтерферем явища палаталізації приголосних: сахарь – рос. – сахар, укр. – цукор (*Після обіду я пішла до супермаркету по сахарь, купила все окрім нього*); Женьський – рос. – женский, укр. – жіночий (*Сьогодні на уроках ми привітали дівчат з Міжнародним женьським днём*). Найвищий ступінь пом'якшення виявляють передньоязикові зімкнені приголосні, за ними йдуть передньоязикові африкати, передньоязикові щілинні, далі губні, задньоязикові та дрижачий [р]. Крім того, в мовленні студентів, яке ми досліджували, засвідчено вживання пом'якшених приголосних в інших позиціях, зокрема перед іншими приголосними. Як правило, така палаталізація зумовлюється асимілятивними змінами звуків.

Важливо розрізняти особливості на фонетичному рівні, які зумовлені впливом різних діалектів української мови, а також фонетичні особливості, які є наслідком чужомовного впливу. Часто чужомовний фонетичний вплив може виявляється у вимовлянні фонем, відсутніх у складі того чи того українського слова: Інститут (замість укр. інститут) – *Нещодавно наш інтститут відзначав своє сторіччя. Відео (замість укр. відео) – Сьогодні ми вирішили передивитися відео з нашого весілля.* Нерідко фонетична інтерференція виникає під впливом чинного в українському слові звука: лікарство – рос. лекарство, укр. – ліки. *Оці лікарства треба пить тричі на день. Камінець – рос. каменщик, укр. – муляр. Багато моїх однокласників, після закінчення одинадцятого класу, пішли вчитися на камінщиків.*

Зафіксовано також випадки, коли фонетична інтерференція одночасно виступає на тлі лексичної: громкость – рос. – громкость, укр. – гучність (*Коли я зайшла у кімнату, то попросила подругу зробити*

громкость менше, адже музику було чути ще у підвір'ї); лагерь – рос. – лагерь, укр. – табір (Коли літо наближалось, а завжди прохала батьків відправити мене у дитячий лагерь, де я обов'язково зустріну нових друзів).

Достатньо часто фонетична інтерференція може бути невмотивованою: *угол – рос. – угол, укр. – куток (Батьки ніколи не ставили мене в угол, у них були інші засоби впливу на мене); обізательньо – рос. – обязательно, укр. – обов'язково (Для того, щоб борець був смачний, обізательньо треба купити буряк).*

У вимові 90 % лексики цієї змішаної мови становлять російські слова, які, однак, вимовляють по-українськи. На фонетичному рівні ця лексика відрізняється від автентичних українських відповідників своїм:

1) звучанням (*ноль, регістратура, двойка, хожу, сижу* замість *нуль, реєстратура, двійка, ходжу, сиджу*);

2) запозиченим наголосом (*одінадцять, чотірнадцять, нівий* замість *одинадцять, чотирнадцять, новій*);

3) порушують словотворчі закони (*англічанка, лікарство, зварщик, осінню, весною* замість *англійка, ліки, зварювальник, восени, навесні*);

4) мають російські граматичні форми (*у продажі, два студента, по дорозі* замість *у продаж, два студенти, дорогою*).

Висока культура усного мовлення передбачає правильність слововжитку, граматичних форм, вимови й наголосу, а також уміння користуватися всіма виразовими засобами. Неодмінною умовою зрозумілості усного вислову є правильне наголошування слів і літературна вимова звуків. Помилки в наголошуванні слів, вимові звуків і їх сполучень не тільки ускладнюють розуміння висловленого, а й заважають засвоєнню ustalених норм.

Отже, суржик, на відміну від «нормальної» мови, не становить стабільної системи. Фонетичні варіанти слів настільки різняться в індивідуальних проявах, що лишається проблематичною сама можливість установлення виразних фонетичних властивостей цієї субмови.

Література

1. Гудзик І. П. Навчання мов у багатомовному середовищі *Розбудова національної початкової школи*. Полтава, 1993. С. 85-87.
2. Семчинський С.В. Семантична інтерференція мов. Київ: Вища школа, 1974. 256 с.
3. Щерба Л. Избранные работы по языкознанию и фонетике. Ленинград: Наука, 1958. 211 с.

УДК: 81'24 6.2

Пилипчук Оксана
Науковий керівник – доцент Мартос С.А.
Херсонський державний університет

МОВНА СИТУАЦІЯ СЕЛИЩА НОВОМИКОЛАЇВКА НОВОТРОЇЦЬКОГО РАЙОНУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті здійснено соціолінгвістичний аналіз мовної ситуації в селищі Новомиколаївка Новотроїцького району Херсонської області, проаналізовано дані анкетування щодо вживання української мови в населеному пункті.

Ключові слова: мовна ситуація, анкетування, білінгвізм.

Мовна сфера є однією з найважливіших суспільних сфер, не лише засобом спілкування членів суспільства, а й соціальним феноменом, у якому концентрується сама сутність історичного буття народу й індивідуального самоусвідомлення людини, найвиразнішою ознакою національної ідентичності [1, с.390].

Актуальність дослідження. Мовна ситуація в Україні – одне з найактуальніших, проте дуже болючих питань. Відомо, що мова є певним кодом до культури тієї чи іншої нації, і, що людина, яка не володіє жодною з мов, залишається поза культурою, тобто не є її представником чи носієм. Таким людям важко самоідентифікуватися і знайти місце у певному суспільстві, інші представники якого репрезентують відповідну культурну традицію. На жаль, в Україні, яка з мовного (також політичного, економічного, культурного) боку поділена на дві «зони» — Схід і Захід,

питання ідентифікації з певною культурною традицією через мову постало досить гостро, і за двадцять сім років незалежності ми, здається, ані на крок не наблизилися до його вирішення [2, с.223-224].

Громадян України можна умовно поділити на україномовних, російськомовних і суржикомовних. Суржик вважають мовним явищем, яке більшою мірою притаманне мешканцям села, а не міста, проте тут варто брати до уваги той факт, що в наш час сільське населення намагається використати кожен шанс для того, щоб перебраться до міста, прихопивши свою мову і культуру. Отже, відбувається змішування сільського та міського елементів, за рахунок чого в містах поширюється суржик [2, с.224].

Метою нашої розвідки є дослідження мовної ситуації селища Новомиколаївка Новотроїцького району Херсонської області, у якому я народилася.

Новомиколаївка — маленьке село степової зони на Півдні України, яке було засноване у 1886 році. Спочатку село слугувало так званим місцем для заслання людей, оскільки навколо були тільки степи, жаркий та посушливий клімат і більше нічого. Починаючи з 1950-х років Новомиколаївка зазнає індустріального розвитку. Великі, незаселені землі потребували своїх господарів і, починаючи з 50-х років ХХ століття, сюди переїжджають переселенці із Західної України у пошуках кращого життя, зокрема й моя родина. Західна Україна – це україномовне населення. До заселення земель Новомиколаївки вихідцями із Західної України на її теренах переважав суржик. З 1950-х років відбувається так зване протистояння суржикомовних (корінних жителів) та україномовних (переселенців із Західної України). Як розповідали мої бабуся та дідусь, дуже важко було жити серед людей, яким не притаманне спілкування чистою українською мовою, в той час як родини моїх близьких спілкувалися тільки нею. Родини всіх переселенців зазнавали кепкування з боку корінного населення. Моїй бабусі довелося навіть покинути школу

через те, що вона була «не такою, як всі діти», адже не спілкувалася суржиком. І як не прикро, суржик все ж таки поступово виштовхує українську мову з соціального вжитку селян. Ця ситуація чітко змальовує конкуренцію україномовних з суржикомовними.

На сьогодні мовна ситуація в моєму селищі також досить своєрідна. З метою визначення спілкуванню якою мовою надають перевагу мої односельці, була розроблена анкета і проведено опитування серед різних вікових і соціальних груп населення селища. На жаль, результати виявилися не втішними.

На запитання «Як, на Вашу думку, змінилася загальна ситуація щодо вживання української мови у Вашому населеному пункті за останні 10 років?» 45 % опитуваних зазначило, що відбулися незначні зміни на краще. На жаль, 20 % гадає, що нічого не змінилося, ще 20 % – значні зміни на краще і 15 % вказало, що відбулися незначні зміни на гірше.

Відповіді респондентів на запитання «У населеному пункті, де Ви мешкаєте, скільки працівників, на Вашу думку, розмовляє українською мовою в закладах сфери послуг (кафе, магазинах)?» виявилися такими: 40 % вказало, що значно менше половини, а 60 % гадають, що майже ніхто.

50 % опитуваних гадає, що значно менше половини вчителів поза уроками розмовляє українською мовою в середніх навчальних закладах, 25 % говорить, що значно більше половини і 25 % – майже ніхто.

На запитання «У населеному пункті, де Ви мешкаєте, скільки людей, на Вашу думку, розмовляє українською мовою з родиною, друзями?» 70 % опитуваних відповіли, що значно менше половини і 30 % – майже ніхто.

55 % респондентів вважає, що в Новомиколаївці українська і російська мови частково конкурують, 35 % гадає, що мирно співіснують і 10 % опитуваних зазначили, що українська і російська мови протистоять одна одній.

Відповіді респондентів на питання «Якою мовою, на Вашу думку, мешканці Вашого населеного пункту мають змогу читати друковані ЗМІ

(газети, журнали)?» поділилися таким чином: 85 % вказали, що однаково українською і російською мовами, а 15 % – переважно українською.

Одне з питань анкети мало таке формулювання: «Чи мають можливість мешканці Вашого населеного пункту вільно обрати мову (українську, російську) для читання газет?». 100 % опитуваних відповіло, що мають вільний доступ до читання газет українською мовою. Стосовно російської мови, думки розділилися: 5 % зазначили, що переважно не мають можливості читати ЗМІ російською, 10 % – мають вільно, 30 % – загалом мають і 55 % відповіли – певною мірою мають.

На запитання «Якою мовою виконано вивіски державних установ у Вашому населеному пункті?» 80 % односельців вказали, що вивіски виконано переважно українською мовою, а 20 % – однаково українською і російською мовами.

Провівши опитування та звернувши увагу на процес комунікації у своєму рідному селі серед різних вікових та соціальних груп населення, прийшли до висновку, що загальноживаною мовою для переважної більшості населення залишається українська. Односельці вважають, що найбільш сприятливою сферою вживання української мови є школа та державна служба. Меншого «попиту» на спілкування рідною мовою зазнали, на превеликий жаль, заклади сфери послуг і, як не дивно, комунікація в родині. Позитивним є те, що стосовно ЗМІ більшість опитаних надало перевагу українській мові. Як не прикро, але 45% опитаних вважає, що зміни щодо вживання української мови за останні 10 років відбулися, але вони незначні.

Поступово мовна ситуація, на наш погляд, має поліпшитися через те, що всі поволі переходять на українську, а покоління радянських вчителів виходить на пенсію, на їхні місця приходять молоді спеціалісти, яким легше сприймати зміни, слідкувати за мовою спілкування та викладання. Проте дуже важлива в цьому випадку зацікавленість та підтримка з боку держави, що має заохочувати і забезпечувати впровадження державної мови у різні галузі соціального та культурного життя суспільства.

Література

1. Майборода О. М. , Шульга М. І. та інші. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. Київ: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. 388с.

2. Масенко Л.Т. Нариси з соціолінгвістики. Київ: Видавничий дім «Киево – Могилянська академія», 2010. 236 с.

УДК 070 (430)

Платонова Анастасія

Науковий керівник – доцент Рембецька О.В.
Херсонський державний університет

РОЗВИТОК ПРЕСИ ІСПАНІЇ (НА ПРИКЛАДІ ГАЗЕТИ «АВС»)

Статтю присвячено аналізу зародження преси Іспанії, проаналізовано національну якісну щоденну газету “АВС”. Виділено рубрики видання, охарактеризовано жанрові та стильові особливості матеріалів газети, зазначено основні її принципи та редакційні норми.

Ключові слова: редакційна політика, рубрики газети, преса Іспанії, принципи видання.

Перша іспанська газета з’явилася в другій половині XVII століття, набагато пізніше, ніж в інших європейських країнах, проте вже в той період в Іспанії існувала система контролю, впроваджена церквою та урядом.

З появою в Іспанії в XV-XVI ст. дожурналістських явищ і неперіодичних видань докорінно змінився принцип передачі інформації через збільшення швидкості виробництва та обсягів друкованих матеріалів у порівнянні з письмовою комунікацією. Через цензуру та в силу економічних умов, більшість «протогазет» і перші періодичні видання відбивали ідеологію панівного класу країни, яка виражалася в похвалах монархії, аристократії та церкви. Поява першого періодичного видання

«Gaset» в 1661 році було пов'язано з усвідомленням представників пануючого класу переваг періодичної преси в аспекті пропаганди і популяризації ідей і думок.

Малочисельна і вузьконаправлена преса Іспанії початку XVIII ст. поповнилася в другій половині XVIII ст., в період «Просвітницького абсолютизму» Карлоса III, такими видами: з'явилися інформаційні, науково-просвітницькі періодичні видання, розвивалася літературна публіцистика, науково-популярна преса [2, с. 106].

Громадська критика в газетах того часу зводилася до неприйняття пережитків, поширених в середовищі аристократії окремих іспанських традицій. Жорстка система контролю над інформацією не пропускала до друку існування в країні антимонархічних настроїв. Таким чином, легально ніхто не міг висловити своє неприйняття абсолютизму, пропонована читачам інформація містила виключно відомості, що були вигідні королівській тогочасній державі.

Для зміцнення престижу й авторитету монархії було необхідне використання не тільки передових технічних нововведень в галузі друку і пропаганди, а й створення якісно нових періодичних видань, які будучи незалежними від престолу та уряду, сприяли б зміцненню монархічного ладу.

Такі видання з'являються на початку XX століття. Одним з них стала щоденна монархічна газета «ABC», засновником і власником якої був видатний видавець і журналіст *Лука де Тена*. Нова концепція газети Луки де Тени, на думку дослідників іспанських ЗМІ, врятувала пресу Іспанії від відсталості минулого століття.

Значний прорив в технологічному відношенні та в прагненні познайомити читача з подіями через фотографію стали двома визначними рисами, що забезпечили щоденній газеті «ABC» безсумнівний успіх.

Тип видання: національна якісна щоденна газета

Формат: компакт

Засновник: Torcuato Luca de Tena

Власник: група Vocento

Директор: Bieito Rubido Ramonde

Політична приналежність: консервативна, монархічна, католицька

Заснована: 1 січня 1903 року

Мова: іспанська

Ціна: 1, 60 € (з понеділка по п'ятницю)

2 € (субота), 3 € (неділя)

Головний офіс: Мадрид

Наклад: 314 000 примірників [3].

Газета завжди була новатором видавничої та редакційної політики:

- «АВС» стала першою суспільно-політичною газетою, яка захищала короля Іспанії Альфонсо XIII;
- стала першим виданням, що відстоювало незалежність своєї інформаційної політики;
- першим впливовим щоденним ілюстрованим виданням.

Газета «АВС» перша в Іспанії стала:

- використовувати кольоровий друк і періодично оновлювати свою технічну базу;
- кореспондент газети став автором першої у світі фотографії панорами поля бою з висоти пташиного польоту, що потрапила в книгу рекордів Гіннеса;
- «АВС» стала першою іспанською газетою, яка розповсюджується по національній території повітряним шляхом;
- газета вперше на хвилі зародження іспанського фемінізму призначила в якості спеціального кореспондента за кордоном жінку.

Основними ідеологічними принципами консервативного видання були свобода, порядок, цілісність Іспанії, католицька релігія і право, іншими словами, конституційна парламентська монархія.

Як зауважує дослідниця О.Вартанова, на сьогодні газета «АВС» є одним з лідерів загальнонаціональної іспанської преси. Вона посідає 3 місце в рейтингу іспанських ЗМІ за тиражем [1, с.102].

Консервативні традиції видання, її постійна промонархічна позиція, високий рівень змістовної та графічної частин газети здобули любов і повагу іспанських читачів.

«АВС» завжди славилася тим, що на її сторінках друкувалися найкращі публіцисти, літератори та громадські діячі свого часу.

Серед видатних авторів, які дописували для газети можна виділити:

- письменника-романіста, есеїста, літературного критика Асоріна (1873 - 1967);
- письменника, журналіста і політика Вісенте Бласко Ібаньеса (1867 - 1928);
- письменника і журналіста Рамона Переса де Айалу (1880-1962);
- письменника і журналіста Хосе Марію Пемана (1897-1981);
- аргентинського письменника, есеїста, критика і публіциста Хорхе Луїса Борхеса (1899 - 1986);
- видатного іспанського письменника, публіциста, лауреата Нобелівської премії з літератури 1989 року, члена Королівської Академії наук Іспанії, лауреата премії Сервантеса Каміло Хосе Селу (1916-2002);
- письменника-романіста Мігеля Делібеса (1920-2010);
- колумбійського письменника, публіциста, сценариста, лауреата Нобелівської премії з літератури Габріеля Гарсію Маркеса (1927);
- перуансько-іспанського письменника, публіциста і лауреата Нобелівської премії з літератури Маріо Варгаса Льосу (1936);
- журналіста-колумніста Ігнасіо Камачо (1957) і багатьох інших.

Популярність «АВС» пояснюється й особливостями редакційної політики газети щодо стилістичних характеристик публікацій видання.

Газетно-публіцистичний стиль «АВС» характеризується:

- ясністю, простотою викладу інформації з метою уникнення можливих комунікаційних бар'єрів з читацькою аудиторією;
- лаконічністю текстів у поєднанні з їх високою інформаційною щільністю;
- виключенням двозначних узагальнень і абстрактних понять, що знижують інформаційну точність повідомлення.

Редакційні норми «АВС» зобов'язують журналістів газети зводити до мінімуму вживання іншомовної лексики в газетних текстах видання, забезпечуючи домінування кастильського варіанта іспанської мови над іншими іноземними мовами. Журналісти газети намагаються уникати характерних для газетно-публіцистичного стилю штампів, ідіоматичних кліше, уникати ідентифікації за расовою ознакою, кольором шкіри або релігії. Газетярі не використовують цивільні, церковні або військові форми звернення в рамках текстової інформації, проте традиційно чітко дотримуються протоколу щодо всіх членів королівської сім'ї.

Необхідно відзначити, що, незважаючи на чисельну перевагу інформаційних жанрів на сторінках газети «АВС», аналітика завжди залишається невід'ємною складовою видання, завдяки якій формується власне імідж газети і позначаються її ідеологічні вподобання.

Основні рубрики газети:

ESPAÑA – інформаційні, новинні матеріали про життя усіх регіонів країни, внутрішні повідомлення;

INTERNACIONAL – міжнародні події;

ECONOMÍA – економічна, фінансова інформація;

OPINIÓN – аналітична інформація, представлення різних думок – авторські блоги;

DEPORTES – спортивні події;

FAMILIA – новини королівського дому;

GENTE – матеріали про видатних осіб, особистостей;

CULTURA & OCIO – матеріали про культуру та дозвілля: історія, література, театр, музика;

MADRID – інформаційні матеріали регіонального характеру з Мадрида;

ABC SEVILLA – інформаційні матеріали регіонального характеру з Севільї;

SERVICIOS – рекламні матеріали про послуги [3].

Журналісти «ABC» – майстри створення «інтимної атмосфери» в рамках спілкування з аудиторією під час аналізу тієї чи іншої проблеми. Колумністи і журналісти «ABC» найчастіше були письменниками, тому традиції літератури і журналістики у виданні переплітаються дуже тісно – з моменту заснування газети в 1903 році й до сьогодні.

Література

1. Енциклопедия мировой индустрии СМИ: Учеб. пособие для студентов вузов / Е.Л. Вартанова, М.И. Гутова, В.Л. Иваницкий; Под ред. Е.Л. Вартановой. – М.: Аспект Пресс, 2006. – 376 с.

2. Лазарук Я. І. Перехід іспанської преси до демократії (1976–1984 рр.) / Я. І. Лазарук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. – 2013. – № 21. – С. 105–110. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnu1_2013_21_21

3. Офіційний сайт газети «ABC». – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.abc.es/>

УДК 070+81'42+004.

Пояркова-Савіна Єлизавета

Науковий керівник – доцент Стекольщикова В. А.
Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку «Україна»

СПЕЦИФІКА ІНТЕРНЕТ-МЕМІВ У СУЧАСНОМУ ОН-ЛАЙН ПРОСТОРИ

Стаття присвячена проблемі інтернет-мемів як одиниць інформації, які перебувають у свідомості людей. Увагу приділено комунікативній функції мемів в Інтернет-просторі, які передають і поширюють різну інформацію.

Ключові слова: Інтернет-середовище, мем, комунікація, ефективність

З розвитком Інтернет та, як наслідок, зі зростанням інформаційного споживання, а також різноманітності он-лайн-контенту, мережева аудиторія сегментується, об'єднуючись на тих чи інших веб-платформах. Прикладами таких ресурсів можуть бути різні форуми, блоги, спільноти. Такі об'єднання з часом починають демонструвати риси мікрокультур [3, с. 7]. Спочатку такі групи були численними (в глобальному аспекті) і не чинили впливу на характер взаємодій в мережі; тим не менш, за останній десяток років кількість сприйнятих і вживаних продукуваних ними культурних зразків і феноменів зростає. Зокрема, одним з таких феноменів стали мему. Актуальність дослідження обумовлена збільшенням частки присутності інтернет-мемів в публікаціях в традиційних ЗМІ та новітніх медіа.

Метою даної роботи є розгляд явища «Інтернет-мем» в якості нового типу ефективної комунікації. Завдання, які ми ставимо перед собою, це розкриття поняття «Інтернет-мем», проведення аналізу теоретичної розробленості даного феномена, класифікація типів інтернет-мемів.

Серед дослідників, які почали пильно розглядати проблему мемів та їх роль у житті суспільства, треба виділити Р. Докінса, Р. Броуді, А. Менегетті, Д. Рашкоффа, Ю. Данілову, Н. Марченко, Т. Савицьку, Ю. Щурину, але особлива увага приділялася саме дослідженню їх медійної функції.

Спочатку Інтернет-мему займали досить вузьку нішу: розважальні ресурси, форуми, блоги та соціальні мережі. Але з часом мему стали поширюватися в якісних мережевих медіа та виходити в оффлайн: бути присутнім в рекламних кампаніях на телебаченні та у пресі. Подальші перспективи такого контенту поки що не зрозумілі, проте є декілька цікавих гіпотез: наприклад, про можливу заміну карикатур і редакційних коміксів мемуами. Чи Фам з Університету Північної Кароліни в своїй

публікації «Why Internet memes may replace editorial cartoons» навів декілька аргументів на користь цього положення [5, с. 255]. Зокрема, відсутність обмежень, неминучих для традиційних медіа та журналістів, більший обсяг аудиторії, простіший порівняно з карикатурами механізм створення, здатність відображати інтереси, думки і інформаційні потреби аудиторії тощо. Очевидно, що Інтернет-меми мають потенціал, поки лише частково експлуатований засобами масової інформації. Однак публікація Фама, за своєю суттю, не є науково-дослідною, а отже, з академічної точки зору питання про Інтернет-мем як про можливу альтернативу карикатурам залишається невирішеним. Незважаючи на зростання функціонування їх у сучасному глобальному інформаційному просторі, найчастіше Інтернет-меми розглядаються вченими як самостійний феномен в його культурологічному і комунікативному аспектах, або ж як засіб підвищення ефективності рекламних кампаній (шляхом свого «вірусного» характеру). Досліджень, присвячених мемам, як власне елементу медіатексту, істотно менше [4, с. 302]. Крім того, саме включення інтернет-мемів в контент дозволило деяким он-лайн ЗМІ утримати, або навіть збільшити аудиторію в умовах кризи. Отже, знаходження і опис можливих причин і механізмів такого ефекту, є актуальним і з практичної точки зору.

О. Дзюбіна виділяє дві групи Інтернет-мемів: креолізованні меми (зображення + текст) і власне текстові меми. Креолізованні Інтернет-меми мають смислову гомогенну систему, в якій виділяються різні структурні рівні – вербальний, візуальний і музично-звуковий і відіграють роль диспенсера мовного матеріалу в соціальній мережі. Саме креолізованні Інтернет-меми в деяких випадках і є платформою для створення впізнаваної фрази, яка стає згодом текстовим Інтернет-мемом і легко цитується в співтоваристві соціальної мережі з нульовим ступенем креолізації [2, с. 375].

Висновки. Інтернет-меми на сьогодні становлять інтерес як засоби впливу на свідомість людей, за допомогою чого можлива успішна

пропаганда будь-яких явищ, ідей чи поглядів. Соціальні мережі будучи глобальним комунікаційним каналом, сприяють миттєвому розповсюдженню Інтернет-мемів, що виконують роль психологічних вірусів [1, с. 184]. У випадках публікації інтернет-мемів медіа підкреслено дистанціюються від них, виступаючи в якості майданчика для концентрації і констатації трендів громадської думки, вираженого в формі мема.

Інтернет-меми зароджуються переважно в середовищі соціальних мереж та спільнот, втім, поступово поширюючись рештою каналів комунікації. На популярність і поширюваність мема впливає його здатність використовуватися в багатьох значеннях і різних комунікативних ситуаціях. За своїм змістовим наповненням меми належать до прецедентних феноменів, які в стисненому вигляді містять інформацію про актуальні події та явища суспільної дійсності, формуючи відповідний контекст. В процесі комунікації впізнавання і «читання» цих конотацій мема забезпечує очікуваний результат досягнення головної ідеї тексту, що, в свою чергу, може слугувати джерелом для подальшого креативу.

Література

1. Броди Р. Психические вирусы. Как программируют ваше сознание. Москва, 2007. 304 с.
2. Дзюбіна О. І Класифікація, структура та функціонування інтернет-мемів в соціальних мережах twitter та facebook. *Young Scientist*. 2016. № 2. С. 375–380.
3. Марченко Н. Г. Соціальна сеть «Вконтакте»: лингвопрагматический аспект : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка». Ростов-на-Дону, 2013. 20 с.
4. Рашкофф Д. Медиавирус. Как поп-культура тайно воздействует на наше сознание / Д. Рашкофф; пер. с англ. Д. Борисова. Москва : УльтраКультура, 2003. 368 с.
5. Dawkins R. *The Selfish Gene* / Richard Dawkins. Oxford University Press, 2006. 384 p.

УДК 821.161.312.4

Печериця Анна

Науковий керівник – доцент Бахтіарова Т.В.
Херсонський державний університет

ОБРАЗ МИТЦЯ У ДЕТЕКТИВНОМУ РОМАНІ Є.КОНОНЕНКО «ЖЕРТВА ЗАБУТОГО МАЙСТРА»

У статті проаналізовано образ митця у романі Є.Кононенко «Жертва забутого майстра», проінтерпретовано символічну назву твору та визначено роль художньої деталі.

Ключові слова: образ, митець, символ, поетика.

Творча особистість польсько-німецького скульптора ХІІІст., І.-Г. Пінзеля, завжди привертала увагу письменників та мистецтвознавців. Сила його творчого хисту завжди вражала своєю неординарністю, чуттєвістю, містичністю. Показово, що найплідніший період у його житті пов'язаний із Львовом та Бучачем. Загадковий скульптор середини 18 століття, представник пізнього бароко і рококо. Роботи цього легендарного майстра (дерев'яні янголи та біблійні герої) справляють на людей надзвичайні враження, змушують замислюватися про сенс буття.

Художня спадщина майстра дерев'яної скульптури відтворена у праці українського мистецтвознавця Б.Возницького «Микола Потоцький староста Канівський та його митці архітектор Бернارد Меретин і сницар Іаон Георгій Пінзель». Саме Возницький врятував 62 роботи скульптора, серед яких 40 експонатів належить зараз Львівській галереї мистецтва, а інші 22 знаходяться у Тернопільському та Івано-Франківському музеях скульптури, які належать церковній громаді м. Бучача. Крім того, до інтерпретації образу неординарного митця звернувся, зокрема, В.Єшкілев у романі «Втеча майстра Пінзеля». Автор звернувся до низки питань щодо біографії митця та проаналізував майстерність та новаторство скульптур. Євгенія Кононенко також вдалася до інтерпретації образу загадкового майстра у детективному романі «Жертва забутого майстра». Побіжно Є. Кононенко звертається до проблеми збереження пам'яток національної культури, до яких, безсумнівно, належать і роботи Пінзеля– скульптури «Жертвоприношення Авраама», «Єлизавета», «Іоанн Богослов», «Розп'яття» [2, с. 76]. Безцінна спадщина митця знайшла своє місце в храмах на Львівщині та Тернопільщині.

У зазначеній статті **маємо на меті** проаналізувати образ митця у детективному романі Є.Кононенко «Жертва забутого майстра».

Означена мета передбачає вирішення низки **завдань**, зокрема,

- проінтерпретувати образ митця у творі,
- розкрити специфіку образів Іоанна Георга Пінзеля та Мішеля Арбріс,
- визначити символіку назви роману.
- з'ясувати роль художньої деталі у творі.

Іоанн Георг Пінзель – галицький Мікеланджело. У творі є згадка про дружину таємничого майстра Єлизавету-Маріанну. Вони мали двох дітей, проте їх стосунки не були щасливими. Одразу після зникнення чоловіка, Єлизавета виходить заміж за іншого. Такий варіант розриву відносин був абсолютно не прийнятним на той час. Очевидно, розчарований у житті, Пінзель відходить у безвість через нерозділене кохання.

Наскрізним символом твору є робота «Жертвоприношення Авраама». За біблійною легендою Авраам, на вимогу Господа мав намір принести у жертву свого єдиного сина Ісаака, але Бог, побачивши покірність і смирення батька послав ангела з небес, щоб той порятував юнака і повідомив Авраама про Господнє випробування духу і віри.

Інтригуючи свого читача, авторка проводить паралелі між митцем з минулого і скульптором-сучасником. Обоє авторів є одержимі творчістю, крім того ними рухає бажання увічнити себе для прийдешніх поколінь. Мішель Арбріє бажає розкрити таємницю Пінзеля з позиції мистецтвознавця і митця, і, напевно, до кінця того не усвідомлюючи, пізнати самого себе.

Коли героїня твору – Леся Косовська вперше розглядала експонати музею Пінзеля у Львові, до неї *«поступово приходило розуміння, що задля цього майстра в Україну їхати варто»*[1, с. 20]. Скульптор шукав розуміння в цьому світі, а його не розумів ніхто. Він виражав себе у своїх шедеврах, але цього замало навіть для великого митця. Щедрим меценатом Іоанна Пінзеля був магнат Речі Посполитої граф Микола Потоцький, який був разом з тим і замовником.

Іоанн Георг Пінзель – нереалізований митець, що зневірений та розчарований в житті. Його олтарні скульптури та все, що було пов'язано із загадковим автором ретельно аналізувала Леся Косовська (Маріанна). Вона спілкувалася з мистецтвознавцем, психологом та істориком, аби отримати ще більше інформації про життя та творчість неймовірного новатора, зрозуміти його життєву драму. Розмірковуючи над долею Пінзеля, над таємницею рукопису, що зник, читач разом із Маріанною розуміє болючу істину, що талант дуже часто залишається непочутим: *«Його цінували, але не розуміли»*[1, с. 148].

Загадковим героєм є Мішель-Мікаель: його постать упродовж усього твору наскрізь містична, дивна. Замовник агенції «Таємне бажання», клієнт Маріанни, є таємничим іноземцем-мистецтвознавцем, який цікавиться пам'ятками скульптора Пінзеля. Герой-митець у романі, щоб не виказати себе, використовує різні псевдоніми – Арбріє(від франц. arbre – «дерево», арбріє — це щось або хтось, пов'язаний з деревом.),

Готтесльойгнер(з нім. gottesleugner – атеїст, боговідступник). Герой, ховаючись за різними масками, приховує причину жвавого зацікавлення роботами Пінзеля, таємницею оповитий і його приїзд до України. Є.Кононенко, дотримуючись вимог детективного жанру, тримає читача у постійній напрузі та очікуванні. Інтрига твору зберігається аж до кінця роману.

М. Арбріє – виявився одним із найвідоміших скульпторів сучасної Європи, який мав німецьке коріння. Його приїзд до України обумовлений кількома причинами. По-перше, це данина пам'яті батькові, Ріхарду Адлеру, який був дослідником вівтарних скульптур Європи. Його, молодого антифашиста із третього курсу університету було відправлено на Східний фронт. Таємницю Пінзеля у Бучачі перед смертю йому передав старий єврей Велвл Готліб. По-друге, німецький скульптор мимоволі ідентифікував себе із Пінзелем-митцем не лише у творчому, але і в життєвому вимірі. Мікаель був одержимий цим загадковим майстром: *«...шукаючи Пінзеля, він шукав себе. Він вважав себе чи не саме тим, кому загадковий митець передав свій дар»*[1, с. 156].

Пошук трактату, захованого у «чреві жертви» пов'язаний з особистим творчим самовираженням героя. Він сподівався знайти якісь орієнтири для власної роботи. Значне зацікавлення у творах Пінзеля викликає ефект «незавершеної дії», це своєрідна підказка до розуміння життєвої драми скульптора.

Мікаель – це ніби своєрідна проекція митця Іоанна Георга Пінзеля. Свого часу він теж був нереалізованим, зневіреним та розчарованим в житті. М.Арбріє мав свою трагедію в сум'ятті: упродовж всього твору Маріанна допомагає розкритись іноземному замовникові, проте вона не справляється з цим завданням, врешті, Мішель змушений покинути Лесю-Маріанну. Він, ніби повторює долю Пінзеля.

Варта уваги й сама назва роману: що або хто був жертвою майстра? Відповідь ми знаходимо вкінці книги. «Жертва» - це старий манускрипт, трактат, який так довго був захований у картині «Жертвоприношення Авраама», зміст якого так і залишається таємницею. А, можливо, «жертва», то сам Пінзель? Адже він жертвує собою в ім'я творчості.

У романі міститься згадка про ікону «Несподіваної Радості». Вона завжди є у православних церквах, на ній зображена людина, що молиться на колінах перед іконою Пресвятої Богородиці (іконографічним сюжетом для створення образу став переказ про зцілення юнака від пристрасті, завдяки молитві Небесній Покровительниці). Ця художня деталь з'являється в той момент, коли головна героїня думає про марність

прожитих літ, про нездійсненність таємних бажань, і коли згадує про Мішеля.

Вплітання художніх деталей, символів, міфологем у канву тексту робить його більш емоційним, інтригуючим та загадковим. Таким чином, Є. Кононенко цікаво подає читачеві інформацію про історію українського мистецтва, адже на бучацькій землі Пінзель творив свої найвидатніші роботи. Його скульптури «ожили» саме в Україні, вона надихнула митця на створення безцінних модерних шедеврів ще у XVIII столітті.

Література

1. Кононенко Є. Жертва забутого майстра . Київ: Грані-Т, 2007. 180 с.

2. Руссова В. М. Сакральні виміри образу І.-Г. Пінзеля (до проблеми акцентуації творчості скульптора в українській літературі) *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. Філологія. Літературознавство, 2013. Т. 224. Вип. 212. С. 75-77.

УДК 811.161.2

Полянчич Валерія

Науковий керівник – доцент Т.Г.Окуневич
Херсонський державний університет

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВНИХ ПОРІВНЯНЬ У ПОЕЗІЇ М.ВІНГРАНОВСЬКОГО

У статті розглянуто специфіку порівняння як продуктивного засобу збагачення системи виражально-зображальних засобів мови; визначено роль порівнянь у створенні образності в поезії М.Вінграновського.

Ключові слова: порівняння, порівняльна конструкція, об'єкт порівняння, суб'єкт порівняння, індивідуальна мовна картина світу.

У художньому мовленні порівняння є одним із головних засобів розкриття індивідуальної мовної картини світу, що дозволяє дослідити психологічне підґрунтя творчості письменника, з'ясувати особливості когнітивної та прагматичної інформації, яка входить до семантичної структури зображуваного.

Серед різноманітних явищ мови порівняння характеризується не

тільки надзвичайно широким стилістичним використанням, але й різноманітністю своєї структури, специфікою лексичної та граматичної семантики. Чимало мовознавців досліджували порівняння з погляду його стилістичних функцій у художніх творах. В українській граматиці найповніше порівняльні конструкції дослідив І.К.Кучеренко [4]. Своєрідні трактування цього явища знаходимо у працях М.У.Каранської [3], А.Г.Руднева [5], М.Я.Плющ [6], Г.Я.Довженко [2].

Метою статті є з'ясування своєрідності семантики об'єкта та образного значення порівнянь через розкриття їхніх основних семантико-стилістичних функцій у поезії М.Вінграновського.

Порівняння є продуктивним засобом збагачення системи виражально-зображальних засобів мови, що зі стилістичною метою використовується для підкреслення, виділення специфічної характеристики завдяки зіставленню з предметом, явищем, особою, основна ознака або одна із ознак яких є водночас і ознакою порівнюваного.

Порівняння базується на зіставленні двох предметів або явищ для пояснення одного з них за допомогою іншого і свідчить про індивідуальну природу світосприймання, світовідчуття, нормативної системи цінностей та формування індивідуального концептуального світу. «Семантична спрямованість порівняння звичайно поширюється від предмета думки до реалії, яка чимсь цей предмет нагадує, найчастіше в плані експресивно-оцінному» [7, с. 144].

У структурі порівняльної конструкції виокремлюється суб'єкт порівняння (те, що порівнюють), об'єкт порівняння (те, з чим порівнюють) і ознаку, за якою один предмет (суб'єкт) порівнюється з іншим (об'єктом). Ознака може визначатися за кольором, формою, розміром, запахом, відчуттям, якістю, властивістю, рухом, процесом, дією тощо [8, с. 469].

Важливим елементом творення образності в поезії М.Вінграновського є порівняння. Письменник увійшов в сучасну українську поезію як поет палкого, артистичного темпераменту, високої ментальної громадянськості

почуттів, максималістичного світу духовності. У його поезії знайшли відображення виявлені на тонкому психологічному рівні поетичної сугестії філософські категорії загального та часткового, абстрактного та конкретного.

В естетизованих переживаннях, втілених у досконалу художню форму, автор осмислив сутність людського буття, породив нову духовну єдність, розбудовану за законами високої естетики буття, незнищеної народної моралі, до якої органічно був причетний митець.

Творчість поета М. Вінграновського характеризується особливою образністю та застосуванням багатой палітри художніх засобів. За допомогою порівнянь автор конкретизує зовнішність людей, увиразнює їхні психологічні якості та характеристики, підкреслює важливі поведінкові особливості, відтворює різноманітні процесуальні дії та стани, характеризує певні суспільно вагомні події, висловлює власне ставлення до них, таким чином розкриваючи власне концептуальне усвідомлення дійсності.

У поетичних творах М.Вінграновського значний пласт порівняльних конструкцій становлять *народнописенні порівняння*, об'єктом яких є знакові для української культури назви дерев, квітів, трав.

Микола Вінграновський виявляє себе майстром у творенні індивідуально-авторських порівнянь, епітетів, метафор. Так, у поезіях «*Лошиця з дикими і гордими ногами...*», «*Сеньйорито акаціє, добрий вечір...*», «*Що сама тоненька, як бриндуша...*» для змалювання таїн та принад жіночого єства йому імпонує образ лошиці з дикими і гордими ногами, з мідним пасмом звіреної гриви – перші шістнадцять рядків вірша є поширеним індивідуально-авторським порівнянням, з якого народжується образ жінки як вічно незвіданої галактики.

У творі «*Колоче щастя*» надзвичайно елегантно зображується мотив запізнілого кохання, яке ліричному героєві привиджується в образі «сеньйорити акації» – поданий розгорнутим порівнянням є увесь вірш:

Сеньйорито акаціє, добрий вечір.

Я забув, що забув був вас,

Але осінь зійшла по плечі,

Осінь, ви і осінній час,

Коли стало любити важче,

І солодше любити знов...

Сеньйорито, колюче щастя,

Хто воно за таке - любов? [1, с.264]

У пору життєвої осені, коли чоловікові «стало любити важче, / І солодше любити знов...», коли «вже б, здавалося, відболіло, / Прогоріло у тім вогні, / Ступцювало і душу й тіло, / Вже б, здалося, нащо мені...» [1, с.123], пожежа кохання не може обминути його. І знову – «вогонь по плечі...», навіть колючки не страшні. Поет блискуче вибудовує зоровий та асоціативний ряд образів, непомітно залучаючи читача до співпереживання, переадресовуючи йому власні психологічні імпульси.

Вишуканою цнотливістю наповнений вірш «Що сама тоненька, як бриндуша...» «Придушила душу й далі душиш,/ Дихать мені диху не даєш...» [1, с.126] – вибаглива алітерація та повтори доповнюються незвичним порівнянням. Діалектна, а тому й рідковживана назва жовтогарячої квітки шафрану, яка має таємничий запах, висушені пестики якої додавалися до ладану і використовувалися при відправленні церковних обрядів, а також служили прянощами, недарма співвіднесена в поета з почуттям пізньої любові. «Гоїв, гоїв, давні гоїв рани, / Як нові димлять вже, наче дим, / На старі, на золоті кайдани / Молоденькі впали кайдани...» [1, с.89] – так зразу й не визначиш, радість чи смуток переважає в цих рядках.

Варто відзначити, що М.Вінграновському, за рахунок використання засобів народнопісенної стилістики, вдалося створити глибоко суб'єктивну модель художнього освоєння буття, він став віртуозним майстром звукової організації ліричного тексту. Фоніка його лірики гармонізує естетичне

сприйняття і чуття реципієнта, а лексико-фразеологічна та синтаксична сфера художньої мови характеризуються неабияким розмаїттям, розкутістю, непередбаченістю, і водночас унікальною мелодійністю та гармонійністю.

Отже, порівняльні синтаксеми і підрядні конструкції в поезії М.Вінграновського є досить різноманітними із структурно-семантичного погляду: характеризуються розгалуженою системою лексико-семантичних, морфологічних і формально-синтаксичних варіантів. Вони вживаються здебільшого з метою створення художнього образу, а також для більш точного опису явищ і предметів.

Здійснений аналіз дозволяє стверджувати, що порівняння є стилістично вагомими та функціонально продуктивними в поетичних творах М.Вінграновського. Вони дозволяють авторові охарактеризувати як зовнішні, так і внутрішні якості реалій навколишнього світу, конкретизувати власне ставлення до повідомлюваного, наповнюють авторське мовлення образністю, емоційністю та сприяють створенню індивідуальної мовної картини світу.

Перспектива подальших досліджень полягає в поглибленому аналізі мовної своєрідності індивідуального стилю Миколи Вінграновського.

Література

1. Вінграновський М. Вибрані твори: у 3 т. / Вінграновський М.С. – Тернопіль: Богдан, 2004. – Т. 1.: Поезії. – 2004. – 400 с.
2. Довженко Г.Я. Порівняння у простому реченні сучасної української мови // Синтаксична будова української мови. – К.: Наук. думка, 1968. – С.52 – 68.
3. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1991. – 400 с.
4. Кучеренко І.К. Порівняльні конструкції в світлі граматики. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1968. – 106 с.
5. Руднев А.Г. Синтаксис современного русского языка. – М.: Высш. шк, 1963. – 250 с.
6. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – 414с.
7. Сучасна українська літературна мова. Стилістика / [за загальною редакцією акад. І.К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1973. – 588 с.
8. Українська мова : енциклопедія / [ред.- упоряд. В.М. Русанівський,

О.О. Тараненко (співголови), М.П. Зяблюк та ін. – [2-е вид. випр. і доп.]. – К. : Українська енциклопедія, 2004. – 824 с.

УДК

Пуголовка Валерія

Науковий керівник – доцент Бондаренко Л.Г.
Херсонський державний університет

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ТЕСТУВАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Статтю присвячено обґрунтуванню доцільності використання інтернет-ресурсів на уроках української літератури у 8-му класі під час вивчення повісті Олександра Гавроша «Неймовірні пригоди Івана Сили».

***Ключові слова:** інтернет-ресурси, урок української літератури, тести, тестування, інтерактивне навчання.*

Тестові завдання – специфічний вид завдань, що завдяки чисельності коротких запитань допомагає швидко перевірити індивідуальний рівень засвоєння учнем значного обсягу інформації.

За ступенем активізації мислення тестові завдання поділяють на такі види:

1. закриті тестові завдання, що передбачають відповіді «так» або «ні» чи охоплюють варіанти відповідей;

2. напіввідкриті тестові завдання, що передбачають єдину правильну відповідь, але не пропонують варіантів;

3. відкриті тестові завдання, що потребують вільної творчої відповіді. Їх використовують для виявлення вміння учня приймати рішення в проблемних, непередбачених ситуаціях [1, с.93-94].

Порівняно з традиційними формами контролю комп'ютерне тестування має ряд переваг:

➤ швидке одержання результатів і звільнення вчителя від трудомісткої роботи з обробки результатів тестування;

- індивідуалізація процесу навчання (автономність);
- певний психологічний комфорт учнів під час тестування;
- оперативність;
- підвищення об'єктивності оцінювання знань, і, як наслідок, позитивний стимулюючий вплив на пізнавальну діяльність учня;
- конфіденційність при анонімному тестуванні;
- тестування на комп'ютері більш цікаве у порівнянні з традиційними формами опитування, що створює позитивну мотивацію в учнів;
- виключення негативного впливу на результати тестування таких факторів як настрої, рівень кваліфікації й інші характеристики конкретного вчителя;
- можливість застосування технічних засобів;
- універсальність, охоплення всіх стадій процесу навчання;
- контроль великого обсягу матеріалу;
- зменшення порівняно з традиційним опитуванням затрати часу на 50% [2].

Для створення тестових завдань існує чимала кількість різних інтернет-сервісів, сайтів, програм, конструкторів. Наприклад, Google Форми, Quizlet, Propofs, Kahoot, ClassMarker, Plickers, Easy Test Make – платформи-конструктори для створення тестів; LearningApps.org, Socrative, Stepik, Mentimeter, EDpuzzle – інтернет сервіси для розробки тестових.

Пропонуємо використати можливості цих платформ під час вивчення твору Олександра Гавроша «Неймовірні пригоди Івана Сили» в 7-му класі. Навчальна програма передбачає ознайомлення школярів із повістю про пригоди українського силача, який став чемпіоном Чехословаччини та Європи з кількох видів спорту, об'їздив півсвіту, здобувши безліч перемог. Іван Сила (Іван Фірцак) – утілення непереможного духу українського народу, його доброти й щирості. Автори програми наголошують на морально-етичній проблематиці твору, а саме на питаннях про добро і зло,

справжню дружбу і любов, чесність і підступність. У рубриці «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності» перераховані предметні компетентності, що мають бути сформовані під час опрацювання цієї теми: «Учень / учениця ознайомлюється з історичною довідкою про Івана Фірцака; переказує зміст повісті; визначає головні проблеми, характеризує образи героїв» [3,с.147]. Саме ці компетентності можна перевірити за допомогою тестів. Для їх створення використовуємо онлайн конструктор тестів Plickers. За допомогою карток, на яких закодовано 4 відповіді, учні обирають правильний, на їхню думку, варіант, а вчитель за допомогою камери смартфона або планшета миттєво зчитує обрані шкрялярами відповіді. Велика перевага такого способу опитування в тому, що відразу можна бачити діаграму відповідей учнів поіменно, оскільки у відповідному додатку можна створити список класу, а також бібліотеку тестів чи опитувань. Для демонстрації роботи програми додаємо скріншоти (рис.1), (рис.2).

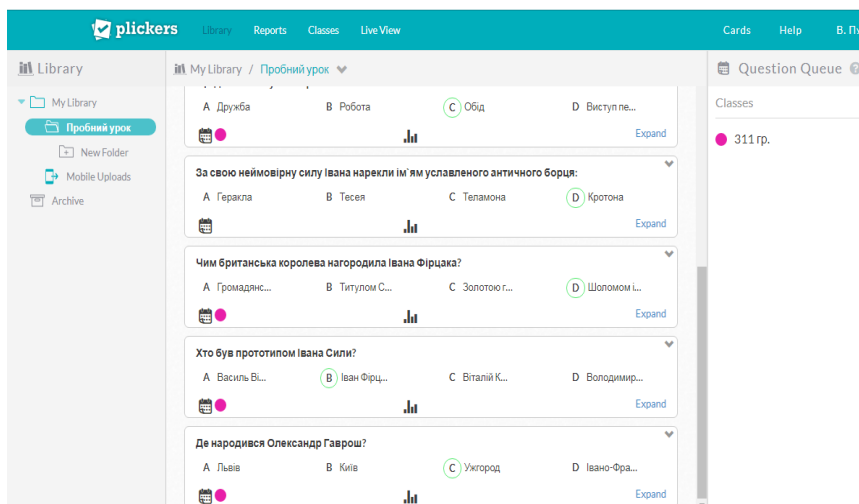

Рис.1. Онлайн конструктор тестів Plickers

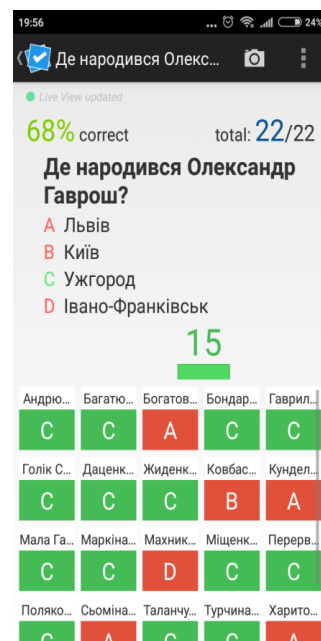

Рис. 2

Література

1. Токмань Г.Л. Методика навчання української літератури в середній школі / Підручник. Київ: Академія, 2012. 312 с. (Альма-матер).

2. Майоров А.Н. Теорія і практика створення тестів. Москва: Інтелект центр, 2001. 296 с.

3. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів України + опис ключових змін. 5–9 класи. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2017. 184 с. – 147 с.

УДК

Радушінська Ірина
Науковий керівник – доцент Гайдаєнко І.В.
Херсонський державний університет

ФУНКЦІЇ ЗАСТАРІЛОЇ ЛЕКСИКИ ТА НЕОЛОГІЗМІВ ЗІ СТИЛІСТИЧНОГО ПОГЛЯДУ

Творчість Павла Тичини посідає особливе місце в українській поезії ХХ століття. Митець виробив самобутній художній стиль, у якому органічно поєднано різноманітні мовностилістичні засоби – від запозичених із фольклору до власне авторських новотворів.

Уплив символізму позначився на творчій індивідуальності П. Тичини й особливо виявилася в ранніх збірках. З огляду на певні історичні умови аналіз творів поета часто здійснювався з ідеологічних позицій, а своєрідність використання мовностилістичних засобів у поетичних текстах залишалася поза увагою дослідників.

Не зважаючи на таку кількість досліджень, присвячених окремим аспектам мовотворчості митця, комплексного лінгвостилістичного аналізу їх творчості здійснено не було. У зв'язку з цим виявлення і дослідження лексико стилістичних засобів, що вживаються в поезіях різних періодів творчості митців ми вважаємо наразі важливим та **актуальним**. Розгляд лінгвостилістичних функцій різних груп лексики у поетичному тексті становить інтерес як для лінгвістики, так і для літературознавства, адже стосується питань зв'язку мовних явищ і стилю художньої літератури. Дослідження лексичної системи поезій П. Тичини дозволяє виявити особливості індивідуальної мовно-поетичної картини світу митців.

Об'єктом дослідження є художня мова поезій П. Тичини.

Предмет вивчення – особливості вживання та функціонування застарілої лексики, виявленої у досліджуваних текстах.

Мета роботи полягає у вивченні лінгвостилістичних особливостей образно-виражальних мовних засобів, зокрема застарілої лексики, у віршах письменника.

Відповідно до об'єкта, предмета та мети дослідження, постають такі завдання: обстежити збірки поезій П. Тичини й виділити досліджувані мовностилістичні засоби та з'ясувати їх семантико-стилістичні особливості

Застарілі слова – слова, а також їх окремі значення та номінативні словосполучення, що на даному етапі розвитку мови вийшли із загального вжитку [3, с. 195]. У межах застарілої лексики виділяються слова, що зовсім вийшли з ужитку, і семантика їх майже невідома сучасним мовцям: *галити* «радіти», *судець* «музикант» і под. (хоч вони мають у своєму складі зрозумілі й тепер компоненти). Ще одну групу цієї лексики становлять слова з меншим ступенем застарілості. Вони частіше чи рідше застосовуються в сучасній мові з певною стилістичною метою: *атрамент*, *отверзати* [1, с. 86]. Першу групу слів дослідники називають історизмами, другу – архаїзмами.

Застаріла лексика виконує своєрідні стилістичні функції. У кожному конкретному тексті художньої літератури, де наявність історизмів та архаїзмів естетично вмотивована, вони відіграють важливу роль і не можуть бути замінені іншими, сучаснішими словами і виразами [2, с. 225]. Однак, у художніх, особливо поетичних, текстах застаріла лексика виконує й інші функції.

У творах із сучасного життя *історизми* створюють колорит урочистості. Вони можуть бути використані для зіставлення фактів сучасності з подіями, що відбувалися в минулому. До цього розряду лексики належать також імена історичних осіб. Публіцистичне й художнє

мовлення послуговуються історизмами як опорними словами перифраз. Особливо значний ефект створює така перифраза-прикладка в поетичному жанрі [5, с. 87].

Архаїзми в нейтральній функції тепер не вживаються, бо цю функцію виконують нейтральні синоніми сучасної мови. Найбільш поширений цей вид лексики в художньо-белетристичному та публіцистичному стилях. Архаїзми, як правило, належать до піднесених, патетичних слів, їх іноді навіть важко вирізнити з-поміж урочистих компонентів лексичного складу (старослов'янські, давньоруські, староукраїнські елементи в сучасній українській мові). Для досягнення ефекту урочистості й небуденності архаїзми потребують відповідного лексичного оточення. Уведені до певного контексту, вони набувають іронічного, гумористичного звучання. Як засіб гумору виступають також анахронізми – слова і словосполучення, перенесені з однієї епохи в іншу [5, с.88].

Застарілу лексику поет використовує, перш за все, для відтворення колориту епохи та притаманних їй специфічних реалій:

Мо' вернувся князь з походу?

Мо' дружина прийшла? [6, с. 103]

Історизм *князь* та семантичний архаїзм *дружина*, ужитий у наведеному уривку означає 'княже військо', отже дозволяє зрозуміти, що події, описані митцем належать до часів Київської Русі (XII ст.).

За допомогою застарілої лексики передано особливості вірування давніх слов'ян:

Їх внизу стрічають Лади,

Ще й останньої безвлади

повна повноліть [6, с. 104].

Особливу функцію створення іронічно-саркастичного ефекту виконує okazіоналізм *безвлада*, що характеризує часовий відрізок, про який ідеться у творі.

За допомогою історизмів поет передає реалії не тільки віддалених, а й

близьких до сучасності епох:

Живем комуною, працюєм [6, с. 122].

Виділений історизм передає особливості суспільного ладу ХХ ст., указуючи на тогочасне суспільне життя людей. Окрім того, застаріла лексика використовується для творення несподіваних експресивних образів:

Я був не я. Лиш мрія, сон.

Навколо – дзвонні згуки.

*І пільми творчої **хітон**,*

І благовісні руки [6, с. 35].

Слово *хітон*, що використовувалося в часи античності для позначення верхнього одягу, використовується в переносному значенні. У контексті він означає відсутність натхнення, неможливість творити.

Для надання творам патетичного звучання, митець послуговується давніми слов'янськими лексемами :

Ще пташки в дзвінких піснях блакитний день купають,

*Ще половіє **злотом** хвиль на сонці жита риза*

(вітри лежать, вітри на арфу грають) [6, с. 44].

Застаріла лексика, вживана у творах П. Тичини служить для створення неповторних картин та образів, створює піднесене, патетичне звучання. Архаїзми використовуються митцем помірно, перш за все, з метою передачі колориту епохи, про яку йдеться чи надання творові піднесеного звучання.

Таким чином, проаналізувавши лексику та її функціональне вираження в текстах поезій П. Тичини, можемо стверджувати, що автор виявив особливу майстерність у доборі й використанні мовних засобів для створення неповторних художніх образів.

Література

1. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту: Навч. Посіб. / І. М. Кочан – К.: Знання, 2008. – 423 с.

2. Маланюк Є. Ф. Павло Тичина – "геній" чи "блазень"? [Електронний ресурс] / Є. Ф. Маланюк. – Режим доступу до джерела : <http://roman-chuk.narod.ru/1/Tichina.htm>

3. Мартинюк В. «Кларнетизм» як вихід у трансцендентне: на межі теології [Електронний ресурс] / В. Мартинюк // Волинь філологічна: текст і контекст. Явище синтезу мистецтв в українській літературі: Зб. наук. пр. – Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2008. – Вип. 5. – С. 143 – 151. – Режим доступу до джерела : www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vftk/2008_5.pdf

4. Оголовець А. В. Непереможне сонце... і невблаганна мить (Лінгвоестетичний аналіз поезії П. Тичини «Світає») / А. В. Оголовець // Дивослово. – 2000. – № 2. – С. 20 – 23.

5. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: Підручник / О. Д. Пономарів – К.: Либідь, 1993. – 248 с.

6. Тичина П. Г. Золотий гомін: Вибрані твори / П. Г. Тичина – К.: Криниця, 2008. – 608 с.

УДК 81'272

Романчишина Лідія

Науковий керівник – доцент Мартос С.А.
Херсонський державний університет

МОВНІ ОЦІНКИ СТУДЕНТСТВА (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ)

У статті представлено порівняльний аналіз результатів опитувань студентів Херсонського державного університету за 2014 р. та 2018 р. на гуманітарному та негуманітарному профілях навчання. Здійснена спроба пояснення зміни мовних оцінок студентами за зазначений період.

Ключові слова: мовні оцінки, мова комунікації, мовна ситуація, білінгвізм, диглосія.

Одним із найважливіших критеріїв ідентичності нації, запоруки політичної стабільності в державі є розвинена національна мова. Молодь, а особливо освічена – гарантія процвітання країни. Використання мови в освіті – це надійний показник реального суспільного статусу мови та її перспектив у майбутньому. Об'єкт нашого дослідження – функціонування української мови у студентському середовищі Херсонського державного університету.

Формування вибіркової сукупності здійснювалося за допомогою багатоступеневої вибірки з використанням демографічних квот. Анкетування студентів було проведено взимку 2014 року та взимку 2018 року під час начального процесу в ХДУ. Всього було опитано 150 осіб.

З метою аналізу сучасної мовної ситуації у Херсонському державному університеті, ми розглянули стан мовного режиму залежно від напрямку підготовки, поділивши результати нашого дослідження мовної ситуації у студентському середовищі залежно від належності респондентів до гуманітарних чи негуманітарних спеціальностей та за роками (2014р. та 2018р.) Важливо було визначити, чи змінилися мовні оцінки молоді у зв'язку з подіями у нашій країні та за її межами. Якщо так, то яким чином та чим це обумовлено. Для аналізу мовного режиму вишу важливим є розподіл відповідей на запитання «Мова спілкування у навчальному закладі» залежно від профілю навчання та часу проведення анкетування (Таб. 1 та Таб. 2).

Таблиця 1

Запитання	Профіль навчання, рік	
	Гуманітарний, 2014 р.	Гуманітарний, 2018 р.
<i>Якою є мова спілкування у Вашому закладі</i>		
українська	61,3%	59,6%
російська	6,7%	7%
українська і російська	32%	33,4%
<i>Якою мовою Ви звертаєтесь до викладача</i>		
українська	65,3%	47,7%
російська	4%	10,6%
українська і російська	30,7%	41,7%
<i>Якою мовою вони Вам відповідають</i>		
українська	60%	60%
російська	1,3%	8,3%

українська і російська	38,7%	31,7%
<i>Якою мовою Ви спілкуєтеся на перерві</i>		
українська	20%	11,3%
російська	33,4%	47%
українська і російська	46,6%	41,7%

Перспективи розвитку мовної ситуації визначаються позицією інтелектуальної та державної еліти. Майбутня еліта формується у вищих навчальних закладах. З огляду на це, по-перше, важливо встановити мову навчального закладу за оцінками самих студентів, по-друге, мовний режим ВНЗ характеризує мова спілкування з викладачами й, по-третє, мова спілкування на перерві є складником мовної поведінки студентів. Разом з тим важливо дослідити, чи змінилась ситуація в університеті у зв'язку з Євромайданом та війною на Сході країни. На думку респондентів, які навчалися за гуманітарним профілем у 2014 році, українська мова як мова спілкування в їхньому навчальному закладі визначена 61,3% студентів порівняно з 59,6% респондентів гуманітарного профілю сьогодення. У порівнянні з відповідями студентів-гуманітаріїв 2014 року і 2018 року можемо відмітити невелике зростання відсотку навчання російською в університеті: з 6,7% до 7%. За даними анкетування з'ясовано, що опитувані відзначають двомовну ситуацію на гуманітарних спеціальностях попередніх років – 32%, а станом на тепер – 33,4% , тобто спостерігаємо приріст і у цьому питанні. Відтак робимо висновок, що при зіставленні 2014 року і 2018 року відбулося погіршення ситуації в оцінках студентів-гуманітаріїв «чистого» україномовного режиму на користь російськомовного та двомовного.

Результати проведеного аналізу свідчать, бачимо, що найвищими показниками використання української мови тогочасності є звертання українською до викладачів: 65,3% респондентів гуманітарного профілю, і 60% викладачів відповідають їм українською мовою. Серед студентів

гуманітарного профілю сьогодні 47,7% користуються державною мовою під час звернення до викладачів, отримують відповіді так у 60% випадків. Порівнюючи результати опитаних студентів гуманітарного профілю навчання різних років, спостерігаємо таку особливість комунікативної ситуації щодо російської мови: 4% респондентів 2014 року та 10,6% цього року звертаються до викладачів російською, а викладачі відповідають їм російською відповідно у 1,3% і 8,3% випадків. Українською та російською мовами студенти, опитані під час попереднього анкетування, зверталися у 30,7% випадків, а зараз користуються при зверненні до викладачів у 41,7% випадків, відповідають викладачі обома мовами – у 38,7% (2014 р.) і 31,7% (2018 р.) випадків. У процесі неформального спілкування (зокрема на перерві) простежуємо перевагу російської мови – 33,4% серед студентів-гуманітаріїв минулих років та 47% респондентів гуманітарного профілю цього року; українською мовою послуговуються відповідно 20% і 11,3%, а українською й російською 46,6% та 41,7% респондентів.

Таблиця 2

Запитання	Профіль навчання	
	Негуманітарний , 2014 р.	Негуманітарний , 2018 р.
<i>Якою є мова спілкування у Вашому закладі</i>		
українська	20 %	49,4%
російська	8,6 %	7,4%
українська і російська	71,4 %	43,2%
<i>Якою мовою Ви звертаєтесь до викладача</i>		
українська	42,9 %	38%
російська	11,4 %	10,3%
українська і російська	45,7 %	51,7%
<i>Якою мовою вони Вам відповідають</i>		
українська	40 %	41,7%

російська	2,8 %	3,3%
українська і російська	57,2 %	55%
<i>Якою мовою Ви спілкуєтеся на перерві</i>		
українська	2,9 %	4,9%
російська	60 %	37,4%
українська і російська	37,1 %	57,7%

20% респондентів, які навчалися за негуманітарним профілем, визначали українську мову як мову спілкування в їхньому навчальному закладі порівняно з 49,4% опитуваних негуманітарного профілю сьогодення. У порівнянні з відповідями студентів негуманітарних спеціальностей 2014 року і 2018 року помічено незначну регресію рівня відсотку навчання російською в університеті: з 8,6% до 7,4%. За даними анкетування з'ясовуємо, що учасники анкетування на негуманітарному напрямі минувшини оцінювали двомовну ситуацію у 71,4% випадків, а цьогорічні студенти-негуманітарії – 43,2%. Зіставляючи відповіді, бачимо, що ситуація змінилася з майже цілковитого двомовного режиму в університеті на користь україномовного більш ніж удвічі за ці роки.

Відзначено, що при звертанні до викладачів українською послуговуються 42,9 % респондентів негуманітарного профілю 2014 року, і майже таку ж кількість відповідей українською мовою отримують від викладачів – 40%. Студенти негуманітарного напрямку навчання сучасності (38%) користуються державною мовою, звертаючись до викладачів, а педагоги відповідають їм у 41,7% випадків. Аналізуючи відповіді опитаних негуманітарного профілю навчання за кілька років, з'ясовуємо, що 11,4 % респондентів 2014 року та 10,3% 2018 року звертаються до викладачів російською, а викладачами дано відповіді їм російською відповідно у 2,8 % і 3,3% випадків. Подібну комунікативну ситуацію виявлено щодо паралельного вживання української та російської мов 45,7 % опитаних тогочасності зверталися до педагогів, а респонденти сучасності – у 51,7% випадків, 57,2% викладачів відповідали у 2014 році, і 55% - у 2018 році. Під час неформального спілкування на перерві сьогодні українська мова користується популярністю у 4,9% на відміну від 2,9%

випадків чотирирічної давнини. Російською послуговувались студенти негуманітарних спеціальностей 2014 року в 60 % випадків, тоді як опитані 2018 року – у 37,4% випадків. Обидві мови побутують у неофіційному спілкуванні респондентів 37,1% та 57,7% відповідно зазначених періодів.

Порівнюючи дані таблиць, доходимо висновку, що в ХДУ наявний в цілому двомовний режим незалежно від профілю навчання і року навчання. Варто відзначити, що відбулося зрівнення оцінок мовної ситуації в університеті студентами: на гуманітарних спеціальностях стан української дещо погіршився на користь російської та двомовності, тоді як на негуманітарному напрямі навчання вже немає однозначної переваги російської: комунікативна ситуація характеризується тепер також частішим використанням української всіма учасниками навчального процесу або уживанням обох мов приблизно в однаковому співвідношенні. Тим не менше, всупереч очікуванням, стан української не покращився, а погіршився. Юрій Шевчук пояснює це тим, що здійснюється активна маніпуляція на населення, використовуються для цього російськомовні військові, що захищають нашу державу на Сході [4]. Тому варто чимшвидше врегулювати мовну ситуацію на законодавчому рівні, а також зробити все можливе, аби вже існуючі та новоприйняті закони виконувались.

Література

1. Антошкіна Л.І., Красовська Г.М., Сигеда П.І., Сухомлинов П.М. Соціолінгвістика: навчальний посібник. Донецьк: ТОВ Юго-Восток ЛТД, 2007. 360 с.

2. Масенко Л. Т. Нариси із соціолінгвістики. К: Видавничий дім «КМА», 2010. 243с.

3. Мацюк Г.П. Прикладна соціолінгвістика: Питання мовної політики. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 212с.

4. Шевчук Ю.І. Лінгвоцид і мовна шизофренія. [Електроний доступ] <http://language-policy.info/2016/09/linhvotsyd-i-movna-shyzofreniya/>

УДК 81'373.612

Сироткіна Ангеліна

Науковий керівник – доцент Карабута О.П.
Херсонський державний університет

ІНФОТЕЙНМЕНТ У СУЧАСНОМУ ТЕЛЕБАЧЕННІ

Статтю присвячено обґрунтуванню актуального способу передачі інформації, його використання у сучасному медіа-просторі та виокремленню основних мовних засобів, за допомогою яких здійснюється реалізація інфотейнменту.

Ключові слова: *інфотейнмент, епітет, метафора, синекдоха, оксюморон.*

21 століття – тенденція розвитку інформаційних технологій. Роль інноваційних технологій за останнє десятиліття зростає у форматі геометричної прогресії. Потреба у розширенні діапазону можливостей та глибинної структуризації наукомісткої складової потенціалу нації є навіть не потребою, а вимогою. На сьогоднішній день спостерігаються перетворення матеріальних засобів спостереження та експериментування, поява нових способів оцінки та інтерпретації емпіричних даних із новими ідеалами пояснення, обґрунтованості та організації знань. [3]

І не дивно, що зараз дізнатися про найактуальніше можна за допомогою інтернету, новин чи радіо. Не дарма ми згадали про телекомунікацію, оскільки вивчення стану медіа-сфери України, особливо в умовах сьогоднішньої політико-економічної кризи, стає однією з передумов ефективного подолання негативних явищ і започаткування позитивної динаміки розвитку країни. І одним із способів подачі медіа-матеріалу є інфотейнмент.

Інфотейнмент (англ. *infotainment* від англ. *information* – інформація і англ. *Entertainment* – розвага) – це спосіб подачі теле- або радіомовного матеріалу, який націлений як на розваги, так і на інформування аудиторії. У передачах, зміст яких характеризується як інфотейнмент, інформація має розважальний характер за рахунок підбору матеріалу або способу його оформлення. Інфотейнмент проникає в різні медійні жанри (ток-шоу,

випуски теленовин і окремі репортажі), і його основною відмінною рисою є апеляція до емоцій глядачів.

Започаткування інфотейнменту припадає на 80-і роки ХХ століття в США і пов'язано з падінням рейтингів інформаційних програм, яке змусило журналістів змінювати формат телевізійних новин.[1] Основні зміни включали в себе:

- інформаційне наповнення новинних програм, зниження частки інформації, присвяченій політиці, і більш широке висвітлення культурних і соціальних тем;
- виділення в репортажах деталей, цікавих глядачам, перенесення уваги аудиторії з подій на окремі особистості.

Першою популярною інформаційно-розважальною програмою вважається щотижнева передача «60 хвилин» (CBS), де провідні телеканали стали висловлювати власне ставлення до обговорюваних подій. Журналісти почали з'являтися в кадрі нарівні з героями репортажів. Потім подібні програми з'явилися на телеканалах ABC («20/20») і CBS («48 годин»). Телеканал Fox News поклав принципи інфотейнменту в основу загальної концепції свого мовлення.

Як і інші галузі шоу-бізнесу, інфотейнмент піддається критиці в численних виданнях та публікаціях. На думку американського філософа Ніла Постмана, він є не просто однією з функцій телепередач, але властивою ознакою всього телебачення, оскільки в ньому використовується безліч засобів для маніпуляції сприйняттям глядача в цілях залучення його уваги. Він критикує медіа-ринок вважаючи, що ті програми, які дійсно ставлять своїм основним завданням не розваги, а інформування, не користуються великою популярністю.

У деяких дослідженнях посилення розважального компонента в телепередачах порівнюється з таблоїдизацією друкованих видань. Це явище пояснюється втому масової аудиторії від натиску інформації в

умовах, коли є доступ до джерел і, як наслідок, прагнення аудиторії споживати більш просту і легше засвоювану інформацію [2].

У критичних публікаціях також зазначається, що формат ток-шоу активно використовується в сфері інфотейнменту, створює ілюзію вільної дискусії, в той час як в дійсності ці обговорення або є постановочними, або відчувають сильний вплив із боку ведучого телепередачі, який активно втручається в дискусію і нав'язує глядачеві свою думку, користуючись своїм впливом на аудиторію і рядом психологічних прийомів. При цьому, інформація подається глядачеві в максимально спрощеному вигляді, найчастіше з використанням градації «чорне-біле», що формує в аудиторії однобічний погляд на політичні, соціальні та міжнародні проблеми.

Цікаво, що інфотейнмент реалізується за допомогою різнотипних мовних засобів. Наприклад таких, як: епітет, метафора, синекдоха, оксюморон.

Неоднорідним постає використання **епітетів**: *вибухове кохання, голодні ігри, елітні шпигуни, земельний форсаж, криваве весілля, крижана загроза, молочна реабілітація, панда-працеголик, слизький шлях, трюфельне полювання*. Ці словосполучення можна легко розтлумачити у контексті їх використання.

Наприклад: **Вибухове кохання** – чоловік кинув гранату у квартирі через те, що посварився з дружиною.

Голодні ігри – заготівля продуктів до Нового року.

Елітним шпигуном назвали прем'єр-міністра, якого звинуватили у державному злочині.

Земельний форсаж – мотоциклісти звинуватили прокуратуру за закриття траси для перегонів.

Криваве весілля - смерть нареченого на весіллі.

Молочна реабілітація – покупка молочного молокомату для одного з класів Львівської школи.

Панда-працеголик – історія про те, як панденятко розважає по 7 годин кожного дня відвідувачів у зоопарку.

Слизький шлях – це затора на трасі «Київ-Чернігів»

Трюфельне полювання – пошук трюфеля за допомогою собак. Раніше це робили свині, але вони з'їдали частину знайденого.

Цікавим є вживання **метафор**, наприклад: *еволюція свята, жертва морозу, жива розморозка, лелека в капусті, олів'є з мандаринами, надрукований будинок, недоїдальня, нова шкіра старої Феміди, собаче щастя.*

Розглянемо контекст:

Еволюція свята – замість хороводів на дитячому святі влаштовують квести, а зайчиків замінюють ганстери і поліцейські.

Жертва морозу – дитина замерзла на вулиці.

Жива розморозка – народження дитини із замороженого ембріона 1992 року.

Лелека в капусті – засудження вагітності у ранньому віці.

Надрукований будинок – українець друкує будинки на 3Д принтері.

Недоїдальня – у шкільній їдальні у Чернігові дітей годують зіпсованими продуктами.

Нова шкіра старої Феміди – у рамках судової реформи в Україні планують ліквідувати 142 місцевих загальних суди, а замість них створено 74 окружних суди.

Олів'є з мандаринами – передсвяткове приготування.

Прикладом **синекдохи** може виступати словосполучення: *зізнання Труби, світ святкує Різдво.*

Також часто можна зустріти вживання **оксюмору**на, наприклад: *святкове війномир'я.*

Отже, значну роль у розвитку інформаційних технологій відіграє інфотейнмент, що виступає як один із найцікавіших способів передачі інформації. Слід зазначити, що основна мета використання такого способу

– розважальна, тому реалізується інфотейнмент за допомогою мовних засобів, які дозволяють легше сприйняти інформацію та продуктивніше її засвоїти. У такий спосіб аудиторії простіше сформулювати думку щодо політичних, соціальних та міжнародних ситуацій.

Література

1. <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/71083/12-Kovalevskyi.pdf?sequence=1>
2. http://b-ko.com/book_232_glava_3_1.1._Виникнення_та.html
3. <http://ukrbukva.net/41066-Nauchnaya-revolyuciya.html>

УДК 821.161.2

Соловейко Світлана

Науковий керівник – доцент Бондаренко Л. Г.
Херсонський державний університет

РИСИ НУАРУ У ТВОРІ АНДРІЯ КОКОТЮХИ «ШЛЮБНІ ІГРИЩА ЖАБ»

У статті розглянуто особливості стилю нуар. Визначено риси нуару у дебютному творі Андрія Кокотюхи «Шлюбні ігрища жаб».

Ключові слова: жанр, детектив, стиль, нуар, Андрій Кокотюха.

У зв'язку зі стрімким розвитком культури актуальним стає вивчення явищ, що перебувають на стику літератури й кінематографу. Тому значної популярності набуває феномен нуару. Як одному з найпопулярніших явищ сучасного мистецтва, йому присвячена обсяжна література. Це, зокрема, студії Клер Горрара, Пола Дункана, Стівена Фейсона, Річарда Б. Шварца, Джин Д. Філіпс та ін.

Уперше про це явище почали говорити у Франції в 18 столітті стосовно готичного англійського роману. Вивченню нуару як жанру і стилю у сучасній масовій українській літературі присвячені дослідження С. Філоненко [3;4]. Свій погляд на цей феномен висловив і визнаний

майстер українського детективного жанру Андрій Кокотюха у праці «Антологія детективу. Український нуар»: *«чорний роман (noir) – це саме стиль, а не окремий жанр. Нуар – скоріше забарвлення, атмосфера, стилістика і відчуття»* [1]. Письменник наголосив на тому, що активно використовує його у власній творчості й прагне сконструювати національну традицію нуару.

Мета статті – визначити характерні ознаки нуару та з'ясувати, які з них притаманні твору А. Кокотюхи «Шлюбні ігрища жаб».

Дослідницею С. Філоненко виділено основні особливості нуарівського феномена:

1. Відтворення сучасного середовища.
 2. Образ міста, переважно мегаполісу. Зображення нічного життя міста, дешеві готельні номери, бари, бунгало, вокзали.
 3. Домінантна тема злочину, як правило, кривавого й жорстокого вбивства, інколи – самогубства.
 4. Відповідна точка зору – злочинця, або жертви, або свідка. Маргінальний герой нуару для ситуації злочину є не інсайдером, а аутсайдером.
 5. Присутність фатальної жінки – небезпечної і сексуальної красуні.
 6. Мотиви соціального відчуження, екзистенційна проблематика.
- Герой нуару заперечує конвенції родинного та суспільного ладу [3, с. 26].

До цього переліку вона також додає нічний колорит; перевагу вертикальних ліній над горизонтальними; розчинення персонажа в міських декораціях; фрейдистські прив'язки до води; образи потоків, дощу, мокрих порожніх нічних вулиць; романтичну оповідь, тему втраченого часу; складну хронологію, що часто створює відчуття безнадії й загубленого часу [3, с. 27].

Власне літературний нуар характеризується такими ознаками:

1. Головні герої – лузери, приречені на поразку, навіть якщо не помирають, то життя їх жахливе, самотнє, гірше за смерть, і вони на нього заслуговують.

2. Мотиви жадібності, жаги, ревнощів та відчуження.

3. Від крутого детективу нуар відрізняє те, що в першому завжди є персонаж із моральним стрижнем, лицар з етичним кодексом, який потрапляє на вулиці пороку, але сам не є порочним. Крутий детектив оптимістичніший, навіть якщо це не властиво його герою. У нуарі немає Героя [3, с. 26].

Слід відзначити, що уже в дебютному творі А. Кокотюхи «Шлюбні ігрища жаб» проявляються деякі риси нуару. Основним мотивом твору є жадібність, жага до збагачення будь-якою ціною, що є однією з яскравих рис нуарівського стилю. У цьому тексті, як і у нуарі, немає Героя. Кожен із персонажів дбає лише про себе, переступаючи закони гуманності. Діючи разом, вони постійно підозрюють один-одного, за будь-який неправильний рух ладні позбавити життя будь-кого: *«Те, що відбувалося зараз, було ідіотизмом, було схоже на колективне божевілля. Кожен розумів це. Але інакше ніхто з них чинити не міг. І не хотів»* [2, с. 99].

Можна стверджувати, що головні герої – лузери, переступаючи моральні закони, йдучи один проти одного, були приречені на поразку. Показовою є картина останніх хвилин життя Стаса – одного зі злочинців. Потрапивши у нетрі болота, втративши будь-яку надію вижити, він не скористався несподіваним шансом врятуватися, бо *«згадавши про рюкзак з мільйоном, що втоплений у болоті, йому перехотілося вибиратися на тверду землю»* [2, с. 190]. Він повернувся. Але на цей раз грузька твань безнадійно окутала його. Автор іронічно підкреслює безглуздість дій персонажа: *«Весь час, поки він безуспішно боровся з болотом, прямо перед його очима лежав на купині рюкзак»* [2, с. 191].

Нуар не передбачає щасливого фіналу. Подібне спостерігаємо й у творі А. Кокотюхи. Незважаючи на те, що злочинна операція пройшла

успішно, врешті-решт добич не дісталася нікому з її завойовників, а навпаки лишила їх життя.

Отже, в аналізованому творі Андрія Кокотюхи зустрічаємо деякі риси нуарівського стилю. Відтворюючи стиль життя злочинців, письменник точно передає настрій епохи: відчуття повного розвалу радянської системи з відповідними моделями поведінки.

Література

1. Кокотюха А. Антологія українського детективу. Український нуар [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://bukvoid.com.ua/criminal//2009/08/25/071807.html>.

2. Кокотюха А. Шлюбні ігрища жаб: Кримінальні повісті та оповідання. Київ: Смолоскип, 1996. 192 с.

3. Філоненко С. О. 100 відтінків чорного: нуар як жанр і стиль у сучасній масовій літературі. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : філологія : [зб. наук. ст.] / [гол. ред. В. А. Зарва]: Бердянськ : ФО–П Ткачук О. В., 2014. Вип. II. С. 24-31.

4. Філоненко С. Маленька самотня людина в нічному місті: Урбаністика в стилі нуар у сучасному українському детективі. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : філологія : [зб. наук. ст.] / [гол. ред. В. А. Зарва]: Бердянськ : ФО–П Ткачук О. В., 2014. Вип. III. С. 243-248.

ОСОБЛИВОСТІ МЕТАФОРИЧНОГО ПЕРЕНОСУ В УКРАЇНСЬКИХ ЗАГАДКАХ

Аристотель називав метафору скороченим порівнянням, тобто порівнянням, з якого виключено предикати подібності (схожий, нагадує) і компаративні сполучники (як, ніби), оскільки між основним та переносним значенням поняття існує відношення схожості, тобто вони мають певні спільні ознаки. Він розглядав особливість загадки як тропа: вона побудована на внутрішній, непомітній з першого погляду, невідповідності. Погляд Аристотеля торкається лише однієї частини загадки: описової. Але засвоївши його, ми можемо побачити, що логічна невідповідність характеризує повну структуру загадки – співвідношення питальної частини і відгадки. Неоднозначність логічного переходу від опису до відгадки дослідники помічали починаючи з 18 століття. Було відзначено, що одна й та сама загадка, вірніше – одна й та сама описова частина, може отримувати різні відповіді, відсилати до різних предметів у різних місцевостях.

Метафора – один з основних прийомів пізнання об'єктів дійсності, їх найменування, створення художніх образів і породження нових значень. Вона виконує когнітивну, номінативну, художню та змістоутворюючу функції.

Як будується загадка? Зазвичай у ній перелічуються окремі (зазвичай не найхарактерніші) ознаки та якості загаданого предмета, але він навмисне не називається. Лише в невеликій кількості загадок відсутня метафора, слова використані у безпосередньому значенні. Набагато частіше загадка має метафоричний зміст, предмети називаються іменами інших, схожих із першими за певними ознаками.

Багато загадок, за словами А.Н. Журинського, викликають «ефект обманутого сподівання» через порушення звичних зв'язків, звичайних відношень між явищами.

Російська дослідниця народних загадок М. Митрофанова, зокрема, зауважувала, що вибудувати загальний закон ритмічної будови загадок важко, оскільки закони їх віршобудови відрізняються від літературної. Причину цих відмінностей дослідниця вбачає у специфіці жанру. "Можливо, - каже вона, - це та ж "любов до нісенітниць", "прагнення здивувати, привернути увагу", яку зустрічаємо в побудові образів загадок" цьому закону підпорядковані майже усі ритмічні загадки" [6, с. 130]. Вона вважає, що ритмічність для загадок не є обов'язковою. І прозові, і ритмічні твори є рівноправними, часом навіть взаємодіють. Із цією думкою важко не погодитися, бо загадка є унікальним витвором людської уяви, який увібрав у себе усі можливі способи творення художнього твору.

Метафора для загадки є домінантним, але не єдиним способом творення. Є загадки, побудовані у формі одночленного паралелізму (другим членом якого є відгадка), часом у формі заперечного паралелізму [1, с. 184-185]. Загадки, побудовані у формі одночленного паралелізму, вирізняються композиційною стрункістю та ліризмом. Вони зазвичай мають форму простого поширеного розповідного речення. Наприклад: "Пані в коморі, а коса надворі" (Морква); "На городі з буряками, накрившись лопухами, просить хліба й солі" (Редька).

В плані лінгвопоетичної специфіки загадка тлумачиться як словесно-художній твір (В.Г. Бойко, П.Г.Богатирьов, М.С. Грицай, М.И. Кравцов, С.В. Мишанич, Л.В. Щепилова), у якому відбуваються активні процеси тропеїзації ендемічного субстрату. Ці процеси корелюють із метафорою, а також із формами та способами її об'єктивації: уособленням, метонімією.[Мамедова 2008.]

Метафора у загадці характеризується тим, що допоміжна та основна сутності належать до різних концептуальних сфер. Жанр загадки припускає можливість створення метафорою ірреального образу, дозволяючи приписати сутності, що концептуалізується, ознаки, які не можна приписати їй в дійсності. Це обумовлено тим, що ознаки, що

актуалізуються загадкою, відносяться до створеного метафорою образу і завжди побічно приписуються невідомому концепту. Імпліцитність метафори є однією з причин частого використання даного тропа у текстах загадок, іншою жанровою характеристикою яких є завуальована презентація концепта-відгадки. Це дозволяє пояснити той факт, що метафорична когнітивна модель є базовою для загадки. Номінація – це процес найменування речей, властивостей та відношень реальності у процесі пізнавальної діяльності людини. Мовна метафора, що лежить в основі загадки, - це спосіб вторинної номінації, універсальність та специфічність якої полягає в тому, що вона оперує образно-асоціативною подібністю. Метафора є однією з мовних універсалій, властивих усім мовам у всі часи. Вона охоплює різні аспекти мови та найяскравіше проявляється в загадках, тому вивчення загадок дає можливість краще зрозуміти особливості людського мислення, виявити асоціації, типові для різних мов, і визначити унікальність процесу метафоризації кожної мови.

Найважливіші механізми метафоричного переосмислення у загадках полягають у створенні певної ментальної моделі на пропозиціональному рівні, яка передається структурними одиницями на основі:

- загальної зовнішньої схожості об'єктів;
- схожості за внутрішньою організацією;
- схожих функцій;
- схожого характеру руху;
- переносу властивостей та ознак;
- спільного походження.

Дані механізми може бути задіяно не лише окремо один від іншого, але і у певних комбінаціях, що полегшує процес декодування.

До задач подальшого дослідження даної проблематики можна віднести наступні: дослідження процесів концептуалізації з використанням контрактивних методів, порівнюючи види створення метафор у загадках

різних народів; розгляд механізмів залучення концептуальних знань для розуміння метафоричних висловлювань.

УДК 371.32:821.161.2:801.8

Ткачук Іванна

Науковий керівник – доцент Бондаренко Л. Г.
Херсонський державний університет

ВИКОРИСТАННЯ КОМІКСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Статтю присвячено обґрунтуванню доцільності використання креолізованих текстів на уроках української літератури. Наведено приклад роботи із коміксом під час вивчення байки Л. Глібова.

***Ключові слова:** мотивація до читання, інноваційні прийоми, креолізований текст, текст нової природи, комікс.*

У сучасному суспільстві відбувається багато різноманітних заходів, спрямованих на популяризацію книжки та читання, але водночас слід констатувати, що активних читачів стає все менше. Сьогодні процес формування читача ускладнюється в силу певних чинників суб'єктивного і об'єктивного характеру (стрімкий ритм життя соціуму, прагматичність сучасної людини, брак вільного часу, великий обсяг щоденної інформації, що отримує кожен із нас тощо).

Виходячи з цього, важливим постає питання про заохочення учнів до вивчення творів літератури. Оскільки сухий виклад матеріалу мало кого підштовхує до власних пошуків, звершень та досягнень, з'являється необхідність добору різних прийомів та методів, використання наочного матеріалу, що допоможуть захопити увагу учнів.

Креолізований текст – складне текстове утворення, у якому поєднуються вербальні та невербальні елементи. Вони створюють певну візуальну смислову єдність, що комплексно впливає на реципієнта. Тобто це структура змішаного типу, у якій із метою створити якомога кращі вимоги для розуміння тексту представлені візуальні та вербальні засоби передачі інформації [1].

Креолізований текст першими виокремили психолінгвісти Ю. Сорокін та Е. Тарасов, ґрунтовну класифікацію креолізованих текстів розробила дослідниця О. Анісімова [2]. Креолізований текст також досліджували Н. Драган-Іванець [3], О. Ісаєва [4], Ю. Сорокін [5] та ін.

До креолізованих текстів зараховують: комікси, буктрейлер, мотиватор на літературну тему, постер, буклет (або брошура), фотоколаж, логотип, «дуддл», скрапбукінг, кардмейкінг [4].

Особливу увагу слід приділити такому виду креолізованих текстів як комікс, адже саме він є простим у створенні та ефективним для заохочення та зацікавлення учнів. Це жанр, що об'єднує образотворче мистецтво і літературу, та є певною історією в ілюстраціях.

Мета статті полягає в обґрунтуванні доцільності використання коміксів на уроках української літератури.

Завданнями статті є:

- визначити теоретичні засади використання креолізованих текстів на уроках української літератури в школі;
- створити комікс до уроку вивчення байки Леоніда Глібова «Коник-стрибунець» та подати методичні матеріали для нього.

Комікси користуються популярністю у школярів різного віку. За допомогою такого креолізованого тексту, що є синтезом як образотворчого мистецтва, так і літературного явища, представлено різноманітні твори художньої літератури (пригоди і романтика, фантастика і твори на історичну тематику). Комікси доцільно використовувати під час вивчення прозових творів, лірики, фольклору, біографії письменників тощо. В основу коміксів, як правило, слід включати цитати з творів, що вивчаються, використовуючи при цьому різні ілюстрації, що показують поведінку героїв у певній ситуації. Залучення такого виду креолізованих текстів на уроках посилює творчу уяву учнів, викликає інтерес до вивчення літературних творів та створення коміксів за мотивами цих творів.

Наприклад, на уроці на тему «Леонід Глібов. Байка «Коник-стрибунець» на етапі сприймання і засвоєння навчального матеріалу можна запропонувати учням роботу з коміксами. На кожную парту учні отримують заздалегідь підготовлені ксерокопії коміксу. В його основі – сюжет байки Леоніда Глібова «Коник-стрибунець». Комікс складається з семи зображень героїв байки і їх реплік та приховує в собі наступне прислів'я: «Літом хто гайнує, той зимою голодує» (рис. 1).

Рис. 1. «Літом хто гайнує, той зимою голодує»

Метою коміксу є розвиток фантазії, уяви, асоціативного мислення, творчих здібностей учнів, залучення їх до роботи з «текстами нової природи», формування вмінь знаходити та визначати прихований зміст у зображеному.

Роботу над коміксом ефективно проводити у формі бесіди з учнями, за такими, наприклад, запитаннями:

- Які події змальовані на першому зображенні?
- Як ви вважаєте, яким чином зображені події змінять настрої персонажів?
- Кого ви бачите на другому зображенні?
- Що зрозуміло з реплік героїв?
- Дайте характеристику героям на основі другого малюнку?
- Як ви можете пояснити поведінку героїв?
- Що зображено на останній ілюстрації?
- Які емоції переважають у настрої героя?
- Яку характеристику героям ви можете дати, прочитавши комікс повністю?
- Чи можете ви переказати своїми словами події, що прочитали в коміксі?
- Поведінка якого героя вам більше подобається? Чому?
- Як би ви вчинили на місці героїв?
- Чи можете ви навести аналогічні приклади з вашого життя?
- Чи має цей комікс повчальний характер? Який?

Отже, використання коміксів на уроках української літератури значно активізує інтелектуальну та пізнавальну діяльність школярів, розвиває логіку, фантазію та асоціативне мислення, образну уяву, посилює запам'ятовування нового навчального матеріалу через наочне сприйняття, підвищує пізнавальний інтерес учнів до вивчення предмета, покращує ефективність його опанування школярами.

Література

1. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов): учеб. пособие для студ. фак. иностр. яз. вузов. Москва: Academia, 2003. 128 с.
2. Анисимова Е. Е. О целостности и связности креолизованного текста. К постановке проблемы. Москва: Academia, 1996. №5. 71 с.
3. Драган-Іванець Н. О. Паралінгвістичні засоби креолізованого інтернет-тексту. Київ: Стиль і текст, 2014. Вип. 15. 222 с.

4. Ісаєва О. О. Креолізований текст на уроках світової літератури як фактор активізації читацької діяльності. URL: http://media.ippo.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2014/08/isaeva_kreolizovanyjt_ekst.doc. (дата звернення: 15.03.2018).

5. Сорокин Ю. А. Креолизованные тексты и их коммуникативная. Москва: Наука, 1990. 180 с.

УДК 811.161.2 - 021.272 : 82.09

Туренко Олена

Науковий керівник – доцент Гайдученко Г. М.
Херсонський державний університет

ПОРІВНЯННЯ ЯК МОВНО-ОБРАЗНИЙ ЗАСІБ МАРІЇ МАТІОС ТА ОКСАНИ ЗАБУЖКО

Статтю присвячено аналізу використання О. Забужко та М. Матіос таких мовно-зображальних засобів, як порівняння. Проаналізовано різні форми граматичного вираження цих тропів.

***Ключові слова:** порівняння, троп, прості та розгорнуті порівняння, сполучникові й безсполучникові порівняння.*

Порівняння належать до класичних тропів, що стали предметом дослідження багатьох учених, зокрема М.С. Заборної, В. І. Кононенко, О.І. Марчук, І. К. Кучеренко, Л.І. Мацько, Л. В. Прокопчук.

Порівняння – це тропейчні фігури, в яких мовне зображення особи, предмета, явища чи дії передається через найхарактерніші ознаки, що є органічно властивими для інших [3, с. 359]. У широкому розумінні порівняння лежить в основі майже всіх тропів, особливо метафоричної групи.

Мета статті. Мета пропонованого дослідження полягає у комплексному аналізі порівняльних конструкцій прозових творів М. Матіос та О. Забужко.

Проза Марії Матіос та Оксани Забужко характеризується багатством і красою тропів (порівнянь, епітетів, метафор, символів). Авторки за допомогою безобразних слів можуть малювати точні, пластичні, виразні, зримі і відчутні образи. Порівняння як один із експресивно-виражальних засобів прозової творчості письменниць можна поділити на **прості та розгорнуті**. Прості, створені за допомогою сполучників, диференціюються

на загальноновживані та індивідуально-авторські.

Використовуючи загальноновживані (чи постійні) порівняльні звороти зі сполучниками, М. Матіос та О.Забужко продовжують велику традицію цього тропу в українській літературі, оскільки порівняння широко застосовувалися ще в усній народній творчості. З-посеред сполучників, уживаних авторками у цій категорії порівнянь, виступають **як, ніби, мов, немов, наче, неначе.**

У Марії Матіос характерною ознакою естетизації прозової мови виступають індивідуально-авторські сполучникові прості порівняння, які мають складну логіко-семантичну основу, а тому потребують асоціативної розумової активізації суб'єкта. Завдяки своїй двочленній структурі ці тропи реалізують формально-смісловий характер. Наприклад, за допомогою **сполучного слова як**: «*«я можу піти по хвилях, як Христос!»* [2, с. 64], «*«по мені можна було звіряти час, як за Гринвічем»* [2, с. 51], «*щоденна туга за тобою, стискає мене, як удав»* [2, с. 126]; «*морена від роботи, як убита»* [1 с.12], «*Бо ти до мене добріша, як мама»* [1 с.8], «*річний бик почав фоскотіти крізь розбухлі ніздрі, як ведмідь»* [1 с. 4]

Прості порівняння за допомогою сполучника **мов**: «*але тверду, мов камінь»* [1 с.4], «*Доцька —та, мов крілиця»* [1, с 19], «*Павло білий, мов полотно»* [1, с.29], «*жовте, мов шафран, «личко»»* [1, с 60], «*сьогодні зрозуміла, що ти мене допалюєш, мов цигарку»* [2 с. 105],

За допомогою **розгорнутих порівнянь**, авторка зіставляє певні явища чи поняття, розкриває ряд ознак одного або навіть групи предметів, дає цілу картину, за допомогою сполучного слова **як**: «*однакові, як три краплі води»* [1, с.3], «*перебитих, як сухе ломаччя»* [1, с.10], «*круглий, як місяць уповні»* [1, с.11], «*як фіра без дишла»* [1, с.12], «*Навіть лютий, як справжня йорданська студінь»* [1, с 5] , «*вилася попід холодний дах, як димок від щойно розпаленого вогнища»*[1, с.5], «*А Йванові ноги, ще зранку здорові й прудкі, як в оленя шлюбної пори»* [1, с.6], «*роздувало на очах, як роздувається молоком коров'яче вим'я на останніх місяцях тільності.»* [1,

с.6], « як отруєна миша в коморі» [1, с.6], «Йому харкотить у грудях так само,яу харкотить зараз у середині печі, де, мліючи, на жару доходять голубці з бурякового листу» [1, с.9], «та такий червонецький,як розбризкана на снігу кров із замерзлої калини» [1, с.12], «в молодості я готувалася до любові, як галицькі дівчата готуються до першого причастя» [2, с. 49], «здоровим, як горіхові зерна» [1, с. 2].

Розгорнутих порівнянь, утворених за допомогою сполучника **мов**, нами зафіксовано порівняно більше: «Бігала, мов непочата дівка» [1, с. 20], « білий ,мов старець з - під великодньої церкви.» [1, с. 35], «Біла, як туман після дощу над їхнім хутором.» [1, с. 38], «гостра, мов коса блискавки, думка вдаряє мене з усією силою» [2, с.89], «Іван дивиться на тестя спідлоба важким,мов розпечене залізо» [2, с.51].

У поодиноких випадках представлені прості порівняння, утворені за допомогою предиката:

- за допомогою предиката **схожий**: «схожий на полишеного на самоті пса» [5, с.72], «він схожий на Берію» [5, с.226], «схожий на обкутаного коцом Леонардо да Вінчі» [6, с.72].

- за допомогою предиката **подібний**: «подібний до шура» [5, с.210], «на циганського ведмедя подібний» [4, с.10].

Також в романах М. Матіос ми зустрічаємо порівняння утворені за допомогою сполучних слів **немов, неначе, немовби**: « шкіра її від того бралася **неначе** пухирцями» [1, с.57], ««звідси проступає біль, **неначе** з-під бинтів запекла кров» [2, с.22], «і груша, **немовби** натомлена життям людина» [1, с.62], «миготіло їй у голові,**немовби** в тумані» [1, с.77], «і неслися вони, **немов** навіжені» [1, с.38], «Серце йому зараз рвалося, **немов** ота попечена свинським їдлом тонка кишка в Стринадових руках, яку різник щойно викинув у помийне відро» [1, с. 38]

У Оксани Забужко порівняння виступає в сполученнях з іншими тропами, наприклад: порівняння + метафори. Порівняння-метафори

відображають безпосереднє зіставлення двох об'єктів з допомогою різних сполучників, наприклад :

- найчисельнішу групу складають порівняльні **сполучники мов**: «*підносилося ще щось — мов важезне віко*» [7, с.2], «*колихка, мов розмита слізьми, пляма*» [7, с.4], «*мов прикладені до мозку розжарені щипці*» [7, с.5], «*мов нова хвиля інструментів*» [5, с.3], «*мов торкнуло зсередини пушистою лапкою*» [5, с. 6], «*верещать мов попечені*» [4, с.1], «*мов янгол спустився над хатою*» [4, с.7], «*мов по променю, сонячна стежка*» [4, с.9], «*ходила мов сволоком привалена*» [4, с.10], «*мов засмалені своїм вічним надхмарним високогір'ям*» [4, с.10], «*мов зацьковане вовччя-підліток*» [6, с 18].

- за допомогою сполучника **немов** утворені такі констукції: «*якісь нізвідкісні —немов крізь стогін самопливом вигулькнулого імени*» [7, с.1], «*немов вона, Наталя, була вагітна страхом*» [7, с.5], «*немов прочумуюся зі сну*» [5, с.9], «*мене немов збризнуло живою водою*» [5, с.22], «*довкола неї немов стояла видима пляма світла*» [5, с.23], «*в мене немов уступила тоді чиясь чужа воля*» [5, с. 27], «*немов її хитнуло понад часом велетенською гойдалкою*» [5, с.58], «*немов перекинув його навзнік у враз віджилому часі*» [5, с. 65], «*немов бубон зареготав*» [5, с. 67], «*немов од залізної клямки*» [4, ст. 22], «*вони немов цілий світ*» [4, с.31].

- за допомогою **сполучників як**: «*як Сізіф*» [5, ст. 16], «*як у непритомно п'яного*» [5, с.16], «*як невидимий залізний обруч*» [5, с.16], «*як скалку з ока*» [5, с.16], «*додала до сорому почуття вини, як ложку соди до ложки солі*» [5, с. 19], «*як зелене дівчисько*» [5, с. 20], «*як горобчик*» [6, с. 26] – вони становлять найменшу групу.

У групі простих безсполучникових порівнянь найчисельнішими в прозі Оксани Забужко є порівняння в формі О.в. Наприклад: «*змійною царицею*» [5, с. 32] «*засипався землею*» [5, с. 33].

У художньому просторі романів наявні порівняльні конструкції зі сталими фразеологізмами словосполученнями, наприклад: «*як лизь злизав*»

[4, с. 12], «як ошпарений» [6, с. 36], «мовчав, як паралізований» [6, с. 37].

Отже, порівняння, подібно до інших засобів художнього увиразнення мовлення, не лише конкретизує уявлення про предмет, про який ідеться, а й відображає емоційне ставлення до нього мовця. Досліджуючи порівняння в творчості Марії Матіос, можна зазначити, що авторка часто використовує сполучні слова, а саме: як, мов, трішки менше: немов, неначе, немовби. У Оксани Забужко констатуємо найбільшу групу порівняльних сполучників мов, найменшу групу становлять порівняльні сполучники як. Тому можна однозначно стверджувати: багатство порівняльних конструкцій, їх семантична і структурна варіантність, досконале стилістичне використання – є свідченням того, що ці тропи – одна з важливих складових ідіостилю Марії Матіос та Оксани Забужко.

Література

1. Марія Матіос. Майже ніколи не навпаки. Львів, 2005. 187 с.
2. Матіос М. Щоденник страченої. Львів, 2005. 192 с.
3. Мацько Л.І. та ін. Стилістика української мови. Київ, 2003. 462с.
4. Забужко О. Казка про калинову сопілку. Київ, 2005. С. 69–123.
5. Забужко О. Музей покинутих секретів. Київ, 2012. 832 с.
6. Забужко О. Польові дослідження з українського сексу. Київ, 2007. 176 с.
7. Забужко О. Сестро, сестро. Повісті та оповідання. Київ Факт., 2003. 240 с.

УДК

Халаджи Аліна

Науковий керівник – доцент Гайдаєнко І.В.
Херсонський державний університет

ФУНКЦІЙНО-СТИЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛІНГВОЕМОЦІЙНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Будучи невід’ємними компонентами духовної культури емоційні концепти, при всій своїй універсальності, виявляють певну специфіку вербалізації, зумовлену властивою мовцеві суб’єктивністю інтерпретації навколишньої дійсності, що представляє безперечний інтерес для лінгвістики та науковців (В.Шаховський, Н.Красавський, Б.Додонов, К.Изард, С.Валіуліна, Д.Лакофф, Н.Арутюнова).

Актуальність дослідження пояснюється недостатністю вивчення

мовних засобів відображення емоцій у сучасній українській мові як елемента етнічної самосвідомості мовця.

Об'єктом вивчення є мовні засоби на позначення емоційних станів людини, виявлені у творах Ірен Роздобудько; предмет дослідження складають семантично-стилістичні характеристики мовних засобів, що реалізують значення емоційних концептів.

Мета нашої роботи полягає у стилістичному аналізі лексико-граматичних засобів об'єктивації емоційних концептів у творах Ірен Роздобудько.

Відповідно до поставленої мети висувуються такі завдання: виділити мовні одиниці, що реалізують у своїй семантичній структурі емоційні концепти та з'ясувати стилістичні функції мовних одиниць, що відтворюють концепт емоції.

Однією з характеристик картини світу є її зафіксованість у знакових символах. Мова є основним способом закріплення картини світу, тобто здатна представляти і зберігати всю сукупність знань про світ [3, с.38]. Мовна картина світу є зафіксованою в мові схемою сприйняття індивідом дійсності. Вона відображає національну картину світу і може бути виявлена за допомогою аналізу мовних одиниць різних рівнів мови.

У дослідженні аспектів і фрагментів мовної картини світу основною є лексична система мови. Лексика, словниковий склад мови в цілому, пов'язані з наочним світом людини, здатні фіксувати і зберігати уявлення про навколишнє. Лексичні одиниці утворюють складну систему, в межах якої виділяються дві взаємозв'язані характеристики: парадигматика, синтагматика. Одиниці лексичного рівня мови, вступають між собою у різні стосунки, організовуючи з погляду структури різні класи. Сукупність значень, що маніфестуються мовними символами, відношень між лексичними одиницями складає семантичний простір. Мовна особистість, що інтерпретує світ, виражає власне емоційне ставлення до світу, пізнає свій внутрішній світ відчуттів, вступає в процес категоризації емоцій у мові. У лінгвістиці емоція визначається як «плотська форма пізнання» [2, с.75], що є не віддзеркаленням об'єктивних властивостей сприйманого об'єкту або об'єктивних стосунків реальної суті, а що виражає стан суб'єкта, його реакцію, засновану на встановленні цінності тих або інших стосунків, явищ для суб'єкта, який пізнає.

Людина як частина світу завжди з ним не лише душею і тілом, але й думкою і почуттями, як суб'єкт практичної діяльності пізнає та змінює світ, вона переживає все, що відбувається. Ці переживання складають сферу емоцій і почуттів. Емоція — частина природи, яка виражається

мімікою, жестами (не вербально) та словом чи конфігурацією слів (вербально). Ставлення людини до світу закріплюється в почуттях.

Емоції і почуття органічно пов'язані між собою, але різні за змістом і формою переживання: відображення ситуативного ставлення людини до певних об'єктів — емоції, стійке й узагальнене ставлення до об'єктів — це почуття.

Метафоричний підхід має на увазі порівняння емоції з схожими на неї явищами, відомими адресатові (Дж.Лакофф, Н.Арутюнова). Так, учені (С.Аверинцев, А.Кузнецов та ін.) досліджують вторинні переносні значення слів, що позначають емоції. Системно-класифікуючий підхід до опису емотивної лексики передбачає виділення функціонально-семантичних класів слів (Л.Бабенко), синтаксичних моделей із значенням психічного стану (Б.Додонов, С.Денисова, Д.Лакофф та ін.). Представлення емоцій може базуватися на дослідженні невербальних символів, таких як жести, міміка, поведінка (В.Шаховський, Т.Музичукта ін.).

Спроби метафоричного опису емоцій неодноразово робилися дослідниками. Так, наприклад, Дж.Лакофф і Д.Джеймс відзначають, що мовні засоби вираження емоцій у більшості випадків метафоричні. Емоція частіше за все не виражається прямо, а осмислюється за образом деякої іншої системи, уподібнюючись чого-небудь. Наприклад, емоції щастя (happy) і смуток (sad) метафорично протиставлені як верх – низ: щастя – верх, смуток – низ (happyisup, sadisdown). При цьому, на думку Дж.Лакоффа і Д.Джеймс, ця метафора має як фізичну основу (людина опускає голову вниз, коли сумує, і піднімає, коли радіє), так і культурну – ця метафора є різновидом родової метафори «добре – верх», «погане – низ». Іншими словами, ми бачимо необхідність осмислення метафоричних найменувань емоцій не в їх даності, а лише в окремих ознаках. Ця установка зумовлена самою природою метафори.

Метафора — всеохоплюючий принцип мислення і мови. Розглядаючи її як оптимальний засіб вербалізації концепту, можна реконструювати поетичну картину світу, зумовлену світоглядом автора. Аналіз індивідуально-авторської метафори допомагає розкрити суб'єктивно-особистісне бачення світу, дозволяє виділити світоглядні константи поета, письменника [4, с.71].

Ірен Роздобудько – майстер метафор. «Метафоричне слово завжди чарівніше і красивіше, ніж слово у прямому значенні», – писав автор київської поезики «Луґа» (1698 р.). У художньому тексті метафора виконує естетичну роль, вона є явищем образного мислення, викликає нові

асоціації, збагачує уяву. Метафора надає сприйманню художнього забарвлення. Ми переконалися в цьому, спостерігаючи над використанням метафор у текстах романів. Особливість стилю письменниці полягає у яскравому розкритті образності творів посередництвом метафоричних засобів. Ми виділяємо в текстах творів Ірен Роздобудько:

- дієслівні метафори: *Ліс тільки глибоко дихав і чіплявся за мене своїми заскорубленими пальцями* [5,с.14]; *«Осінь висіла в синьому просторі* [5,с.168]; *Я намагалася вимкнути мозок, не замислюватись* [5, с.4]; *Вони почали сперечатись, і я випарувалася з квартири* [5,с.54]; *Серце моє співало* [5,с.31]; *Стояти на роздоріжжі, на перехресті вітрів хоча б раз у житті доводилося кожному* [5,с.35]; *Вони, наші клієнти, висотують з мене молодість* [5, с.30]; *Ніч почала заливати мозок* [5, с.204]; *А коли вона обернулася, я обнікся об її очі* [5, с.215]; *Хата розтанула, як грудка цукру в молоці* [5, с.194].

- комбіновані метафори: *Вірила, поки життя не прибило мене до землі свинцевими краплями холодного душу* [6, с.21]; *У цей момент мені здалося, що я скупався під сонячним душем* [6, с.217]; *...їхні думки й бажання збігалися б зі словами і вчинками, а не лягали в потаємні закутки душі важким камінням* [6, с.70].

На основі зіставлення письменниці, міркуючи над сенсом життя, логічно виправдано, вмонтовує у тексти творів роздуми на зразок: *...життя не має смаку, в чистому вигляді воно – як дистильована вода. Ми самі додаємо у нього солі, перцю чи цукру. Коли життя набуває смаку – серце болить сильніше* [5, с.194] або: *Старе кохання, як старе вино... Достатньо одного ковтка, щоб захмеліти* [5, с.93].

Аналізуючи тропи, Вольтер підкреслював, що порівняння завжди контролюється розумом. Справді, в художній мові порівняння використовується перш за все як засіб пізнання – розкриття ознак описуваних предметів та явищ. Емоційність виписаного образу цілком залежить від того, наскільки художникові слова вдалося проникнути в суть зображуваного, розкрити в ньому нові, несподівані грані.

Творчість Ірен Роздобудько наскрізь пройнята жагою новизни, постійним пошуком словесної палітри, яка б найяскравіше передала красу створених нею образів. Активний характер думки у текстах творів письменниці, її динамічний, напружений розвиток виявляється в постійному пошуку зіставлень.

Порівняння допомагають письменниці розкрити характер зображуваної дійсності, подати «картинний» образ: передати форми, розмір, запах, внутрішню якість людини, предмета. Використання

порівнянь – це одна з найхарактерніших ознак високої майстерності Ірен Роздобудько як текст творця. Вона часто вживає порівняння для змалювання художнього образу персонажів, розкриття їхнього внутрішнього світу, емоційного стану, при виділенні особливих рис характеру героя твору, його мови, вдачі і, звичайно, в описах картин природи. Через влучно дібране порівняння Ірен Роздобудько висловлює і своє ставлення до певної події, персонажа. Ми виділяємо найяскравіші порівняння й визначаємо таке їхнє граматичне вираження:

- **Порівняльний зворот; конструкція:** *Але страх, ілюзії женуть нас один до одного, як хвилі океану* [94, с.207]; *Ми живемо, як мушлі на дні моря* [6, с.31]; *Всесвіт мав дозріти, як плід* [6, с.39]; *Зірки наблизилися до самого вікна і притислися до нього, розплющилися, немов веселі дитячі обличчя* [5, с.173]; *...Я накинулася на млинці, як вовк* [5, с.173]; *Ім'я звучало сумно і тривожно, як закодowana фраза, як назва прізви, як виття самотнього звіра* [5, с.179]; *... повітря можна було пити, як джерельну воду* [94, с.193]; *Спрага життя ворухилася в ній, як каміння в нирках* [5, с.46]; *... очі були зеленкуваті, як у царівни-жабки* [94, с.148]; *Вона була відверта й безпосередня, як веселе цуценя* [5, с.85].

- **Порівняння, що виражається підрядним реченням:** *Враження таке, начебто посеред розкішної кімнати розкладається труп кохання* [5, с.199]; *Принаймні погляд у нього був дикуватий і трохи похмурий, ніби він дивився на світ уперше* [5, с.95]; *Від того, що нарешті збулася мрія – від того, що все, що я вважав минулим, прожитим і дурнувато-юнацьким, виявилось таким самим болючим, ніби до моїх грудей притисли розплавлений шматок заліза* [5, с.80]; *А поки що воно зароджувалось десь глибоко всередині, ніби у вологій марлі визрівала квасолина – такий дослід ми робили в школі на уроках біології* [5, с.6].

- **Описові порівняння:** *...гора дихала, як жива, і скидалася на велетенського звіра, який заснув у країні ліліпутів* [5, с.161]; *Вусаті смагляві аборигени щоденно просиджували в «кафанах» за чаркою ракії й скидалися на кам'яні статуї – такі є застигли та древні, як гори* [5, с.144]; *Вона була молода, з рудуватим волоссям та світлими, майже прозорими сірувато-зеленими очима – такими ясними, що нагадували очі янгола з полотен іконописців* [5, с.81]; *Гойдалка була схожа на пораненого в боях вояка* [5, с.43]; *М'яке вечірнє світло струменить крізь невибагливі ситцеві завіси й від цього кімната скидалася на баночку із прозорим медом* [5, с.199]; *У світлі ліхтаря вона скидалася на прозорого нічного метелика* [5, с.127].

На взаємозв'язок метафори й порівняння вказує такий стилістичний

прийом, як метафора-порівняння. В.Григор'єв вважає, що порівняння й порівняння-метафори мають як спільні, так і відмінні ознаки [1, с. 21]. Схожість між названими одиницями в синтаксичній роздільності компонентів, що дозволяє кожному з них мати при собі означення-прикметники.

Іноді метафора може виражатися цілим абзацом, характеризуючи при цьому лише одну емоцію. Наприклад: *«Він, мій чоловік, був відомим драматургом. Подивись, який він гарний із цим моноклем, з метеликом...Справжній аристократ, хоча народився десь під Бояркою. Головне, він умів писати так що його розуміли всі: інтелігенція вловлювала підтексти, пласкоголові — все сприймали за чисту монету. Його любили і ті, й інші. Перші виносили його з театру на руках, другі — спювали і лізли з поцілунками. От, мабуть, під час таких поцілунків він і почув те, чого так боявся! Йому ніжно протуркотіли, що у мене погане, нетутешнє псевдо, темне минуле і занадто великий гонор, що я мала спілкування з жінкою легкої поведінки французького походження на ім'я Коко Шанель, що я й сама є такою жінкою. Він розповідав про це і плакав. Він був розгублений, як дитина, у романі « Зів'ялі квіти викидають» [6, с.107]. Ця конструкція описує емоцію захоплення, а наступні речення слугують градацією до змалювання цього емоційного стану. У поданому уривку немає чіткого вираження емоції здивування, але цілісна конструкція змальовує цей емоційний стан.*

Таким чином, метафора дозволяє осмислити концепти, віддалені як завгодно далеко від початково прийнятих, осмислити одні концепти з опорою на інші. Доходимо висновку, що когнітивна метафора забезпечує концептуалізацію невивченого об'єкта за аналогією з уже сформованою системою понять.

Література

1. Григорьев В. Поэтика слова. М.: Высшая школа, 1979. – 220 с.
2. Лакофф Д., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем // Теория метафоры. М., 1990. – с.4 – 7.
3. Лосев А. Ф. Проблема символа и реалистического искусства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Los_PrSimv/index.php.
4. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику: Учебное пособие. – М.: Флинта, Наука, 2004. – 296 с.
5. Роздобудько І. Гудзик. – Харків: Фоліо, 2005. – 222 с.

б. Роздобудько І. Зів'ялі квіти викидають / І. Роздобудько. – К.: Нора-Друк, 2006. – 208 с.

УДК 371.32:821.161.2-3

Шахнюк Людмила

Науковий керівник – доцент Бондаренко Л. Г.
Херсонський державний університет

БІОАДЕКВАТНИЙ УРОК ЗА ТВОРОМ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО «INTERMEZZO»

Стаття присвячена біоадекватній технології уроку української літератури за новелою Михайла Коцюбинського «Intermezzo».

***Ключові слова:** ноосферна освіта, біоадекватна технологія, природовідповідність, релаксація, образон, вивчення епічного твору.*

Ноосферна освіта – це творче на всіх рівнях буття навчання і виховання цілісної особистості згідне із Загальними Законами Світу, Загальними Законами Людського Суспільства і Спеціальними Законами педагогіки, психології та фізіології. Вона орієнтується на суму вищих ціннісних, фізіологічних, інтелектуальних та духовних можливостей людини. Жоден елемент методології, технології, інструментарію цієї системи не здатний порушити біоритми вчителя і учня, тому що інша назва цієї методики – «біоадекватна», тобто біологічно адекватна універсальним природним законам розвитку людини [3, с. 27].

Мета та завдання технології: формування психологічного здоров'я дитини (стресостійкість, гармонія та духовність), мотивація екологічно здорового типу мислення, заснованого на свідомому сукупному володінні логічним (лівопівкульним) та образним (правопівкульним) мисленням. Саме двопівкульний – цілісний тип мислення, може дати людині цілісну картину світу [1, с. 65].

Біологічно адекватна методика – це сукупність скоординованих дій вчителя й учня, метою яких є мотивація та активізація цілісних динамічних образів за навчальними дисциплінами та навичок інструментальної роботи з ними. За формою ця методика релаксаційно-активна, у якій етапи релаксації

(нагромадження інформації, робота правої творчої півкулі) чергуються з етапами активності (тренування лівої півкулі: логіка, аналіз, синтез інформації) [1, с. 66].

При застосуванні біоадекватної методики також використовують як традиційні методи (слово вчителя, бесіда, аналіз мовних явищ, граматичний розбір, робота з підручником тощо), так і специфічні, а саме: пояснення нового матеріалу відбувається у процесі релаксації. Під час релаксації формується образ навчального матеріалу, на якому відображена теоретична інформація у певному алгоритмічному порядку. Далі здійснюється виведення образу (образона, мислеобраз) на рівень словесного опису та графічного образу, відбитого у малюнку. Інформація стає знанням, тільки коли вона переживається, стає частиною особистого досвіду. І це можливо зробити в системі природовідповідної біоадекватної освіти.

У біоадекватному уроці важливим етапом є введення нового навчального матеріалу з предмета у режимі 8-10-хвилинної навчальної релаксації. Релаксація сприяє зменшенню напруження, розслабленню. Обидві половинки мозку при цьому активуються, жодна з них не залишається без навантаження. У результаті метод релаксації забезпечує ідеальне фізичне відчуття дитини та ґрунтовні інтелектуальні знання [3, с.116].

Біоадекватні уроки, на відміну від звичайних, більш яскраві, цікаві, оригінальні, викликають радість і задоволення в учнів. Вони розвивають уяву, стимулюють до творчості. Релаксація заспокоює дітей, знижує небезпечну психологічну завантаженість. Атмосфера на уроках інша, дружня і тепла.

Мета статті – подати матеріали для вчителя для проведення біоадекватного уроку за новелою Михайла Коцюбинського «Intermezzo».

Пропонуємо навчальну релаксацію, набуття нових знань, формування мислеобразу серця героя новели та його кардіограми провести у такій формі: «Спокійна музика. Аромалампа. Релаксаційний текст.

Учитель. Займіть зручне положення. Закрийте очі. Розслабте обличчя, шию, плечі, руки, тіло, ноги... Уявіть, як м'язи обличчя стають м'якими,

розслабленими... Відчуйте свою розслабленість. Посміхніться і уявіть, які ви гарні, коли посміхаєтесь.

Уявіть себе на польовій стежині у літній спекотний день. Сонце ллє на землю потоки світла і тепла. Ви відчуваєте його кожною клітинкою свого тіла. Це приємне тепло, що зігріває і тіло, і душу. Легенький вітерець дихає в обличчя. Ви закриваєте очі і прислухаєтесь до звуків навколо. Що ви чуєте? Це вітер ритмічно шелестить колоссям. Як гарно стає в природі від цього шелесту! До вашого слуху доноситься пісня жайворонка. Десь високо у небі, так високо, що і розгледіти важко, він виконує свій урочистий гімн природі, що зворушує людське серце. Ви прислухаєтесь... Степ наповнений пташиним і комашиним різноголоссям!

Примруживши очі, ви роздивляєтесь навкруги, ніби фотографуючи красу літнього дня. Які кольори ви бачите? Напевне, жовтого найбільше. Це колір спілих пшеничних колосків, що заповнили увесь простір, аж до горизонту. Це колір сонця, що затопило все навкруги своїм світлом.

Герой новели «Intermezzo», цей поки що не зовсім зрозумілий вам персонаж, знаходиться поряд із вами на степовій доріжці. Так, як і ви, він споглядає величну картину степу... Хто він? Як зрозуміти його психологічний стан? Що відбувається в його серці протягом усього твору? Ви хочете це зрозуміти.

І ось ви бачите велике серце героя. У багато разів збільшене, воно з'являється перед вашими очима на величезному моніторі прямо там, серед колосистої ниви на тлі безмежного блакитного неба. Ви бачите, як до нього підключені численні провідки, які дозволяють зробити кардіограму різних станів, відчуттів та порухів серця героя. Може, це дасть можливість краще зрозуміти його?

Прислухайтесь до думок персонажа: «Я утомився. Бо життя безупинно і невблаганно іде на мене, як хвиля на берег. Не тільки власне, а і чуже». Погляньте на монітор. Що ви бачите на ньому? Це важко не помітити. Амплітуда кривої серцевого ритму зовсім маленька, ритм

порушений. Серце героя ледь-ледь б'ється, ніби ось-ось зупиниться. А ось і з'являється запис першого діагнозу: «Депресія і втома».

Етап релаксації сприяє виникненню у дітей глибинних роздумів, відчуття внутрішньої мандрівки, у ході якої засвоюється і закріплюється навчальна інформація, що спочатку формується у вигляді власного образу – «мислеобразу». На наступному етапі відбувається «виведення» образу інформації на рівень словесного осмислення.

Елементи цієї технології сприяють підвищенню успішності учнів, їхньої пізнавальної і соціальної активності, розвивають уміння самостійно і критично мислити, здійснювати вибір, відповідати за нього, вміння позитивно і гуманно вирішувати конфліктні ситуації, поважати думку інших.

Література

1. Бакало Л. Біоадекватні технології навчання як один із напрямків модернізації методики викладання літератури. Опис досвіду // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2008. №11-12. С. 64-67

2. Богосвятська А. І. Біоадекватний інструментарій на допомогу сучасному філологу // Зарубіжна література в школах України: Методичний журнал. 2013. № 5. С. 27-33.

3. Маслова Н. В. Ноосферное образование. Изд. 3-е, исправленное и дополненное. Симферополь: Доля, 2012. 290 с.

УДК 070:655.41

Шевчук Тетяна

Науковий керівник – доцент Орлова Н. В.
Херсонський державний університет

ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГАЗЕТИ

«НАДДНІПРЯНСЬКА ПРАВДА» ЗА 1933 РІК

Статтю присвячено дослідженню жанрового наповнення, тематики газети «Наддніпрянська правда». Охарактеризовано історію видання, основні рубрики, теми, жанри.

Ключові слова: газета «Наддніпряньська правда», історія української журналістики.

Актуальним питанням сучасних наукових досліджень з історії української журналістики є переосмислення розвитку вітчизняної періодики радянського періоду. Однопартійна система, жорстка цензура, панування ідеологічного комуністичного диктату в усіх сферах життя українського суспільства, зокрема і в пресі, – все це зумовило формування періодики як рупору комуністичної партії Радянського Союзу, могутнього інструменту пропаганди і маніпуляцій свідомістю українців.

Окремі аспекти функціонування регіональної періодики радянського періоду висвітлено у працях О. Коляструк, І. Михайлина, І. Герман, Л. Сніцарчук, Н. Подоляки, Л. Соколової та інших. Преса Херсонщини 20-30-их рр. ХХ ст. ще не була предметом журналістичнознавчих досліджень.

Метою наукової розвідки є характеристика жанрово-тематичного наповнення органу Херсонського обкому Компартії України та обласної Ради народних депутатів – газети «Наддніпряньська правда» (1933 р.).

Джерельною базою дослідження слугували номери газети «Наддніпряньська правда» за 1933 рік: №1 від 1 січня, №2 від 2 січня, №3 за 3 січня, № 8 від 8 січня, №52 від 8 березня, №58 від 16 березня, №62 від 20 березня, №90 від 22 квітня, №94 від 27 квітня, №127 від 6 червня, №134 від 14 червня, №231 від 9 жовтня, №249 від 4 листопада.

Газета «Наддніпряньська правда» почала видаватись 1917 року як орган Херсонської Ради робітничих і солдатських депутатів і називалася «Солдат и рабочий» (1917-1918). Потім виходила під назвами «Херсонская правда» (1919), «Известия» (1919-1921), «Херсонский коммунар» (1922-1925), «Херсонський комунар» (1925), «Червоний селянин» (1925-1928), «Рабочий» (1925-1928).

З 1 березня 1928 р. замість газет «Рабочий» і «Червоний селянин» було створено «Наддніпряньську правду». Під час німецько-фашистської окупації Херсонщини 1941-1944 рр. видання газети припинено. З 1944 р.

«Наддніпрянська правда» набула нового статусу обласної щоденної газети. В 1967 р. творчий колектив нагороджено орденом «Знак Пошани», в 1977 р. – Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР. За часів УРСР «Наддніпрянська правда» – орган Херсонського обкому Компартії України та обласної Ради народних депутатів. Виходила у Херсоні 6 раз на тиждень у форматі А1.

У 2000-х роках «Наддніпрянська правда» набула формату А2, мала 18 стор., тираж 11 000 примірників, періодичність виходу – тричі на тиждень [1]. Сьогодні газета виходить у світ два рази на тиждень обсягом 4 сторінки у форматі А3, має тижневий тираж 8893 примірники. Головний редактор – Ігор Рева [2].

На сторінках сучасної версії видання розміщено матеріали прес-служби облдержадміністрації, передруки з таких інформаційних сайтів, як електронна версія газети «День», інтернет-видань «Українська правда», «Цензор.НЕТ», «Європейська правда» тощо з посиланням на першоджерела.

У результаті проведення аналізу жанрово-тематичного наповнення газети «Наддніпрянська правда» за 1933 рік ми дійшли таких висновків.

Рубрикація в газеті «Наддніпрянська правда» за 1933 рік майже відсутня, що обумовлено невеликим обсягом видання (2-4 сторінки). Однією з небагатьох постійних рубрик були *«Листи колгоспників і робітників»*. Основу рубрики склали доноси сусідів або колег. Наприклад, у листі *«Крадія – до відповіді»* йдеться про те, що Кравченко П. Ф. «систематично крав насіння» (НП, № 94, с. 2). Як не дивно, такі матеріали підписано криптонімами (у цьому тексті «А.Р.»), у листі *«Рвачів геть із електростанції»* – скороченням «Азеф.». Проте деякі доноси написано колективно, а їхні автори не соромилися відкрито підписуватися: лист *«Мазур зриває гарячі сніданки»* має кількох авторів *Міляєву, Романенко, Пухеєву, Данильченко*.

Такі листи-доноси заохочувалися керівництвом газети, про що свідчить матеріал від редакції у цій же рубриці: *«За дієвість листів робітників та колгоспників, за матеріалами «Наддніпрянської правди», викрито розкрадачів сівби...»* (НП, №94, с. 1).

Ще однією постійною рубрикою газети, вміщеної в січневих номерах, є *«Чорна дошка»* – коротке повідомлення на першій шпальті, взяте в чорну рамку. На темному фоні читаємо особливим білим шрифтом, стилізованим під начерки на дошці, назву рубрики. У ній щонайменше «висіло» одне й те ж повідомлення про «ганебне» позбавлення Станиславського 3-го колгоспу почесного імені XVI партз'їзду *«за куркульський саботаж хлібозаготівель»* (НП, №1, с. 1, №2, с. 1, №3, с. 1, №8, с. 1).

Жанрово-тематичне розмаїття *«Наддніпрянської правди»* за 1933 рік представлено широким спектром інформаційних, аналітичних та публіцистичних матеріалів.

Інформаційні публікації в газеті включають у себе різні типи заміток, хроніки, оголошення, некрологи та юридичні документи.

У *«Наддніпрянській правді»* наявні різні типи заміток: тверді, м'які, міні-огляди, замітки-анонси, замітки-портрети. Наприклад, тверда замітка *«Кібець Настя, Юшко В., Самійленко Д. А. – передовики одноосібного сектору Станиславу»* розповідає про те, що вищезгадані особи виконали річний план хлібозаготівель. (НП, №1, с. 1). Текст не містить додаткових деталей, проте насичений піднесеною лексикою: *«вивершити зобов'язання»*, *«з честю виконали»*, *«штурмування хлібозаготівель»*. Автор не вказаний.

Публікацію *«Ворог біля молотарки»* можна віднести до жанру твердої замітки, але вона не містить посилання на конкретну дату, хоча загалом повідомлення про *«куркуля Гаращенка Хведора, який під час обмолоту систематично крав хліб»*, якого засудили на вислання на 8 років, досить змістовне. Також не вказане джерело інформації та автор матеріалу (НП, №1, с. 1).

З м'якої замітки *«Відбувся об'єднаний пленум МПК і МКК»* із лідом *«На секретаря Міськпаркому обрано т. Клочка П. С.»* дізнаємося про основний зміст події – обрання керівника міського партійного комітету. До матеріалу додано виноски з короткою інформацією про новообраного секретаря т. Клочка П. С. (НП, № 52, с. 1).

М'яка замітка *«До іспитів у політехнічній школі»* розповідає про введення обов'язкових іспитів для випускників навчальних закладів Херсона. Вона містить цитату професора Затонського, який пояснює причини цього рішення: *«Іспити – засіб боротьби за якість навчання...»*. Здавалося б, інформація нейтральна, але продовження цитати робить акцент зовсім на іншому: *«...за якість навчання для майбутніх будівників соціалізму»*. (НП, №94, с. 2)

У газеті трапляються замітки-анонси. У публікації *«Урочистий зліт робітниць, колгоспниць та дружин робітників»* йдеться про... (НП, № 52, с.1).

Досить поширені міні-огляди. Наприклад, у матеріалі *«Червоні хлібні валки на честь першого дня першого року другої п'ятирічки»* розповідається про перевиконання плану у різних населених пунктах Херсонської області (Токарівці, Цареводарі, Широкий Загорянівці, Микільському та Широкий балці) (НП, №1, с. 1). Особливістю отримання інформації є те, що вона надана респондентами телефоном, про що свідчить відповідний напис на початку кожного повідомлення. Хто конкретно був джерелом інформації, не зазначено.

Із міні-огляду *«З фронту сівиби»* дізнаємося про перебіг підготовки до засівання озимих зернових культур у таких колгоспах: у «Хліборобі» в Музиківці, у «Шляху до соціалізму» у Федорівці, у «Серпі й молоті» в Ульянівці (НП, № 231, с. 1).

Замітка-портрет *«Колгоспниця Ганна Слуцька»* містить елементи інтерв'ю, які надають матеріалу достовірності, подають *«живий приклад зразкової робітниці»*. Створений у замітці портрет Ганни Слуцької, її

життєвий шлях, є типовим для жінки, яка працює в колгоспі та на яку повинні рівнятися усі інші. Автор міні-огляду Б. Розмах порушив проблему того, що *«жінок іще в колгоспних організаціях несміливо висувують на організаторську роботу»*. (НП, №52, с. 1)

Також у «Наддніпрянській правді» трапляються некрологи. Так, у повідомленні *«Помер колишній президент Америки Кулідж»* вміщено основні моменти біографії Кальвіна Куліджа, зазначено причину смерті (*«од розриву серця»*), місце (*«Нью-Йорк»*); точної дати немає. (НП, № 8, с. 2)

Досить часто в газеті друкують юридичні документи: постанови, закони. Так, у №62 від 20 березня опубліковано постанову Раднаркому УСРР (від 15 березня) *«Про обов'язкову поставку державі картоплі колгоспниками, одноосібними господарствами»*.

Окрім регіональних та загальнодержавних новин, у газеті трапляються також інформаційні матеріали про закордонні події. Наприклад, у публікації *«Перебіг японсько-китайських боїв»* йдеться про те, що Японці окупували Шанхайгуань (НП, №58, с. 2) Частіше публікації про новини за кордоном так чи інакше пов'язані з комуністичною партією Радянського Союзу: у м'якій замітці *«Крах поліційної провокації»* розповідають про сфабрикування обвинувачення проти керівників австрійської компартії (НП, №62, с. 2).

У «Наддніпрянській правді» є чимало оголошень різної тематики: *«З 6 листопада поновлюється рух товарно-пасажирських пароплавів за напрямком «Херсон – Миколаїв»* (НП, №249, с. 2); *«Збори партактиву міста 9 березня у клубі водників з питання 50-річчя смерті К. Маркса»* (НП, №52, с. 2); повідомлення про показ фільмів і театральних постановок: *«Сьогодні – закордонний фільм «Генерал»* (НП, №62, с. 2).

На другій шпальті газети щономера друкуються хроніки. Так, наприклад, у №1 від 1 січня опубліковані короткі хронікальні повідомлення за минулий день: *про організацію нової Облдортранси,*

обслідування системи громхарчу, конференцію викладачів технікумів тощо.

Аналітичні матеріали «Наддніпрянської правди» не такі поширені, як інформаційні, представлені вони, в основному, пропагандистськими, загально-дослідницькими та проблемними статтями.

У пропагандистській статті «8-ме березня» проаналізовано становище жінки в сучасному суспільстві, а саме її «*приниження в капіталістичних країнах*». Натомість «*під проводом компартії зростає свідомість трудячого жіноцтва у всьому світі*». Висновок один: «*Посилюється участь жіноцтва в революційному русі, а це наближає пролетарську революцію*» (НП, № 52, с. 1).

Інша стаття – загальнодослідницька. «*Три роки світової економічної кризи (літо 1929 року – літо 1932 року)*» описує причини та перебіг світової економічної кризи у різних країнах. Анонімний автор статті вважає, що винний у кризі державний протекціонізм та дії біржової спекуляції. Основний текст публікації для зручності читача за підтемами поділений на підзаголовки: «*Аграрна криза*», «*Фінансова криза*» (НП, №1, с. 2)

Викривальна проблемна стаття «*Саботаж, замаскований метушиною*» з'ясовує причини того, чому «*Музиківська сільрада – одна з найбільших боржників Херсонського району по хлібозаготівлях*». Автори матеріалу Срухилев і Дененберг пояснюють це тим, що «*десятки центнерів (зерна) у ледарів*», нарікають на те, що ніхто з парторгів села не наводить реальних фактів стягнення штрафів, залякування повинно було б мати ефект, бо «*Популяризація репресій – це «чиста масова робота!»*». Автори вихвалять жителів Музиківки, які вимагають від одноосібників здати зерна стільки ж, як увесь колгосп, але з кожного. Вирішення проблеми вбачають у тому, що потрібно «*забирати незаконно виданий хліб у ледарів, що мають менше 100 трудоднів у колгоспі*», а також у тих, кому «*старим куркульським керівництвом видавалося хліба 1,500 грамів замість 1,400 грамів*» (Н. П. № 1, с. 1).

Художньо-публіцистичні матеріали у газеті представлені промовами. Наприклад, публікація *«До нових перемог!»* за всіма жанровими ознаками (монологічність, емоційність, піднесений стиль, орієнтація на масову аудиторію) мала би стати опорою для публічного виступу. Темою матеріалу є плани *«другої п'ятирічки побудови безкласового соціалістичного суспільства»* та підбиття підсумків першої п'ятирічки (НП, № 1, с. 1).

Дослідивши номери газети *«Наддніпряньська правда»* за 1933 рік, відзначимо її багате жанрове розмаїття: у ній вміщено інформаційні матеріали (тверді, м'які, міні-огляди, замітки-анонси, міні-портрети, юридичні документи), аналітичні (пропагандистські, загальнодослідницькі, проблемні статті) та публіцистичні (промови).

Тематичною багатоаспектністю публікації в газеті не відрізняються: так чи інакше вони лобювали інтереси та політичну стратегію комуністичної партії: описували життя соціалістичного трудівника, заохочували до праці або засуджували неробство, прославляли комунізм та соціалізм, інформували про найважливіші зміни у законодавстві та попереджували про найближчі події в місті. Зрідка, дуже оглядово і стисло писали про те, що відбувалося у світі поза межами СРСР.

Література

1. Українська Радянська енциклопедія (УРЕ) : в 12 томах [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://leksika.com.ua/19420322/ure/-naddnipyrianska_pravda.

2. Офіційний веб-сайт Верховної ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://static.rada.gov.ua/intranet/ukrzmi/kont/0142704.htm>

УДК 811.161.2:81'367.622:81'373.611

Шишацька Людмила

Науковий керівник – доц. Климович С. М.

Херсонський державний університет

ПРЕФІКСОЇДНІ ІМЕННИКОВІ ДЕРИВАТИ

В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті проаналізовано структурні особливості та семантику питомих афіксоїдних морфем препозитивного типу в українській мові, визначено найбільш продуктивні префіксоїди на матеріалі сучасних медіатекстів.

Ключові слова: афіксоїд, префіксоїд, морфема перехідного типу, словотвірна активність, питоми мотивувальні лексеми.

У лінгвістичній літературі **афіксоїд** (від *афікс* і грец. εἶδος — вигляд, сорт, тип, вид) визначають неоднаково: як значущі частини слова, які спостерігаються лише в межах складних слів і тільки в ролі морфем, що однаково можуть вживатися і як службові, і як кореневі [4, с.91]; чи як компонент складного або складноскороченого слова, що повторюється з тим самим значенням у ряді слів і наближається за своєю словотвірною функцією (здатністю утворювати нові слова з тим самим компонентом) до афікса [1, с.26]; чи як морфему, яка одночасно функціонує в мові у ролі афікса і кореня з його загальним лексичним значенням та має паралельні синонімічні афікси [2, с.20-21]; чи як проміжну морфему, частину складного або складноскороченого слова, здебільшого співвідносно з повнозначним словом чи основою, яка повторюється з тим самим значенням у ряді слів і наближається за словотвірними функціями до афіксів [3, с.37-38].

В останні роки спостерігаємо зростання словотвірної активності основ-афіксоїдів. Афіксоїдні морфеми відрізняються від звичайних компонентів складних слів перш за все своєю серійністю (іноді більше, ніж у деяких префіксів); узагальненим значенням і відсутністю семантичних зрушень. Афіксоїдні деривати дуже зручні для позначення складних найменувань понять (предметів, процесів, явищ), коли треба одночасно з загальними родовими ознаками і видові ознаки, що виділяють цей предмет, процес або дію. Фактично вони дуже легко виконують роль класифікатора. З огляду на це вважаємо за необхідне визначити

структурно-семантичні особливості питомих префіксоїдних морфем української мови.

Окрему підгрупу питомих афіксоїдів складають компоненти, що співвідносяться з прикметниками, числівниками та прислівниками (*багато-, мало-, вузько-, широко-, високо-, низько-*). Зазначені префіксоїди легко поєднуються з прикметниками та іменниками різноманітної семантики. Значення афіксоїдних морфем у таких утвореннях є стандартним: модифікація значення прикметників та іменників за розміром, кількістю, ступенем тощо. Розвитку префіксоїдів сприяють і кількісно-оціночні значення. Префіксоїди, що співвідносяться з прикметниками, числівниками та прислівниками, продуктивно приєднуються до прикметникових основ, бо саме прикметники позначають ознаку, а за допомогою афіксоїдних формантів можна визначити міру й ступінь цієї ознаки. Меншою продуктивністю відзначаються ці форманти в складі іменникових похідних.

Словотвірне значення префіксоїда **мало-** залежить від того, яким значенням прикметника *малий* він мотивується (прикметником у 1 значенні “невеликий розміром, незначний величиною” чи прикметником у 2 значенні “невеликий кількісно, нечисленний”): *маловартість, маловіддя, маловір'я, малоземелля, малолісся, малописьменність, малопробитковість, малопродуктивність, малорухливість*, наприклад: *На сьогодні, здійснюючи аналіз поточної ситуації, експерти Європейського Фонду освіти зазначають таке: у країнах з **малопробитковістю** економіки уряду доводиться відігравати провідну роль у фінансуванні та організації професійної освіти* (Голос України, 20.07.2016). Малопродуктивним виявляється цей префіксоїд у творенні іменникових дериватів на позначення конкретних осіб або предметів. Такі слова функціонують переважно в розмовному мовленні: *малолітка* – (розм.) підліток, недорослий; *малометражка* – (розм.)

квартира невеликого метражу; *малосімейка* – (розм.) невелика квартира для сімейної пари або нечисленної сім'ї.

Префіксоїди **велико-**, **вузько-**, **дрібно-**, **коротко-** становлять також малопродуктивні словотвірні ряди, які утворюються на основі словотвірної моделі: прикметникова основа + о + іменникова основа, що ускладнюється прикметниковими суфіксами або не ускладнюється: *великодержавник, великодержавність, великодушність, великомовність, великомученик, великорозумник; вузькоглядність, вузькоколія, вузьколюбність; дрібнобуржуазність, дрібноліся; короткоголовість, короткозорість, короткочасність*, наприклад: *Блаженний, хто вірує. Але коли замість віри у силу правди гору бере цинізм і великодержавність, тоді настає час ханжеської «блажі» – безглуздох химер* (Українформ. Новини України та світу, 07.09.2017); *Те, що відбувається в останні дні з російським президентом Володимиром Путіним, дозволяє поставити цьому політику простий діагноз: політична короткозорість* (Радіо Свобода, 02.03.2018).

Префіксоїд **широко-**, що співвідноситься з прикметником *широкий* у 1, 2 значеннях “який має велику ширину”, “займає великий простір”, також відзначаємо у невеликій кількості складних іменників, зафіксованих УОС: *широководдя, широковух, широкомасштабність, широкомовлення, широкомовність*, наприклад: *Також пані Рутицька відмітила широкомаштабність стендів на британсько-українському агрофорумі* (Голос України, 24.02.2018).

Найбільш продуктивними серед питомих афіксоїдних формантів української мови є складники **пів-**, **напів-**, **сам-**. Зазначені афіксоїди виступають у якості препозитивних словотворчих формантів у складі похідних різних частин мови, таких як іменники, прикметники, дієслова, прислівники, тобто вони наділені найбільш широким радіусом функціонування в системі частин мови, ніж афіксоїди міри й ступеня.

Префіксоїди **пів-, напів-, сам-** найбільше відповідають ознакам морфем перехідного типу, що вже не сприймаються як перший елемент складного слова і тяжіють до афіксів, які наділені високою частотністю вживання, але ще не втратили матеріального, частково семантичної відповідності з мотивувальними лексемами.

Однотипні слова, в яких зафіксовано афіксоїдний формант **само-**, вказують на те, що складник **само-** співвідноситься з займенником *сам*: *самодіяльність, самозаймання, самозахист, самоіронія, самомасаж, самообман, самоосвіта, самоповага, саморобка, самосуд, самоціль*, наприклад: *Я не відокремлюю самоіронію від сарказму. Людей, які можуть посміятися над іншими, але не здатні висміяти самих себе, вважаю неповноцінними* (Новий канал, 24.03.2018); *Львів'яни, які стали свідками аварії, яку спричинив нетверезий водій, хотіли влаштувати над ним самосуд* (ZAXID.net, 27.02.2018).

Префіксоїди **пів-, напів-** утворюють іменникові деривати, якісні властивості яких визначені передусім їхніми розмірами: *півбарка* – барка невеликого розміру; *півбаркас* – баркас невеликого розміру; *півжупан* – короткий жупан; *піваркуш* – шматок паперу, що має розмір половини аркуша; *півповерх* – невисокий, зменшеної височини поверх; *півпальто* – пальто, коротше від звичайного; *піввідерко* – невелике відро тощо.

Більшість загальноживаних іменників названого типу співвідносна з однокореновими прикметниками, напр.; *півстоліття* і *півстолітній*, *півхрестик* і *півхрестиковий*, *півпідвал* і *півпідвальний*, *півфінал* і *півфінальний* тощо. В іменниках-термінах складник **пів-** певною мірою втратив своє самостійне лексичне значення, він має дещо узагальнений, абстрагований характер (*півзахист, півфінал* (спорт.), *півлист* (бот.)), наприклад: *Пятов на воротах, Степаненко у ролі опорника, Ярмоленко і Коноплянка на флангах півзахисту* (Укрінформ. Новини України та світу, 01.09.2017).

Необхідно зауважити, що синонімічні форманти **пів-** і **напів-** уживаються диференційовано: елемент **пів-** служить найчастіше для творення похідних, які означають неповний вияв ознаки, щось точно вимірюване, що може ділитися на дві рівні частини (*піваркуш, піввідра, півЄвропи, півлітра, півкрок, півколесо, півмісяць, півнеба, півсфера, півусміх* і под.); префіксоїд **напів-** утворює переважно похідні, які означають щось не вимірюване, що не може ділитися на дві рівні частини (*напівзабуття, напівкуц, напівнатяк, напівпризнання, напівтакт, напівшепіт, напівфабрикат* тощо): *Тварина повинна з півслова, напівжесту, напівнатяку розуміти, чого вимагає кавалерист. А наїзник має на інтуїтивному рівні усвідомлювати готовність коня виконувати його завдання* (Деро.UA, 30.09.2017).

Отже, проаналізовані групи префіксоїдів, що мотивуються питомими лексемами, відображають найбільш характерні випадки поєднання функцій коренів і афіксів. Але основне ядро афіксоїдних формантів складають запозичення грецького й латинського походження.

Література

1. Лопатин В. В. Русская словообразовательная морфемика: Проблемы и принципы описания. Москва: Наука, 1977. 315с.
2. Словотвір сучасної української літературної мови. Київ: Наукова думка, 1979. 406с.
3. Українська мова: Енциклопедія. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
4. Шанский Н. М. Очерки по русскому словообразованию. Москва: Изд-во МГУ, 1968. 310с.

ТЕКСТОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

У статті розглянуто текстоцентричний підхід до навчання учнів української мови як наукову проблему, проаналізовано погляди учених на цю проблему, розкрито роль текстоцентричного підходу у формуванні в учнів комунікативних умінь і навичок.

***Ключові слова:** текстоцентричний підхід, текст, комунікативна компетентність, р, гуманітарні науки, чоловік, жінка, соціальна*

Стрімкий розвиток лінгводидактичних досліджень в останні роки сприяв переходу до вивчення мови та її викладання у різних закладах освіти на рівні тексту. Урахування текстоцентричного підходу в процесі навчання учнів української мови допомагає пізнати особливості функціонування мовних одиниць у просторі більшому, ніж речення.

Текстоцентричний підхід як наукове поняття розглядався в працях Дж. Каца, Дж. Фодора, П. Постала, Р. Абрагама, Ш. Кіфера та ін. Текстоцентричний підхід передбачає осмислення тексту як мовленнєвого виразу. У його основі лежить єдність мовної, мовленнєвої та правописної компетенцій. Серед науковців відсутня однастайність щодо його назви – до поняття *текстоцентричний* як синоніми вживають *текстоорієнтований*, *текстотворчий*, *текстовий* та ін. Л. Бабенко визначає текстоцентричний підхід як такий, що заснований на уявленні про текст як результат і продукт творчої діяльності. Текст розглядається як цілісний завершений об'єкт дослідження. Проте окремо виділяються семантика і граматики тексту, основу яких складає погляд на текст як на структурно-семантичне ціле.

Основним поняттям текстоцентричного підходу є «текст». Енциклопедія української мови подає таке тлумачення: «Текст (від лат. *textum* – зв'язок, поєднання, тканина) – писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв'язками, а

в загально композиційному дистантному плані – спільною тематикою й сюжетною заданістю» [8, с. 507].

Вивчення тексту є об'єктом наукових зацікавлень багатьох учених, які досліджують його в літературознавстві, лінгвістиці (комунікативній, когнітивній, функційній, комп'ютерній), психолінгвістиці тощо. Уперше проблему дослідження законів взаємодії людей за допомогою категорій мови, найважливішими серед яких є текст, представлено у працях М. Гайдегера, Г.-Г. Гадамера. Зокрема німецький учений М. Гайдегер вирішує проблеми мови у контексті розуміння, природу якого можна частково осягнути, розглянувши діалектику інтерпретації текстів, комунікацію «людина – текст».

Учені трактують текст як витвір мовленнєвого процесу, що відзначається завершеністю (І. Гальперін); упорядковану групу речень або їх аналогів, що становлять завершену смислову єдність (В. Одинцов); структуровану й організовану за певними правилами одиницю, що відзначається когнітивним, інформаційним, психологічним і соціальним навантаженням спілкування (Г. Колшанський); результат спілкування; структуру, в яку втілюється живий дискурс після свого завершення (Ф. Бацевич). Неоднозначність тлумачення тексту О. Селіванова пояснює його особливостями, основними з яких є: «абсолютизація структурної організації тексту та граматичних засобів зв'язності; формально-структурна, жанрово-стилістична різноплановість текстів і специфіка способу їх репрезентації; багатоплановість підходів до лінгвістичного вивчення тексту (лінгвістичний, психологічний, прагматичний, комунікативний, номінативний, когнітивний, соціально-історичний тощо)».

Вихід за межі речення і мовної системи у сферу комунікації, вивчення тексту «як складного комунікативного механізму, що фіксує стратегічну програму адресанта, сприйману й інтерпретовану адресатом», відкриває шляхи впровадження текстоцентричного підходу і в лінгводидактиці, зокрема у навчанні мови. Цю проблему досліджували як вітчизняні (Т. Донченко, І. Дроздова, В. Мельничайко, М. Пентилюк, Г. Шелехова),

так і зарубіжні вчені (Г. Золотова, Т. Ладиженська), що створює передумови для розуміння тексту як результату будь-якого виду мовленнєвої діяльності.

Л.Мацько вважає, що текст – «це змістова, структурно-граматична єдність речень, ... у якій ширше й повніше, ніж у реченні, розгортаються і конкретизуються думки, воля, почуття». Найбільш повним є визначення І.Гальперіна: «Текст – це витвір мовотворчого процесу, що має завершений характер, об'єктивованій у вигляді письмового документа, літературно оброблений відповідно до типу цього документа, витвір, який складається із заголовка і ряду особливих одиниць..., і має певну цілеспрямованість і прагматичну установку» [3, с. 18]. В.Дресслер пропонує власне визначення: «Текст розуміється на емпіричному рівні як структура будь-якого закінченого й зв'язного, незалежного й граматично правильного письмового чи усного висловлювання, чи на естетичному рівні як актуальна реалізація цього висловлювання» [5, с. 111–138].

Як бачимо, терміном «текст» досить широко послуговуються науковці, проте єдиного визначення, яке охоплювало б усі сторони його вживання, немає. Це зумовлено, по-перше, складністю й багатоаспектністю самого поняття, по-друге, різними підходами до його дослідження. У найширшому розумінні текстом вважають «усвідомлену послідовність будь-яких знаків», у вузькому – «продукт мовлення» [1, с.30].

Визначаючи місце тексту в системі мовлення, А.Михальська підкреслює, що «основною одиницею мовлення, яка виражає закінчене висловлювання, є не речення, а текст – це вища одиниця синтаксичного рівня». Д. Баранник розглядає текст як писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних у ближній перспективі смисловими зв'язками, а в загальнокомпозиційному, дистантному плані – спільною темою й сюжетною заданістю [2, с. 46–57].

Автори Концепції когнітивної методики навчання української мови (О.Горошкіна, А.Нікітіна, М.Пентиліук) вважають текст основним засобом навчання й розглядають його в умовах сучасного педагогічного дискурсу

як результат мовленнєвої діяльності, явище лінгвістичне й позалінгвальне (позамовне). Ураховуючи вимоги чинної програмою, якою передбачено роботу як над засвоєнням одиниць мовної системи, так і над формуванням мовленнєвих умінь і навичок учнів з опорою на текстоцентричний підхід, М. Пентилюк визначає текст як «...усну чи писемну монологічну або діалогічну змістову й структурно завершену систему з кількох чи багатьох речень, яким властива інформаційна насиченість та виражене ставлення автора до висловленого повідомлення» [7, с.98].

Текст як самостійний лінгвістичний об'єкт має певні ознаки, серед яких найбільш вагомими є членованість, цілісність, інтегративність (Гальперін), що «визначається єдністю таких цілісностей, як змістова – єдність теми і змісту, комунікативна – єдність мети та намірів комунікації, і структурно-граматична – єдність мовленнєвих стилів, типів, жанрів» [4, с.3].; формальна зв'язність (В. Дреслер), зовнішня злитість (К. Кожевнікова) тощо.

Лінгвісти, зокрема М.Конфедерат, виділяють такі функції тексту: *поповнення знань про систему мови* (завдання до тексту, що об'єднують різні мовні рівні, акцентують увагу на елементах тексту); *тренування* (формування мовних умінь і навичок – реалізується через завдання до тексту); *функція розвитку усного мовлення* (формування на ґрунті тексту навичок говоріння; розуміння прослуханого чи прочитаного тексту).

Уважаємо, що для формування в учнів мовленнєвих умінь і навичок важливим є усвідомлення ними таких ознак тексту: 1) як результату інтелектуально-мовленнєвої діяльності; 2) як завершеного висловлювання певної структури (усного / писемного); 3) як твору певного типу, стилю й жанру мовлення; 4) складові тексту (частини) і мовні засоби, що слугують розкриттю думки.

Робота з текстом, як зазначає М. Пентилюк, дає можливість інтегрувати здобуту пізнавальну інформацію, спонукає учасників навчального процесу до спільної творчої діяльності. Робота з текстами

сприяє адаптації учнів до різноманітних комунікативних ситуацій і спрямована на розвиток їхньої комунікативної компетентності .

У формуванні комунікативної компетентності учнів під час навчання української мови важливу роль відведено синтаксису, який є організуючим центром граматики. У ньому найповніше виявляється функційна значущість мовних одиниць усіх рівнів, роль їх у досягненні комунікативної мети.

Вивчення синтаксису сприяє засвоєнню норм літературної мови, розвитку логічного мислення й мовлення учнів, формуванню пунктуаційної грамотності й навичок виразного читання. Синтаксис допомагає зрозуміти комунікативну функцію мови й шляхи її здійснення. Тому учень повинен знати закономірності сполучуваності слів і побудови речень, виражальні можливості різних синтаксичних структур, уміти користуватися ними в різних мовленнєвих ситуаціях. Формування комунікативної компетентності – основна мета мовного навчання, а це найкраще робити через текстові взірці. Зважаючи на це, текст – головна дидактична одиниця синтаксису, що містить певну пізнавальну проблему і є основою навчання мови.

Отже, одним із провідних підходів у навчанні учнів української мови є текстоцентричний. Текстовий матеріал забезпечує засвоєння мовних явищ, показуючи особливості їх функціонування в мовленнєвому потоці, що має велике значення для формування комунікативної компетентності учнів. Систематичне звертання до тексту ознайомлює учнів із характерними особливостями зв'язних висловлювань і готує до розуміння чужих та створення власних висловлювань.

Література

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – 4-е изд., стереотип. – М. : КомКнига, 2007. – 608 с.

2. Баранник Д.Х. Характерні риси монологічного мовлення. / Д. Х. Баранник // Закономірності розвитку українського усного мовлення. – К. : Наук. думка, 1965. – С. 46–57.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К. : ВЦ «Академія», 2004. – 152 с.
4. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 139 с.
5. Дресслер В. Синтаксис текста. / В.Дресслер // Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1978. – Вып. 8. – С. 111–138.
6. Конфедерат М. І. Дидактичні можливості тексту / М. І. Конфедерат. – К., 1988. – 116 с.
7. Пентилюк М. Концептуальні засади навчання рідної мови / М. І. Пентилюк // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2003. – Вып. 32. – С. 69–71.
8. Українська мова. Енциклопедія / ред. кол. : В.М.Русанівський, О.О.Тараненко (співгол.), М.П.Зяблюк та ін. – К. : Укр.енцикл., 2000. – 752 с.

УДК 811.161.2'373.7

Шпонька Марія

Науковий керівник – доцент Окуневич Т.Г.
Херсонський державний університет

СТАНОВЛЕННЯ ТЕОРІЇ ГЕНДЕРУ В ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ

У статті розглянуто проблему гендеру в гуманітарних науках, проаналізовано відмінності між чоловіком і жінкою в різних сферах життя та діяльності.

Ключові слова: гендер, гуманітарні науки, чоловік, жінка, соціальна

Гендерні дослідження в літературі – тема не нова, проте актуальна на сьогоднішній день. Питання про те, різні чи рівноправні чоловік і жінка, протягом всієї історії людства хвилювало розум.

Гендерна проблематика надзвичайно популярна у світовій науці. При цьому термін «гендер» нерідко вживається неправильно або неточно («соціостатєва роль», «соціальна стать», «соціальний статус», гендер як

синонім статі). Це поняття прийшло з англійської соціології і, безсумнівно, потребує уточнення. Відповідного перекладу українською мовою слово «гендер» не має, це калька з англійської, в якій воно має декілька значень: по-перше, як морфологічна характеристика (граматичний рід), по-друге, як «стать». Вважається, що термін «гендер» породжений якраз необхідністю розмежування двох понять – «секс» (біологічна стать – створена природою) і гендер (як соціокультурна стать – змодельована суспільством) [4].

Виникнення гендерних досліджень як особливої наукової дисципліни зазвичай пов'язують з активізацією другої хвилі феміністичного руху 1960-х – початку 1970-х років на Заході. Проте, щоб зрозуміти важливість гендерного питання, слід простежити світові тенденції його зародження.

Історія свідчить, що роль обох у суспільному житті була досить високою, адже, не лише чоловіки, а інколи й представниці «слабкої статі» були мудрими державними діячками та войовницями [1].

Розглянуто проблему гендеру в літературознавстві XIX–XXI ст., проаналізовано висвітлення відмінностей між чоловіком і жінкою в різних країнах у зазначений період.

Сучасних літераторів теж цікавить проблема гендеру. Науковці займаються пошуком альтернативних теорій, які б дали змогу вивчити і проаналізувати поняття «жіночого» і «чоловічого» світосприйняття. Окрім біологічних відмінностей між людьми, дослідники відзначають розділення їх соціальних ролей, форм діяльності, розбіжностей в емоційних реакціях і поведінці [6].

Саме про психологічні відмінності чоловіків і жінок досить критично та гостро написала Ірина Хакамада – російський політичний і державний діяч, – яка зазначила, що «статеві» розбіжності найяскравіше виявляються в суперництві, адже «у чоловіків воно логічне і предметне: за ось цей шматок, за цю партнерку, за цю посаду. Жіноче суперництво –

іраціональне і всеохоплююче. Чоловік не буде гнобити чоловіка тільки за відсутність зайвої ваги, чи комплімент, зроблений не йому. Жінка – буде.

Сучасна письменниця Оксана Забужко досить відверто змалювала образ українки та проблему взаємин жінок і чоловіків. Справа полягає не в тому, які відмінності існують між чоловіками і жінками, а в тому, як вони виділені і наскільки важливими вважаються для них самих» [2]. Таким чином, можна говорити, що «чоловічий» і «жіночий» світи, попри всі свої відмінності, дуже схожі.

Семиколонова О. зазначає: «стимулом для розвитку гендерних досліджень у мовознавстві став розвиток соціолінгвістики. Завдяки жіночому руху в США та Німеччині, гендерні дослідження отримали потужний імпульс, виникла феміністська лінгвістика, феміністська критика мови.

У феміністській лінгвістиці виділяється два напрями: метою першого є виявлення мовного сексизму, другим напрямком стали дослідження особливостей комунікації в одностатевих та змішаних групах, де аналізуються різні аспекти ведення діалогів» [3, с. 33].

Виходячи з цього, лінгвісти наполягають на переусвідомленні та зміні існуючих мовних норм з урахуванням гендерного компонента.

Що ж стосується мовної поведінки чоловіків та жінок, а також мовних явищ, що пов'язані з позначенням чоловіків і жінок у системі мови, можемо виділити певну специфіку мовного спілкування за основними параметрами:

– Ведення розмови. Для чоловіків розмова – це обмін інформацією, а для жінок – це взаємодія, жінки схильні ставити на перше місце при спілкуванні близькість, а чоловіки – незалежність. Увага до деталей у жінок є засобом прояву інтересу, створення причетності. А чоловіків дратує увага жінок до деталей.

– Статусні позиції. Чоловіки схильні до того, щоб у розмові маніпулювати статусом, жінки частіше прихильні до встановлення близьких відносин, жінки відчують себе комфортно, коли розмовляють в

присутності своїх друзів і людей, різних за статусом, а чоловіки – коли їм необхідно встановити і зберегти свій статус в групі.

– Сфера спілкування. Більшість чоловіків відчують себе комфортно, якщо виступають публічно і тільки іноді віддають перевагу приватній бесіді.

– Теми обговорення. Чоловіки частіше обговорюють футбол, політику, тобто вважають, що краще говорити про політичні відносини, а не про особисті. Чоловіки вважають хорошою розмовою – розмову про факти, жінки – особисті бесіди. На чоловіків часто наводять тугу жіночі теми розмови, те саме можна сказати і про жінок.

– Стилі слухання чоловіків та жінок. Стиль слухання чоловіків сфокусований на інформаційний рівень розмови, а жіночий – на взаємини [6].

Сучасних дослідників цікавить також виявлення гендерних стереотипів і визначення їх специфіки. Гендерні стереотипи розглядаються як приватний випадок стереотипу, що відноситься до знань про осіб різної статі, приписані їм певні ознаки.

Гендерні стереотипи фіксують у мові уявлення про мужність і жіночність та пов'язані з ними моделі поведінки індивідів.

У конкретних мовленнєвих ситуаціях етикетні форми набувають ситуативної інформації, можуть виражати гендерну диференціацію мовлення жінок, чоловіків, стосунки між учасниками спілкування, повагу до співрозмовника, ввічливість, співчуття тощо.

Таким чином, наведені факти говорять про те, що між чоловічою і жіночою мовою, як писемною так і усною, існують певні розбіжності, що дозволяють говорити про цілу систему факторів, що впливають на ці розбіжності чи зумовлюють їх.

Отже, гендер – це соціокультурна характеристика, у яку входить сукупність стереотипів, моделей поведінки, мовлення та мови, що запропонована представниками обох статей. Це свого роду підсумок

соціалізації людини, який проявляється не тільки у мові особистості, а й у рисах спілкування та загалом мовною картиною світу. Гендер проявляється на всіх рівнях мови, але при дослідженні науковці частіше використовують фразеологічні одиниці. Найяскравіше виявлення гендеру проявляється на фразеологічному рівні мови, оскільки фразеологізми є застиглою семантикою, що яскраво виражає культуру та психологію народу, а також його соціальні характеристики.

Література

1. Агафонова Є. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві / Є.Агафонова. – К.: Інститут соціології НАН України, 2007. – С. 104 – 105.
2. Акуленко В. Українська мова в європейському контексті (проблеми розвитку мовленнєвої комунікації) / В.Акуленко. // Мовознавство. – 1998. – № 2 – 3. – С. 8 – 12.
3. Апресян Ю.Д. Эмоциональная система. Образ человека по данным языка / Ю.Д. Апресян. // Вопросы языкознания. – Киев: Наука, 1995. – № 1. – С. 37 – 65.
4. Городникова М.Д. Гендерный фактор и распределение социальных ролей в современном обществе/ М.Д. Городникова. // Гендерный фактор в языке и коммуникации. Сб. научных трудов. – Иваново, 1999. – С. 23 – 27.
6. Кучерук О. Гендерні особливості спілкування в етикетних мовленнєвих ситуаціях / Оксана Кучерук. // Дивослово. – 2005. – С. 56 – 58.

МОВЛЕННЄВОЗНАВЧИЙ ТЕРМІН ЯК НАУКОВЕ ПОНЯТТЯ

У статті розглянуто поняття «мовленнєвознавчий термін», його зв'язок з мовленнєвознавством, роль у практичному мовному та мовленнєвому розвитку учнів.

Ключові слова: мовленнєвознавство, мовленнєвознавчий термін, уміння й навички.

Розвиток сучасної цивілізації, цінність інформації, швидкість і якість сприйняття та обміну інформаційними потоками пред'являють молодому поколінню нові високі вимоги. Сьогодні комунікативному вихованню школярів надається особливе значення, оскільки в ньому вбачають запоруку успішного формування соціально активної особистості.

Якщо колишня модель освіти в контексті вивчення української мови більше уваги приділяла засвоєнню учнями теоретичного матеріалу, формуванню орфографічних і пунктуаційних навичок, то сьогодні компетентнісний підхід займає провідну позицію в шкільному освітньому процесі. Сучасний школяр після закінчення школи повинен не тільки навчитися виконувати репродуктивні завдання й писати без помилок, а й уміти висловлювати свої думки відповідно до ситуації мовленнєвого спілкування. Одним із шляхів досягнення високого рівня комунікативних знань і вмінь учнів є реалізація мовленнєвознавчого аспекту в роботі з мовленнєвого розвитку, який передбачає знайомство школярів з основами теорії тексту, прилучення їх до практичної текстової діяльності. Під терміном «текстова діяльність» розуміється система універсальних навчальних дій, активність індивіда, спрямована на створення, сприймання або інтерпретацію тексту.

Питаннями текстової діяльності опікується мовленнєвознавство – нова, галузь знань (або *лінгвістика мовлення*). Термін «мовленнєвознавство» уживається відносно комплексу наукових дисциплін, об'єднаних спільним об'єктом вивчення – мовлення, мовленнєва діяльність, мовленнєве спілкування тощо. В лінгвістиці розглядають дві сфери досліджень, одна вивчає мовні системи (лад мови), інша – мовлення. «Лінгвістика мовлення, – за визначенням Н.Арутюнової, – має своїм об'єктом усі ті типізовані явища, які не відірвалися від учасників комунікації й ситуації спілкування», тобто мовлення як конкретне говоріння, як процес (мовленнєва діяльність) і його результат (мовленнєві висловлювання, тексти).

Мовленнєвознавство за словником-довідником української лінгводидактики – це розділ мовознавства, що досліджує організацію мовлення, комплекс одиниць – мовленнєвих жанрів, стилів, типів, особливостей різних сфер спілкування, процеси продукування мовлення й породження текстів [6, с. 157]. Сам термін «мовленнєвознавство» був зафіксований у мовленнєвознавчих працях (М. Кожина, Т. Ладиженська, Г. Почепцов, А. Холодович), а також у працях лінгвістів (Н. Болотнова, Т. Матвеева, В.Мещеряков, О. Сиротинина, Н. Формановская, Т. Шмелева та ін.). Значного поширення набуло це поняття і в галузі лінгводидактики, як «педагогічне мовленнєвознавство», ініційоване Т. Ладиженською як «культура демократичного спілкування і взаємодії», у центрі уваги якого – «мовленнєва особистість, орієнтація мовленнєвий акт у сукупності його мовних, прагматичних, психологічних і соціальних параметрів» [4, с. 3].

Мовленнєвознавство, на думку М.Кожини, – галузь знань, що включає комплекс наук (психолінгвістику, стилістику, риторику, семіотику, комунікативну лінгвістику), які досліджують з різних боків один і той же об'єкт (мовлення, мовленнєву діяльність), об'єднані спільним принципом навчання, зокрема вживанням, функціонуванням мови в зовнішньому середовищі (контексті) [2, с.2]. Науковці (Т.Дридзе,

М.Кожина, Т.Ладиженська, Я.Мельничайко, М.Пентилюк, Г.Шелехова та ін.) виділяють у мовленнєвознавстві кілька розділів: мовленнєву комунікацію, учіння про мовлення (усне – писемне, друковане – рукописне, телефонне, радіо- комп'ютерне тощо), функційну стилістику, учіння про жанри мовлення, учіння про правила мовлення [2, с. 17].

Визначені шкільною програмою поняття про мовлення, формують в учнів уявлення про нього як вид діяльності людини, учасників спілкування та сукупність мовних і позамовних умов спілкування. Мета засвоєння мовленнєвознавчих понять, на думку науковців (О.Горошкіна, А.Нікітіна, М.Пентилюк), полягає у використанні їх як орієнтирів для формування умінь і навичок зв'язного мовлення, що забезпечує «формування комунікативної компетентності мовної особистості» [6, с. 157].

Відбір і змістове наповнення мовленнєвознавчих понять зумовлені логікою навчання мови й мовлення, виробленням мовних умінь і навичок, що характеризується узгодженням мовленнєвої змістової лінії з мовною, соціокультурною та діяльнісною. Необхідність засвоєння мовленнєвознавчих понять обґрунтована в працях Я.Мельничайка, М.Пентилюк, М.Стельмаховича, Г.Шелехової та ін. Науковці стверджують, що особливої уваги в навчанні мови потребують мовленнєвознавчі поняття та система формування комунікативних умінь і навичок учнів. Удосконалювати процес навчання мови необхідно при систематичному формуванні пізнавальної самостійності, засвоєнні учнями загальних понять курсу, посиленні практичної спрямованості навчання [3, с. 259].

Мовленнєвознавчі поняття включені до курсу української мови для ознайомлення з ними, формування вмінь уживання їх в мовленнєвій практиці. Відбір спеціальних слів і виразів здійснювався з урахуванням рівня підготовки учнів оскільки робота з мовленнєвознавчою термінологією сприяє не лише поглибленню знань учнів про українську

мовленнєву культуру, а й обґрунтовує доцільність використання правил мовленнєвого спілкування в різних життєвих ситуаціях.

Тому важливу роль у практичному мовному й мовленнєвому розвитку учнів відіграє засвоєння ними системи понять (поняття – предмети і явища дійсності, що відбивають їх загальні і суттєві ознаки, зв'язки та відношення) і термінів (слово чи словосполучення, яке точно позначає якесь наукове поняття). Як доводить практика навчання, наукові знання формуються за допомогою понять, тобто термінів. Для позначення термінологічних одиниць, необхідних для засвоєння учнями, ми скористалися загальноновизнаним твердженням О. Реформатського, що «термінологія – це система понять певної науки, що закріплені у відповідному словесному вираженні» [5, с. 51]. Таким чином, визначення терміна є визначенням поняття, представленого цим терміном.

Мовленнєвознавчі поняття (терміни), що мають засвоїти учні на уроках української мови, науковці (О.Біляєв, О.Горошкіна, В.Капінос, М.Кожина, Т.Ладиженська, А. Михальська, М.Пентилюк та ін.) поділяють на чотири групи:

1) Мова, мовлення, мовленнєва діяльність; види мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо), їх особливості; різновиди мовленнєвого спілкування (усне, – писемне, монологічне – діалогічне); мета спілкування, адресат – адресант мовлення; основні правила спілкування (норми етикету).

2) Текст: змістова й композиційна єдність, зв'язність тексту; тема, основна думка, тема, мікротема; формальна зв'язність тексту (дане і нове, способи і засоби зв'язку речень у тексті); простий (складний) план тексту; будова тексту (зачин, основна частина, кінцівка); абзац (поділ тексту на абзаци, будова абзацу); ключові слова в тексті.

3) Функційно-сміслові типи мовлення (опис, розповідь, міркування) та їх різновиди, особливості будови; оцінка предмета (явища).

4) Стилi мовлення (розмовний, художній, науковий, офіційно-діловий, публіцистичний), їхні різновиди (підстили) [2].

Практична цінність засвоєння мовленнєвознавчих термінів полягає в тому, що знання схеми типологічної будови тексту допоможе учням краще запам'ятати чуже висловлювання, а знання типів мовлення – докладно відтворити текст.

Ця проблема є дійсно актуальною, адже учні в процесі вивчення української мови повинні володіти певною сукупністю мовленнєвознавчих знань, умінь і навичок, необхідних для написання творчих робіт, а також для розширення чи стиснення чужого тексту; умінь викладати свою думку з певної проблеми, залучаючи особистий досвід для аргументації своєї позиції.

Отже, успішність навчання мови в школі вимірюється не лише мовними знаннями, вміннями й навичками, а й рівнем мовленнєвознавчої підготовки учнів: засвоєнням понять, практичним володінням мовними засобами залежно від ситуації спілкування, готовністю до ефективної комунікації (виконання ролі адресанта і адресата), що сприяє формуванню комунікативної компетентності учнів.

Література

1. Кожина М. Н. Речеведческий аспект теории языка / М.Н. Кожина // *Stylistyka*. – VII. – Opole, 1998.
2. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / [М. І. Пентиліук, С.О. Караман, О.В. Караман та ін.] ; за ред. М. І. Пентиліук. – К. : Ленвіт, 2011. – 400 с.
3. Мещеряков В.Н. Предисловие к словарю-справочнику «Педагогическое речеведение» / В.Н.Мещеряков. – М., 1998.
4. Реформатский, А.А. Что такое термин и терминология? / А.А.Реформатский // *Вопросы терминологии*. — М., 1961. — С. 49–51.
5. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посібник / Кол. авторів за ред. М.Пентиліук. — К.: Ленвіт, 2003. — 149 с.

УДК 371.32.335:321.161.2 –1

Ястреб Наталя

Науковий керівник – доцент Бондаренко Л.Г.

Херсонський державний університет

**ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГРАФІКИ ПІД ЧАС
ВИВЧЕННЯ ПОЕЗІЙ ВАСИЛЯ ГОЛОБОРОДЬКА В ОСНОВНІЙ**

ШКОЛІ

Статтю присвячено дослідженню ефективності застосування інфографіки на уроках української літератури у 8-му класі як фактора активізації читацької діяльності учнів.

Ключові слова: *інфографіка, візуалізація інформації, Василь Голобородько, структурування навчального матеріалу.*

Упродовж свого існування, утворюючи нові винаходи, люди намагалися полегшити собі умови життєдіяльності. Сучасне життя кожного з нас свідомо чи підсвідомо залежить від інновацій та різних механізмів, якими ми користуємося у повсякденному житті. Так і в освітньо-культурній сфері людство дедалі частіше звертається до пошуку нових прийомів та способів мистецької діяльності. Перш за все це стосується літератури, адже мистецтво слова є носієм потужного заряду духовної енергії, здатне передавати загальнолюдські й національні цінності від покоління до покоління, культивувати їх у людській душі. Чинна програма з української літератури особливо на цьому наголошує [1, 107].

Прищеплювати любов до літератури слід ще з дитячих років. У сучасних технологічних умовах це зробити доволі складно. Досвідчені вчителі-словесники розробили нові методи та прийоми, що спроможні мотивувати учнів до читання. Електронні освітні ресурси не потребують обов'язкового дублювання у паперовому варіанті. Комплексне використання електронно-освітніх ресурсів у спеціально створеному середовищі дасть можливість істотно інтенсифікувати навчальний процес, раціоналізувати працю педагогічних працівників, допомогти учням самостійно здобувати знання на базі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Застосування інфографіки на уроках української літератури є ефективним засобом у швидкому сприйнятті інформації учнями. За визначенням Вікіпедії, інфографіка – це графічне візуальне подання інформації, даних або знань, призначене для швидкого та чіткого

відображення складної інформації. Візуалізація інформації припускає, що «візуальні уявлення і методи взаємодії користуються здатністю людського ока пропускати інформацію в мозок, щоб користувачі могли побачити, вивчити і зрозуміти велику кількість інформації за один раз» [3].

Інфографіку можемо застосувати на уроках української літератури при вивчення творчості Василя Голобородька. Це одна з найяскравіших постатей української поезії другої половини ХХ ст. Уже в першій статті про нього «У дивосвіті рідної хати» І. Дзюба визначив характерні риси індивідуального почерку поета. Дослідник розкрив новаторство молодого автора, виходячи з теорії І. Франка про психологію художньої творчості і посилаючись на «Поетику» Р. Мюллера-Фрайєнфельса. Критик вказав на відмінність поетового світобачення від «світових клопотів» ровесників. Асоціативне мислення В. Голобородька він назвав «сучасним анімізмом», «інтуїцією», що може забезпечити літературі відродження в новій якості «національних форм і джерел духовності, її прадавнього етнічно-фольклорного підкладу» [4]. Проаналізувавши деякі вірші автора, дослідник відзначив, що поет не схожий на інших, коли художньо освоює тему «життя в момент його втрати», що йому властива «дитинність» у зображенні дійсності.

Твори В. Голобородька віднедавна посідають чільне місце в шкільному курсі української літератури. Так, у 8-му класі програма передбачає монографічне опрацювання його віршів «З дитинства: дощ» («Я уплетений...»), «Наша мова», «Теплі слова». Цей документ спрямовує вчителя на розгляд таких питань: самобутня постать поета в українській літературі. Наскрізний патріотизм, філософічність, фольклорна основа його поезій, народознавчі аспекти. Оригінальність і простота висловлення глибоких почуттів, важливих думок. Окрім того, під час вивчення цієї теми школярі мають засвоїти теоретико-літературні поняття «вільний вірш» та «верлібр» [1].

Розробити інфографіку не складно. Набираємо в пошуковій системі

«створити інфографіку», заходимо на сервіс «Canva.com». Потрапляємо на головну сторінку сервісу, натискаємо клавішу «Реєстрація». Реєструємося, заповнюючи необхідні поля: ім'я, електронна поштова скринька, пароль. Натискаємо клавішу «zareestruvatisya». На Вашу поштову скриньку прийде лист із підтвердженням реєстрації, після чого Ви зможете зайти на сторінку, де, натиснувши клавішу «Моя сторінка», потрапите до свого аккаунту. Тепер це сторінка, на якій можна створювати інфографіку, переглянути роботи інших. Для створення інфографіки потрібно підібрати всі необхідні для нього елементи: визначитися з темою, знайти відповідний фон, правильно підібрати музику, написати текст або скористатися цитатами з художніх творів, улюбленими віршами.

Рис. 1.

Рис. 2.

Створена нами інфографіка за біографією та творчістю Василя Голобородька подає стислий виклад інформації (рис. 1, 2). Це дасть змогу учням швидко запам'ятовувати потрібний матеріал для подальшого відтворення та глибшого усвідомлення теми.

Література

1. Українська література. 5–9 класи: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: [http://mon.gov.ua/content/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9.-z-cherwonimdoc-\(2\).pdf](http://mon.gov.ua/content/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9.-z-cherwonimdoc-(2).pdf). (дата звернення: 19.03.2018).

2. Панченко Л. Ф. Інформаційно-освітнє середовище сучасного університету : монографія / Л. Ф. Панченко ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. 280 с.

3. Інфографіка. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 19.03.2018).

4. Дзюба І. У дивосвіті рідної хати (Кілька слів про поета, який щойно починається) // Дніпро. 1965. № 4. С. 145-152.

УДК 8'276.6:355

Десятникова Катерина

Науковий керівник – доцент Корівчак Л.Д.
Херсонський державний університет

МАРИНІСТИКА ГРИЦЬКА ЧУПРИНКИ

Дослідження присвячено аналізу морської стихії у віршах Грицька Чупринки, звернено увагу на символіку образів бурі, урагану.

Ключові слова: архетип, символ, образ.

Г. Чупринка вбачає навколишню красу у бурхливості природи, митець віддає перевагу динамічним пейзажам. Домінує у його віршах мінлива і непередбачувана стихія моря. Поезія митця сповнена асоціативно пов'язаними з морем символічними образами: бурі, грози, буруна, чайки.

На думку С. Денисюка: «Світове життя у творах Грицька Чупринки виступає як стихійна, хаотична сила, що перебуває в постійній динаміці. Це сукупність суперечливих начал, яким не притаманна статика і виваженість. Поета захоплюють бурхливі прояви природного життя, у яких він бачить вияв достеменної сутності буття» [2, с.2].

Г. Чупринка, бурхливий і непередбачуваний і в той же час самозаглиблений, шукає відповідностей у морській стихії своїм настроям і знаходить їх.

Слід зауважити, що для уродженця Київщини Г. Чупринки, як і для багатьох українських митців, біографія яких не пов'язана з приморською місцевістю, морська стихія належала до екзотичної символічної образності. «Проте пейзажність Чупринки тяжіє до ойкуменічності, тому поет досить часто послуговується неорганічними для його внутрішнього світу, сприйнятими опосередковано мариністичними образами, які натомість дуже органічно інкорпуються до образно-символічного контексту його поезії» [2, с.1].

У поезії «Моїй матері» Г.Чупринка декларує власну установку на продовження материнської пісні через актуалізацію мариністичної символіки:

*Стогоном чайки, плеском ручаю,
Хлипом німого нічного плачу,
Реготом бурі, сміхом одчаю
Я твої співи скінчу* [3, с.67].

Автор майстерно змалював зримі атрибутивні образи «шумливого прибою», «гострих чорних скель», «німих морських осель». Моторошний і водночас урочистий антураж увиразнив образ привида-корабля:

*А далеко, непомітно
Утікаючи од скель,
Полохливо і самітно,
Чорним привидом безслідно
Вдалеч лине корабель* [3, с.136].

Г.Чупринка за допомогою образу моря передавав настрої ліричного героя. Збурена морська стихія підсилювалася автором за допомогою низки епітетів, тавтології, риторичних запитань:

*Де ви, де ви, легкокрилі,
Непобідні в буйній силі,
Запорозькі байдаки?* [3, с.73]

У поезії «Гей на весла!» митець зобразив морську стихію у народнопоетичній традиції. Експресивний заголовок надає відповідний тон усьому твору. Завдяки архетипній семантиці образу моря Г.Чупринка актуалізував космогонічні уявлення наших пращурів, які уявляли його як масштабну водну стихію, некерований хаос. Буря на морі у вірші митця

увиразнює внутрішній світ ліричного героя, виступає рушійною силою, яка має розігнати млявий сон. Берег символізує бездіяльність, апатію, застій. Морські глибини мають оволодіти негативними якостями людини:

*Виллем в море наше горе,
Нашу млявість, нашу лінь* [3, с.50].

Подібне звучання має також поезія «Море» де «*бурхливі хвилі в піні білій*» говорять «*про вічний рух свого життя*»:

*Немов земную нерухомість
Вони бажать зворушити* [3, с.72].

У поезії «Казка» Г.Чупринка уподібнює небесні і морські простори:
*Як доносить буря бризки
До верховин гострих скель,
Як горять огнисті блиски
В царстві зоряних пустель* [3, с.117].

Фантазії митця насичують мариністичні образи: «*русалки кучеряві / Будять води чарівні*», «*урагани / Буйні вихори прудкі*». Поет майстерно передав усвідомлення власних необмежених можливостей.

Серед морських атрибутивних образів особливо популярним у Г. Чупринки виявляється образ бурі, що символізує динаміку, зміни, активність і, перебуваючи цілком у межах модерністської стилістики, усе ж таки відзначається національно-патріотичною символічною складовою – проведення ідеалу борця-бунтаря, що зумовлено також суб'єктивним фактором – бунтарською, неспокійною вдачею самого Г. Чупринки.

Література

1. Голомб Л. Г. Три поети раннього українського модернізму: Олександр Олесь, Грицько Чупринка, Микола Філянський : монографія / Л. Г. Голомб. – Ужгород : Ліра, 2011. – 184 с.

2. Денисюк С. Провісник національного воскресіння : (до 120-ліття від дня народження Чупринки) / С. Денисюк // Українська мова та література. – 1999. – № 42. – С. 1–2.

3. Чупринка Г. О. Поезії / редкол. : В. В. Біленко та ін.; вступна стаття М.Г. Жулинського; упоряд. і прим. В. В. Яременка. – К. : Радянський письменник, 1991. – 495 с.

УДК81'276.6:355

Донський Владислав

Науковий керівник – доцент Корівчак Л. Д.
Херсонський державний університет

ДИСКУРС ТЕХНОТРИЛЕРУ ЯК ЖАНРУ ЛІТЕРАТУРИ

Статтю присвячено дослідженню сучасного жанру літератури – технотрилру, його виникненню, видам, особливостям та піджанрам.

Ключові слова: *технотрилер, масова література, жанр, фантастика.*

Постмодерна література, що протистоїть модернізму з його елітарністю мистецтва, вводить канон масовості, який передбачає дифузію типів мистецтв, жанрів, поєднання мистецьких форм із масовокомунікаційними медійними формаціями. Мистецтво припиняє бути надбанням лише інтелектуалів, посилює свою економічну складову, вдосконалює комунікативні канали, прагнучи задовольнити широку аудиторію, читача-споживача.

Масова література пропонує сучасному читачеві часто високоякісний продукт, який давно позбавився стереотипного сприйняття чогось невдалого, антимистецтва. Українська література також засвоює правила якісного масового продукту і готова до конкуренції на світовому ринку. Це засвідчили комерційно успішні масові видання. Дослідниця масової літератури С. Філоненко пропонує поділяти таку літературну творчість на два типи, і цікаво, що її класифікація ґрунтується на гендерному принципі: 1. «Адреналінові» жанри (бойовики, вестерни, трилери). 2. «Ендорфінові» жанри (мелодрами і сентиментальні історії) [7, с. 160]. До списку чоловічих творів української масової літератури слід долучити романи М. Кідрука, що можуть бути віднесені до наукової фантастики і трилеру.

Поява нових текстів для широкого читача не відкидає вимогу якісного продукту, який несе досвід перебування людини в сучасному світі і його реакції на проблеми цивілізації. Це породжує нові жанри освоєння світу і творення його художнього варіанта в мистецтві, в літературі зокрема. Таким новотвором можна вважати технотрилер, що своєю аудиторією бачить не лише любителів літератури художньої, але й дослідницької, наукової, науково-популярної. У цьому жанрі працювали М. Крайтон, Т.

Кленсі, Д. Браун, такий твір з'явився в українській літературі в 2012 році – роман «Бот» М. Кідрука.

Жанр трилеру через його «молодість» не має чітких меж, крім того, його риси можуть бути присутніми в інших жанрових формах. В інтерв'ю для видання «The Big Thrill» на питання про структуру своїх романів, зокрема, про наявність у них двох компонентів (історія та пам'ятні герої і злочини), Дж. Патерсон указує: «Я не думаю, що є один набір у структурі, але історія дійсно потребує структури. Це важливо, бо в кожному творі мають бути своєрідні «гачки» для людей» [8]. Ці «секрети», насправді, виявляються простими, проте для їх відтворення треба мати хист до історій, що захоплюють. Проблема постає в розмежуванні жанрів детективу і трилеру. Хоча історія походження трилеру складна, він співвідноситься з кінематографічним жанром, який зароджується в 1960-х рр. і походить від фільмів А. Хічкока і Ф. Ланга, які експериментували з керуванням емоціями глядачів.

«Батьками» жанру технотрилеру вважаються американські письменники Алістер Маклін та Майкл Крайтон. Ґрунтовних досліджень технотрилер як жанр популярної літератури поки що не заслужив.

Російська критика (В. М'ясніков, С. Чупринін) зосередилися на соціальному технотрилері – гібридному жанрі, що поєднує гострий сюжет і документальну розповідь про функціонування певної сфери, переважно професійної. Простіше кажучи – гостросюжетний виробничий роман, тексти на кшталт романів Артура Хейлі та його російських послідовників від Сергія Каледіна та Іллі Штемлера до Юлії Латиніної.

Американська традиція, зокрема, Надір Ельгефнаві, зосереджується на жанрі військового технотрилера, дуже популярного на Заході у 1980-ті з легкої руки Тома Кленсі та Майкла Крайтона. На них і орієнтувався Максим Кідрук, про що він невтомно повторює у книзі й під час презентації.

Отже, військовий технотрилер, на думку Ельгефнаві, – це гостросюжетний твір, що детально й документально оповідає про певну воєнну технологію, яка виходить з-під контролю та становить небезпеку для всьогосвіту. Подолати небезпеку можуть лише її творці чи оператори. Фокусування тексту – на розвитку конфлікту та деталізації силових дій. Основами жанру є технологічний шпигунський роман (звідки береться акцент на технічних новинках), «історії вторгнення» (популярні більше у кіноіндустрії сюжети про напад однієї країни, раси чи цивілізації на іншу), «космічні саги» (знову-таки наголос на техніку) та «едісонада» (суто американський пригодницький жанр з юним героєм-винахідником у головній ролі).

Часто технотрилер пов'язують із кіберпанком – тематико-стилістичною течією наукової фантастики, де герой-маргінал бореться з технологічними небезпеками в антиутопічному світі. Проте основа технотрилера – напівдокументальність, а стилістика кіберпанку для нього – лише один із варіантів.

Технотрилер має «родову травму» – жорстку формульність, що, за американським дослідником, призвела до вичерпання можливих варіантів часопростору та конфліктів внаслідок чого жанр занепав у 1990-х роках. Сюжет технотрилера можна скласти за формулою «вчені/військові винайшли/отримали якусь страшну штуку, яку не змогли контролювати. Кілька спроб, кілька смертей другорядних персонажів, кілька бомб – хеппі енд». У ролі «жахалок» встигли побувати атомні ракети, космічні віруси, акули, динозаври, і ось у «Боті» – кіборги. До речі, тему кібернетичних хлопчиків-убивць уже успішно опрацював Філіп Дік в оповіданні «Друга модель» (1953), більше відомому в кіноверсії «Крикуни» (Screamers) 1995 року [9].

У вітчизняній літературознавчій науці досліджень жанрової специфіки технотрилера дуже мало. Така ситуація видається закономірною з огляду на новизну цього жанру для української літератури. Цей напрям,

крім робіт Т. Бондаренко, Л. Костецької лише побіжно згадується в статтях А. Матійчак та О. Бессараба.

Трактування технотрилеру як жанру українською й російською мовами, які можна знайти у Вікіпедії, базуються на англійській його дефініції, у якій він подається як поєднання «наукової фантастики, воєнної повісті, пригодницького роману, а насамперед – фатальні помилки» у взаємодії людини з реально існуючими технологіями, що «призводять до техногенних катастроф» [5]. У визначенні акцентується увага, що порівняно «з іншими жанрами в технотрилерах велика увага приділяється технічним описам», а «за рівнем деталізації технології з технотрилером може зрівнятися лише наукова фантастика» [5]. Таким чином можна зробити висновок, що в «енциклопедичному» формулюванні технотрилер не відноситься до жанрової системи наукової фантастики. І. Пасько зазначає, «що зіставлення технотрилеру з науковою фантастикою на основі наявності «деталізації технологій» закономірне лише для «твердої», або «жорсткої», наукової фантастики (hard science fiction), яка, на відміну від «м'якої», характеризується акцентом на науково-технічних подробицях й увагою до них» [5].

З жанром трилер технотрилер пов'язується наявністю прийомів, які використовуються для того, щоб викликати в читача відчуття тривоги, страху (у сучасній критиці на позначення сукупності цих прийомів часто використовують поняття «саспенс» – від англ. suspense – невизначеність, неспокій, тривога очікування).

У 2001 році було запропоноване інше визначення жанру технотрилеру. Його зробив російський письменник і критик В. М'ясников, і за його словами: «Технотрилер – це гостросюжетний прозовий твір (роман, повість), в основі якого – документально точна й детальна розповідь про технології виробництва чи надання послуг, функціонування державних, суспільних приватних підприємницьких структур чи галузей тіньової економіки, про життя соціальних груп, що містить значний обсяг

нової для більшості читачів інформації. Персонажі технотрилеру, як правило, виконують допоміжну роль у розкритті теми» [4, с. 176]. Дослідник вважає, що цей жанр в російській літературі (і ширше – на пострадянському просторі) походить від соцреалістичних виробничих романів і спроб наслідувати аналогічні гостросюжетні твори західної літератури, які присвячені глибокому розкриттю виробничого процесу в певній галузі та психології людей, залучених до роботи в ній (наприклад, роман «Готель» А. Хейлі). Так само вживає поняття технотрилер у своїй статті «Роман Дена Брауна «Код да Вінчі» і «масова культура» (форми рецепції)» О. Бесараб [1].

Після аналізу головних тенденцій у західній прозі порубіжжя ХХ–ХХІ століть В. Пестеров додає до дефініції технотрилеру означення «науково-фантастичний». Цьому жанру, на думку науковця, характерні такі тематичні напрями: «Проблеми свідомості і її дослідження, наявність форм свідомості (включаючи штучний інтелект) як зображальних прийомів «розкладення» дійсності на інтелектуальні відображення й заміщення ними емпіричної реальності – одна з кардинальних властивостей межі століть» [6, с. 159].

Можна зробити висновок, що визначення жанрових констант технотрилеру різні. «Енциклопедична» дефініція, яка базується на американській традиції, чітко відмежовує його від фантастики через віддаленість зображуваного майбутнього. Натомість російські науковці у своїх працях висловлюють кардинально протилежні думки з приводу ролі науково-фантастичної складової у цьому жанрі – від повного її заперечення до виокремлення нового піджанру на підставі її наявності [5]. Враховуючи обидва підходи можемо узагальнити, що детальне зображення виробничого процесу, зокрема акцентуалізація уваги на його технічних аспектах, певна схематичність персонажів, напружений динамічний сюжет та «саспенс» в повній мірі характеризує жанр технотрилер. Цей жанр також може мати певне фантастичне допущення, яке, однак, не повинне

виходити далеко за межі розвитку актуальних наукових теорій та технологічних можливостей. Від так можна віднести науково-фантастичний технотрилер до піджанру технотрилеру як такого.

Погоджуючись із «витоками» жанру, Л. Костецька вважає, що сучасний трилер має свої піджанри, що сформувались відповідно до сучасних знань про світ. Загальною класифікацією можна вважати такий поділ: психологічні трилери, детективи-трилери, еротичні трилери і таємниці-трилери, хоча жанрові форми за тематичною ознакою можуть бути більш розгалуженими. Трилери є виявом масової культури, в контексті теорії симулякрів вони становлять літературну симуляцію в моделюванні віртуальної реальності. [2]

Дослідниця виявила такі характерні риси технотрилеру:

- гостросюжетність, динамічність сюжету, ескейпізм;
- використання документальності і наукових даних;
- боротьба з технологічними небезпеками. [2]

Психотрилер, за спостереженнями Л.Костецької, має свої «константи»:

- наявність психологічного й емоційного конфлікту, а не фізичного, а також боротьба з суперником;
- вирішення загадок, пошуки, спроби досягнення таємниць, містичні мотиви. [2]

На основі презентованих характеристик можемо запропонувати визначення технотрилеру: це жанр масової літератури, характерними ознаками якого є динамічний сюжет із використанням новітніх технологій та наукових даних. Метою технотрилеру є застереження щодо відповідального використання наукових знань і технологій. Психотрилер є жанром літератури і кінематографу, в основі якого покладено емоційний та психологічний конфлікт, що передбачає боротьбу з суперником, котрий відзначається перевагами, а також динамічний сюжет, що розгортається як

пошук або розв'язання загадки. Особливістю цих жанрів є їх синтетичність, поєднуваність з іншими типами оповіді.

Література

1. Бессараб О. Роман Дена Брауна «Код да Вінчі» і «масова культура» (форми рецепції) [Електронний ресурс] / Олек-сандр Бессараб // Питання літературознавства : наук.зб. / Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці: Вид-во Чернів. нац. ун-ту, 2008. – Вип. 76. – С. 146–154. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pl_2008_76_20
2. Костецька Л. Жанр трилеру у творчості М. Кідрука [Електронний ресурс] / Л. Костецька. – Запоріжжя. – Режим допусту: ljubovkostecka@rambler.ru
3. Мясников В. Технотриллер – здесь и сейчас [Электронный ресурс] / Виктор Мясников // Знамя. – 2001. – № 10. – С. 175–185. – Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/znamia/2001/10/miasn.html>.
4. Пасько І. Жанрово-стильова специфіка технотрилерів Макса Кідрука / І. Пасько // Наукові праці. Фіолологія. Літературознавство. – 2016. – Випуск 264. Том 276.
5. Пестерев В. А. Романная проза Запада рубежа XX и XXI веков. Статья первая / В. А. Пестерев // Вестник Пермского университета. Российская и зарубежная филология. – Пермь, 2011. – № 3(15). – С. 155–166.
6. Філоненко С. Українська масова література потрібна, вона популяризує українську культуру[Електронний ресурс] / С. Філоненко. — Режимдоступу : <http://journalism.ucu.edu.ua/programhighlights/714/>.
7. Franze A. J. A Between the Lines : Interview with James Patterson [Електронний ресурс] / Anthony J. Franze // The Big Thrill. — 2014. — 30 September. — Режим доступу : <http://www.thebighrill.org/2014/09/a-between-the-lines-interviewwith-james-patterson/>
8. <http://artvertep.com/print?cont=21501>

УДК 81'276.6:355

Мох Аліна

Науковий керівник – доцент Корівчак Л. Д.
Херсонський державний університет

ДИСКУРС ЛІТЕРАТУРНОГО ТРЕВЕЛОГУ

У статті розкрито характерні риси тревелогу, зазначено особливості його модифікацій у сучасній літературі.

Ключові слова: тревелог, жанр, дискурс.

Сучасна українська література внаслідок більшої свободи характеризується використанням нових стилістичних прийомів, різноманітністю та змішанням жанрів, своєрідною епатажністю. Особливе місце в ній належить тревелогу. За словами О. Бондаревої, жанр нині «не просто затребуваний, а популярний. Але тому й розмитий» [1].

Поняття «тревелог» (англ. travelogue – подорож) означає звіт про подорож (журнал, діалог, щоденник, в сучасному розумінні ще й блог, присвячений опису мандрів) [2], який містить не лише опис і хронологію поїздки, а й реакцію на побачене. Це літературний жанр продовжує традицію подорожі та подорожніх нотаток. Серед сучасних літературознавців немає єдиної думки відносно меж і ознак цих жанрів.

Як найбільш повне і термінологічно коректне визначення жанру подорожі дослідники вказують таке: «Жанр, в основі якого лежить опис мандрівником (очевидцем) достовірних відомостей про які-небудь, в першу чергу, незнайомі читачеві чи маловідомі країни, землі, народи у формі нотаток, записок, щоденників, журналів, нарисів, мемуарів. Крім власне пізнавальних, подорож може ставити додаткові – естетичні, політичні, публіцистичні, філософські та інші завдання. Особливий вид літературних подорожей – розповідь про вигадані, уявні мандри з домінуючим ідейно-художнім елементом, що тією чи іншою мірою відповідають принципам побудови документальної подорожі» [3, с. 23].

У «Лексиконі загального та порівняльного літературознавства» зазначено, що жанр подорожі використовувався переважно в літературі до середини XIX ст. і сюжетно базувався виключно на переміщенні персонажа у просторі й часі, натомість у сучасній літературі це насамперед художній прийом, що застосовується в інших літературних жанрах, насамперед прозово-романних [6]. Що ж до літературного тревелогу, то його визначають як звіт про певну мандрівку, який характеризується експресивною та емоційною розповіддю про побачене, принципом

жанрової свободи, провідною роллю автора-оповідача, суб'єктивністю авторської точки зору, наявністю елементів інших жанрів (автобіографії, листа, щоденника, фольклорної байки, газетної інформації) [3, с. 42].

За спостереженням О.Калинюшко: «Не в останню чергу актуалізація феномену подорожі (у широкому розумінні – як розповіді про мандри) пов'язана із суттєвою зміною загальної картини світу. Серед факторів, які впливають на його популярність (а отже, і літературного жанру), – глобалізація і значно більша можливість подорожувати, ніж у попередні епохи, розвиток Інтернету і поява соціальних мереж із блогами про подорожі, подорожні нотатки, а також викликаний цими факторами інтерес до пізнання Іншого» [4, с.89].

В українських і російських дослідженнях семантика терміну «тревелог» різна. Російські дослідники стверджують, що «тревелог – це європейський аналог російським подорожнім нарисам» [1].

О. Деремедведь стверджує, що тревелог на відміну від нарису характеризується більшою ємністю зображення, сюжетно-композиційною розкутістю. Українська дослідниця вважає, що ці жанрові форми мають окремі власні різновиди: тревелог вміщує подорожній щоденник, листи з дороги, мандрівні нотатки, а також власне тревелог; нарис поділяється на подорожній, моралістичний, етнографічний тощо [2].

Трактуючи тревелог як літературу non-fiction, постає необхідність його розрізнення із ще однією формою – путівником. Путівник і власне тревелог як опис-звіт зближує і об'єднує форма показу «іншого» з мінімалізацією контрасту зі «своїм» досвідом.

Л. Кисельова пропонує застосовувати визначення «вадемекум», що з латини означає «іди зі мною», висвітлюючи забуту особливість путівника – імітацію спільної прогулянки [5, с. 20]. Путівник на відміну від тревелогу не може бути автобіографічним.

На сучасному етапі під тревелогом прийнято розуміти не тільки документальну розповідь про поїздку, експедиції, дослідження, але

розповідь, підкріплену історичними свідченнями (замальовками, картами), що схоже на порівняльний аналіз (що було на території в минулому, що тепер) і рефлексії автора (очікування і побачена реальність). Крім фізичного переміщення тіла в просторі, цей жанр передбачає і метафізичну подорож, в фіналі якої відбувається «дорослішання духу».

Жанр тревелогу в Україні має давню традицію. Вважають, що раннім варіантом сучасного тревелогу був жанр ходіння. В українській літературі він представлений книгою ігумена одного з чернігівських монастирів Даниїла Паломника «Житіє і ходіння Данила, Руської землі ігумена» 1106–1108 рр., яка «є найдавнішим з руських описів паломництва у Святу землю і зразком для наступних описів, а також одним з найпомітніших творів давньоруської літератури загалом» [4, с. 24].

У розвідці «Дорожні нотатки: чужоземці про Україну та українці про світ» В. Іщенко та М. Теплик, простежуючи історію розвитку цього жанру, виокремлюють такі значимі твори українських авторів, які закладали основу для формування тревелогу, як: «Мандри по Святих Місцях Сходу з 1723 по 1747 рік» В. Барського, «Чужинці про Україну» В. Січинського, «Прогулка с удовольствием и не без морали» Т. Шевченка. Вітчизняні тревелоги характеризуються розмитістю жанру, що простежується у їх комбінуванні із іншими жанрами, зокрема, відомими є дорожні нотатки, створені у епістолярній («Листи з Парижа» Марка Вовчка, «Листи з чужини» Я.Окуневського), щоденниковій («Щоденник» Т. Шевченка) та мемуарній формах («На білому коні», «На коні вороному» У. Самчука). Загалом тревелог в українській літературі як повноцінний жанр сформувався уже в незалежній Україні.

Після Другої світової війни все частіше стали вивчатися в літературознавстві записки про подорожі, шляхові щоденники і звіти як окремий жанр. Ця нова хвиля частково мотивована відродженням досліджень в іншій новій галузі літературознавства - постколоніальної літератури.

Тревелог поступово починає витісняти загальноживані терміни подорожній нарис, нотатки, щоденник. Англійський вчений Й. Борм стверджує, що доцільно розмежувати тревелог і літературу подорожей, оскільки тревелог відноситься до літератури non-fiction [2].

На сучасному літературному ринку поряд із тревелогами «Мексиканські хроніки», «Подорож на Пуп землі», «Навіжені в Перу» та «Навіжені в Мексиці», «Любов і піраньї» М. Кідрука, «Лексикон інтимних міст» Ю. Андруховича, «Сад Меттерніха» М. Рябчука, «Відкриваю Нідерланди по-українськи» В. Вознюка, «Сонячний годинник» В. Панченка, «Авантюра» і «Подорож із Мамайотою в пошуках України» Артема Чапая зайняли свою нішу твори, написані у цьому жанрі жінками. Відомими є твори «Мандрівки без сенсу та моралі» І. Роздобудько, «У пошуках Огопого» Л. Ворониної та «Baby travel. Подорожі з дітьми, або Як не стати куркою» І. Карпи, «Дев'яте чудо» Ганни Черинь та «Любовні мандрівки» С. Пиркало.

Література

1. Бондарева А. Литература скитаний [Электронный ресурс] / А.Бондарева // Октябрь. – 2012. – № 7. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/october/2012/7/bo18.html>
2. Деремедведь О. Жанрові особливості англійської жіночої літератури мандрів кінця XVIII – першої половини XIX століття (на матеріалі творів про Крим): автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.04 / Сімферополь, 2003. – 23 с.
3. Дідух-Романенко С. Подорожні нотатки: визначення, особливості, еволюція жанру / С. Дідух-Романенко // Коло. – 2013. – № 5. – С. 23–25.
4. Калинюшко О. А. Жанрові модифікації тревелогу в романі Ольги Токарчук «Бігуни» / О. А. Калинюшко // Молодий вчений. – 2014. – №6(2). – С.88-92. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_6%282%29__26
5. Киселева Л. Путеводитель как семиотический объект : к постановке проблемы (на примере путеводителей Эстонии XIX в.) / Л. Киселева // Путеводитель как семиотический объект. – Тарту: Tartu University Press, 2008. – С. 15-40.
6. Подорож [Електронний ресурс] // Лексикон загального та порівняльного літературознавства. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. – Режим доступа : <http://litmisto.org.ua/?p=17375>

**ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ АКВАОБРАЗІВ
У ПОЕЗІЇ «МОЛОДОЇ МУЗИ»**

У статті розкрито особливості авторської інтерпретації міфологеми води у віршах молодомузівців, досліджено джерела та різноманітні функції акваобразів.

Ключові слова: міфологема, міфема, символ, ліричний герой.

Кожен літературний твір як утілення авторських інтенцій синтезує у собі міфологічне світобачення митця відповідно до архаїчних вірувань свого народу. В дискурсі раннього українського модернізму особливе місце належить міфові як унікальному способу трансформації образності та реінтерпретації культурної спадщини, як національної ідеї, так і європейської та світової.

Дослідження міфологеми води в поетичних творах різних митців сприяє розкриттю прадавніх вірувань та уявлень, заcodeваних у підтекстах. Інтерпретація водяної стихії у віршах «Молодої Музи» дозволить глибше зрозуміти авторське світобачення.

Окремі міфологеми, символи та образи в ліриці П. Карманського, Б. Лепкого, В. Пачовського, С. Твердохліба, М. Яцківа та ін. аналізували Е. Балла, Т. Бикова, С. Бортник, В. Папушина, Т. Цепкало, О. Шегеда та ін. Образ води в ліриці представників «Молодої Музи» розглядався лише частково.

Мета нашого дослідження – проаналізувати поліфункціональність акваобразів у поезії «Молодої Музи».

Більшість молодомузівців свій творчий шлях починали з особистісної лірики, пронизаної мотивами самотності, тужливими настроями, меланхолії, смутку, які перейшли з певними видозмінами в пізніші твори. Часто причиною цього стає жаль за молодістю, а ще більше нещасливе молодече кохання, і поети кожен по-своєму висловлюють

власні душевні хвилювання. Одвічна світоглядна архетипна модель, яка вибудовується на основі бінарних опозицій життя – смерть, світло – темрява, виражених через міфологему води, у концепції молодомузівців набуває значення кохання – сон, забуття й, відповідно, реалізується через образи, запозичені з античної міфології [2].

Так, зокрема, привабливим для поетів є образ Лети, котрий пов'язаний з міфологемою води. Саме прагнення спокою, сну, забуття у символістській поезії є одним із найхарактерніших, отож поети вираження цього душевного поривання кодують відповідною міфемою.

У поезії «Я дрався на сам верх...» В. Пачовського зустрічаємо образ «Летового русла». У творі символічно змальовано ліричного героя, котрий хоче залишити окутану тьмою реальність і прагне досягти вершин людського існування. Образ «Летового русла» зображено елементом цієї реальності, воно ніби перешкода на шляху до мрії, але герой знову і знову долає її: «...*Та упав я, / Я впав у хлань на Летове русло... / І знов я йду на верх, і знов паду з втоми...*» [7, с. 290].

С. Бортник відзначає, що найбільше імponує образ міфічної ріки творчій натурі П. Карманського. Уже в першій його ліричній збірці «З теки самоубийця. Психологічний образок у замітках і поезіях» (1899) провідний мотив смерті, що супроводжується передчуттям юного ліричного героя близького кінця життя, втратою сенсу існування через нещасливе кохання реалізується за допомогою цієї міфемі. Лета тут увиразнює сподівання героя на те, що зі смертю забудуться земні страждання: «*Лета бурхне, зглушить стони...*» [3, с.32].

Тотальний песимізм, сумні настрої поезії П. Карманського часто не мають чітко визначених причин, зумовлені якимись ірреальними чинниками, як, наприклад, у поезії «Прийде пора...», де спостерігається ототожнення характерних творчості символізму понять смерть – сон. Символом своєрідного синтезу таких понять постає образ Лети. Ліричний

герой говорить: *«Спокійно ляжу. Щирі співи-тони/ Сирітських мольб мене вколишуть/ На вічний сон (...) / О Лето! Лето!»* [4, с.54].

Символічно метафоризовані уявлення про кінець життя суголосні у С. Твердохліба з поетичними втіленнями таких же міркувань у інших молодомузівців. Його ліричний герой, щоправда, налаштований оптимістично, а невідворотність смерті сприймає по-філософському спокійно: *«Я верну звідси нині / Побачу сонце, днину, / Та виб'є час в годині – / Не верну вже на світ...»* [7, с.595]. Наявний тут образ судна однозначно асоціюється з Хароновим човном за міфологічним текстом, однак варто сказати й те, що і в слов'янській міфології, зокрема у фольклорі, перехід людини в світ померлих уявлявся як переправа через ріку, через воду на човні [2].

В образній системі символізму човен у морі сприймається як ключовий образ, який символізує людину в морі розбурханому, житейському. Молодомузівці, певно, в цьому образі відчули власні переживання, життєві і мистецькі міркування. Символістське світовідчуття безцільності, інертності, людського існування в окремих поезіях передається через образи кораблика, човна, які блукають без визначеної мети у морських просторах. До них залучають також античну міфему Мойру, як наприклад, у вірші С. Твердохліба «Мойра»: *«По синяві мчить кораблик горою, / Що срібні у нього вітрила... / Пливе срібний місяць, мандрує з прибою, / На синь його Мойра спустила»* [7, с. 578].

В античній міфології розповідається про трьох Мойр – богинь долі: одна пряде нитку життя, друга розподіляє долі, третя обриває нитку життя, в українських же поетів ця трифункціональність синтезується в один узагальнений образ Мойри як богині долі. Такого потрактування зазнає він, зокрема, в поезії П. Карманського «А все-таки люблю вас до одчаю...», де поет, очевидно, звертається до «братів, замучених до краю», тобто українського люду, якого *«жорстока Мойра вигнала (...) з раю / Та наклеївши знаменем прокльону, / Вергла під ноги нелюдів-сусідів...»* [4,

с. 94]. Образ долі органічно доповнює есхатологічну структуру життя – смерть в поезії символістів, стає її проміжним елементом.

Модерністи часто вживають вище згаданий образ човна, що пливе по водному плесу, як символу людського життя. П. Карманський пише у вірші, що дав назву цілій збірці: *«Пливе по морі тьми човнами горя й скрути, / Як сіра тінь імлі, що йде безкраєм піль, / За нами, гей опир, несеться змора смути / І кличе: Все пусте – святий лиш людський біль...»* [5, с.61]. Життя людини поет трактує в екзистенційному ключі. Мариністичний образ плавби човном містить значення тлінності людського існування: після людини залишається лише минуца, ледь помітна борозна на воді – наголошується на тимчасовому, обмеженому народженням і смертю бутті окремого індивідуума. Я. Нахлік вважає, що образ моря темряви «символізує тут непізнаність законів буття, мізерність людини у світі, повертає читача від антропоцентризму до середньовічної концепції людини як пороку буття. Водночас митець у передчуття світової війни закликає до гуманізму, вказує на цінність людини, її переживань» [6, с.290].

Я. Нахлік зазначає: «Образ моря як вияв характерного для раннього модернізму (особливо українського) захоплення екзотичним має позитивне значення звільнення від буденності символізує втечу ліричного героя від насущних проблем. Недаремно нірвана в поезії раннього модернізму найчастіше передається у вигляді занурення, втечі від зорових та слухових відчуттів, що найлегше передати через пірнання під воду» [6, с.290]. Образ води загалом використовується в ранньому модернізмі і як чинник медитативних рефлексій ліричного героя.

Цікавою особливістю поезій «молодомузівців» є те, що поетичний образ моря в них може мати амбівалентну семантику. Так, у вірші П. Карманського «Піду з тобою над ревуче море...» останнє – стихія не лише біди й розчарування, змагання із законами життя, а й притулок стражденим душам, омріяна обитель для ліричного героя та його коханої,

місце, якого вони прагнуть дістатися, щоб стати щасливими: *«Піду з тобою над ревуче море,/ На дикі скелі, де ночують бурі,/ Втоплю задуму в морському лазурі,/ Заглушу в шумі безпросвітне горе./ Над нами сонце стане в повній славі,/ Під нами будуть скаженіти хвилі,/ А ми у нашій божественній силі/ Царитимемо у млі золотавій»* [4, с.102-103].

Неприборкані води моря у поетичних творах «молодоузівців» можуть передавати також зміст боротьби, протистояння. У поезії Б. Лепкого «Біла чайко» це мотив боротьби із дійсністю: *«Подивися, біла чайко,/ Як же ти, мала-маленька,/ Проти моря, як нужденний/ Проти гуку хвиль твій крик! <...> Проти горя світового/ Чим є твій маленький біль?»* [8, с.482]. Очевидний паралелізм море – горе (світове) та протиставлення крику чайки й гуку моря наводить на асоціацію розбурханого моря зі світовим болем. Так, завдяки прийому протиставлення й паралелізму поетові вдається досягти необхідного семантичного забарвлення лексеми море у контексті поезії.

Цікава риса поетики морської води ще й у тому, що психологія гніву, властива поетичному образу моря у «молодомузівців», як і психологія гніву взагалі, є, за Г. Башляром, найбільш багатою на настроєві нюанси та відтінки почуттів, ніж емоція спокою. «Адже метафор моря блаженного й доброго набагато менше, ніж метафор моря дурного» [1, с.236].

Попри ворожу й підступну сутність неприборканої (морської) води, у поезії «Молодої Музи» море, а відтак і морська вода, виступає також джерелом очищення душі ліричного героя, котрий прагне віднайти серед морських просторів розраду для душі та порятунку від життєвих змагань. Тільки тут, біля моря, де є лише любов і молитва до Бога, ліричний герой П. Карманського із поезії «Несіть мене хвилі...» [4, с.101] може забути своє горе. Море – це святе місце, де панує спокій і «омління», де «квіти моляться» і відчувається присутність чогось божественного (поезія «На сонну природу...» [4, с.104]), а у поезії «Вітай мені, тихе...» [8, с.95] воно названо «храмом» і «тихою колискою задуми»; тут навіть хвилі шепочуть

стомленому від страждань серцю: *«Цить! В нас немає горя...»* [8, с.95]. Краса моря рятує ліричного героя цього вірша у момент відчаю.

У поезіях «Молодої Музи» можна зустріти образи «прісної» (спокійної) води, як ручай, джерело, роса. Зазвичай вони символізують чистоту, легкість, прозорість, радість. Цікаво, що коли поруч із ними вжито елемент сліз, то і образ сліз також нестиме у собі семантику очищення. Це можна пояснити тим, що вода як архетип зосереджує у собі також усі образи чистоти, через що у багатьох народів здавна з нею пов'язувалися обряди очищення, духовного і фізичного.

Символом чистоти виступає образ *джерела* у поезії Б.Лепкого *«Скільки разів»* [8, с.444-445]: *«Жерело було чисте і прозоре, / Як хрусталеве і, як лід, студене./ Я поглибив його нору підземну, / Прочистив вкола моріг і цямриння / З дощок дубових поставив. / ... Так що ж? / Серед ночі прийшла туди якась людина злобна / І в мою чисту криницю пустила / Змію погану...»* [8, с.445]. Джерело, з якого ліричний герой розкопує криницю, є символом відкритої, щирої душі. Змія ж може символізувати сумнів, що закрався в душу і точить її із середини, отруюючи радісне існування. Однією із властивостей води взагалі Г. Башляр вважає можливість вбирати в себе все, що вона «бачить» і «чує». Дослідник наголошує, що душа людини у цьому подібна до води. Таким чином, вода стає символом душі. Паралель «душа-вода» знаходимо і в поезії С. Чарнецького *«Над каламутною водою»*: *Над каламутною водою / стою в задумі, / Уся моя душа, здається, / втонула в шумі. <...> Ріко співуча! Кілько в тобі / болісних стонів! / Кілько в тобі за душу рвучих / тихих півтонів* [8, с.552-553].

Іще одним образом-виразником змісту прісної води у поезії «Молодої Музи» є образ роси. У поезії П. Карманського *«Вечір замріяний, сріблом политий...»* образ роси співвідноситься із духовним світом ліричних героїв і асоціюється із переживаннями чистих почуттів: *«Сад заворожений, в росах обмитий – / В серці весільно, в серці весна»* [8, с. 262].

У результаті дослідження поетики водяної стихії в ліриці «Молодої Музи» О. Шегеда доводить, що особливого значення у творчості «молодомузівців» набуває поетичний образ моря, який постає символом високих поривань і величі духу, сердечних почуттів, хвилювань людської душі, боротьби за втілення мрій, а іноді символом одвічних таємниць буття. Символ моря амбівалентний: з одного боку, це вмістилище людських гріхів і болю, з іншого – джерело очищення душі через страждання. «Море може бути омріяним краєм, де суб'єкт лірики прагне досягти умиротворення й гармонії. У поезії «Молодої Музи» часто зустрічається художня паралель «душа-вода», зумовлена властивістю води вбирати в себе все, що вона «бачить» і «чує», і в чому проявляється її схожість із людською душею» [9, с.10].

Отже, міфологема води в поезії «молодомузівців» розкриває найтонші порухи серця ліричного героя, душевні поривання та особисті почуття. Реалізація акватичних образів як виразників душевних поривань відбувається за допомогою античних образів (Лети, Мойри). Вода в ліриці «Молодої Музи» як аналог душі постає символом розчарування, біди, страждання, кохання, очищення, порятунку від життєвих незгод, сили духу тощо.

Література:

1. Башляр Г. Вода и грёзы. Опыт о воображении материи / Гастон Башляр; пер. с франц. Б.М.Скуратова. – М.: Издательство гуманитарной литературы, 1998. – 268 с.

2. Бортник С. «Молода Муза» і греко-римська міфологія : погляд крізь призму інтертекстуальності [Електронний ресурс] / Світлана Бортник // Режим доступу : http://esnuir.eenu.edu.ua/jspui/bitstream/-123456789/12554/1/ilovepdf_com-180-190.pdf.

3. Войтович В. Українська міфологія [Текст] / В.М. Войтович. – Вид. 2-ге, стереотип. – К.: Либідь, 2005. – 664 с.

4. Карманський П. «Ой люлі, смутку...». Поезії [Текст] / П. Карманський. – Ужгород : Поличка «Карпатського краю», 1996. – 416 с.

5. Карманський П. Поезії [Текст] / П.С. Карманський; упоряд., вступне слово і прим. В.І. Лучука. – К.: Український письменник, 1992. – 374 с.

6. Нахлік Я. Акватична топика внутрішнього пейзажу душі в поезії польського та українського раннього модернізму / Ярослав Нахлік // *Studia Ucrainica Posnaniensia*. – 2013. – №1. – С. 287-293.

7. Поети «Молодої Музи»: Петро Карманський, Василь Пачовський, Богдан Лепкий, Степан Чарнецький, Сидір Твердохліб, Остап Луцький, Михайло Рудницький / Упорядн., авт. передм. М. Ільницький. – К.: Дніпро, 2006. – 672 с.

8. Розсипані перли: Поети «Молодої Музи» / Упорядник, автор передмови та приміток М.М. Ільницький. – К.: Дніпро, 1991. – 710 с.

9. Шегеда О. Модерністські тенденції у поезії «Молодої Музи» / О.П. Шегеда; автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 – українська література; Національний університет «Києво-Могилянська академія». – К., 2009. – 14 с.

Повстемська Катерина

Науковий керівник – доцент Корівчак Л. Д.

Херсонський державний університет

СВОЄРІДНІСТЬ ОСМИСЛЕННЯ МИНУЛОГО У ЗБІРЦІ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ «КНЯЖА УКРАЇНА»

У статті розкрито авторську рецепцію історичних процесів в Україні у збірці Олександра Олесь «Княжа Україна», виділено особливості стилю митця.

Ключові слова: *легенда, історична постать, символ, гіперболізація.*

Історія українського народу багатогранна, давня та сповнена трагізму. Осмислюючи складну долю України, Олександр Олесь часто звертався до минулого. Події в країні на початку ХХ ст. нагадували поету часи роздробленості Київської Русі. Перебуваючи в еміграції, він за короткий час написав книгу «Княжа Україна» в 1920, яку було видано в 1930, перевидано в 1940 році.

У книзі описується величезний період історії України від найдавніших часів, коли терена українських степів заселяли різні племена,

до князювання Юрія Болеслава. Сама книга була написана дуже швидко – з 15 жовтня до 8 листопада 1920 року.

«Поетичні оповіді «Княжої України», – зазначав Р.Радишевський, – розширюють наші уявлення по події, викладені у «Повісті временних літ», «Галицько-Волинському літописі», які й були джерелом для написання книги разом з історичними працями М. Грушевського та І. Крип'якевича» [3, с. 89].

Складається «Княжа Україна» з двох частин: власне збірка, у яку вміщено 43 вірші та частина під назвою «Галицькі князі», у якій налічується 17 віршів. Такий поділ збірки зумовлюється тим, що автор брав за основу різні літературні джерела. Перша частина була побудована на епізодах, близьких до оповіді «Повісті временних літ», коли друга – на подіях, описаних у «Галицько-волинських літописах».

Усі вірші в збірці розміщено в хронологічному порядку, тож читач поступово поринає в історію створення нашої держави. Така побудова твору допомагає краще зрозуміти та запам'ятати поступовий хід історії нашого народу.

У «Заспіві» автор вказує на значення книги, акцентуючи увагу на точність та достовірність викладених подій :

*Заспіваю вам не пісню
Про стару старовину.
Розкажу я вам не казку,
А бувальщину одну [2, с. 312]*

Це мав бути своєрідний підручник заснування, розвитку, процвітання і занепаду Батьківщини.

За Олесем, на відміну від «Повісті временних літ», історія України починається не з княжої доби, а з далеких часів, коли городища заселяли давні люди:

*По лісах дрімучих, темних
З луком пращур наш ішов.
З рисем, лосем і ведмедем
Він боровся і боров [2, с. 314]*

Саме у ці давні часи, за словами автора, «Спочивала Україна в золотих дитячих снах».

У вірші «Наші предки – слов'яни» поет зобразив пращурів українців та устрій їхнього життя:

*Де лише сіріє стежка
Або вкрився збіжжям лан,
Скрізь розкидались оселі
Наших прадідів слов'ян [2, с. 316].*

Слов'яни постають згуртованими, хазяйновитими, адже їх родовий устрій був чітким та дружнім: вони жили спочатку родами, які потім об'єднувались у племена, якими керував наймудріший представник – князь, – якого обирало віче. Олександр Олесь захоплюється ними, як смілими, відчайдушними та вправними воїнами:

*Коли ворог йшов війною,
Метушилось все, як рій,
Замикалися ворота,
Починався лютий бій [2, с. 317].*

За сюжетом легенд Олександр Олесь художньо осмислив події, що стосувалися першого князя Рюрика у Новгороді, про Аскольда і Діра, що визволили народ від хозар та стали вибірними князями у Києві. Поет вказав на наступність правління княжих родів, охарактеризував вдачу, заслуги і провини перед народом окремих князів, опоетизував їхні героїчні походи в ім'я захисту батьківщини, прояви любові до рідного краю.

У цих віршах чимало діалогів та прямої мови, автор удається до таких прийомів, аби наблизити нас до подій, про які він говорить та скласти враження, що читачі присутні при цих розмовах :

*Не журіться! – Дір промовив.
За мечі! – Аскольд гукнув [2, с.322]*

Слід також звернути увагу на символічні образи природи у віршах збірки, за допомогою яких письменник акцентує увагу читачів на певних подіях чи настроях героїв. Різнобарвна природа, велична непідкорена сувора краса захоплює своєю різноманітністю: у рядках віршів ми бачимо і «велетенські граби, вільхи, сосни, явори, дуби», і «крик гусей, качок і чапель, зойк чайок і журавлів», і «чорні ведри» – саме таким різномаїттям тварин та рослин показує Олесь всю велич і багатство наших земель.

Також неабиякою силою вражає степова зона:

Степ широкий, степ безмежний,

Де початок, де твій край?! [2, с.315]

Образ постає уособленням свободи, незалежності народу, його батьківщиною та рідним серцю краєм. Саме через степ автор передає всю велич і силу українських воїнів та безмежні краї наших земель.

Важливу роль в описі історичних подій займають батальні сцени, які присутні майже у кожному вірші, адже неможливо описати перемоги князя Ігоря, війни Олега чи подвиги Кожум'яки без змалювання їх блискавичних битв. Зображені у віршах баталії вражають своєю жорстокістю : *«бились, кидали каміння/ крізь баркан окріп лили..»*, трагічністю : *«гинуть люде, гинуть коні/ вкритий трупами пісок...»*, неабиякою силою та хоробрістю : *«ворог битий ласки просить/віддає своє майно...»* а також відвагою та честю воїнів: *«полилася знову кров/ Святослав, як лев, боровся/і нарешті поборов..»*.

Слід звернути увагу на те, що описи батальних сцен більше схожі на казкові, адже автор часто вдається до гіперболізації подвигів та сили воїнів, від яких вороги буквально розбігаються у різні боки. Такий прийом робить баталії значно цікавішими, а героїв яскравішими.

У структурі збірки «Княжа Україна» можна виділити окремі постаті, яким Олесь приділяє набагато більше уваги, ніж іншим. Таким чином автор передав своє захоплення історичним героєм, його подвигами. Саме завдяки своїм вчинкам чи вольовому характеру деякі історичні постаті були розкриті письменником глибше, а тому можна чітко прослідкувати симпатію автора до певних особистостей.

Особливу увагу письменник приділив княгині Ользі. Їй він присвятив три вірші: «Княгиня Ольга», «Посли деревлян до Ольги» та «Похід Ольги на деревлян». Розправу деревлян над чоловіком княгині Ігорем, Олександр Олесь зобразив як бунт непокірних підлеглих, які своїми діями несли загрозу державній єдності й авторитету її очільника.

...Так за дужу Україну,

*За соборну Ігор вмер.
За соборність України
Умирають і тепер [2, с.333].*

Тому жорстока помста Ольги, ображеної та розбитої смертю чоловіка, художньо реалізована автором з легенд, постає як утвердження верховенства права і дотримання його усіма членами держави, єдності всіх руських земель.

Кількість віршів, присвячених постаті княгині, можна співставити з кількістю помст, які вона вчинила задля відновлення справедливості. У першому вірші про Ольгу автор влучно використовує прийом сну, за допомогою якого розповідає читачам про зустріч Ольги з чоловіком.

Також Олександр Олесь написав 8 віршів, присвячених князю Святославу та його походам: «Святослав», «Дитинство Святослава», «Юнацтво Святослава», «Похід на хозар», «Війна з болгарами», «Війна з греками», «Печенізька облога Києва» та «Смерть Святослава».

Автор захоплювався Святославом, бо той був справжнім князем-воїном, що: *«І з мечем в руці поліг він / Смертю лицаря в бою, / За народ, за Україну/ Склав він голову свою» [2, с.341].*

У віршах про Святослава можна помітити декілька художніх засобів, якими автор не користувався в інших віршах. Наприклад, у тексті часто зустрічаються анафори та повтори, введені у вірш задля підсилення атмосфери та напруги під час змалювання батальних сцен: *«...і з того часу держави/не було вже у хозар. / і з того часу наш ворог/ приймаком в чужинцях став....»* . Також Олесь вживає повтори для того, щоб акцентувати увагу на конкретному слові або виразі: *« Святослав, як лев, боровся/ і нарешті поборов./ Святослав, як лев боровся...» [2, с.343].*

Поет майстерно відтворив політичне та релігійно – культурне життя нашого народу в сиву давнину. Особливу увагу він приділив визначній події того часу – запровадженню князем Володимиром християнства. Слов'янські племена навколо Києва не знали віри в одного бога, вони були язичниками. Прийняття християнства за візантійсько-грецьким обрядом

безперечно мало прогресивне значення, бо воно об'єднало народ, зміцнило державу, піднесло культуру.

Саме хрещенню Олександр Олесь присвятив два окремих вірші: «Хрещення Володимира Великого» та «Хрещення України».

*.... Б'ється радісно в їх грудях
Серце перших християн [2, с.361].*

Володимира показано як князя-державотворця, що визволив і об'єднав українські племена, добився поваги у свого народу: «*І народ за серце й розум / Свого князя шанував: / «Красним Сонцем» України / Володимира прозвав» [24, с.362].* Образ-символ красного сонця вдало підходить до образу князя-просвітника, який впровадженням християнства освітив дорогу людям, дав надію на нове життя.

Незважаючи на велику кількість подвигів та перемог, XIII століття було дуже складним для Київської Русі, адже саме тоді сталася так звана татаро-монгольська навала. Багато міст було спалено, чимало людей було захоплено в полон або вбито. Але незважаючи на всі біди, цей період був також і часом розквіту писемності, появи відомих літописних творів та історичних особистостей.

Однією з важливих трагічних подій тих часів була пора поділу України. У вірші «Ізяслав і поділ України» мова йде про князів Ізяслава, який був нерішучим і м'якотілим, Всеслава, Святополка та Всеволода, що правили недовго і призвели країну до краху та поділу на невеликі українські князівств, які з часом об'єднав під міцною справедливою рукою Володимир Мономах.

В багатьох віршах Олеся простежується аналогія з подіями його століття, заклик до боротьби з ворогами та схожість розбрату українських земель:

*Брат за брата йшов війною.
Люде гинули в війні,
Марно села руйнувались
І палали у вогні... [2, с.366].*

Олександр Олесь переповів легенду про Отрока, хана, взятого у полон і забувшого рідну землю. Поет також пов'язав події тих часів із сучасними йому:

*Скільки отроків вернулось
В дні останні і до нас:
Що святий огонь сумління
В їхнім серці не погас [2, с.369].*

Поет вірить в те, що українці перестануть шукати щастя за кордоном, а, повернувшись в Україну, як і їхні пращури, самі будуть творити щасливе майбутнє для своєї держави. В цих рядках покладено відчайдушний заклик до боротьби, до патріотизму та відваги.

Закінчується перша частина збірки віршем «Зруйнування Києва» та сильними, сповненим ненависті та жаги помсти, рядками, у яких письменник ніби звертається до своїх співвітчизників, закликаючи їх до відстоювання власних інтересів та національної гідності, наголошуючи на тому, що успіх може прийти тільки після тяжкої боротьби та після помсти усім кривдникам України:

*Доти нам зоріти буде,
Доти буде ніч у нас,
Доки гнівом не налеться
Серце, сповнене образ [2, с.382].*

Друга частина збірки має назву «Галицькі князі» і починається розповіддю про князя Ростислава, якого отруїли молодим, та його синів, що билися за владу, аж до того, що осліпили князя Василька, сумну історію якого Олександр Олесь переповідає зі співчуттям.

Добру пам'ять як державний правитель і мужній лицар залишив по собі Данило Галицький. Данило гідно продовжував справу свого батька Романа, що об'єднав Галицьке і Волинське князівства, заснував міста Холм і Львів. Данило був першим представником князівства, якого коронували за його заслуги. Автор також симпатизує князеві, адже розповідає про його діяння у семи віршах, які займають майже половину другої частини збірки. У віршах також прослідковується чи не

найголовніший мотив збірки – заклик до боротьби, до якихось дій, рішучості та хоробрості:

*....досягає той, хто йде,
Хто бере усе, що треба,
А не ласки з неба жде.. [2, с.394].*

На сам кінець Олександр Олесь описує падіння Галицько-Волинської держави та коронацію Юрія Болеслава. Король Юрій знов зміцнив державу, але його сини Лев і Андрій були вбиті в боях і на князівство зійшов Юрій Болеслав, якому не судилося правити довго і убивством якого і закінчується оповідь про князів Київських. Слід звернути особливу увагу на останні рядки збірки, які дають надію на те, що на шляху українського народу зустрінеться щастя, навіть без допомоги князів:

*...і народ доріг до щастя
Без князів шукати став... [2, с.403].*

Основною причиною занепаду могутньої Київської держави поет називає міжусобиці князів. Саме ворожнеча між представниками княжих родин і сприяла послабленню спроможності українського війська, а також посилювала активність зовнішніх ворогів.

Фінал збірки певним чином залишається відкритим, ніби наголошуючи на тому, що історія нашого народу ще не дописана, не закінчена і попереду Україну чекає чимало випробувань.

Олександр Олесь постійно наголошує на тому, що українському народу забракло рішучості та спроможності боротися за свою країну. Письменник з жалем зазначає, що, як і в Київській Русі, у ХХ війна точиться навіть між братами, що люди не пам'ятають власної легендарної та неповторної історії, не цінують того, що мають та не прагнуть здобути нового. Але, не дивлячись на все це, письменник щиро вірить у світле, щасливе та незалежне майбутнє України, сильної та незалежної, та у те, що своєю роботою зможе надихнути людей боротися за свою Батьківщину.

Література

1.Голомб Л. Г. Три поети раннього українського модернізму: Олександр Олесь, Грицько Чупринка, Микола Філянський : монографія / Лідія Голомб. – Ужгород: Ліра, 2011. – 182 с.

2. Олесь О. Твори: У 2 т. / Олександр Олесь. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 1. – 959 с.

3. Радишевський Р. Поетичний дарунок синові і кожній українській дитині / Р.Радишевський // Олександр Олесь. Все навколо зеленіє (Вступна стаття). – К.: Веселка, 1990. – С. 5–10.

УДК

Добужинська Вікторія
Науковий керівник – доцент Окуневич Т.Г.
Херсонський державний університет

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА, ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

Більшість дослідників визнає, що термінологічність – одна з основних стильових рис наукового стилю, інформативне ядро лексики мов науки. Під терміном, зазвичай, розуміється мовний засіб вираження спеціального поняття. О.Ахманова визначає термін як “слово чи словосполучення спеціальної (наукової, технічної і т.п.) мови, яке створене (отримане, запозичене і т.п.) для точного вираження спеціальних понять і позначення спеціальних предметів” [2]. В.Даниленко також дотримується погляду, що “термін – це слово (чи словосполучення) спеціальної сфери застосування, яке називає спеціальне поняття”. А.Суперанська, в свою чергу, дає таке визначення: Термін (лат. *terminus* “границя, кінець, межа”) – це спеціальне слово чи словосполучення, що прийняте в певній професійній сфері і застосовується в особливих умовах [7, с. 124]. Термін – це словесне означення поняття, що входить в систему понять певної галузі професійних знань. Приблизно такі ж визначення термінології знаходимо і в зарубіжних словниках лінгвістичних термінів. Так, а словнику Ж. Марузона вона визначається як система термінів, що використовуються для вираження понять, притаманних даній науці. В словнику Р. Хартмана та Ф. Стока зафіксовано наступне визначення: “Terminology. The sum total of

terms used in a particular subject, e.g. chemistry or phonetics of swimming and contained in special glossary and dictionaries” [7, с. 227].

У цих термінах концентрується квінтесенція кожної науки і вони, за висловленням Ш. Баллі, “є ідеальними типами мовного висловлення, до яких неминуче прагне наукова мова” [3 с. 144].

Кожна галузь знання оперує власними термінами, що й складають суть термінологічної системи даної науки. В основі кожного терміна обов’язково лежить визначення (дефініція) певної реалії, яку він позначає, завдяки чому терміни становлять собою точну і водночас стислу характеристику предмета або явища. Якщо той самий термін вживається в різних термінологічних системах, то відповідно до цього видозмінюється і його значення. Наприклад, термін реакція в хімії має значення “взаємодія між двома і більше речовинам”, у фізіології – “відповідь на подразнення”, у політиці – “повернення до старих суспільних порядків”.

У складі термінологічної лексики можна виділити кілька “шарів”, що різняться сферою вживання, особливостями об’єкта, який вони позначають:

1. Загальнонаукові терміни, що використовуються в різних галузях знань і належать науковому стилю мови у цілому: *експеримент, адекватний, еквівалент, прогнозувати, гіпотетичний, прогресувати, реакція* тощо. Ці терміни найбільш часто використовуються.

2. Спеціальні терміни, що закріплені за певними науковими дисциплінами, галузями виробництва і техніки: у лінгвістиці – *підмет, присудок, іменник, прикметник* і т.ін.; у медицині – *інфаркт, міома, пародонтит, кардіологія* тощо.

3. Терміни-аббревіатури та скорочення. Наприклад: “R&A” (reliability and availability), “AFBC”, “V-MOS”, “X-ray” та інші [3, с. 46].

Термінологія поділяється на:

суспільно-політичну – використовується в таких галузях знань, як філософія, економіка, фінанси, політологія, суспільствознавство, логіка, психологія, педагогіка, історія, право, дипломатія;

мистецьку – охоплює музику, театр, кіномистецтво, образотворче мистецтво, архітектуру, літературознавство;

наукову – стосується таких наук, як математика, фізика, кібернетика, хімія, біологія, фізіологія, ботаніка, зоологія, географія, геологія, астрономія;

технічну – обслуговує такі галузі техніки й виробництв, як металургія, машинобудування, електротехніка, радіотехніка, електроніка, гірнича справа, текстильне виробництво.

Виділяють термінологію сільськогосподарську, медичну, спортивну, військову [4, с. 37].

Термінологічна лексика, як ніяка інша, інформативна. Тому в мові науки терміни незамінні: вони дозволяють стисло і гранично точно сформулювати думку. Однак, частота використання термінів залежить від характеру викладу, адресації тексту. За морфологічною ознакою у цій лексичній системі переважають іменники, бо терміни становлять собою найменування понять. Вивчаючи частоту вживання термінів у мові художніх творів, М. Кожина та інші дослідники встановили, що відносна кількість термінів, особливо вузькоспеціалізованих, не досить велика навіть у творах тих письменників, які тяжіють до їх використання [5 с. 223]. А. Крижанівська відзначає типологічні риси термінологічної стилістики, а саме: “Використання різногалузевої термінології в її дефінітивному значення, створення необхідних автору спеціальних слів за моделями реальних термінів, введення переосмисленої термінології в арсенал художніх засобів” [6 с. 25–26]. Використання термінів, за І. Арнольдом, сприяє розкриттю мовленнєвої характеристики персонажа, відображенню особливостей його професійної діяльності [1, с.300]. Терміни, на відміну від слів “широкого вжитку” всередині свого

термінологічного поля зазвичай однозначні; одне і те ж слово може бути терміном різних сфер знання, але це не полісемія, а омонімія.

Отже, термінологічна лексика становить собою одну з великих груп лексичної системи. Вона властива мовному середовищу наукових та технічних галузей і поділяється на термінологічну та професійну.

Розрізняються за сферою вживання та особливостями об'єкта загальнонаукові терміни, що використовуються в різних галузях знань і належать науковому стилю мови у цілому, та спеціальні терміни, які закріплені за певними науковими дисциплінами, галузями виробництва і техніки. Терміни дозволяють стисло й гранично точно сформулювати думку. Терміни на відміну від нетермінологічної лексики:

а) прагнуть до однозначності, абсолютної визначеності (наприклад, *термін* слово в мовознавстві);

б) існують лише в певній термінологічній системі, поза нею – втрачають своє термінологічне значення (наприклад, слово *рід* у мовознавстві, біології і в побуті);

в) позбавлені емоційності (наприклад, слово *серце* в медицині і в повсякденному спілкуванні) [4, с. 102].

Отже, у художній текстах терміни використовуються письменниками як характерологічний засіб опису життя героїв, їх дій, вчинків, способів діяльності, пов'язаних з будь-яким виробництвом.

Література

1. Арнольд И.Н. Стилистика современного английского языка / И.Н.Арнольд. – М. : Просвещение, 1990. – 300 с.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О.С.Ахманова. – М. : Изд-во : Советская Энциклопедия, 1969. – 608 с.
3. Балли Ш. Французская стилистика / Ш.Балли. – М. : Наука, 1961. – 144 с.
4. Городиловська Г. Семантико-стилістична характеристика термінної лексики в історичних творах Р. Іванчука / Г.Городиловська // Філологічні студії. – 2002. – № 3. – С. 99-108.
5. Кожина М.Н. Стилистика русского языка / М.Н.Кожина. – М. : Просвещение, 1983. – 223 с.

6. Крыжановская А.Н., Симоненко Л.А. Актуальные проблемы упорядочения научной терминологии / А.Н.Крыжановская, Л.А.Симоненко. – К. : Наукова думка, 1987. – С.25-26.

7. Суперанская А.В. Общая терминология / А.В.Суперанская. – М. : Просвещение, 1989. – 435 с.

УДК 81'27 (477.72)(=19)

Авакімян Аїда

Науковий керівник – доцент Мартос С.А.
Херсонський державний університет

МОВНЕ ПИТАННЯ У ВІРМЕНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ МЕНШИНІ ХЕРСОНА

У статті схарактеризовано стан володіння державною (українською) мовою серед вірмен Херсона, проаналізовано рівні володіння мовою за віковими категоріями.

Ключові слова: державна мова, рідна мова, вірменська національна меншина.

Найактуальнішим питанням нашого часу є мовна ситуація в сучасній Україні. Мовленнєвий простір міста формує мовна спільнота, тобто сукупність людей, об'єднаних місцем переважно сталого побутування, соціальними, економічними і культурними зв'язками, які здійснюють у повсякденному житті безпосередні чи опосередковані контакти один з одним і з різними соціальними інститутами за допомогою однієї або різних мов [3, с.22].

У мовному просторі Херсона переважно функціонують українська й російська мови. У законі України «Про державну мову та мови національних меншин в Україні» зазначено, що тільки вільний розвиток і рівноправність національних мов, висока мовна культура є основою духовного взаєморозуміння, культурного взаємозбагачення та консолідації громадян України в єдине життєздатне суспільство.

Мови національних меншин України — мови, поширені серед населення [України](#), крім [державної мови \(української\)](#) та [мов корінних народів України](#). В Україні живе понад 130 національних меншин — носіїв 79 мов. Метою нашої студії є характеристика стану володіння державною (українською) мовою серед вірмен Херсона, оскільки за національністю я — вірменка.

Херсон — місто багатонаціональне. У ньому проживають представники більше 10 національностей. Етнічне розмаїття м. Херсона зумовлене специфікою його становлення й розвитку. Найчисельніші етноси м. Херсона (за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року) — українці, росіяни й білоруси (94%). Кількісно українці значно переважають (67,8%), на другому місці знаходяться росіяни (18,5%), на третьому — білоруси (7,3%). Інші національності (євреї, вірмени, молдовани, поляки, азербайджанці, татари, болгари, цигани тощо) складають 6 %.

За оперативною інформацією Головного управління статистики у Херсонській області кількість вірмен нараховує близько 4 500. Привертає увагу той факт, що у відсотковому відношенні за цими ж даними найбільша кількість вірмен проживає саме в Херсонській області.

Вірмени відносяться до носіїв мов національних меншин, що здавна живуть на території України. Перші згадки про вірмен, що оселилися в Україні, датовані XII-XIII ст. Вірменська діаспора України — одна з найдавніших і найбільших у Європі. Представниками однієї з таких організацій є Союз вірмен Херсона. До видатних подій нещодавнього часу належить встановлення у Херсоні хреста Хачкар, у сквері ім. Шандора Петефі на вул. Залаегерсег. Таким чином Херсон долучився до понад десятка міст України, де встановили ці пам'ятні знаки.

Представники моєї родини покинули у 1915 році свою історичну Батьківщину місто Ван (Туреччина) в наслідок Геноциду вірмен та оселилися в Баку, де проживали до 1988 року, потім були вимушені

виїхати внаслідок вигнання вірмен з території Азербайджану та оселилися на Херсонщині.

Всеукраїнський перепис населення 2001 року подає свідчення про вибір рідної мови містянами з урахуванням етнічної належності. Оскільки найчисельнішими етносами Херсона є українці й росіяни, то ми подаємо цифрові показники саме про ці національності щодо вибору ними рідної мови: 68,86 % українців назвали свою мову рідною; 31,09% українців назвали рідною російську мову; 4,14 % росіян назвали рідною українську мову; 95,82 % росіян назвали рідною російську мову. Отже, більшість українців та росіян вважають рідною мову своєї національності. За результатами нашого опитування, серед вірмен такий відсоток становить 66%.

Вірменська мова належить до сім'ї [індоєвропейських мов](#), серед яких є однією з [старописемних](#); загальна кількість носіїв мови всього світу — близько 9 млн. У моїй родині знання рідної мови зберегли тільки перші два покоління. Третє покоління, до якого належать мої батьки, зберегли лише розмовну мову та знання алфавіту. Четверте покоління, до якого належу я, що народилася і виросла на Херсонщині, вірменською мовою не володію, вважаю українську мову рідною.

У той же час багато вірмен визнають рідною мову не своєї національності. Значна частина вірмен також визнають українську й російську мови як другу, якою вільно володіють. Серед опитаних вірмен Херсона за віковими категоріями стан володіння державною мовою виглядає таким чином:

Вік	Вільно володіють українською мовою	Володіють у достатньому для розуміння обсязі	Не володіють
18-30 років	70%	30%	0%
30-50 років	35%	65%	0%

50+	0%	40%	60%
Всього	35%	45%	20%

За віковими категоріями відсоток вірмен у віці 18-30 років, які володіють державною мовою вільно, складає 70 %, серед опитуваних віком від 30 до 50 років вільно володіють українською мовою 35%. Рівень володіння українською мовою в достатньому для розуміння обсязі серед респондентів віком від 18 до 30 років складає 30%, у віці 30-50 років – 65%, віком від 50 років і старше відсоток складає 40%. Загалом серед усіх категорій опитуваних не розуміють українську мову лише 20 %. Результати опитування свідчать, що вірмени, які визнають українську мову як другу рідну – це здебільшого молодь, віком від 18 до 30 років.

Отже, у Херсоні серед вірменського населення поширене явище білінгвізму (двомовності) та полілінгвізму (багатомовності). Спостерігається мовна асиміляція вірмен, але в той же час вони зберігають свою ідентичність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Масенко Л. Т. Нариси із соціолінгвістики. К.: Видавничий дім «КМА», 2010. 243с.
2. Мацюк Г.П. Прикладна соціолінгвістика: Питання мовної політики. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 212с.
3. Олексенко В.П., Гайдученко Г.М., Мартос С.А., Климович С.М. Соціолінгвістика: навч.-метод. посібник. Херсон: Вид-во ХДУ, 2011. 84 с.

УДК 81'27 (477.72): 621.397.1

Зубова Анастасія

Науковий керівник – доцент Мартос С.А.
Херсонський державний університет

МОВА ТЕЛЕВІЗІЙНИХ КАНАЛІВ ХЕРСОНА

У статті зроблено спробу дослідити функціонування української мови в телепросторі Херсона, простежити сучасний стан мови херсонських телеканалів.

Ключові слова: українська мова, засоби масової інформації, телеканал, мовна ситуація.

Засоби масової інформації – це важливе джерело інформування, культурно-просвітницького впливу та формування суспільної думки. Телебачення, на відміну від інших мас-медіа (газет, журналів, радіо), має значні переваги: велику різновікову аудиторію, поєднання звуку й рухомої картини, можливість обрати програму або фільм відповідно до інтересів й уподобань глядачів.

Актуальним на сьогодні залишається питання вивчення стану та функціонування української мови в сучасних засобах масової інформації. Відповідно до вимог, які висуває суспільство до сучасних ЗМІ, – інформаційна місткість, сьогочасність, оперативність – журналісти використовують такі мовні засоби, які забезпечують емоційність викладу, докладність, оцінність, переконливість [1, с.21].

З-поміж усіх засобів масової інформації телебачення є найпотужнішим сучасним інструментом пропаганди. Як засвідчують соціологічні дослідження, рівень довіри до ЗМІ залишається досить високим і сталим.

Від 13 жовтня 2017 року почав діяти закон, який зобов'язує загальнонаціональні телеканали збільшити частку передач і фільмів українською мовою до щонайменше 75%. Проте, глядачі не помічають якихось нововведень. Метою нашої розвідки є спостереження над функціонуванням української мови в телепросторі Херсона. Об'єкт дослідження — регіональний телерадіоканал «ЯТБ», регіональний телеканал «KRATU», телерадіоканал «Скіфія» (філія Національної суспільної телерадіокомпанії України).

Телерадіоканал «ЯТБ» має власний ефірний час – 24 години на добу без ретрансляції інших телеканалів. Головним напрямом програмної концепції є створення та розповсюдження дитячих, інформаційних, просвітницьких, соціально-економічних, розважальних програм. Аудиторія – всі верстви населення. За нашими спостереженнями, на телеканалі «ЯТБ» у будні з 18-ти годин трансляції 5 годин припадає на україномовні передачі, тобто лише 33% ефірного часу відведено для державної мови. У неділю українська мова звучить 7 годин із сукупних 17-ти годин трансляції, тобто 41,1 %. Середній відсоток україномовних передач становить 38 %.

З 2010 року телеканал «KRATU» надає телеглядачам такі інформаційні продукти: всеукраїнські, місцеві та регіональні новини, науково-популярні та документальні фільми, пізнавальні та розважальні програми, художні фільми та мультфільми, телепроекти власного виробництва. На жаль, не завжди державною мовою. На регіональному телеканалі «KRATU» у будні трансляція триває 19 годин, з них 9,5 годин – українською мовою, тобто близько 50 % . У неділю, коли кількість глядачів найбільша, частка україномовної продукції на цьому телеканалі значно зменшується. Лише 6,5 годин лунає українська мова в ефірі, тобто 39%. Якщо говорити про середній показник, то близько 45 % продукції виходить українською мовою.

Херсонська обласна державна телерадіокомпанія «Скіфія» у 2015 році включилася у процес реформування системи державного телерадіомовлення, перетворення його у суспільне. У листопаді цього року «Скіфія» стала філією Національної суспільної телерадіокомпанії України. Припускаємо, що саме це зумовлює близько 85 % україномовного ефірного часу на телеканалі. Навіть російські художні фільми й мультфільми транслюють з перекладом українською. На двох інших телеканалах («ЯТБ» і «KRATU») мовна ситуація значно гірша. Пересічний відсоток україномовної продукції не досягає 50 %. Лише телеканал

«Скіфія» намагається якнайбільше використовувати українську мову. Проте він не має достатньої популярності серед молоді й глядачів середнього віку. Основну аудиторію телеканалу «Скіфія» становлять передусім люди старшого віку.

На сьогодні мову ЗМІ, зокрема Херсона, заповнив суржик, мішанина в подачі текстів і мікротекстів українською та російською мовами у співвідношенні часто не на користь державній мові; такою плутаниною заповнено й херсонський телевізійний простір. Зазнає змін і сама структура тексту, автори, не обтяжуючи себе жодними дотепер усталеними нормами і рамками, шукають потрібної їм тональності своїх текстів [2, с.71]. Просторіччя, жаргонізми, арготизми, яким раніше визначали місце на периферії, «вирвалися» з неї і опановують різні, навіть «поважні» тексти. Щоразу частіше лунають на телеканалах слова й вирази, які колись уживали лише на вулиці, у спілкуванні серед певних, соціально маркованих груп. На жаль, такі слова заповнили і херсонські телеканали:

Кримінальні жаргонізми (*замочити, глухар, стрелка, бабки, мент* тощо) найчастіше лунають у телесеріалах і фільмах. Такі донедавна не зрозумілі для загалу, вживані лише певними групами мовців, слова стали тепер відомими чи не всім, їх чувають діти, школярі, молодь; вони вже не викликають здивування, обурення.

Молодіжним сленгом найчастіше послуговуються перекладачі іноземних фільмів, а також ведучі та гості розважальних молодіжних програм. Так, уже звичним стало чути *прикольно, класно, фігня, кайф, кльово, балдіти*. Помітно використовують сленг і в рекламі (наприклад, «Чері – *прикольна* вишня», «Не *гальмує* - снікерсуй».).

Нецензурна лексика, здається, вирвалася з підвалів і під'їздів та набула «офіційного статусу», передусім у численних художніх фільмах, особливо популярних серед молоді. Безперечно, це далеко не позитивні зміни [3, с.43].

Отже, стан ефірного мовлення України, зокрема Херсона, не втішний. Журналістам слід відходити від уживання росіянізмів, суржикізмів, жаргонізмів і використовувати літературну українську мову. Молодь, дивлячись та слухаючи передачі на телебаченні, буде наслідувати унормовану українську мову, що сприятиме зростанню духовності. Сподіваємося, що стан українського ефіру поліпшиться і україномовне телебачення вийде на гідне місце у світі.

Література

1. Дмитровський З. Є. Телевізійна журналістика. Навч. посібник. Львів, 2006. 208 с.
2. Дончик В. Мова не винна : (Про суржик, двомовність і грамотність на українському ТБ) // Слово і час. 2001. № 2. С. 68-77.
3. Жугай В. Проблеми якісної продукції в українському телеєфірі // Телевізійна й радіожурналістика. Львів, 2000. С.42-47.

УДК 811.161.2:001.4:004,738,5

Малєнкова Дарія

Науковий керівник – доцент Мартос С.А.
Херсонський державний університет

МОВА АКАУНТУ «ТОП-ХЕРСОН» У СОЦІАЛЬНІЙ МЕРЕЖІ ІНСТАГРАМ

У статті розглядається сьогоднішній стан мовної ситуації Херсона, функціонування української мови у медіапросторі на прикладі найпопулярнішого херсонського акаунту top_kherson у соціальній мережі Інстаграм.

Ключові слова: мовна ситуація, мовне оточення, акаунт, Інстаграм.

Мовна ситуація міста Херсона стає об'єктом дослідження молодих соціолінгвістів, студентів, не байдужих до функціонування і розвитку української мови на його теренах. Дійсно, ця проблема є актуальною і на

сьогоднішній день, коли активно починають згадувати історію, «ворушити минуле» у пошуках істини та підіймати нашу країну на європейський шабель.

На нашу думку, майбутнє будь-якої держави або міста зосереджене в руках молоді. Саме ця ланка суспільства має усі можливості для розвитку міста й держави у різних сферах. Звичайно ж і мова є невід'ємною частиною життя кожного. «Солов'їна» та «калинова» займає почесне друге місце у світі за мелодійністю. Постають питання «Яка мова спілкування є основною (домінуючою) у Херсоні?» і «Яка роль української мови у сучасному Інтернет-житті молоді?». Відповіді на ці питання і є завданнями нашої розвідки.

Протягом березня 2015 р. – лютого 2016 р. International Republican Institute провело опитування 19 тис. респондентів у 22-х обласних центрах України. Було встановлено, що українською мовою у Херсоні спілкується близько 36% населення. Це обумовлено, звісно, русифікацією, близькістю Херсона до АР Крим, проживанням на території Херсонської області не лише кореневого україномовного населення, а також популярністю використання суржику як мішанини української і російської мов.

Метою нашого дослідження є функціонування української мови в тих місцях, де зосереджена більша частина молоді, зокрема Інстаграм (сторінка найпопулярнішого херсонського пабліка – «Топ Херсон»). На цій сторінці молоді херсонці обмінюються своїми фотокартками, враженнями від певної події у місті, відгуками після відвідування кафе, ресторанів, театральних вистав, діляться ідеями та обговорюють останні новини міста.

Кожна фотографія на сторінці має свій підпис або коротеньку історію. Звернули увагу на те, що значна більшість таких анотацій під фотографіями написані російською мовою. Зробивши певний аналіз, визначили, що приблизно на кожні 10-12 фотографій знайдеться лише одна, яка буде підписана українською мовою. І це не є певною випадковістю, а систематизованістю. Якщо брати до уваги той момент, що

кожного дня викладається близько 5-6 нових фотографій, то лише один раз на 2-3 дні буде з'являтися новий пост українською. Прикро, що рідної мови замало у акаунті «Топ-Херсон» соціальної мережі Інстаграм. Насправді, ситуація не є дуже критичною, однак у порівнянні з іншими схожими сторінками, як от lviv_instacity, misto_poltava, instalutsk, херсонці трохи забувають про рідну мову.

Звернули увагу на ще один дуже цікавий момент: фотографії, які, на наш погляд, можна вважати найатмосфернішими, теплими та яскравими, зазвичай підписані саме українською мовою. І як не дивно, більшість цих фотокарток зображують каву, десерти, затишок та солодощі. Зважаючи на геолокацію, яка постійно вказується над фотографією, можна помітити, що більшості фотографій, підписаних українською мовою, властиве так зване «україномовне середовище». Помічено, що херсонці, які фотографують певні моменти у таких місцях, як «Львівська майстерня шоколаду», «Львівські круасани», кафе-ресторан «Криничка» або на фоні будь-якої патріотичної архітектури, прапора України тощо, то і підпис під ілюстрацією, найчастіше, буде саме українською мовою, наприклад: *Всім доброго дня, бажаємо гарного дня і натхнення. Люди ми тільки тоді, як сильно любимо. Всім бажаємо продуктивного дня* тощо.

Отже, на нашу думку, це може бути яскравим свідченням того, як атмосфера і оточення людини може впливати на підсвідомому рівні. Коли молоді містяни бачать події, що так чи інакше пов'язані із суто українським, патріотичним, або саме оточення натякає на україномовне середовище, то і в херсонцях просинається дух патріотизму.

Було проведено опитування серед херсонської молоді у мережі Інстаграм щодо її ставлення до української мови. Результати проаналізуємо нижче.

На запитання «Якщо б я вела Інстаграм українською, залишилися б Ви моїм читачем?» 89% респондентів відповіли «Так», 11 % – «Ні».

Наступне запитання опитування мало таке формулювання «Якщо до вас звертаються українською мовою, якою мовою буде ваша відповідь?». Відповіді респондентів: перейду на українську -63%, відповім російською – 37%.

На жаль, відповіді респондентів за запитання «Якою мовою Ви спілкуєтеся вдома, у родині?» виявилися не втішними: російською – 76% опитуваних, і лише 24 % - українською.

Одне із запитань анкети було «Чи є обов'язковим у вашому університеті\ школі\ ліцеї\ коледжі розмовляти українською?». 61% опитуваних відповіли «Ні», і лише 39% респондентів зазначили, що «Так».

На запитання «Чи варто схожим акаунтам, як от top_kherson та best_in_kherson виставляти більше фотографій з підписом українською, щоб таким чином впливати на аудиторію?» відповіді респондентів розподілилися таким чином: так, від цього залежить патріотичність і любов до країни – 25%; ні, це зовсім не впливає і не змінить ситуацію – 75%.

39 % херсонської молоді вважають, що, якщо б більшість кафе\ ресторанів\ театрів\ кіно були б україномовними, то це змінило б стан і функціонування української мови у Херсоні, але 61 % респондентів вважає, що ні.

Отже, мовне оточення значно впливає на вибір мови містянами. Херсонці налаштовані позитивно щодо функціонування української мови у місті. Однак, вагомий вплив певних історичних подій та звичайні лінощі щодо змін думок нашого менталітету, на наш погляд, ще не скоро змінить мовну ситуацію міста Херсона. Тому прагнемо розвивати українську мову в усіх можливих сферах діяльності людини задля поліпшення її статусу на світовій арені.

Література

1. Масенко Л. Т. Нариси із соціолінгвістики. Київ: Видавничий дім «КМА», 2010. 243с.

2. Мовна ситуація очима сучасників [Електронний ресурс] / М.Совин, Л. Піньковська, Ю. Пецух, А. Матвійчук // Просвіта. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: <http://prosvita-ks.co.ua/vishivanka-chislo-1/movna-situaciya-ochima-suchasnikiv>.
3. Інстаграм акаунт Топ Херсон [Електронний ресурс] // Соціальна мережа Інстаграм. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: https://www.instagram.com/top_kherson/?hl=ru.

УДК 811.161.2'27(477.72)

Прошурова Алла

Науковий керівник – доцент Мартос С.А.
Херсонський державний університет

У статті розглядається проблема суржик у усному мовленні жителів села Князе-Григорівка Великолепетиського району Херсонської області.

Ключі слова: мовна ситуація, суржик, діалектизм, соціолінгвістичне опитування.

СУРЖИК В УСНОМУ МОВЛЕННІ ЖИТЕЛІВ СЕЛА КНЯЗЕ-ГРИГОРІВКА ВЕЛИКОЛЕПЕТИСЬКОГО РАЙОНУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Актуальність дослідження полягає у визначенні функціонування української мови у сільських жителів. Як відомо, корінною проблемою громадян України є суржик – мішана мова, що включає елементи української та російської мов. Якщо проблеми у мовленні міських жителів набувають все ширшого кола популярності у соціолінгвістичних дослідженнях, то на проблеми окремих селищ дослідники рідше зосереджують увагу.

Мета нашої розвідки – проаналізувати вживання суржикових одиниць мешканцями села Князе-Григорівка Великолепетиського району Херсонської області.

Село Князе-Григорівка було засновано у 1784 році. Спочатку його заснування на землях князя Григорія Олександровича Потьомкіна називалося воно Диким Полям і не було густо заселеним, та страждало від нападів татарської орди. Відомі ще й інші назви території, серед яких – Панські Каїри та Північні Каїри. Уже з 1822 року село налічувало 1080 кріпосних жителів, перевезених із Калузької, Харківської, Полтавської та Чернігівської губернії.

На початку ХХ століття село входило до складу УНР, а внаслідок поразки Перших визвольних змагань було надовго окуповане більшовицькими загарбниками. У 1921 році у Князе-Григорівці проживало 3293 людини, створювалися колгоспи. У роки голодомору селяни пережили радянський геноцид українців. На початку Другої світової село захопили німецькі війська, а вже у 1944 році село було захоплено Червоною Армією. З 1991 року Князе-Григорівка входить до складу незалежної України.

На сьогоднішній день у селі налічується понад півтори тисячі осіб, серед яких значна більшість – корінні жителі старше 40 років. Це пов'язано з тим, що сучасна молодь після завершення школи виїжджає у міста з метою вступу до вишів або училищ, і після завершення навчання молоді люди прагнуть залишитися там і знайти роботу. За статистикою, лише двоє із десяти осіб повертаються до села.

За нашими спостереженнями, жителі села Князе-Григорівка у спілкуванні надають перевагу суржику. Суржик – це явище змінне, він може включати і українські слова, і російські, причому лише від людини залежить, слів якої мови вживати більше. Жителі Князе-Григорівки у своєму мовленні вживають значну більшість українських слів, на відміну

від жителів Херсона, які розмовляють нібито російською, але із вкрапленням українських слів.

Цікавим є факт вживання окремих слів, котрі використовують односельці, навіть не задумуючись про те, що приїжджі люди не розуміють їх значення. Серед них виокремлені й діалектизми, власне історично сформовані в селі, і запозичення з діалектів інших регіонів. Наприклад: 1) *наладнати*: тлумачний словник української мови дає визначення: *наладнати* (те саме, що налагодити) – приводити що-небудь до нормального стану, виправляти що-небудь зіпсоване, ліквідувати недоліки. Жителі Князе-Григорівки використовують це слово виключно у значенні «зібрати» (*наладнати сумку* – тобто зібрати її, покласти усе необхідне або приготувати усі речі, щоб потім їх зібрати); 2) *побавлятися*: це слово не зафіксоване словниками. У мовленні мешканців села Князе-Григорівка «*побавлялися пальці*» – тобто від води вкрилися зморшками; 3) *ценькати*: у тлумачному словникові української мови означає дзенькати, але у Князе-Григорівці його використовують зовсім у іншому значенні. Це дієслово використовується з префіксами (*розценькай, заценькай*) і означає будь-яку дію, значення конкретизується ситуацією. Наприклад: *розценькай сумку* – розстібни, застібни, розбери; *заценькай вікно* – зачини.

З метою з'ясування мовної ситуації в селі Князе-Григорівці Великолепетиського району Херсонської області нами було проведено анкетування, участь у якому взяло 40 респондентів. Визначальним критерієм розподілу був вік: 1) до 17 років; 2) від 17 до 26; 3) від 26 до 45.

Дані анкетування наведено в таблиці:

1. Якою мовою Ви спілкуєтесь?				
	Всього	до 17 років	17-26 років	26-45 років
російською	7,5%	0 %	5 %	2,5%
українською	5 %	2,5%	2,5%	0 %
суржиком	87,5%	22,5%	30 %	35 %

2. Як Ви ставитесь до людей, які спілкуються виключно українською мовою?				
	Всього	до 17 років	17-26 років	26-45 років
позитивно	85 %	25 %	27,5 %	32,5%
негативно	0 %	0 %	0 %	0 %
нейтрально	15 %	0 %	10 %	5 %
3. Якою мовою Ви спілкуєтесь у соціальних мережах?				
	Всього	до 17 років	17-26 років	26-45 років
російською	72,5 %	15 %	37,5 %	20 %
українською	0 %	0 %	0 %	0 %
суржиком	27,5 %	10 %	0 %	17,5 %
4. Якою мовою Ви пишете (замітки, листи, нагадування, списки)?				
	Всього	до 17 років	17-26 років	26-45 років
російською	22,5 %	0 %	20 %	2,5 %
українською	15 %	15 %	0 %	0 %
суржиком	62,5%	10 %	17,5 %	35 %
5. Якби Вам довелося спілкуватися лише однією мовою, то яку б Ви обрали?				
	Всього	до 17 років	17-26 років	26-45 років
російську	47,5 %	2,5 %	32,5 %	12,5 %
українську	52,5 %	22,5 %	5 %	25 %

Отже, результати опитування та спостереження за мовленням жителів села Князе-Григорівка Великолепетиського району Херсонської області свідчать, що основна частина населення спілкується виключно суржиком, це пов'язано і з історією заселення території, і з іншими чинниками, серед яких виокремлюємо два основних: шкільна освіта (більшість сільських учителів викладають предмети українською мовою, але на перервах спілкуються і з учнями, і між собою суржиком; студентські роки (вступаючи до ВНЗ, значна частина молодих людей

починає наслідувати міських російськомовних ровесників, які вважають модним та престижним спілкування російською і тет-а-тет, і в соціальних мережах тощо). Унаслідок цього сільська молодь починає спілкуватися російською, а коли приїжджає додому, їх батьки та старші люди не сприймають, тому доводиться знову вживати суржикізми. Отже, проблема української мови дійсно існує не лише у великих містах, а й у маленьких селах.

Література

1. Мацюк Р. Є. Суржик для інтелігенції: довідник з історії найновішого поступу 1998–2004. Львів, 2004. 290 с.
2. Руда О. Г. Суржик, або напівмовність. Українська мова та література. 2000. № 41(201). С. 8–10.
3. Сербенська О. А. Антисуржик. Львів, 1994. 152 с.
4. Труб В. М. Явище суржику як форма просторіччя в ситуації двомовності. Мовознавство. 2000. № 1. С. 46–58.

УДК 81'27 (477.72):352.07

Семеняк Аліна

Науковий керівник - доцент Мартос С.А.
Херсонський державний університет

МОВНА СИТУАЦІЯ ХЕРСОНЩИНИ ОЧИМА ПРЕДСТАВНИКІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У статті аналізуються результати опитування представників органів місцевого самоврядування, зокрема депутатів, щодо мовної ситуації на Херсонщині.

Ключові слова: міське самоврядування, мовна ситуація, мовна політика.

Сучасна мовна ситуація Херсонщини характеризується процесом двомовності, який відображається в усіх сферах життєдіяльності суспільства, починаючи від побутової і закінчуючи державною. Вагому роль у вирішенні мовного питання відіграють представники органів

місцевого самоврядування, адже вони є тією рушійною силою, яка може усунути недоліки, які є у мовному просторі Херсонщини.

Для з'ясування того, як представники органів місцевого самоврядування оцінюють мовну ситуацію на Херсонщині, ми провели анонімне анкетування депутатів облради, міськради та райради. Участь у опитуванні взяло 20 рецензентів, які відповіли на низку питань, що мали на меті розкрити, як депутати оцінюють мовну ситуацію на Херсонщині, які проблеми існують та як вони ставляться до державної мови. Результати опитування аналізуємо нижче.

Більшість депутатів вважають, що у загальній ситуації щодо вживання української мови в Україні за роки незалежності відбулися зміни на краще. Так, 40% вважають, що відбулися значні зміни на краще, стільки ж – що відбулись незначні зміни на краще і лише 20% відповіли, що у ситуації щодо вживання державної мови нічого не змінилося.

Що стосується загальної ситуації щодо вживання російської мови в Україні за роки незалежності, то, на думку більше половини депутатів, а саме 60%, ніяких змін не відбулося. Як повідомив один із депутатів Херсонської міськради, люди як спілкувалися на побутовому рівні російською мовою, так і спілкуються зараз, і це ніяк не викоріниш. Однак, 20% опитуваних відповіли, що відбулись незначні зміни на краще, ще 20% вважають, що ситуація щодо російської мови зазнала незначних змін на гірше.

Щодо того, яким має бути статус української та російської мови в країні, то депутати одностайно відповіли, що державною мовою має бути лише українська. Щодо статусу російської, то одні вважають, що російська мова має мати такі самі права, як і решта мов національних меншин, а інші – російська мова має використовуватися паралельно лише як розмовна

Щодо ймовірності виникнення конфліктів в Україні на мовному ґрунті, то більшість вважає, що загрози не існує (60%), однак, частина депутатів все-таки мають думку, що хоч мінімальна, але загроза є (40%).

Як розповів один із опитуваних депутатів, реальної загрози виникнення «мовного» конфлікту в країні нема. Загроза може виникнути лише тоді, коли хтось штучно почне провокувати його.

У державних установах, де спілкування та ведення документації має вестися українською мовою, російська мова ще не викорінилася. І депутати це визнають: 60% відповіло, що українську мову вживають в меншому обсязі, ніж вимагає її статус державної, а 40% погоджуються з тим, що мова вживається в обсязі, що відповідає її статусу.

Щодо проявів дискримінації україномовних та російськомовних громадян, то більшість відповіли, що не стикалися з цим явищем (60%). Однак, 40% опитуваних зазначили, що рідко, але були свідками проявів дискримінації україномовних громадян російськомовними. І лише 20% відповіли, що їм доводилося мати справу з проявами дискримінації російськомовних громадян україномовними.

Для того, аби дізнатися, чи надають депутати Херсонщини перевагу українській мові, якщо у них є вибір, ми запитали «Який переклад твору у книжковому магазині Ви би купили – українською чи російською мовою?». Одноставної відповіді на це питання не було: 40% відповіло, що купили би книгу в українському перекладі, стільки ж відповіли, що їх вибір залежить від якості перекладу, і 20% не звертають увагу на мову.

Загалом державну політику в мовній сфері більшість респондентів оцінюють позитивно (80%).

Отже, можна зробити висновок, що депутати вважають, що ситуація щодо вживання української мови змінилася на краще. За словами одного із респондентів, незважаючи на те, що у побутовому мовленні домінує російська мова, у діловому почали більше віддавати перевагу українській. Однак, все ж таки існує низка проблем, а саме: мова вживається в меншому обсязі, ніж вимагає її статус «державної», є випадки дискримінації україномовних громадян російськомовними. Що стосується мовної компетенції депутатів, то ми бачимо, що 40% депутатів обрали би

книгу українською мовою, однак більшість вагається у цьому питанні. Позитивним є те, що представники місцевого самоврядування виступають за те, щоб держслужбовців перевіряли на рівень знань з української мови, тобто вони і самі до цього готові. А це є показником того, що більшість представників органів місцевого самоврядування все ж таки володіє українською мовою, та використовує її у спілкуванні.

Література

1. Мовна політика та мовна ситуація в Україні: Аналіз і рекомендації / За ред. Юліане Бестерс-Дільгер. К., 2008. 363 с.

2. Шумарова Н. П. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму. К., 2000. 284 с.